

รายงานการวิจัย

เรื่อง

แนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา กับ
การจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง

The approach of the participation of the Graduated Buddhist volunteer Monks
for hill tribe Development and the social welfare of the community on the high
ground.

โดย

ผศ.ดร. ประเสริฐ ปอนถิ่น

พระครูสาทรธรรมสิทธิ์

พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, ผศ.ดร.

นายสังวรณ สมบัติใหม่

นายประวิทย์ วันตา

วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ.2563

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763045

รายงานการวิจัย

เรื่อง

แนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา กับ
การจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง

The approach of the participation of the Graduated Buddhist volunteer Monks
for hill tribe Development and the social welfare of the community on the high
ground.

โดย

ผศ.ดร. ประเสริฐ ปอนถิ่น

พระครูสาทรธรรมสิทธิ์

พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, ผศ.ดร.

นายสังวรณ สมบัติใหม่

นายประวิทย์ วันตา

วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. 2563

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763045

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The approach of the participation of the Graduated Buddhist volunteer Monks for hill tribe Development and the social welfare of the community on the high ground.

By

Asst. Prof. Dr. Prasert Pontin
Phrakrusathorndhammasith
Phrakrusiriboromthatpitak, Asst. Prof. Dr.
Mr. Sangworn Sombatmai
Mr. Purawich Wanta

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus
B.E. 2563

Research Project funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 800763045
(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บทคัดย่อ

ชื่อรายงานการวิจัย: แนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับ

การจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง

ผู้วิจัย:

ผศ.ดร.ประเสริฐ ปอนถิ่น, พระครูสาทรธรรมสิทธิ,
พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, ผศ.ดร., นายสังวรณ สมบัติใหม่,
นายประวิทย์ วันตา

ส่วนงาน:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ปีงบประมาณ:

2563

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง บทบาทการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาและเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูล คือ พระบัณฑิตอาสา ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชนและตัวแทนชุมชนผลวิจัยพบว่า 1) **ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง**ชุมชนมีปัญหา คือ ที่ดินอยู่ในพื้นที่เขตป่าสงวน การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การขนส่ง การใช้น้ำ หนี้สิน และยังขาดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม สวัสดิการผู้สูงอายุการเฝ้าป่า การจัดการขยะในชุมชน ด้านสุขภาพ ขาดคนริเริ่มในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 2) **บทบาทพระบัณฑิตอาสาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง** พบว่า พระบัณฑิตอาสา มีบทบาท คือ ด้านการเผยแผ่ สอนศีลธรรม เพิ่มเครือข่าย บรรพชาอุปสมบท ทำพิธีกรรม และให้ความรู้ด้านสุขภาพขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมกิจกรรมการกีฬา และให้ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดตั้งธนาคารข้าว และส่งเสริมเยาวชนศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 3) **ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา** พบว่า พระบัณฑิตอาสาควรมีบทบาท คือ เผยแผ่พุทธธรรม อบรมตนเองเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นในการปฐมพยาบาล ประสานงานกับหน่วยงานในชุมชน ตรวจสอบสุขภาพชุมชน ประสานงานมาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะในชุมชน การทำปุ๋ยอินทรีย์จากขยะควรเป็นผู้ริเริ่มให้ใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์ ส่งเสริมชุมชนให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม และควรเป็นผู้ริเริ่มความคิดในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

คำสำคัญ : การจัดสวัสดิการ, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Research Title : The approach of the participation of the
Graduated Buddhist volunteer Monks for hill
Tribe Development and the social welfare of
The community on the high ground.

Researchers: Assistant Professor Dr.PrasertPontin
Phrakrusathorndhammasith
Phrakrusiriboromthatpitak,Assistant Professor Dr.
Mr. Sangworn Sombatmai
Mr. Purawich Wanta

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya university,
Chiang Mai campus:

Fiscal Year : 2563 / 2020

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research aims to study the problem of community welfare on the high area, the role of the involvement of Graduated Buddhist volunteer Monks to develop hill tribes and suggesting the participation of Graduated Buddhist volunteer Monks. This research was a qualitative research, key - informants were the Graduated Buddhist volunteer Monks, village headman, village assistants, community committees and community representatives, research's results showed that 1) The problem of community welfare on high ground communities was problematic : land in the forest reserve, destruction of natural resources, transportation, water use, debt, and lack of group integration, elder welfare, forest tribal management, community waste management, health. 2) The role of the Graduated Buddhist volunteer Monks in participating in community welfare management on the high ground showed that the Graduate Volunteers played a role in the mission, teaching morality, increasing the network, the patronage of the monks. Perform rituals and provide basic health education, promote sports activities, and educate natural resources and the environment. Raise awareness of the community's values and local wisdom. The establishment of rice banks and the promotion of youth in higher education and 3) suggestions for welfare participation the high-ranking community of The King's Volunteer scholars found that the Graduated Buddhist volunteer Monks

should play a role: to spread Buddhist Dharma, train himself about the basics of first aid. Coordinate with community agencies Community Health Check-up, Coordination to educate you about waste disposal in the community Organic fertilizer from waste should be the originator of solar energy. To promote the community to preserve a good culture and tradition, and to be the originator of the idea of establishing a community learning center.

Keywords: Welfare, Community, Participation

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากที่ได้ให้ความกรุณาให้คำแนะนำ และติดตามการทำวิจัยครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณอาจารย์ประเสริฐ ชัยพิภุสิต ที่ได้ให้ความกรุณาให้คำแนะนำแก้ไข และให้แนวคิดต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัย ในครั้งนี้ และขอขอบคุณ ผศ.ดร.นพดณ ปัญญาวิรัตน์ ที่กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิจัยในครั้งนี้ จนสามารถเก็บข้อมูลภาคสนามได้ลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ที่สละเวลาในการตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องของงานวิจัย และพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้เกี่ยวข้องในการทำวิจัยในครั้งนี้ทุกท่านที่ได้กรุณาให้การสนับสนุนช่วยเหลือ และให้กำลังใจตลอดมา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับการช่วยเหลือและกำลังใจจากภรรยา และลูก ตลอดจนเพื่อนๆ บุคคลต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลืออีกมาก ที่ผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวนามได้หมดในที่นี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา และความปรารถนาดีของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงกราบขอบพระคุณ และขอบคุณไว้ในโอกาสนี้

ผศ.ดร.ประเสริฐ ปอนถิ่น

15 กุมภาพันธ์ 2564

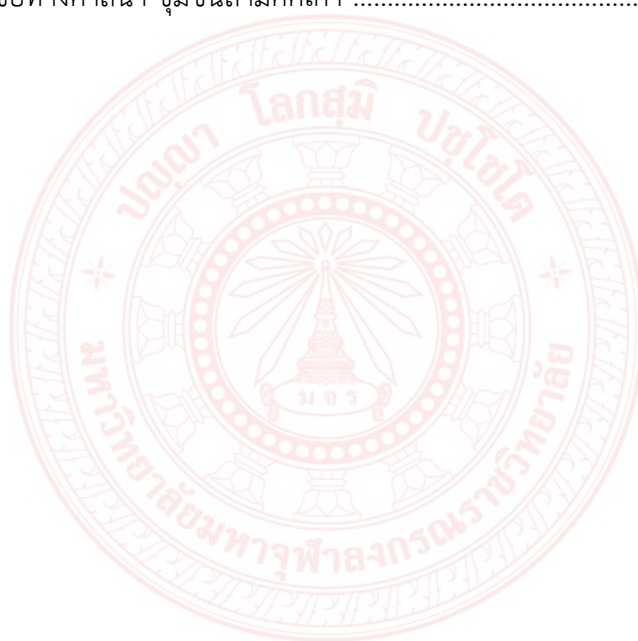
สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม	11
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	17
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์	28
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน	39
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	52
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	69
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	77
3.1 รูปแบบการวิจัย	77
3.1.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary Research)	77
3.1.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	78
3.2 พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)	78
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	80
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	81
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	82
3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	83
บทที่ 4 ผลการวิจัย	84
4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชน	84

4.2 ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง	94
4.3 บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง	96
4.4 ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา	97
4.5 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	98
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลการวิจัย	101
5.1 สรุปผลการวิจัย	101
5.1.1 ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง	101
5.1.2 บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง	102
5.1.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา	103
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	103
5.2.1 ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง	103
5.2.2 บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง	107
5.2.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา	110
5.3 ข้อเสนอแนะ	112
5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	113
บรรณานุกรม	114
ภาคผนวก	121
ก. บทความวิจัย	122
ข. ตารางกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	138
ค. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์	140
ง. เครื่องมือวิจัย แบบสัมภาษณ์ จดหมายเชิญ เป็นต้น	142
จ. ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย	156
ฉ. แบบสรุปโครงการวิจัย	162
ประวัติผู้วิจัย	165

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. ตารางวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	82
2. ตารางการวิเคราะห์ข้อมูล	82
3. ตารางคณะกรรมการชุมชน หมู่ที่ 10 ตำบลบ่อสลี อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่.....	85
4. ตารางข้อมูลประชากร หมู่ที่ 10 ตำบลบ่อสลี อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่.....	86
5. ตารางความเชื่อทางศาสนา	87
6. ตารางผู้นำชุมชนแม่ลิดน้อย ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน	91
7. ตารางจำนวนประชากรชุมชนสามัคคีเก่า	99
8. ตารางความเชื่อทางศาสนา ชุมชนสามัคคีเก่า	99

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
2.1 รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วม	21
2.2 ความสัมพันธ์ของชนิดการมีส่วนร่วม.....	22
2.3 การจัดระเบียบชุมชน	64
2.4 เป้าหมายของการพัฒนาคน	67
2.5 แผนที่ชุมชนดอกแดง	85
2.6 แผนที่ชุมชนแม่ลิดป่าแก่	90
2.7 แผนที่ชุมชนสามัคคีเก่า หมู่ที่ 11 ต.แม่ฟ้าหลวง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย	97

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

1. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิจัยฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชพุทธศักราช 2538 ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.หา. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย) = สุตตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)

ที.ปา. (ไทย) = สุตตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

อง. ติก. (ไทย) = สุตตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย ติกนิปาต (ภาษาไทย)

2. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

การระบุหมายเลขย่อหน้า

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุคัมภีร์และระบุถึงเล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.ม.หา. (ไทย) 4/32/40 หมายถึงการอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่มที่ 4 ข้อที่ 32 หน้า 40 ที.ปา. 11/204/208. หมายถึงการอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระวินัยปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่มที่ 11 ข้อที่ 204 หน้า 208

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สวัสดิการสังคมเป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคมที่ทุกคนพึงได้รับ การมีสวัสดิการสังคมเป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคง และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในสังคม ในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมแบบเรียบง่ายมีระบบเกษตรพอเพียงซึ่งร่ำรวยวัฒนธรรม และงดงามด้วยวิถีพื้นบ้าน ชุมชนมีการจัดสวัสดิการบนพื้นฐานของการใช้ทุนทางสังคม ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรมชุมชน เช่น การจัดสรรที่ดินส่วนรวมไว้เป็นสาธารณะทุกคนมีสิทธิใช้ประโยชน์ การจัดการอาหารชุมชนในรูปแบบธนาคารข้าว โดยเก็บและปรับปรุงเมล็ดพันธุ์เพื่อแจกจ่ายให้ชุมชน การให้กำลังใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกันผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต เช่น การบายศรีสู่ขวัญ การบวชป่า การลงแขก ระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลและพึ่งพากันเองในครอบครัว เครือญาติ และชุมชนอยู่คู่สังคมไทยมานาน ระบบสวัสดิการเหล่านี้ได้ผ่านการใช้ พิสูจน์ ทดลอง จนกลายเป็นวิถีชีวิตอาจเรียกว่า วิถีสวัสดิการหรือลมหายใจของสวัสดิการชุมชน (จิระศักดิ์ ตรีเดช, 2553)¹

การจัดสวัสดิการสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันและการแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยในการสร้างโอกาส โดยการสร้างให้กับคนจน คนด้อยโอกาส ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการลดปัญหาทางสังคม เป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคมให้กับคนจนบางกลุ่ม ชดเชยความล้มเหลวของระบบตลาด และสร้างความสันติสุขให้เกิดแก่ผู้ยากไร้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546)² การจัดสวัสดิการสังคมในสังคมไทย โดยการรวมจึงมีเป้าหมายป้องกันปัญหาความเดือดร้อนหรือการบำบัดรักษาโดยใช้รูปแบบการสงเคราะห์ การป้องกันปัญหาซึ่งเน้นการพัฒนาความรู้และฝึกอาชีพ และการพัฒนาศักยภาพความคิดและจิตใจ โดยการพัฒนาให้มีอารยธรรมซึ่งมุ่งเน้นให้คนมีสวัสดิการชุมชนขั้นต่ำ คือ การจัดสวัสดิการสังคมที่ครอบคลุมถึงการสงเคราะห์สังคม การจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคม รวมทั้งการมองสวัสดิการสังคมเชิงนโยบายทางสังคมอย่างเป็นองค์รวมโดยใช้คนเป็นศูนย์กลาง จึงสามารถป้องกันปัญหาและพัฒนาได้ (อภิญา เวชชัย, 2546 อ้างถึงใน ชัยพร พิบูลศิริ และคณะ, 2549)³

เมื่อประเทศไทยพยายามก้าวสู่ระบบทุนนิยม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนที่ 1-7 เน้นการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรม ตัวชี้วัดการพัฒนา คือ เงินและวัตถุเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจผลักดันให้แรงงานในภาคเกษตรเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมจากการสำรวจสถานะการทำงานของประชาชนทั่วราชอาณาจักรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เมื่อ

¹จิระศักดิ์ ตรีเดช, (2553), การเสริมสร้างพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยอย่างมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน บ้านห้วยลาด ตำบลหลักด่าน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย.

²ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนากระบวนการสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 71-74.

³ชัยพร พิบูลศิริ. (2549). การค้ำหนุน: ผลประโยชน์ทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์. หน้า 1.

เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2553 จำนวนประชากรไทย 65.93 ล้านคน มีกำลังแรงงานอายุ 15-60 ปี จำนวน 38.05 ล้านคน ซึ่งทำงานอยู่ในภาคการค้าและอุตสาหกรรมหรือนอกภาคเกษตร 24.79 ล้านคน และทำงานในภาคเกษตร 12.23 ล้านคน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2553)⁴ ผลผลิตในภาคอุตสาหกรรมเติบโตอย่างรวดเร็วบนความแตกสลายของสังคมชนบท มนุษย์ค่าจ้าง (Wage earner) จึงกลายเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดของประเทศ สายใยในครอบครัวหลุดหลวมสมาชิกในครอบครัว ชุมชน แยกย้ายกระจัดกระจายเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำ เวลาในชีวิตส่วนใหญ่ถูกกำหนดด้วยกฎเกณฑ์ของโรงงานและสถานประกอบการ ส่งผลให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในครอบครัว ชุมชนขาดหายไป ต้องหันไปใช้เงินเพื่อจ้างคนมาดูแลลูก ดูแลพ่อแม่ที่แก่เฒ่า หรือสมาชิกในครอบครัวที่พิการ เศรษฐกิจระบบทุนนิยมได้ทำลายวัฒนธรรมอันมีค่าของสังคมลง ขณะที่เศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเจริญเติบโต แต่ประชาชนกลับมีหนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ทั้งที่ชั่วโมงการทำงานเพิ่มขึ้น จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ปี พ.ศ. 2545 ครอบครัวที่มีหนี้สิน ร้อยละ 62.4 มูลค่าหนี้สินต่อครัวเรือน 132,150 บาท และในปี พ.ศ. 2550 ได้เพิ่มจำนวนขึ้นเป็นร้อยละ 63.3 มูลค่าหนี้สินต่อครัวเรือน 184,342 บาท จะเห็นได้ว่าประชากรเกินครึ่งประเทศมีหนี้สิน และมูลค่าหนี้สินต่อครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย ระบบทุนนิยมได้ทำลายความมั่นคงในชุมชนโดยธรรมชาติที่มีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกันให้อ่อนแอลง รัฐจึงต้องสร้างความคุ้มครองแบบใหม่ คือ รัฐสวัสดิการ ขึ้นมาทดแทน

ระบบสวัสดิการในประเทศไทยพยายามเดินตามนโยบายสวัสดิการสังคมในยุโรป ซึ่งเป็นประเทศทุนนิยมที่ระบบอุตสาหกรรมเต็มรูปแบบ โดยเฉพาะแนวคิดรัฐสวัสดิการ (Welfare State) เนื่องจากประเทศเหล่านี้มีระบบภาษีที่เข้มแข็ง รายได้จากภาษีเพียงพอที่จะสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มในสังคม (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2549)⁵ แต่ไม่สามารถนำมาใช้กับสังคมไทยได้ ปัจจุบันพบว่า การจัดสวัสดิการของสังคมไทยยังให้ความคุ้มครองไม่ครอบคลุมทุกกลุ่ม และมีงบประมาณจำกัด (อัมมาร สยามวาลา และสมชัย จิตสุชน, 2550)⁶ พัฒนาการของระบบสวัสดิการสังคมไทย ตั้งแต่อดีตที่มีลักษณะเป็นชุมชนสวัสดิการฐานปัจจัยสี่ บ้านและวัด มีบทบาทสำคัญในการดูแลเรื่องสวัสดิการของชุมชน มาสู่ยุคที่รัฐบาลกลางมีบทบาทในการจัดสวัสดิการซึ่งช่วงแรกเป็นการจัดให้เฉพาะผู้ที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ระยะเบียดหลักเกณฑ์ของหน่วยงาน โดยมีนักสังคมสงเคราะห์ตามระเบียบหลักเกณฑ์ของหน่วยงานเป็นผู้ให้ความเห็นประกอบการอนุมัติช่วยเหลือสู่การจัดสวัสดิการโดยรัฐที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น เช่น พระราชบัญญัติการประกันสังคม ทำให้แรงงานในระบบสามารถได้รับสวัสดิการอย่างหลากหลาย ซึ่งผู้ที่สามารถได้รับสวัสดิการอย่างทั่วถึง ฯลฯ ในช่วงที่เศรษฐกิจเติบโต บริษัทเอกชนได้มีบทบาทในการประกันด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้ที่สามารถเข้าถึงก็เป็นกลุ่มผู้มีรายได้ปานกลาง-รายได้สูง จนกระทั่งเมื่อประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ประชาชนชาวบ้าน แก่นนำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้หันมาทบทวนเรื่องระบบ

⁴สำนักงานสถิติแห่งชาติ, (2553), สำนวนประชากรและเคหะ, กรุงเทพฯ : บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น.

⁵ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546), อ้างแล้ว.

⁶อัมมาร สยามวาลา และสมชัย จิตสุชน, (2550), แนวทางการแก้ปัญหาความยากจน: เสรีนิยมประชาชนนิยม หรือรัฐสวัสดิการ, ในงานสัมมนาวิชาการสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยประจำปี 2550.

โครงการการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) ที่มีอยู่ในสังคมก็พบว่า มีความเป็นเครือญาติ ชุมชน ทุนทางสังคมในด้านต่างๆ เช่น องค์กรการเงิน วิสาหกิจชุมชน หลักการศาสนา การจัดการ ทรัพยากร ฯลฯ เป็นทางเลือกสำคัญที่จะช่วยทำให้เกิดความมั่นคงของชุมชนฐานรากให้สามารถดำรง อยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีศักดิ์ศรี สามารถยืนหยัดเป็นตัวของตัวเองลดการพึ่งพาภายนอก (พรณทิพย์ เพชรมาก, 2550)⁷ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้กำหนดเป้าหมาย การดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวทางพัฒนาสังคมเชิงรุกของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554)⁸ โดยเพิ่มการส่งเสริมสวัสดิการสังคมภาคเอกชนหรือภาค ชุมชนให้สูงขึ้นและเชื่อมโยงกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อให้เกิดเครือข่ายหนุนเสริมซึ่งกันและกัน

สภาพโดยทั่วไปของสังคมระดับหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่ามีปัญหาด้านสวัสดิการสังคมของบุคคลหรือครอบครัว กลุ่ม และชุมชนอยู่แทบทุก หมู่บ้าน ซึ่งแยกได้ดังนี้

1) บุคคลหรือครอบครัว โดยเฉพาะคนยากจน คนพิการ ผู้สูงอายุ ที่เดือดร้อน เด็กและ สตรีที่ประสบปัญหาทางสังคม ฯลฯ สวัสดิการสังคมที่ได้รับยังไม่ทั่วถึง ไม่เพียงพอ ไม่ทันเหตุการณ์ ผู้ ที่ได้รับเบี้ยยังชีพรายเดือนมักจะเป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้า ประการสำคัญสำหรับการช่วยเหลือ เฉพาะรายในหมู่บ้าน ยังไม่มีการสำรวจข้อมูลเชิงลึกของครัวเรือน การวางแผนจัดสวัสดิการสังคมกับ กลุ่ม บุคคลดังกล่าวจึงยังไม่เกิดขึ้น

2) กลุ่มชน กลุ่มในหมู่บ้าน อาทิ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพการเกษตรแต่ละประเภทหรืออาชีพนอกการเกษตร ยังไม่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียว แน่น กลุ่มต่างๆ ไม่ได้รับการแนะนำ กระตุ้นจากกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชน ให้มีการดำเนินงาน โดยมีกิจกรรมจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การจัดสวัสดิการสังคมแก่กลุ่มในหมู่บ้าน ซึ่งยังห่างไกลจากความเป็น จริยที่จะเกิดขึ้น

3) ชุมชนหรือหมู่บ้าน แม้ว่าหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีสวัสดิการของรัฐเข้าไปช่วยเหลือ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน โดยการประชาารัฐ ประนิยม ต่างๆ ซึ่งเป็นสวัสดิการสังคมที่ เข้าไปในหมู่บ้าน แต่ตามความเป็นจริง ไม่มีการสำรวจความคิดเห็นของคนในหมู่บ้านว่ามีความ เดือดร้อนเรื่องอะไรบ้าง ต้องการสวัสดิการสังคมอะไรบ้าง แต่ละหมู่บ้านมีปัญหาความเดือดร้อนไม่ เหมือนกัน การจัดสวัสดิการสังคม จำเป็นอย่างยิ่งต้องสำรวจปัญหาโดย การจัดทำสำมะโนปัญหา ชุมชน เพื่อทราบปัญหาที่แท้จริงจากความคิดเห็นของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดทำ โครงการต่างๆ รวมทั้งโครงการด้านสวัสดิการชุมชน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นเขตการศึกษาหนึ่งใน จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งรับภาระในการผลิตบัณฑิต การบริการวิชาการแก่ชุมชน การวิจัย และทำนุบำรุง

⁷พรณทิพย์ เพชรมาก และวิภูฏา แก้วเกตุ, (2550), **ภาพรวมความคืบหน้าผลการขับเคลื่อน กองทุนสวัสดิการชุมชน 2548-2549 และบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง**, กรุงเทพฯ: ส่วนประเมินผลและพัฒนา องค์ความรู้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, หน้า 7.

⁸สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2550), **แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 10, (2550-2554)**, กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นภาคเหนือ ได้ตระหนักว่า ควรขยายภารกิจต่อการเกื้อกูลสังคมไปสู่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่ตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่อำเภอรอบนอก ซึ่งปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง คือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำลำธาร และการทำไร่เลื่อนลอยตลอดถึงกองกำลังติดอาวุธประเภทต่างๆ แต่ปัจจุบันจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีปัญหาใหม่เกิดขึ้นแก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เช่น ปัญหาค่านิยม ทศนคติ การปรับตัวสถานภาพความเป็นคนไทย การศึกษา การประกอบอาชีพ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม วิทยาเขตเชียงใหม่ จึงจัด โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ขึ้น โดยรับสมัครพระนิสิตที่จบการศึกษา ทำการฝึกอบรมแล้วส่งไปปฏิบัติงานหมู่บ้านชาวเขาในพื้นที่เป้าหมายเพื่อพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา เริ่มตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2543 เป้าหมายคือการนำพระบัณฑิตอาสาปฏิบัติศาสนกิจครอบคลุมในหมู่บ้านชาวเขา 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยคัดเลือกนิสิตจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตต่าง ๆ ที่อาสาสมัครมาเป็นพระบัณฑิตนักพัฒนาบนพื้นที่สูงในเขตทุรกันดาร กระบวนการทำงานเน้นความต่อเนื่องมั่นคงและการทำงานแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ หมู่บ้านที่จัดส่งพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในเขตภาคเหนือตอนบนได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ลำพูน เชียงราย แพร่ น่าน ตาก และพะเยา ชาติพันธุ์ชนเผ่าคือ กะเหรี่ยง เย้า มูเซอ ลีซอ ม้ง ลัวะ อาข่า ไทยใหญ่ และไทลื้อ จากการดำเนินงานของโครงการพระบัณฑิตอาสาฯ ที่ผ่านมา ทำให้องค์กรในชุมชน ทั้งหน่วยงานราชการให้การตอบรับและให้ความร่วมมือในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพัฒนาคุณภาพชีวิตชนชาติพันธุ์

พันธกิจของโครงการพระบัณฑิตอาสา คือ 1) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนบนพื้นที่สูง พระบัณฑิตอาสาธรรมสัจจกร การอบรมศีลธรรม การส่งเสริมศีลธรรมในโรงเรียน การสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การสอนธรรมศึกษา การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การสร้างแกนนำและเครือข่ายชาวพุทธ การเพิ่มจำนวนอาศรมเครือข่าย การบรรพชาอุปสมบทและอบรมศีลจารีณภาคฤดูร้อน การสร้างศาสนทายาทสืบต่อพระพุทธศาสนา 2) ด้านการรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้เท่าทันพิษภัยยาเสพติด รักษาบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด สร้างแกนนำเครือข่ายลด ละ เลิกยาเสพติด ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการเสริมสร้างด้านอาชีพ 3) ด้านการส่งเสริมสนับสนุนประสานงานและจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์บนพื้นที่สูง การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมกิจกรรมการกีฬา (ลานธรรม ลานใจ ลานกีฬา) จัดอบรมค่ายคุณธรรมเรียนรู้เท่าทัน “เอดส์” ประสานและจัดการสงเคราะห์ เด็ก สตรี คนชรา คนพิการ ครอบครัว กลุ่มชุมชนและผู้ได้รับ ผลกระทบจากโรค ภูมิคุ้มกันบกพร่อง (เอดส์) การประสานและสงเคราะห์เฉพาะหน้ากรณีฉุกเฉินเร่งด่วน เช่น อุทกภัย วาตภัยและธรรมชาติ(ถุนยั้งชีพ, ผ้าห่มกันหนาว, เสื้อผ้า, ยา รักษาโรค) การค้นหาปัญหาและจัดทำโครงการร่วมกับชุมชนในการพัฒนากลุ่ม และแก้ไขปัญหามุมชนอย่างครบวงจร 4) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน เห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปลูกป่าทดแทน การบวชป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ สร้างเครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม 5) การให้การศึกษาภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การสอนภาษาไทย ประสานงานให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ การเป็นพลเมืองที่ดี ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชุมชนในการคิดอย่างเป็นระบบ 6) ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาชนเผ่า สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนัก

ถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญา ท้องถิ่น ประเพณีอันดีงาม สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณี และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

ด้วยเหตุผลการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในชุมชนหรือหมู่บ้านของบุคคลหรือครอบครัว กลุ่มและชุมชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้รับอย่างไร ปัญหาและความต้องการมีอย่างไรบ้าง สวัสดิการที่ได้รับมีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่เพียงใด และจะมีข้อเสนอแนะแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนบนพื้นที่สูงที่เป็นไปได้และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการมุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยมุ่งเน้นที่เพื่อศึกษาปัญหาด้านสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง และเพื่อเป็นแนวทางในการจัดสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมสนองความต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง
- 2) เพื่อศึกษาบทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง
- 3) เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา

1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ

- 1) ปัญหาการจัดการสวัสดิการของชุมชนเป็นอย่างไร
- 2) การจัดการสวัสดิการชุมชนของพระบัณฑิตอาสาในชุมชนเป็นอย่างไร
- 3) แนวทางการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงที่ดีของชุมชนควรเป็นอย่างไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง” โดยมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. 4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน และแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการชาวบ้าน แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน ว่าเป็นอย่างไร โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจถึงสวัสดิการชุมชนว่ามีที่มาของแนวคิด มีกี่ชนิด กี่ประเภท มีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างไร กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในรูปแบบต่างๆ รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดอย่างไร และชุมชนมีความต้องการให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการดำเนินงานด้านสวัสดิการชุมชนอย่างเป็นระบบ

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด ภาคเหนือตอนบน คือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา อันเป็นพื้นที่ที่มีความสนใจด้านการดำเนินงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร

ศึกษาจากกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เป็นพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จากจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 อาศรม จังหวัดเชียงราย จำนวน 1 อาศรม และจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 อาศรม ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) พระบัณฑิตอาสา จำนวน 3 รูป ผู้นำ/สมาชิกชุมชน รวมทั้งสิ้น 30 รูป/คน

1.4.4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก มีดังนี้ พระบัณฑิตอาสา ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน และประชาชน เพื่อให้เห็นแนวคิด หลักการ แนวทาง กระบวนการและบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน ชุมชนละ 10 รูป/คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 รูป/คน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

พระบัณฑิตอาสา หมายถึง พระสงฆ์ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี ที่มีจิตอาสาจาริกไปเพื่อพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงหรือชนเผ่าที่อยู่ห่างไกลจากความเจริญ โดยมีมุ่งพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นโครงการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ชาวเขา หมายถึง ชนกลุ่มน้อยซึ่งตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในอาณาบริเวณพื้นที่บ้านดอกระด้าง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด เชียงใหม่ บ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และบ้านสามัคคีเกา ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญ เป็นเทือกเขา มีชนบทรรมนิยม ประเพณี ภาษาพูด ความเชื่อ อาชีพและอุปนิสัยใจคอคล้ายคลึงกัน มีการปกครองร่วมกัน แต่แตกต่างกันออกไปอย่างเห็นได้ชัดจากประชากรเจ้าของประเทศในด้านชาติพันธุ์ ชนบทรรมนิยมประเพณีและภาษาพูด และมีความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ

ชุมชนบนพื้นที่สูง หมายถึง ชุมชนชาวเขาในท้องที่อำเภอฮอด เชียงใหม่ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นชุมชนชาวเขาชุมชนชาวไทยพื้นราบและชุมชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ที่ตั้งบ้านเรือนและทำมาหากินอยู่บนพื้นที่ดังกล่าว

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และเป็นผู้ประเมิน ในกิจกรรมใดๆ ที่ชุมชนได้

ดำเนินการรูปแบบและการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมของชุมชนบนพื้นที่สูง ในจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดเชียงราย

สวัสดิการสังคม หมายถึง การจัดบริการสังคมของพระบัติตอสาพัฒนาชาวเขา เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม และพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชากรในชุมชนสามารถดำรงได้ โดยตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งใน ด้านอาชีพ ด้านการศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่ อาศัย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคมนั้นทนทานการ และ บริการสังคมทั่วไป โดยระบบบริการสังคมต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่ประชาชนต้องได้รับและเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการจัดบริการสังคมในทุกระดับ

การจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ดำเนินการขององค์การและการบริหารจัดการ โดย คณะพระบัติตอสาพัฒนาชาวเขา ที่ปฏิบัติงานอยู่ในท้องที่อำเภอฮอด เชียงใหม่ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ได้มีการจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย คือประหยัดเวลา ทรัพยากรแรงงาน และได้ผลงานตามตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประ สิทธิผล

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แนวคิดการการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนของ Maslow, (1954) และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โครงการพระบัติตอสาพัฒนา ชาวเขา ดังนี้

1. การจัดสวัสดิการชุมชน คือ กิจกรรมที่ประชุมชนในชุมชนมีส่วนร่วม โดยการร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงของสมาชิกในชุมชน อันเนื่องมาจากการความต้องการความเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตได้รับการตอบสนอง การจัดสวัสดิการอาจอยู่ในรูปของสิ่งของ การช่วยเหลือ เกื้อกูล รวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างในชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น โดยมีลักษณะการให้อย่างมีคุณค่า รับผิดชอบต่อสังคม มีผลให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ และช่วยให้ประชาชนได้รับความ สะดวกสบาย มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข

2. พระบัติตอสาพัฒนาชาวเขา คือ พระภิกษุที่เรียนจบระดับปริญญาตรี และมีจิตอาสา ในการจาริกไปเพื่อพัฒนาชุมชนที่ห่างไกลจากความเจริญ หรือชุมชนบนพื้นที่สูงในพื้นที่ภาคเหนือ ตอนบน ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อีกทั้งยังมีการกิจกรรมอีกมากมายเพื่อให้ชุมชนเกิดการ พัฒนา พระบัติตอสาจะทำงาน 3 ด้านไปพร้อมๆ กัน คือ 1)ด้านจิตใจ โดยใช้ธรรมะชะล้างความสกปรก ของจิตใจ เป็นภูมิคุ้มกันจากสิ่งชั่วร้ายไปในทางที่เสื่อมทั้งหลาย พระบัติตอสาเองก็เล็งเห็นปัญหานี้ จึงได้มีการทำงานในเชิงรุกโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยใช้ธรรมะเป็น ตัวหล่อหลอมให้เด็กเยาวชน คนในชุมชนเป็นคนดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ เกิดจิตสำนึก ละอายต่อการ ทำชั่ว เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เด็กเยาวชนซึ่งจะเป็นคนกำลังอนาคตของชาติ 2) ด้านรักษาประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ของแต่ละชาติพันธุ์ ถือเป็นสิ่งมีค่าและสำคัญ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชาติพันธุ์ เป็นการสื่อถึงอารยธรรม สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณสู่รุ่นลูกจนถึงปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้มีคุณค่ายาก ที่จะประเมินค่า อีกทั้งยังแฝงไปด้วยภูมิปัญญาของคนในอดีต เช่น การมัดมือของชาติพันธุ์

กะเหรี่ยง ซึ่งจะทำกันปีละ 2 ครั้ง โดยความเชื่อของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง คือ เป็นการเรียกขวัญให้ลูกหลานในครอบครัว ทั้งนี้หากมองลึกๆ ลงไปจะเห็นได้ว่าพิธีกรรมเหล่านี้แฝงไปด้วยภูมิปัญญา นั่นก็คือทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันในหมู่เครือญาติ ครอบครัว ทำให้เครือญาติได้มาพบปะกัน และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม/การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต้องมีการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ ธรรมชาติ เช่นเดียวกับการทำงานของพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงที่เองที่นำเอาพิธีกรรมทางศาสนา มาเป็นส่วนในการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น การบวชป่า การปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยอนุรักษ์ป่าไม้ให้อยู่คู่กับชุมชน

ผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิดทั้ง 2 มาเป็นกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนของพระบัณฑิตอาสาเพื่อสงเคราะห์ชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยแบ่งสวัสดิการออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ บุคคล กลุ่มชน และชุมชน โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้าน ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรม ดังภาพประกอบ

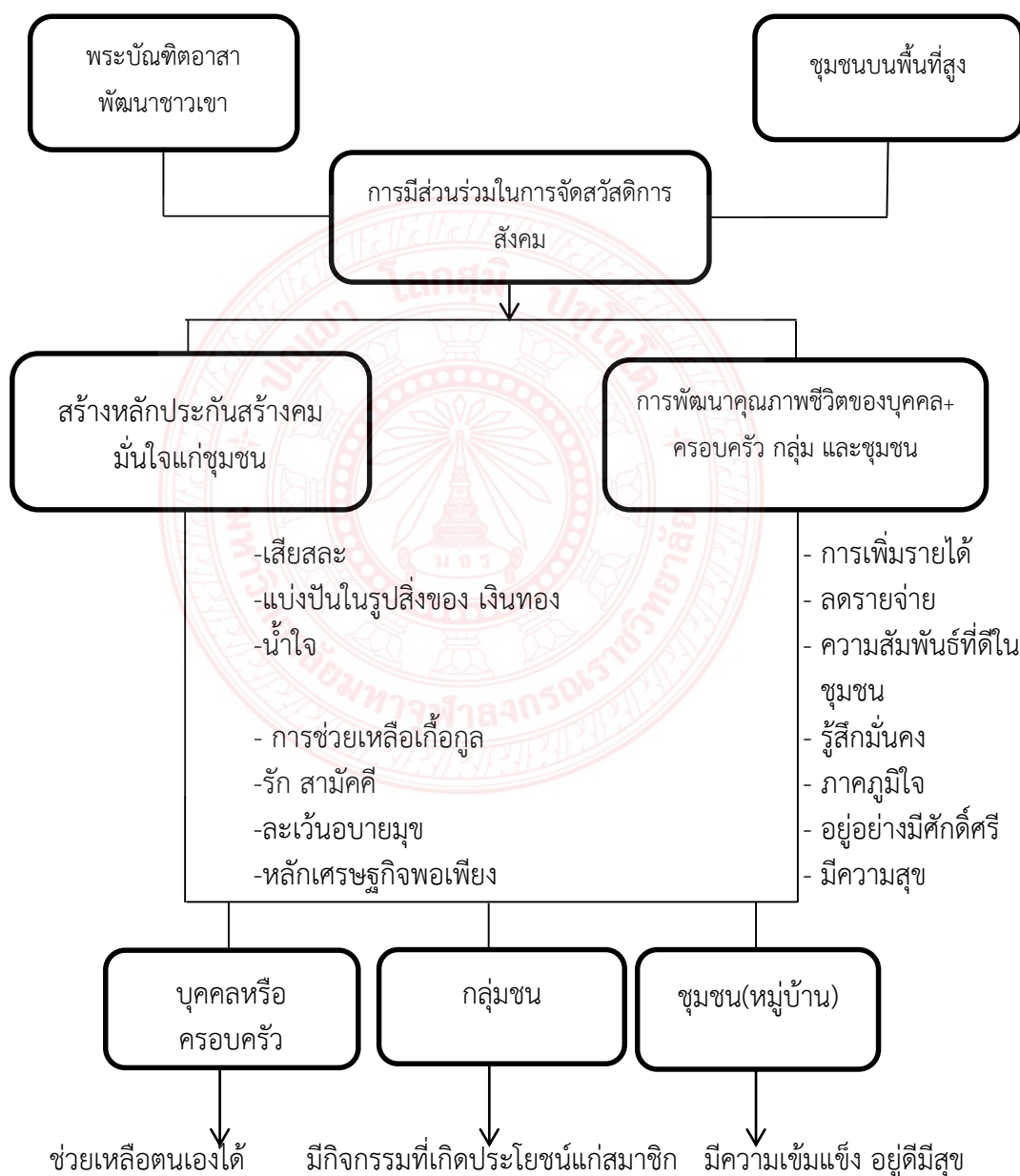
กรอบแนวคิดการวิจัย ผู้วิจัยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของ Maslow, (1954) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ดังนี้

1. การจัดสวัสดิการสังคม คือ กิจกรรมที่ประชุมชนในชุมชนมีส่วนร่วม โดยการร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงของสมาชิกในชุมชน อันเนื่องมาจากความต้องการความเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตได้รับการตอบสนอง การจัดสวัสดิการอาจอยู่ในรูปของสิ่งของ การช่วยเหลือ เกื้อกูล รวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างในชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น โดยมีลักษณะการให้อย่างมีคุณค่า รับผิดชอบต่อสังคม มีผลให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ และช่วยให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบาย มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข

2. พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา คือ พระภิกษุที่เรียนจบระดับปริญญาตรี และมีจิตอาสาในการจาริกไปเพื่อพัฒนาชุมชนที่ห่างไกลจากความเจริญ หรือชุมชนบนพื้นที่สูงในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อีกทั้งยังมีการกิจกรรมอีกมากมายเพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนา พระบัณฑิตอาสาจะทำงาน 3 ด้านไปพร้อมๆ กัน คือ 1)ด้านจิตใจ โดยใช้ธรรมะชะล้างความสกปรกของจิตใจ เป็นภูมิคุ้มกันจากสิ่งชั่วร้ายไปในทางที่เสื่อมทั้งหลาย พระบัณฑิตอาสาเองก็เล็งเห็นปัญหานี้ จึงได้มีการทำงานในเชิงรุกโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยใช้ธรรมะเป็นตัวหล่อหลอมให้เด็กเยาวชน คนในชุมชนเป็นคนดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ เกิดจิตสำนึก ละอายต่อการทำชั่ว เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เด็กเยาวชนซึ่งจะเป็นคนกำลังอนาคตของชาติ 2) ด้านรักษาประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ของแต่ละชาติพันธุ์ ถือว่าเป็นสิ่งมีค่าและสำคัญ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชาติพันธุ์ เป็นการสื่อถึงอารยธรรม สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณสู่รุ่นลูกจนถึงปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้มีคุณค่ายากที่จะประเมินค่า อีกทั้งยังแฝงไปด้วยความรู้ภูมิปัญญาของคนในอดีต เช่น การมัดมือของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ซึ่งจะทำกันปีละ 2 ครั้ง โดยความเชื่อของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง คือ เป็นการเรียกขวัญให้ลูกหลานในครอบครัว ทั้งนี้หากมองลึกๆ ลงไปจะเห็นได้ว่าพิธีกรรมเหล่านี้แฝงไปด้วยภูมิปัญญา นั่นก็คือทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันในหมู่เครือญาติ ครอบครัว ทำให้เครือญาติได้มาพบปะกัน และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม/การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต้องมีการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ ธรรมชาติ เช่นเดียวกับการทำงานของพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงที่เองที่นำเอาพิธีกรรมทางศาสนา มา

เป็นส่วนในการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น การบวชป่า การปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยอนุรักษ์ป่าไม้ให้อยู่คู่กับชุมชน

ผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิดทั้ง 2 มาเป็นกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนของพระบัณฑิตอาสาเพื่อสงเคราะห์ชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยแบ่งสวัสดิการออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ บุคคล กลุ่มชน และชุมชน โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้าน ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรม ดังภาพประกอบ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ทราบปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพต่อไป
- 2) สามารถวิเคราะห์ได้ว่าบทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง มีวิธีการอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไรบ้าง
- 3) ชุมชนบนพื้นที่สูงเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลและทุรกันดาร สามารถทำรูปแบบ (Model) และวิธีการจัดการสวัสดิการโดยพระสงฆ์มีส่วนร่วม แก่ไขและพัฒนาการจัดการไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

สำหรับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ซึ่งมีทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และผลงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม

2.1.1 ที่มาของแนวคิด

แนวคิดสวัสดิการสังคมเป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจแก่คนในชุมชน ซึ่งหมายความว่ารวมถึงสาธารณูปโภคของชุมชนทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงิน ทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์/มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุข สวัสดิการชุมชนมิใช่เรื่องที่ทำไปเพื่อสร้างสวัสดิการภาพและไม่เน้นเรื่องตัวเงินแบบสงเคราะห์ แต่มุ่งสร้างความมั่นใจอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข จึงเป็นเรื่องที่ชาวชุมชนจะเป็นผู้ร่วมกันสร้างให้เป็นของชุมชนและเพื่อชาวชุมชนเอง ชุมชนจึงควรเป็นผู้จัดการเอง โดยรัฐหรือองค์กรภายนอก หนุนเสริมแบบเคียงบ่าเคียงไหล่ (ไม่ใช่สัมพันธ์กันแบบผู้ให้กับผู้รับ) ทั้งนี้ การจัดสวัสดิการของชุมชนสามารถสอดแทรกไว้ได้ในทุกกิจกรรม ริเริ่มแล้วต่อยอดกันเรื่อยไป ภายใต้ความพร้อมและความเห็นชอบร่วมกันของชาวชุมชนเอง

ผู้ที่ได้ประโยชน์จากสวัสดิการชุมชน ได้แก่ทุกคนในชุมชน รวมทั้งคนในสังคม โดยผู้ด้อยโอกาสจะได้รับการช่วยเหลือให้มีโอกาสมีส่วนร่วมและสามารถเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับอย่างมีศักดิ์ศรี ผู้ที่อยู่ในภาวะปกติได้รับการป้องกัน ช่วยเหลือเกื้อกูล มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ส่วนผู้ที่มีความพร้อมทางการเงิน จะได้รับความอบอุ่น น้ำใจไมตรี มีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ทุนสนับสนุน

2.1.2 ความหมาย

ระพีพรรณ คำหอม (2549)¹ ได้ให้ความหมายของ สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความ มั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเอง ได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรมและให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

Turner, (1974)² ให้นิยามคำว่า “สวัสดิการสังคม” ว่าเป็นความพยายามส่งเสริมให้ประชาชนมีมาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานที่มั่นคง โดยครอบคลุมการบริการกับบุคคล และชุมชน ในลักษณะการพัฒนาสังคม และการเสริมสร้างให้บุคคลสามารถเผชิญ กับสภาพปัญหาทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจและสังคมตลอดจนการพยายามขจัดสภาวะที่พึ่งตนเองไม่ได้ของประชาชนให้หมดไป

Friedlander and Apte (1980)³ อธิบายว่า “สวัสดิการสังคม” เป็นระเบียบ นโยบาย ผลประโยชน์ และบริการ ซึ่งจะทำให้การดำเนินการจัดบริการต่างๆ เป็นไปโดยสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เป็นที่ยอมรับว่าสวัสดิการสังคมเป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและถาวร เปลี่ยนแปลงจากสภาวะที่เคยยากลำบากไปสู่สิ่งที่คาดหวังว่าดีกว่า รวมไปถึงความอุดมสมบูรณ์ในที่สุด

Barker, (1987)⁴ ให้ความหมายว่า สวัสดิการสังคม คือ “ระบบที่ประกอบด้วยโครงการต่างๆ ประโยชน์ตอบแทน และบริการ ในระดับชาติ ที่ช่วยให้ประชาชนได้รับการตอบสนองความต้องการทางสังคมเศรษฐกิจ การศึกษา และสาธารณสุข อันเป็นพื้นฐานที่จะทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ รวมทั้งยัง หมายถึง สถานะของความอยู่ดีมีสุขโดยรวมของคนในชาติและของชุมชนหรือสังคมอีกด้วย”

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546⁵ ให้ความหมายไว้ว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหาการ

¹ระพีพรรณ คำหอม. (2549). สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย (Social Welfare in Thai Society). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค. หน้า 1 – 5.

²Turner John. (1974). **Development and Administration** : Operational Implications for Social Welfare. New York : United State Committee, International Council on social welfare. P.14.

³Friedlander, Walter A & Robert Z. (1980). Apte. **Introduction to Social Welfare**. Englewood cliff, N.L. : Prentice Hall. P. 4.

⁴Barker, Larry L. and others. (1987). **An Introduction to Small Group Communication**. P.154.

⁵กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). พระราชบัญญัติ ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546, กฎหมายลูก, ข้อกำหนดคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติว่าด้วยมาตรฐานการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2550 [<http://law.m-society.go.th/law/module.php?name=search&pg=showchild&do=88%7Ca>].

พัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงาน และการมีรายได้มั่นคง การกระบวนกร ยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

ระพีพรรณ คำหอม (2549)⁶ ได้สรุปความหมายของสวัสดิการสังคมโดยรวบรวมความหมายตามหลักเกณฑ์ ได้แก่

1. เกณฑ์คุณภาพชีวิตที่ดี หรือการกินดีอยู่ดี (Quality of Life or Well-being) ควบคู่กับการใช้นโยบายทางสังคม เพื่อสร้างระบบบริการสังคมอย่างครอบคลุม เพื่อนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงทางสังคมโดยรวม

2. เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นวัตถุประสงค์ (Aims) ซึ่งความหมายนี้เชื่อว่าสวัสดิการสังคมเป็นเป้าหมายการทำงาน เพื่อใช้งานสวัสดิการสังคมเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวม

3. เกณฑ์ความหมายเฉพาะเจาะจงในรูปของโครงการหรือกิจกรรมหรือบริการ

4. เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นสถาบันทางสังคม

5. เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นสิทธิและความเท่าเทียมของคนทุกคนในสังคม

นันทินี ทรัพย์ศิริ และคณะ (2550)⁷ ให้ความหมายคำว่า สวัสดิการสังคมว่า หมายถึงสถานะความเป็นอยู่ของคนในสังคม ซึ่งได้รับการช่วยเหลือและส่งเสริมเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของความจำเป็นที่จะอยู่ในสังคมอย่างเท่าเทียม เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช (2550)⁸ ได้กล่าวถึง โครงการเผยแพร่ความรู้การพัฒนาระบบสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งให้ความหมายของ “สวัสดิการสังคม” ว่าสวัสดิการสังคมคือ การกินดี อยู่ดี มีสุข และมีสิทธิ ดังนั้น จุดหมายปลายทางของการจัดสวัสดิการ คือ การทำให้ทุกคนในสังคมได้รับสิทธิพื้นฐานทางสังคมตามมาตรฐานสากล

ปัทมวดี โกชนกุล ชูชุกิ (2552)⁹ ให้ความหมายคำว่า สวัสดิการสังคม (social welfare) ในทางเศรษฐศาสตร์ว่า “สวัสดิการ” หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) พิจารณาจากอรรถประโยชน์ (utility) หรือความพอใจของประชาชน “สวัสดิการ” ในทางเศรษฐศาสตร์จึงถูกนิยามในลักษณะที่เป็น “เป้าหมาย” ของสังคม คือ การอยู่ดีกินดีของสมาชิกในสังคมส่วน “วิธีการ” ให้ได้มาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดี เช่น กิจกรรมของตลาด กิจกรรมการสงเคราะห์ การจ่ายเงินสงเคราะห์ การ

⁶ระพีพรรณ คำหอม. สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย (Social Welfare in Thai Society). อ่างแล้ว, หน้า : 6.

⁷นันทินีทรัพย์ศิริ และคณะ. (2550). ประเทศไทยกับการไปสู่รัฐสวัสดิการ. กรุงเทพฯ : สำนักงานประกันสังคม. กองแผนงานและสารสนเทศ. หน้า 19.

⁸กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช. (2550). ทฤษฎีวิพากษ์นโยบาย และการวางแผนสังคม. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 6.

⁹ปัทมวดี โกชนกุล ชูชุกิ. (2552). วรรณกรรมปริทรรศน์และการสร้างสังเคราะห์ความรู้ เรื่อง "สวัสดิการชุมชนในประเทศไทย" โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). กรุงเทพฯ. : สำนักพิมพ์. หน้า 10.

สนับสนุนและโครงการต่างๆ โดยรัฐไม่ใช่ “สวัสดิการ” โดยตัวมันเอง แต่เป็น “บริการ” ซึ่งเป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่ “สวัสดิการ” คือ ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548)¹⁰ ได้ให้ความหมาย ของคำว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม และพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้ใน มาตรฐาน โดยบริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งในด้านการศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคมนั้นหนา การ และ บริการสังคมทั่วไป โดยระบบบริการสังคมต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่ประชาชนต้อง ได้รับและเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการจัดบริการสังคมในทุกระดับ

ชาญ รูปสม (2548)¹¹ กล่าวว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง กิจกรรมเพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพทั่วไปของประชาชน เพื่อเป็นการพัฒนาคนอันจะนำไปสู่ตนเอง ครอบครัว และ สังคม

กล่าวโดยสรุป สวัสดิการสังคม หมายถึง การบริการสวัสดิการต่างๆ ของรัฐที่ช่วยเหลือ และส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทำให้สถานะความเป็นอยู่ของคนในสังคมอยู่ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้บุคคลหรือกลุ่มมีความสุขทั้งทางกาย ใจ และเศรษฐกิจ ให้เกิดความอยู่ดี กินดี หรืออยู่ดี มีสุขตามเอกัตภาพและมีการพัฒนาศักยภาพให้เกิดประโยชน์อันสูงสุด

2.1.3 ประเภทของแนวคิดสวัสดิการสังคม

กิตติพัฒน์ นนทปัทมดูล (2544 อ้างถึงในชาญ รูปสม 2548)¹² ได้กล่าวถึง การจำแนกแนวคิดสวัสดิการสังคมของ Richard Titmuss ในปี ค.ศ. 1974 แบ่งออกเป็น 3 แนวคิดซึ่งได้อธิบายครอบคลุมถึงรูปแบบการบริการสวัสดิการสังคม ดังนี้

1. แนวคิดสวัสดิการสังคมแบบชั่วคราว บรรเทาปัญหา หรือแบบเก็บตก (Residualism or Residual Model of Welfare) แนวความคิดนี้มีความเชื่อว่า บุคคลในสังคมจะได้รับการตอบสนองความต้องการทางสังคมที่สำคัญสองแหล่งใหญ่ คือ ครอบครัวและตลาดโดยจะปล่อยให้ประชาชนที่เดือดร้อน หรือมีความต้องการทางสังคม ช่วยเหลือตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยรัฐจะเข้าไปช่วยเหลือในส่วนที่ประชาชนช่วยเหลือตนเองไม่ได้จริงๆ และในตลาดของระบบเศรษฐกิจเสรีที่ประชาชนทั่วไปมีอำนาจซื้อบริการได้ ซึ่งแนวคิดนี้มีความเชื่อพื้นฐานที่ว่ากลไกตลาดจะปรับตัวเองได้

¹⁰ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). รายงานการศึกษาเรื่อง ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : เทพเพ็ญวานิสัย. หน้า 4 – 7.

¹¹ชาญ รูปสม. (2548). ความสามารถขององค์กรชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนศึกษากรณีกองทุนสวัสดิการชุมชนเมือง (กทม.)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. หน้า 16.

¹²เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

อย่างเสรี และเป็นอัตโนมัติ รัฐควรเข้าไปแทรกแซงตลาดให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือหากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่งก็เป็น แนวความคิดที่รอให้เกิดปัญหา ก่อน แล้วจึงแก้ไขมากกว่าจะเป็นการป้องกัน

2. แนวคิดสวัสดิการสังคมแบบสัมฤทธิ์ทางอุตสาหกรรม (Industrialism or Industrial Achievement Performance or Handmaiden Model) แนวคิดสวัสดิการสังคมแบบสัมฤทธิ์ผลทางอุตสาหกรรม เป็นแนวความคิดที่มองว่าสวัสดิการสังคมเป็นเสมือนกลไกหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ โดยใช้ มาตรการทางด้านภาษีอากรและการเงินการคลัง ตลอดจนผลตอบแทนในอาชีพเป็นสิ่งตอบสนองความต้องการของบุคคลที่เป็นกำลังผลิต (Titmuss อ้างถึงใน ปนัดดา ใจเอื้อ, 2543)¹³ การจัดสวัสดิการแบบนี้ ใช้เกณฑ์การจัดสรรโดยพิจารณาจากความสามารถในการทำงาน สถานภาพ หรือ บทบาทในการทำงาน และผลิตผลในการทำงานเป็นสำคัญ

3. แนวคิดสวัสดิการสังคมแบบสถาบัน (Institutionalism or Institutional Model) สวัสดิการสังคมแบบสถาบันเป็นแนวคิดที่ถือว่า สวัสดิการสังคมเป็นสถาบันสังคมหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะก่อให้เกิดบูรณาการ (Integration) ในสังคม ถึงแม้สังคมจะมีความมั่นคงแล้วสวัสดิการสังคมก็ยังคงต้อง ท าหน้าที่ให้ระบบของสังคมดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ขณะที่ระบบเศรษฐกิจการค้าเสรี สร้างความไม่เป็น ธรรมทางสังคมเศรษฐกิจ อันเป็นธรรมชาติที่หลีกเลี่ยงได้ยาก แนวคิดสวัสดิการสังคมแบบสถาบันจะดำเนินการควบคุมกันไป เพื่อเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ดังกล่าว

สรุปได้ว่า การจัดสวัสดิการสังคม (Social Welfare) เป็นงานที่รัฐจัดให้บริการให้ประชาชน ซึ่งมีขอบเขตในการทำ หน้าที่ให้การช่วยเหลือ บุคคลเฉพาะราย กลุ่มคนที่เดือดร้อน และ ชุมชน โดยบริการนั้นต้องตรงกับความต้องการของประชาชน และมีความจำเป็นต้องได้รับสวัสดิการด้านต่างๆ ซึ่งการสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิกของตนเอง ก็จะนำไปสู่การมีสวัสดิการสังคมที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่ดี

2.1.4 ขอบเขตของงานสวัสดิการสังคม (Fields of Social Welfare)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548)¹⁴ ได้กำหนด ขอบเขตกิจกรรมของงานสวัสดิการสังคม ดังนี้

1. การศึกษา (Education)
2. สุขภาพอนามัย (Health Care)
3. การประกันรายได้ (Income Maintenance) : มีงานทำ มีรายได้ มีสวัสดิการแรงงาน
4. ที่อยู่อาศัย (Housing)

¹³ปนัดดา ใจเอื้อ. (2543). “สภาพปัญหาและความต้องการบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้รับงานไปทำที่บ้านในกิจการตัดเย็บเสื้อผ้า เขตสายไหม, กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์., หน้า 22.

¹⁴กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). อ้างแล้ว, หน้า 4 – 7.

5. ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความมั่นคงทางสังคม (Safety in Life and Property)

6. นันทนาการ (Recreation)

7. บริการสังคมปัจเจกบุคคล (Personal social services)

2.1.5 หลักการของสวัสดิการสังคม

ทัศนีย์ ลักษณะวิชานซ์ (2548)¹⁵ ได้สรุปและจำแนกหลักการของงาน สวัสดิการสังคม ได้ดังนี้

1. สนองความต้องการพื้นฐาน การจัดสวัสดิการสังคมจะต้องคำนึงถึงปัญหา ความจำเป็นและความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นสำคัญ ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการความเป็นเจ้าของและความรัก ความต้องการ การมีชื่อเสียง และความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต

2. สิทธิและความรับผิดชอบ การจัดสวัสดิการสังคมเป็นสิทธิของประชาชนในฐานะ พลเมืองของรัฐที่มีสิทธิจะได้รับการบริการสังคมจากรัฐเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข มีความมั่นคงทางสังคม ซึ่งรัฐอาจจะกำหนดมาตรการการบริการสังคม รัฐสามารถดำเนินการได้ภายใต้ระบบภาษีการ ให้การอุดหนุน หรือการสร้างแรงจูงใจ

3. ความเสมอภาคและความยุติธรรม การจัดสวัสดิการที่ดีควรคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของประชาชนทุกคนในฐานะ พลเมืองของรัฐ โดยไม่เลือกปฏิบัติและไม่ถูกตัดโอกาสในการที่จะ ได้รับการให้บริการขั้นพื้นฐานโดยรัฐ

2.1.6 กระบวนการจัดสวัสดิการ

กระบวนการจัดสวัสดิการ มีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอนคือ

1) วางแผนการจัดสวัสดิการ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ ครอบครัว และชุมชน ร่วมกันพิจารณาการให้สวัสดิการให้แก่ผู้รับบริการ ครอบครัว หรือชุมชน โดยที่จะใช้ สวัสดิการที่เป็นทางการหรือสวัสดิการที่ไม่เป็นทางการ ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม ทุนทางสังคม และ ภาควิชาเสริมในแต่พื้นที่

2) การดำเนินการจัดสวัสดิการ ภายใต้ผลการประเมินสถานะความต้องการ และ ความจำเป็นหรือปัญหาของผู้รับบริการและจัดกิจกรรมตามลำดับความสำคัญ

3) การวางแผนดำเนินการในระดับชุมชน ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ สถานที่ ระยะเวลา และงบประมาณ การติดตามประเมินผล โดยละเอียด และชัดเจน มีการตั้งคณะทำงาน รับผิดชอบ และ ประชุมชี้แจงผู้เกี่ยวข้องให้มีความสนใจตรงกัน

4) การวางแผนให้ความช่วยเหลือทั้งแผนระยะสั้น แผนระยะยาว

¹⁵ทัศนีย์ ลักษณะวิชานซ์. (2548). การบริหารสังคมกับโครงสร้างสังคมไทย. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ ก๊อปปี (ประเทศไทย). หน้า 140-141.

2.1.7 การดำเนินการช่วยเหลือการจัดสวัสดิการ

1) ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ในลักษณะหรือรูปแบบการส่งเสริมการพัฒนา การสงเคราะห์ การคุ้มครอง การป้องกัน การแก้ไข และการบำบัดฟื้นฟู โดยให้ผู้รับบริการ ครอบครัว ชุมชน มีส่วนร่วม

2) ให้บริการสังคมที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการ ความจำเป็นของผู้รับบริการ ครอบครัว ชุมชน

3) ระดมทรัพยากรในชุมชน และประสานงานหรือส่งเรื่องต่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน และนอกชุมชนได้ร่วมให้ความช่วยเหลือหรือพัฒนา

4) การจัดสวัสดิการสังคมจะต้องนำไปสู่การส่งเสริมพัฒนาผู้รับบริการทุกระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน เพื่อให้ผู้รับบริการได้รับการพัฒนาและสามารถทำหน้าที่ทางสังคมได้อย่างเหมาะสม

5) การจัดสวัสดิการจะต้องกระตุ้นส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้รับบริการได้ใช้ศักยภาพของตนเอง ได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.2.1 ที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของบุคลากรที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วม ทฤษฎีสองปัจจัยของ เฮร์เบิร์ต (Herzberg, 1947)¹⁶ เป็นทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวข้อง และสามารถโยงไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมได้ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้ปฏิบัติงานจะปฏิบัติงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพย่อมขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน เพราะเขาจะเพิ่มความสนใจในงานและมีความรับผิดชอบ กระตือรือร้นที่จะทำงานซึ่งเป็นการเพิ่มผลผลิตของงานให้มากขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจในการทำงานก็จะเกิดความท้อถอยในการทำงาน และทำให้ผลงานออกมาไม่มีประสิทธิภาพ ทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของบุคลากรในองค์กร กล่าวคือถ้าบุคลากรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ร่วมคิดตัดสินใจจะส่งผลให้บุคลากรในองค์กรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมมากขึ้น ทำให้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาได้ นอกจากนี้ทฤษฎีการสร้างผู้นำก็มีความสำคัญ คือ ผู้มีอำนาจที่ดี (Positive Leader) มักจะนำการเคลื่อนไหวในการทำงานอยู่เสมอ ในขณะที่ผู้มีอำนาจที่ไม่ดี (Negative Leader) จะไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์เลย การสร้างผู้นำหรือผู้นำจะช่วยจูงใจให้บุคลากรเต็มใจที่จะทำงานเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เนื่องจากผู้นำเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการจูงใจ และรวมกลุ่มคน ดังนั้นทฤษฎีสองปัจจัยนี้จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร เพราะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือร่วมมือร่วมแรงกันในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นถึงการมี

¹⁶Herzberg, F., Bernard, M., & Barbara, S. (1959). *The motivation to work* (2nd ed.). New York: John Wiley & Sons. P. 3.

ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของบุคลากร และผู้นำร่วมกัน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องมีผู้นำที่ดีอันจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรได้

2.2.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

สุจินต์ ดาววีระกุล (2527)¹⁷ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า กระบวนการที่ทำให้บุคคลสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งเอาไว้ ทั้งนี้ต้องไม่ใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอกหรือองค์กรที่บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือทุกขั้นตอนรูปแบบการตัดสินใจของบุคคลในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่จะต้องทำเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตในทุกๆ ด้านของตนเองที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

ณัฐพร แสงประดับ (2527)¹⁸ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้การกระทำบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือตัวบุคคล ความเกรงใจที่มีต่อตัวบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศตำแหน่ง ทำให้การมีส่วนร่วมเป็นไปด้วยความเต็มใจ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548)¹⁹ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ร่วมมือร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาภูมิปัญญา การรับรู้ สามารถคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจ เพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

ประพันธ์พงศ์ ชิมพงษ์ (2551)²⁰ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการ และทิศทางการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันนั้น จะมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

¹⁷สุจินต์ ดาววีระกุล. (2527). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน:ศึกษาเฉพาะหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดของจังหวัดนครสวรรค์ประจำปี 2527. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹⁸ณัฐพร แสงประดับ. (2527). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยว: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

¹⁹บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, (2548), อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

²⁰ประพันธ์พงศ์ ชิมพงษ์. (2551). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์ (2551)²¹ ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคลากรว่าหมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มตัดสินใจในการปฏิบัติงานและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวของบุคลากรเอง การที่จะสามารถทำให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของบุคลากรให้ดีขึ้นนั้น ผู้นำจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของส่วนรวมในองค์กร

ถวิลวดี บุรีกุล (2544)²² ได้ให้ความหมายของว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งการนำความคิดเห็นดังกล่าว ไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือเป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการ เสริมสร้างความสามัคคีในสังคม

เฉลิม เกิดโมลี (2543)²³ ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังอาจเป็นการปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีอิสรภาพ ความเต็มใจ ความสามารถการมีส่วนร่วม ผลประโยชน์เกี่ยวข้อง และสนใจเป็นเรื่องๆ ไป เช่น การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำฝน การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้จะต้องสัมพันธ์กับปัญหา และต้องการของชาวบ้าน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527)²⁴ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว

ไพศาล รุ่งชัย และคณะ (2544)²⁵ ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมใน การคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ

²¹สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์, (2551), *สาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคลากร*. กรุงเทพฯ : สามเจริญพาณิชย์.

²²ถวิลวดีบุรีกุล. (2544). *การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

²³เฉลิม เกิดโมลี, (2543), *แนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบาย*, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

²⁴นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, (2527), *กลวิธีแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*, กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

²⁵ไพศาล รุ่งชัย และคณะ, (2544), *การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณี: กระบวนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านจังหวัดพิษณุโลก, ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารจัดการสาธารณะสำหรับนักบริหาร, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.

และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบ ถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไข ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่กับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับความจริงที่ว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส และได้รับการชี้แนะที่ถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่กลุ่มคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องร่วมมีอรรถรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของตนเอง ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ในขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองให้ดีขึ้น

2.2.2 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

รูปแบบของการมีส่วนร่วมได้มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอรูปแบบไว้ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ถวิลวดี บุรีกุล (2544)²⁶ ได้กำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้จนครบวงจร ซึ่งสามารถจัดแบ่งขั้นตอนง่ายๆ 4 ขั้นตอน คือ

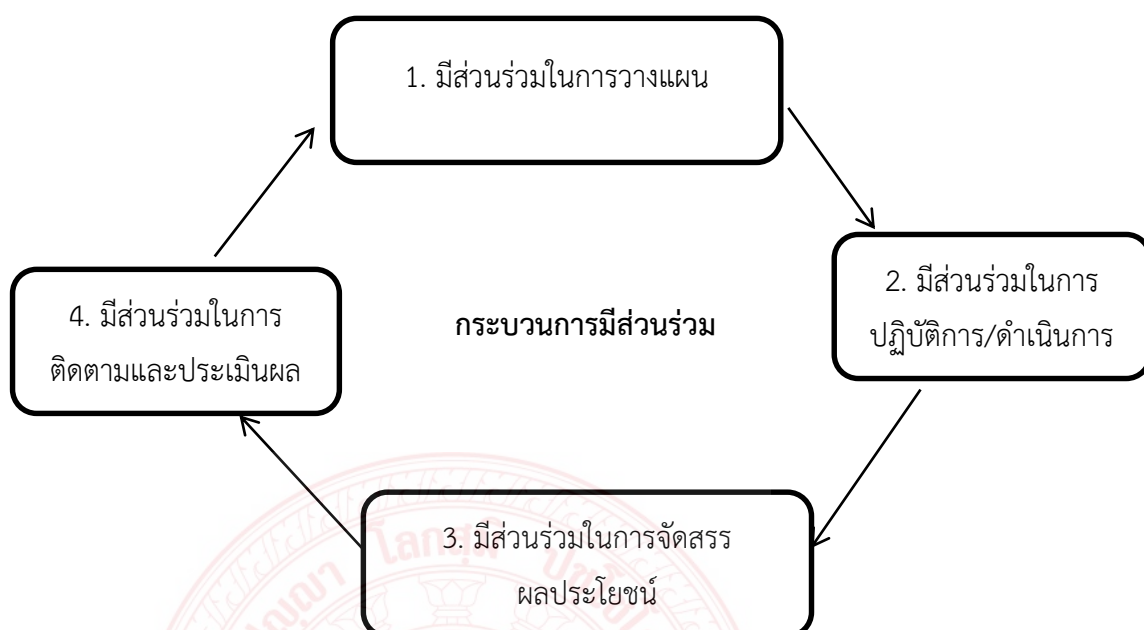
ขั้นตอนที่ 1 มีส่วนร่วมในการวางแผนประกอบด้วยการรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผน และร่วมวางแผนกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 2 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ ประกอบด้วยการเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ และการตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ 3 มีส่วนร่วมในการจัดสรรประโยชน์เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรประโยชน์หรือผลของกิจกรรมหรือผลของกิจกรรม หรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลของโครงการ กิจกรรมต่างๆ และพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ประชาชนจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ ด้วย ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นที่ 1 ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวางแผนต่อไป

²⁶ถวิลวดีบุรีกุล. (2544).อ้างแล้ว.

ภาพ 2.1 รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วม

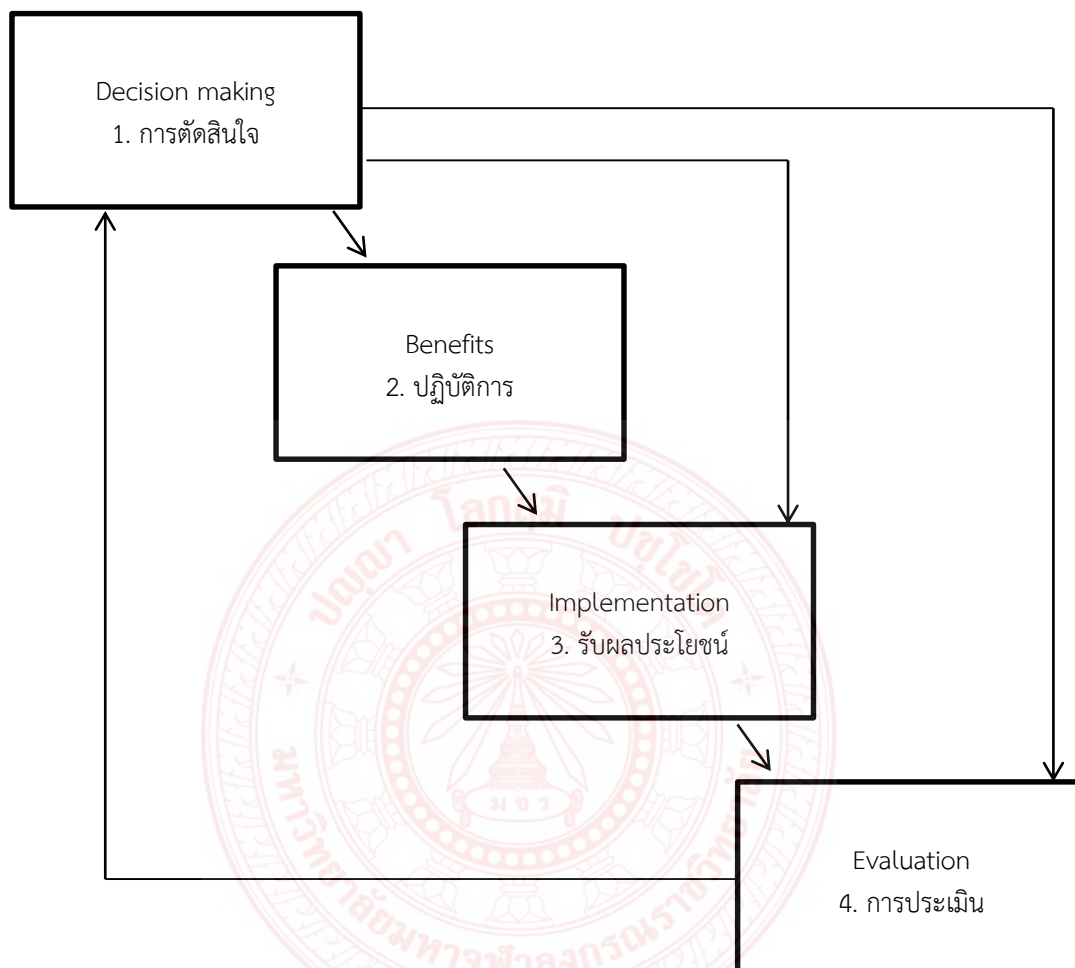
ที่มา: ปรับปรุงจาก ถวิลวดี บุรีกุล (2544)

Cohen and Uphoff (1968)²⁷ ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนได้แก่เริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุม และตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

²⁷Cohen, M. J. & Uphoff, N. T. (1968). Participation' s place in rural development : Seeking clarity through specificity. World Development,8 (1980), 213-218.

นอกจากนี้ Cohen and Uphoff ได้แสดงความสัมพันธ์ของขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

ภาพ 2.2 ความสัมพันธ์ของขั้นตอนการมีส่วนร่วม
ที่มา: ปรับปรุงจาก Cohen and Uphoff (1968)

ธนาภรณ์ เมทนีสุดดี (2543)²⁸ ได้กล่าวถึงลักษณะแนวทางของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การร่วมคิด หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการ วิธีการติดตามผล การตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์
2. การร่วมตัดสินใจ หมายถึง เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือเรียบร้อยแล้วต่อมาจะต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด
3. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการต่างๆ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น

²⁸ธนาภรณ์ เมทนีสุดดี, (2543), ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีต่อการรับบริหารสื่อวีดิทัศน์, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อการพัฒนาทรัพยากร, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

4. การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ หมายถึง เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้วได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

มณฑล จันท์แจ่มใส (2551)²⁹ ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลจะต้องมีและเกิดขึ้นมาโดยตลอด ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ การบริหารจัดการดำเนินงานตามแผน การเสียสละกำลังแรงงานของบุคคล ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ กำลังเงินหรือทรัพยากรที่มีอยู่

ประชุม สุวดี (2551)³⁰ ได้กล่าวถึงลักษณะเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของบุคคลเกิดจากพื้นฐาน ประการ คือ

1. เป็นบุคคลที่จะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น จะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผนการบริหารจัดการ การบริการองค์กรตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

2. เป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่เข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้นั้นจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจวัฒนธรรม และกายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้

3. เป็นบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจสมัครใจที่จะเข้าร่วมถึงเห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วม จะต้องไม่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยที่ตนเองไม่ประสงค์จะเข้าร่วม

4. เป็นบุคคลที่ต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้มีโอกาสที่จะเข้าร่วมซึ่งถือว่าเป็นการกระจายอำนาจให้กับบุคคลในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการในระดับที่เหมาะสม บุคคลจะต้องมีโอกาสและมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเอง

สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลโดยทั่วไปแล้ว ยังมีปัจจัยอีกหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม อาชีพและรายได้ เป็นต้น

2.2.3 รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

มงคล จันท์ส่อง (2544)³¹ ได้กำหนดรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของบุคคลไว้ว่าองค์ประกอบรูปแบบของการมีส่วนร่วม มีอยู่ 3 ด้าน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมจะต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่า จะทำกิจกรรมนั้นๆ ไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้ตัดสินใจกว่าควรจะเข้าร่วมหรือไม่

²⁹มณฑล จันท์แจ่มใส. (2551). ปัจจัยการสื่อสารการตลาดที่มีต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยว
กรณีศึกษา: เกาะมุก จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

³⁰ประชุม สุวดี. (2551). การตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์

³¹มงคล จันท์ส่อง. (2544) ระดับความรู้ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของสมาชิก อบต. อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศิลปากรนครปฐม.

2. การมีส่วนร่วมจะต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจะต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบ และลักษณะอย่างไร เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตัดสินใจได้ว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่

3. การเข้าร่วมจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การที่จะให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายด้วย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปบุคคลกลุ่มเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรม และวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน

ศิริชัย กาญจนวาสี (2547)³² ได้กำหนดรูปแบบและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กร ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการประชุม
2. การมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร
4. การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในกิจกรรมต่างๆ
6. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์

วรรณา วงษ์วานิช (2549)³³ ได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคลไว้เป็นลักษณะ ดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน จนกว่าการดำเนินงานจะบรรลุผลเสร็จสมบูรณ์
2. การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะหนึ่งลักษณะใด หรือในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น

โดยแท้จริงแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมไม่อาจสามารถกระทำได้ในทุกประเด็นแต่การมีส่วนร่วมของบุคคลจะมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจ และประเด็นการพิจารณาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานการมีส่วนร่วมว่า จะต้องมีอิสรภาพ มีความเสมอภาค และมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้การมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รติยานภิศ รัชตะวรรณ และคณะ (2561)³⁴ ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วม ดังนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการใดๆ มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมตามที่ได้กล่าวมาแล้ว สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะ โดยใช้กลไกของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างแท้จริง สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

³²ศิริชัย กาญจนวาสี. (2547), การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกาะช้าง จังหวัดตราด. กรุงเทพฯ : บุญศิริการพิมพ์.

³³วรรณา วงษ์วานิช. (2549), ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

³⁴รติยานภิศ รัชตะวรรณ และคณะ, (2561), กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะ, วารสารเทคโนโลยีภาคใต้ ปีที่ : 11 ฉบับที่ : 1 เลขหน้า : 231-238 ปีพ.ศ. : 2561.

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นขั้นเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมการพัฒนาสุขภาวะชุมชน พบว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจครอบคลุม 3 ส่วนคือ

1.1 การเข้าร่วมพัฒนาสุขภาวะ การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ ใช้การสื่อสารสองทางระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน กับผู้ดำเนินการพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคลากรภาครัฐ เป้าหมายของการมีส่วนร่วมในขั้นนี้เพื่อสร้างความเข้าใจของชุมชนต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาวะข้อมูลที่จำเป็นในการสื่อสารอย่างชัดเจนในขั้นนี้คือ การชี้แจงบทบาทในการสนับสนุน การพัฒนาของหน่วยงานที่จะเข้ามาพัฒนา บทบาทของชุมชน รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อกระบวนการพัฒนา และการกระจายประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนา วิธีการของการสื่อสารในขั้นนี้ ควรใช้การประชุมกลุ่ม การอภิปรายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

ในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องใช้เวลาพอสมควร ในกรณีที่ผู้มีส่วนในการกระจายประโยชน์มาก และมีความหลากหลายด้านวัยวุฒิ คุณวุฒิ อาชีพ ประสบการณ์ความพร้อมในการพึ่งตนเอง ความสามารถในการสื่อสาร และโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลหรือบริการสาธารณะ ผู้ดำเนินการพัฒนาควรใจเย็น และเตรียมความพร้อม ในการจัดเวทีสร้างความเข้าใจ ทั้งด้านวิทยากร กระบวนการข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การเจรจาต่อรอง และการบริหารความขัดแย้ง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายในเรื่องการกระจายประโยชน์

1.2 การบ่งชี้สถานะทางสุขภาพชุมชน การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ชุมชนจะเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพจากกระบวนการสำรวจของหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพในการพัฒนา การมีส่วนร่วมที่สำคัญต่อไป คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชน โดยหมายถึง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด รับทราบข้อมูล และบรรณาธิกรข้อมูลจากการสำรวจ เพื่อเป็นข้อมูลที่จำเป็นให้ชุมชนดำเนินการบ่งชี้สถานะสุขภาพของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนมีความตระหนัก และความต้องการจากจิตใจ อารมณ์ ในการพัฒนา

ข้อมูลที่จำเป็นในขั้นนี้ คือ ผลการสำรวจสถานะสุขภาพชุมชน การแก้ปัญหาที่ได้ดำเนินการมาแล้วในอดีต และผลจากการดำเนินการ อาจรวมถึงปัจจัยของความสำเร็จ และอุปสรรคในการแก้ไข

ลักษณะของการสื่อสารที่เหมาะสมควรเป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งในขั้นตอนของการสำรวจสถานะสุขภาพ และการคืนข้อมูลให้แก่ชุมชนเพื่อระบุสถานะสุขภาพ ขั้นตอนนี้จะใช้เวลาไม่มากและไม่ควรเกิน 3 ชั่วโมง หากข้อมูลสถานะสุขภาพชุมชนชัดเจน ถูกต้องและสมบูรณ์

ขั้นตอนนี้ผู้ดำเนินการพัฒนาควรเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ความสามารถในการนำเสนอ ความรู้ความสามารถในการเป็นผู้สนับสนุน การระบุสถานะทางสุขภาพชุมชน ทักษะการถามตอบ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

1.3 การวิเคราะห์ทางเลือกในการพัฒนา ในขั้นตอนนี้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับค่านิยม ประเพณี ทัศนคติวิถีชีวิตทางสังคมของกลุ่มคน เพื่อนำไปพิจารณาแนวทาง และวางแผนกิจกรรมให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชน

ข้อมูลที่จำเป็นในขั้นตอนนี้ คือ แนวคิดและหลักการในการพัฒนาสุขภาวะ ซึ่งควรเน้นการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วย ดังนั้น บทบาทที่สำคัญยิ่งของหน่วยงาน

เจ้าภาพ คือ การนำเสนอแนวคิดกระบวนการ และวิธีการในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนให้ชุมชนเข้าใจอย่างชัดเจน เพื่อนำไปพิจารณาทางเลือกในการพัฒนาการสื่อสารในขั้นตอนนี้จึงต้องใช้ในการสื่อสารสองทาง เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนใช้ความรู้ประสบการณ์ ความผูกพันในชุมชนในการพิจารณาแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

1.4 การกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรการพัฒนาสุขภาวะทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งชุมชนควรพิจารณาแหล่งทรัพยากรที่มีความเข้มแข็งจากภายในชุมชน ในประเด็นที่ชุมชนมีศักยภาพ ร่วมกับแหล่งทรัพยากรภายนอกในประเด็นที่ชุมชนต้องการความช่วยเหลือ การมีส่วนร่วมขั้นนี้ยังรวมถึงการกำหนด ผู้รับผิดชอบของประชาชนในการดำเนินกิจกรรม การกำกับติดตามประเมินผล ร่วมกับองค์กรเจ้าภาพตั้งนั้น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือ กระบวนการที่ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเข้าร่วมการพัฒนา การบ่งชี้สถานะทางสุขภาพชุมชน การวิเคราะห์ทางเลือกในการพัฒนา และการกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนการมีส่วนร่วมดังกล่าวสอดคล้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางคือ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุป มี 5 ขั้นตอน คือ (1) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน (2) การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต (3) การกำหนดกิจกรรม (4) การดำเนินกิจกรรม และ (5) การประเมินผลกิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่มีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวก

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาสุขภาวะ หมายถึง ขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาสุขภาวะชุมชนตามที่กำหนดไว้ ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังนี้

2.1 การดำเนินกิจกรรมพัฒนาสุขภาวะด้วยชุมชนเอง เป็นกิจกรรมที่ประชาชนในชุมชนมีศักยภาพ และแหล่งทรัพยากรที่เหมาะสมและเพียงพอในการดำเนินการ ซึ่งมักจะพบสถานการณ์นี้ในชุมชนต้นแบบการพัฒนาสุขภาวะ ชุมชนที่มีปราชญ์ชาวบ้านทางสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน รวมถึงการมีแกนนำทางสุขภาพที่เข้มแข็ง อาจจะเป็นลักษณะของชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมการออกกำลังกาย ชมรมคนรักสุขภาพ ชมรมนักรบ การจัดตั้งกองทุนชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 การดำเนินกิจกรรมพัฒนาสุขภาวะด้วยชุมชน ร่วมกับองค์กรอื่นทั้งภายในและภายนอกชุมชน เป็นการดำเนินการแก้ปัญหาสุขภาพของชุมชน โดยความตระหนักของชุมชน แต่ด้วยชุมชนไม่มีศักยภาพเพียงพอในการดำเนินการ แต่มีทรัพยากรบุคคลที่สามารถพัฒนาศักยภาพในการแก้ปัญหา เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน การดำเนินการในลักษณะนี้เป็นการพัฒนาให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ มีศักยภาพเพียงพอในการแก้ปัญหาให้กับประชาชนในชุมชน เช่น การยอมรับและประสิทธิผลของโปรแกรมการฟื้นฟูสภาพผู้สูงอายุโรคหลอดเลือดสมอง นอกจากนี้ยังพบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขที่เข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพในการฟื้นฟูสภาพผู้สูงอายุโรคหลอดเลือดสมองระยะหลังที่บ้าน มีความรู้ ความสามารถในการทำกายภาพบำบัด เพื่อแก้ปัญหาการกลืน การเคลื่อนไหว จนอาการผู้ป่วยดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้ดูแลได้

2.3 การดำเนินกิจกรรมพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยองค์กรภายนอก เป็นการพัฒนาสุขภาวะที่ชุมชนมีความตระหนัก และต้องการแก้ปัญหา แต่ชุมชนไม่มีทรัพยากรที่เหมาะสมในการ

พัฒนา โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคล จึงจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากองค์กรภายนอกที่มีความพร้อม การพัฒนาศักยภาพในลักษณะนี้ มักออกมาในรูปแบบการเพิ่มสมรรถนะของประชาชน ในการแก้ปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พบว่า ชุมชนได้มอบหมายให้องค์กรทางสุขภาพดำเนินการให้นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มีความรู้ และสร้างความตระหนักต่อการเป็นพ่อแม่ที่มีคุณภาพ และสร้างโอกาสให้นักเรียนได้ถ่ายทอดสู่เพื่อน สนิทที่ไม่ได้เรียนหนังสือ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน คือ กระบวนการพิจารณาเชิงระบบของชุมชน ในการนำทรัพยากรทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาสุขภาพ โดยมีเป้าหมายในการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองทางสุขภาพ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์เป็นการรับผลของการพัฒนาสุขภาพทั้งทางตรง และทางอ้อม ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและคงอยู่ในชุมชน ซึ่งโดยทั่วไปประโยชน์ที่ได้รับจะครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

3.1 คุณค่าของกิจกรรมการพัฒนาสุขภาพ (Valued Activities) เป็นผลด้านบวก ที่เกิดขึ้นโดยตรงกับผู้รับผลของการดำเนินกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองระยะหลัง มีความเห็นด้านคุณค่าของกิจกรรมจากโปรแกรมการฟื้นฟูสภาพว่า ทำให้ชีวิตมีความสุขและมีความหมายมากขึ้นจากที่รู้สึกสิ้นหวัง แม้ว่าสภาพร่างกายไม่สามารถกลับคืนสู่ภาวะปกติเหมือนเดิม แต่สามารถกลับมาพึ่งตนเองได้นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาความมีคุณค่าและ ความเชื่อมั่นในตนเอง อีกด้วย

3.2 การเรียนรู้ของผู้ได้รับการพัฒนาศักยภาพ (Learning of Potential Developers) เป็นผลด้านความรู้ และทักษะเฉพาะที่ได้รับในกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นผู้ปฏิบัติการแก้ปัญหาด้านสุขภาพ เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขที่ได้รับความรู้และฝึกทักษะการฟื้นฟูสภาพ ผู้สูงอายุโรคหลอดเลือดสมอง สามารถช่วยฟื้นฟูผู้ป่วยที่มีปัญหาด้านการกลืน และการเคลื่อนไหว ให้มีความรุนแรงลดลงจนผู้ป่วยพึ่งตนเองได้

3.3 การเรียนรู้การมีส่วนร่วม (Learning about Participation) เป็นผลที่เกิดจากการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยมีเป้าหมายร่วมกัน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีความคิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของทีมอาสาสมัครและทีมวิจัย ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการเรียนรู้ทักษะการฟื้นฟูสภาพผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง การดูแลจากทีมวิจัย บุคลากรสาธารณสุข รวมถึงการเรียนรู้จากเพื่อน อสม. กันเอง ทำให้ อสม. ได้รับรู้ข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหาผู้ป่วยกับทีมวิจัยและบุคลากรสาธารณสุข เพื่อนำไปวางแผน กำหนดเป้าหมาย และปรับปรุงทักษะในการฟื้นฟูสภาพอย่างต่อเนื่อง

3.4 ประโยชน์ต่อชุมชน (Benefit to the Community) เป็นประโยชน์ที่เกิดจากการขยายผลไปสู่ผู้อื่นในชุมชนของผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง เช่น กลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้การป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น กล่าวถึงสิ่งที่ได้ร่วมเรียนรู้สามารถนำไปใช้ในการให้คำแนะนำกับเพื่อนในชุมชนได้ โดยการพูดและให้คำปรึกษา

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คือ กระบวนการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ทางด้านต่าง ๆ ได้แก่ ผลประโยชน์ทางด้านความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหา ด้านสุขภาพ ผลประโยชน์ส่วนบุคคล และผลประโยชน์ทางด้านสังคม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผลการพัฒนาสุขภาวะที่ได้ดำเนินการไป ทั้งจากบุคคลภายในและภายนอกชุมชน ดังนี้

4.1 การกำกับติดตามการพัฒนาศักยภาพของผู้รับผิดชอบในการแก้ปัญหาด้านสุขภาพกลุ่มเป้าหมายในชุมชน อาจจะใช้การนิเทศการติดตามผลการปฏิบัติงานหรือการเข้าร่วมการทำงานเป็นทีม เช่น นักกายภาพบำบัดคณะผู้วิจัยมีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงให้กับ อสม. ทุกครั้งที่ดำเนินการฟื้นฟูสภาพผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่บ้านจนกระทั่ง อสม. มีทักษะในการฟื้นฟูสภาพได้ถูกต้อง จึงนิเทศสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จนเสร็จสิ้นโปรแกรม

4.2 ติดตามผลการดำเนินงานของกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาวะชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น ทีมวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรม การฟื้นฟูสมรรถภาพ และผลการดำเนินการจากเอกสารบันทึกการฟื้นฟูสภาพที่บ้านที่กโดย อสม. หลังดำเนินการฟื้นฟูสภาพแต่ละครั้ง เพื่อนำไปวางแผนร่วมกัน ในการปรับปรุงกิจกรรมฟื้นฟูสภาพให้เหมาะสมต่อไป

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ กระบวนการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในหลายๆ ด้าน เช่น การลงมือกระทำ การตรวจสอบ ประเมินผล ศักยภาพในการพัฒนาสุขภาวะ และการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด เป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของตนเอง ต่อไป

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์

2.3.1 ที่มาของแนวคิดการสังคมสงเคราะห์

สังคมสงเคราะห์เป็นการที่มนุษย์มีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์เริ่มจากการที่มนุษย์ทุกคนเกิดมามีพ่อแม่ผู้ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ต้องมีคอยดูแลเลี้ยงดู และเข้าสู่สังคมซึ่งมนุษย์เป็นสัตว์สังคมไม่สามารถที่จะอยู่คนเดียวได้ต้องพึ่งพาอาศัยกันเป็นกลุ่ม และเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องประสบกับปัญหาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และอารมณ์ ด้านร่างกายก็ต้องมีการบำรุงด้วยปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องแสวงหามาเพื่อบำรุงร่างกายให้เป็นไปตามปกติ ด้านจิตใจก็ต้องมีการพัฒนาไปตามวัย ส่วนด้านสังคมนั้นเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ตั้งแต่สองคนขึ้นไปย่อมมีการเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ บางครั้งย่อมมีการกระทบกระทั่งกัน ขัดแย้งกัน แกร่งแย่งกัน ซึ่งดีชิงเด่นกัน แต่บางครั้งไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ เกิดปัญหาสังคมขึ้น ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่จะอย่างไรจะช่วยให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้เป็นปกติสุขได้ งานสังคมสงเคราะห์เป็นงานที่คอยช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาสังคมทั้งที่เป็นเฉพาะราย กลุ่มชน และชุมชน โดยการเริ่มต้นช่วยเหลือบุคคลที่ใกล้ตัวเรา คือ บุคคลในครอบครัวเรา ญาติ เพื่อนบ้าน คนในชุมชน แล้วค่อยๆ ขยายไปสู่คนที่อยู่ในสังคมที่กว้างขึ้นไป ซึ่งงานสังคมสงเคราะห์นั้นมิมีมานานแล้ว เริ่มต้นจากการช่วยเหลือคนในครอบครัวของตนเองก่อน จากนั้นก็ช่วยเหลือเครือญาติ คนใกล้เคียง คนในชุมชนตลอดถึงคนที่อยู่ในสังคม ประเทศชาติ และกว้างไปกว่านั้นก็คือระดับโลก ซึ่งการสังคมสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือผู้ที่

ประสบการณ์เดือดร้อน ประสบปัญหาทางสังคม ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม งานสังคมสงเคราะห์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการมาเรื่อยๆ เป็นลำดับ ทั้งปรัชญาสังคมสงเคราะห์ หลักการ วิธีการและกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ นำมาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา อย่างเป็นขั้นเป็นตอนเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น

2.3.2 ความหมายของการสังคมสงเคราะห์

งานสังคมสงเคราะห์มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Richmond (1996)³⁵ ผู้ให้กำเนิดงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย ให้ความหมายว่า งานสังคมสงเคราะห์เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพของคน โดยการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยกัน และระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม รูปแบบที่ปรากฏในขณะนั้นคือ องค์กร สาธารณกุศล

Reynolds (1935)³⁶ ให้คำจำกัดความสังคมสงเคราะห์ว่า หมายถึง เป็นงานที่ช่วยเหลือคน ในการปรับตัวให้สอดคล้องกับครอบครัว กลุ่ม และชุมชน

Boehm (1958)³⁷ ให้คำจำกัดความสังคมสงเคราะห์ที่มีผู้ใช้กันมากกว่า เป็นการส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมของบุคคลแต่ละคน และกลุ่ม โดยใช้กิจกรรมซึ่งมีจุดเน้นอยู่ที่ความสัมพันธ์ทางสังคม อันประกอบกันขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสิ่งแวดล้อม กิจกรรมเหล่านี้อาจจัดได้เป็น 3 กลุ่ม คือ การฟื้นฟูความสามารถที่บกพร่องไป การใช้ทรัพยากรของบุคคล และสังคม และการป้องกันการทำหน้าที่ทางสังคมที่เสียไป

Skidmore (1964)³⁸ อธิบายว่า งานสังคมสงเคราะห์เป็นทั้งศิลป์ วิทยาศาสตร์ และวิชาชีพ ในการช่วยเหลือมนุษย์ โดยเน้นให้รู้จักการป้องกัน และแก้ไขปัญหาของตนเอง ปัญหาของครอบครัว ปัญหาของกลุ่ม และชุมชน รวมทั้งช่วยให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สามารถมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งในการนี้จำเป็นต้องอาศัยวิธีการสังคมสงเคราะห์หลายวิธีประกอบกัน อันได้แก่ วิธีการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย วิธีการสังคมสงเคราะห์กลุ่ม การจัด ระเบียบชุมชน การวิจัย และการบริหารงานสังคมสงเคราะห์

Helen I. Clarke (ไวโลว์จิส์ ฤๅษณะภูติ, 2529)³⁹ ศาสตราจารย์ทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัย Wisconsin ได้อธิบายความหมายของ “การสังคมสงเคราะห์” ไว้ว่า “การสังคมสงเคราะห์เป็นรูปแบบหนึ่งของการบริการวิชาชีพซึ่งประกอบด้วยความรู้และทักษะ (Knowledge and skills) ในอันจะช่วยเหลือปัจเจกชน (Individual) ให้มีความพึงพอใจตามความ

³⁵Richmond, M.D. (1996). *Integration of behavior and relaxation approaches into the treatment of chronic pain and insomnia*. JAMA., 276 (4), 313-318.

³⁶Reynolds, M. (1935). *American Journal of Orthopsychiatry*. 5,(2), 191-200.

³⁷Boehm, W. (1958). *Social Work Practice*. Boston: Allyn & Bacon.

³⁸Skidmore, R. A. (1964). *Introduction to Social Work*. New York: Appleton-Century-Crofts.

³⁹ไวโลว์จิส์ ฤๅษณะภูติ, (2529), *สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น*, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,

ต้องการทางสังคมของเขา ทั้งยังเป็นการจัดปัดเป่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคของมวลชน และช่วยให้เขาสามารถทำงานใดๆ สำเร็จลุล่วงลงด้วยดีที่สุด”

Herbert H. Stroup (1960)⁴⁰ ศาสตราจารย์ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา แห่ง Brooklyn College ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การสังคมสงเคราะห์ คือ ศิลปะของการนำเอาทรัพยากรตลอดจนความคิดมาพิจารณาใช้เพื่อช่วยบรรเทาความต้องการของเอกชน กลุ่มชน และชุมชน โดยใช้วิธีการตามหลักวิทยาศาสตร์ เพื่อจะช่วยให้บุคคลช่วยตัวเองได้”

T. Bernnan (1966)⁴¹ ศาสตราจารย์แห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยชิคาโก ออสเตเลีย อธิบายความหมายของการสังคมสงเคราะห์ สรุปได้ว่า “งานสังคมสงเคราะห์ เป็นทั้งวิชาชีพ ทั้งความรู้ และวิชาการที่นำเอาทฤษฎีและวิทยาการสาขาต่างๆ มาใช้ปฏิบัติ เช่น วิชาการด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา และอื่น ๆ “

Arthur E. Fink (1974)⁴² ได้อธิบายไว้ว่า “การสังคมสงเคราะห์เป็นศาสตร์ และศิลป์ของการจัดหาบริการเพื่อช่วยส่งเสริมความสามารถภายในส่วนบุคคลและหน้าที่ทางสังคม (Social Functioning) ของบุคคลซึ่งใช้กับบุคคลแต่ละคนหรือเป็นกลุ่มก็ได้ คำว่าศิลป์ (Art) หมายถึง ความเหมาะสมกลมกลืนเข้ากันได้ ส่วนศาสตร์ หมายถึง รู้ หรือความรู้”

Zofia T. Butrym, (1976)⁴³ ได้ให้คำนิยามของการสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า “การสังคมสงเคราะห์เป็นอาชีพของการให้ความช่วยเหลือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพของมนุษย์”

Mary E. Richmond, (1922) กล่าวว่า “การสังคมสงเคราะห์เป็นขบวนการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพ โดยการปรับตัวเข้าหากันระหว่างบุคคลต่อบุคคล และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม”

นันทนีย์ ไชยสุต (2516)⁴⁴ ได้ให้ความหมายของการสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า “การสังคมสงเคราะห์ หมายถึง การจัดให้มีมาตรการต่างๆ เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาคาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่มหรือทั้งชุมชน โดยใช้หลักทฤษฎีของการสังคมสงเคราะห์เป็นแนวปฏิบัติ ผู้ที่ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์หรือที่เรียกว่า นักสังคมสงเคราะห์” จะต้องปฏิบัติงานนี้โดยใช้หลักวิชาชีพหรือนัยหนึ่งก็คือ ใช้หลักการ วิธีการ และกระบวนการของสังคมสงเคราะห์ ไม่ใช่เพียงแค่หยิบยื่นสิ่งที่มีปัญหาต้องการก็เป็นอันใช้ได้ นับว่าได้ให้บริการสังคมสงเคราะห์แล้ว”

⁴⁰Stroup, Herbert H. (1960), **Social Work : An Introduction to the Field**. New York: American Book Company, p.1-2.

⁴¹Brennen, T., and others. (1966), **The Foundation of Social Casework**. Sydney: Ian Movak Publishing, p 14-15.

⁴²Fink, Arthur E. (1974), **The Field of Social Work**, New York: Holt, Rinehart and Winston, p. 3.

⁴³Butrym, Zofia T. (1976), **The Mature of Social Work**. London: The Macmillan Press Ltd., p. 1.

⁴⁴นันทนีย์ ไชยสุต, (2516), **หลักทฤษฎีเบื้องต้นของการสังคมสงเคราะห์**, เอกเผยแพร่ทางวิชาการ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์, กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 6.

เรณู ลุคนันท์ (อ้างใน พจนานถ มนวรินทรกุล, 2526)⁴⁵ อธิบายว่า “การสังคmsgเคราะห้ในส่วนรวม มีความมุ่งหมายที่จะยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วประเทศ โดยเฉพาะได้เฟ่งเล้งถึงอุดมคติที่จะส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนได้มีที่อยู่ที่ดีเหมาะสมกับอัฐภาพ มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ได้รับการศึกษา มีการพักผ่อนหย่อนใจและได้รับการบริการอื่นๆ รวมทั้งอุปกรณ์ ความผาสุกเพื่อประชาชนทุกคนโดยทั่วถึงกัน”

คณะกรรมการพิจารณาโครงการประชุมการสังคmsgเคราะห้แห่งชาติ ครั้งที่ 2 ในประเทศไทย ที่ประชุมได้พิจารณาความหมายของการสังคmsgเคราะห้ดังนี้ (สภาสังคmsgเคราะห้แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2505)⁴⁶ “การสังคmsgเคราะห้” หมายถึงการช่วยเหลือบุคคลครอบครัว กลุ่มชน หรือชุมชน ซึ่งประสบความเดือดร้อนทางกาย หรือใจ ให้สามารถแก้ปัญหาเพื่อให้พ้นจากความเดือดร้อนและช่วยตนเองให้ดำรงชีพอยู่ด้วยผาสุกมั่นคง ทั้งนี้โดยมุ่งให้บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนนั้นใช้ กำลังกาย กำลังใจ และปัจจัยอื่นๆ ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

พระเทพเวที (ประยูรธ ปยุตโต) (2532)⁴⁷ ได้ให้ความหมายสังคmsgเคราะห้ไว้ว่า สังคmsgเคราะห้ หมายถึงการยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานหมู่ชนไว้ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการให้สังคmsgเกาะกุมคุมกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกไม่กระจัดกระจาย ดังนั้น ความมุ่งหมายของสังคmsgเคราะห้ จึงไม่เป็นเพียงเอาอะไรไปให้เขา ไม่ใช่เอาบริการไปให้ เอาทรัพย์สินเงินทองไปให้ แต่หมายถึงการทำให้สังคmsgรวมใจกันผนียึดเหนี่ยวกันไว้ได้ การสังคmsgเคราะห้ เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักแห่งการสงเคราะห้ไว้ สามารถนำมาใช้ในการงานสังคmsgเคราะห้ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็ได้กล่าวเชิงสรุปเกี่ยวกับพุทธศาสนากับงานสังคmsgเคราะห้ดังนี้

การสังคmsgเคราะห้ คือการสงเคราะห้สังคmsgแต่ถ้าแปลให้ลึกกว่านั้น ก็มีความหมายทางธรรมสงเคราะห้ คำบาลีเป็น สงคห (สังคห) แปลว่า ประมวล รวบรวม จับมารวมเข้าด้วยกัน ยึดเหนี่ยวใจให้รวมกันเป็นหนึ่ง ผูกใจกันไว้

สังคห ที่แปลว่า ยึดเข้าไว้ด้วยกันนั้น หมายถึง ยึดในแง่นามธรรมและยึดในแง่รูปธรรมทางนามธรรม คือยึดเหนี่ยวผูกจิตใจให้รวมกันไว้เป็นหนึ่ง

ทางรูปธรรม คือให้คนมารวมกัน ประสานเข้าด้วยกัน

ดังนั้น สังคmsgเคราะห้ตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ ทำให้สังคmsgรวมกันได้เป็นหนึ่งเดียวทั้งรวมใจและรวมกาย

นักวิชาการให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของ “สังคmsgเคราะห้” พอประมวลได้ ดังนี้

⁴⁵พจนานถ มนวรินทรกุล, (2526), การสังคmsgเคราะห้เบื้องต้น, ม.ป.พ., หน้า 7.

⁴⁶สภาสังคmsgเคราะห้แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, (2505), รายงานของคณะกรรมการพิจารณาโครงการประชุมการสังคmsgเคราะห้แห่งชาติ ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สภาสังคmsgเคราะห้แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, หน้า 1.

⁴⁷พระเทพเวที, (ประยูรธ ปยุตโต), (2532) , เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า 72.

1. การสังคมสงเคราะห์เป็นการปฏิบัติงานที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ ทักษะ และศิลปะทางวิชาชีพ

2. การสังคมสงเคราะห์เป็นการปฏิบัติงานเพื่อมุ่งให้บุคคล กลุ่ม ชุมชนเกิดเปลี่ยนแปลงที่ดีมีขีดความสามารถในการช่วยเหลือตนเองให้มากขึ้น รู้จักแก้ไขปัญหาด้วยตนเองหรือในหมู่พวกด้วยกันเองและรู้จักการป้องกันปัญหาอันอาจจะเกิดขึ้นได้

3. การสังคมสงเคราะห์เป็นวิธีการช่วยเหลือบุคคล กลุ่ม ชุมชนให้รู้จักดัดแปลงและปรับปรุงโครงสร้างความเป็นอยู่ บุคลิกภาพ พฤติกรรมส่วนตน ครอบครัว กลุ่ม ชุมชนให้เหมาะสมสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยปกติสุข โดยรู้จักใช้ทรัพยากรใกล้ตัวให้เกิดประโยชน์

4. การสังคมสงเคราะห์เป็นวิธีการใช้ความรู้ และศิลปะในการปรับปรุง และดัดแปลงสิ่งแวดล้อม สภาพสังคมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบุคคล กลุ่ม ชุมชน กล่าวคือมุ่งสร้างดุลยภาพระหว่างบุคคล กลุ่ม ชุมชน กับสิ่งแวดล้อม

5. การสังคมสงเคราะห์เป็นการแสวงหาและสร้างมาตรการ วิธีการที่ดี โดยยืนอยู่บนพื้นฐานระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) ที่จะทำให้เกิดการจัดการต่างๆ ที่จะทำ ให้บุคคล กลุ่ม ชุมชน ได้รับสวัสดิการสังคม และมีคุณภาพชีวิตที่เพียงพอ (นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์, 2542)⁴⁸

กล่าวโดยสรุป การสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานที่เป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และวิชาชีพ อันที่จะดำเนินการเพื่อป้องกัน แก้ไขช่วยเหลือ และส่งเสริมให้ผู้ประสบความเดือดร้อนต่างๆ ซึ่งไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเองได้ ให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ต่อไป การทำงานสังคมสงเคราะห์เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทั้งของเอกชน กลุ่มชน และชุมชน ที่สำคัญงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานแบบสหวิชาชีพ โดยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกฝ่ายต้องมีความตระหนักและให้ความมีส่วนร่วมทั้งทางกาย และทางใจ ผนึกกำลังให้เป็นไปในแนวเดียวกันในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ชาติที่ประสบปัญหา โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะความเมตตากรุณาต่อผู้ประสบปัญหาในการช่วยเหลือ เป็นต้น

2.3.3 หลักการสังคมสงเคราะห์

หลักการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (A General Principle of Social Case Work Practice)

1) หลักในการยอมรับ (The Principle of Acceptance) จัดว่าเป็นหลักที่มีความสำคัญอันหนึ่งในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ปกติความสัมพันธ์ระหว่างนักสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Social Case Worker) กับผู้มาขอรับการสงเคราะห์ (Client) นั้น Friedlander อธิบายไว้ว่า ความสัมพันธ์ซึ่งทั้งสองฝ่ายอยู่ในสภาพที่มีความมั่นคง และมีอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้ นักสังคมสงเคราะห์จึงต้องมีความรู้ ความสนใจ ผู้มาขอรับการสงเคราะห์ และยอมรับว่าผู้มาขอรับบริการสงเคราะห์เป็นบุคคลคนหนึ่งที่มีศักดิ์ศรีและคุณค่าและเป็นผู้ที่อยู่ในสถานการณ์กดดัน จึงควรเข้าใจความหมายและสาเหตุของพฤติกรรมของเขา ในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้มาขอรับการสงเคราะห์ ไม่ควร

⁴⁸นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์, (2542), การบริหารทรัพยากรมนุษย์, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, หน้า

คำหิตีเตียนเขา ควรให้ความมั่นใจ ความอบอุ่นใจแก่เขาและช่วยแก้ไขเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเขาให้ดีขึ้น และความสัมพันธ์ควรเป็นแบบวิชาชีพ (Professional relationship) คือมีความยุติธรรมและกระทำในนามหน่วยงานนั้น ๆ ไม่ใช่กระทำในนามตนเอง เพราะฉะนั้นนักสังคมสงเคราะห์จึงควรยอมรับสภาพที่เขาเป็นอยู่ว่าเขาอยู่ในสถานการณ์ที่ลำบาก และมีความกดดัน ซึ่งสามารถจะแก้ปัญหาได้เพียงบางส่วนหรืออาจจะแก้ปัญหาทั้งหมดไม่ได้เลย ด้วยเหตุนี้ นักสังคมสงเคราะห์จึงควรพยายามเข้าใจผู้มาขอรับการสงเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังของพฤติกรรมของเขา

โดยสรุป การยอมรับดังกล่าวเป็นการยอมรับในความเป็นมนุษย์ถึงแม้เขาจะเป็นคนที่ยากจน พิกลพิการ หมดหวั่ง ท้อแท้ใจในชีวิต เขาก็ยังมีคุณค่า ศักดิ์ศรี มีความต้องการ และมีความสามารถในตนเอง การยอมเข้าใจผู้มาขอรับการสงเคราะห์

2) หลักในการติดต่อสื่อสาร (The Principle of Communication) ในการติดต่อสื่อสารระหว่างนักสังคมสงเคราะห์กับผู้ขอรับการสงเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อโดยทางวาจา (Verbal communication) เช่นการพูดทำทักที่สีหน้าก็ดี ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์จะต้องเป็นผู้ที่มีความจริงใจ เช่นพูดจริง ทำจริง มีศิลปะในการพูด คือเมื่อพูดแล้วทำให้ผู้ขอรับการสงเคราะห์สบายใจ มีกำลังใจในการต่อสู้กับปัญหา และในการแก้ไขปัญหาใดๆ ขณะเดียวกันนักสังคมสงเคราะห์จะต้องเป็นผู้ฟังที่ดี เป็นต้นว่าในขณะที่ผู้มาขอรับการสงเคราะห์เล่าเรื่องต่างๆ ให้ตนฟัง ก็ไม่ควรขัดจังหวะเพราะจะทำให้เขาท้อแท้ใจได้ การแสดงท่าทีสีหน้าของนักสังคมสงเคราะห์ก็ดี ต้องแสดงออกในทางเป็นมิตรไม่ใช่แสดงสีหน้าดูถูกดูแคลนเหล่านี้ เป็นต้น

3) หลักของปัจเจกชน (The Principle of Individualization) ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายนั้น นักสังคมสงเคราะห์ควรเข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้มาขอรับการสงเคราะห์แต่ละราย เป็นต้นว่าอะไรที่ทำให้เขาต้องตกอยู่ในสถานการณ์กดดันเหมือนคนอื่น ๆ ยิ่งกว่านั้นต้องเข้าใจว่าเขามีอะไรที่พิเศษแตกต่างจากคนอื่น ๆ และเขาควรจะได้รับ的帮助ช่วยเหลืออย่างไร

ในการศึกษาและวินิจฉัยปัญหานี้ นักสังคมสงเคราะห์ควรพิจารณาให้ความช่วยเหลือผู้มาขอรับการสงเคราะห์แต่ละราย เพราะบุคคลแต่ละรายย่อมจะมีคุณลักษณะพิเศษเฉพาะของตน ไม่ว่าจะเป็นด้านชีวภาพ ด้านอารมณ์จิตใจ และด้านสังคม ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์จะต้องพิจารณาว่าในสถานการณ์ที่ผู้มาขอรับการสงเคราะห์เป็นอยู่ขณะนี้ว่าอะไรคือปัญหาเกี่ยวกับบทบาทบาทสังคมและแบบการปรับตัวของเขา อะไรคือความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของเขา ละจะกระตุ้นให้เขามีบทบาทในการแก้ปัญหาของเขาอย่างไร ซึ่งทั้งหมดนี้จะต้องพิจารณาเน้นบุคคลแต่ละราย เพราะบุคคลแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน

4) หลักในการมีส่วนร่วม (The Principle of Participation) ในการช่วยผู้มาขอรับการสงเคราะห์แก้ปัญหาต่าง ๆ ของเขานั้น นักสังคมสงเคราะห์ควรยึดหลักที่จะให้ผู้มาขอรับการสงเคราะห์มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหานั้นๆ ด้วย นับตั้งแต่การมองปัญหาร่วมกันการเข้าใจปัญหาด้วยกัน ตลอดจนการแก้ปัญหาที่ต้องร่วมมือกัน และร่วมกันแก้ปัญหานั้น ๆ ระหว่างนักสังคมสงเคราะห์กับผู้มาขอรับการสงเคราะห์ (Work with) ไม่ใช่ นักสังคมสงเคราะห์ต้องแก้ปัญหาให้หรือกระทำให้ผู้มาขอรับการสงเคราะห์แต่ฝ่ายเดียว (not work for) เกี่ยวกับการตัดสินใจ (decision making) ใด ๆ นั้นควรเป็นหน้าที่ของผู้มาขอรับการสงเคราะห์โดยเฉพาะ ควรใช้หลักการให้ผู้มารับการ

สงเคราะห์ มีการตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-determination) ว่าเขาควรจะทำอย่างไร จะแก้ปัญหาที่ใด อย่างไรเหล่านี้เป็นต้น

5) หลักในการรักษาความลับ (The Principle of Confidentiality) การรักษาความลับเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆที่ผู้มาขอรับการสงเคราะห์เล่าให้นักสังคมสงเคราะห์ฟังนั้น จัดว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากและถือว่าเป็นจรรยาบรรณข้อหนึ่งของนักสังคมสงเคราะห์ซึ่งต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัดเกี่ยวกับการรักษาเรื่องราวของผู้รับการสงเคราะห์เป็นความลับเสมอ ในด้านการปฏิบัติไม่ใช่หมายความว่า การนำบันทึกเรื่องราวไปเปิดเผยพูดคุยกันในที่สาธารณะ หรือในวงสังคม เช่น บนรถเมล์ รถไฟ หรือในงานสังสรรค์ต่างๆ แต่ยังคงถึงเรื่องราวหรือคำบอกเล่าจากภรรยาที่เล่าให้นักสังคมสงเคราะห์ฟังก็ไม่ควรไปเล่า ไปเปิดเผยให้สามีของเขาฟังด้วย หากไม่ได้รับอนุญาตจากภรรยาของเขา ก่อน นอกจากนี้จดหมายหรือเรื่องราวต่างๆ ที่นักสังคมสงเคราะห์ส่งไปติดต่อหน่วยงานอื่นก็ควรกระทำเป็นเรื่องลับเฉพาะเช่นกัน

โดยสรุป เรื่องราวต่างๆ ของผู้ขอรับการสงเคราะห์ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องเก็บรักษาไว้เป็นความลับเสมอแต่จะเปิดเผยได้เฉพาะในกรณีพิเศษ เช่น เพื่อการศึกษาเฉพาะกรณี (Case study) เพื่อการประชุมปรึกษาหารือ (Conference) การส่งเรื่องราวไปปรึกษาหน่วยงานอื่น (Refer case) ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ขอรับการสงเคราะห์ ก็ควรจะได้รับอนุญาตจากเขาก่อนจึงจะเปิดเผยได้

6) หลักในการตระหนักรู้ตนเอง (The Principle of Self-Awareness) ในการปฏิบัติงานนักสังคมสงเคราะห์ควรมีความเข้าใจในตนเอง สามารถควบคุมอารมณ์จิตใจของตนเองไว้ได้ และต้องตระหนักรู้ตนเองว่า ตนคือใคร กำลังทำอะไรอยู่ การปฏิบัติงานต้องยึดมั่นในหลักการต่างๆ และสามารถจะนำหลักการและทฤษฎีนั้นๆมาใช้ให้เหมาะสมแต่ละกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักสังคมสงเคราะห์กับผู้ขอรับการสงเคราะห์ ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์กดดัน Friedlander เขียนไว้ว่า นักสังคมสงเคราะห์ควรเข้าใจ และสามารถควบคุมจุดบอดส่วนบุคคลไว้ได้ เช่น เมื่อผู้ขอรับการสงเคราะห์แสดงท่าทางโกรธก็ไม่ควรโกรธตอบ หรือถ้าเขาแสดงท่าทีที่สับสนไม่พอใจก็ไม่ควรแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเช่นกัน หลักข้อนี้ นักสังคมสงเคราะห์จึงควรเน้นตระหนักรู้ตนเอง และหน้าที่ของตนเป็นสำคัญในการจะไปช่วยพัฒนาผู้มาขอรับการสงเคราะห์ต่อไป

7) หลักการไม่ตัดสินความใดๆ (The Principle of Non-judgmental attitude) นักสังคมสงเคราะห์ซึ่งเป็นผู้นำการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงมาสู่ผู้มารับการสงเคราะห์นั้น ต้องไม่อยู่ในฐานะไม่ตัดสินความใดๆ ให้แก่เขาว่าเขาเป็นคนผิดหรือเป็นคนที่ถูก เป็นคนแพ้หรือเป็นคนชนะ นักสังคมสงเคราะห์ควรเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ที่มีปัญหา ไม่ตำหนิตายหรือกล่าวประณามเขาว่าเป็นการกระทำที่ชั่วร้าย ในทางตรงข้ามนักสังคมสงเคราะห์ควรเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจเขา เป็นผู้ไม่มีอคติใด ๆ เหล่านี้เป็นต้น

8) หลักการแสดงออกอย่างมีความหมาย (The Principle of Purposeful Expression of Feeling) นักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ จะต้องมีความละเอียดรอบคอบในการหาข้อมูลไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้าน การสังเกต การแสดงออกอย่างมีความหมายจึงมีความสำคัญมากในการทำงาน เช่น ข้อมูลที่เราไปสัมภาษณ์นั้นไม่เพียงพอต่อการค้นหาความจริง อาจถูกหลอก หรือเป็นข้อมูลเท็จ การรู้จักหลักการแสดงออกอย่างมีความหมายนี้

ก็ทำให้เรา รู้จักการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกมา บางครั้งคำพูดอาจไม่ตรงกับการแสดงออกก็ได้ จึงทำให้นักสังคมสงเคราะห์รอบคอบในการเก็บข้อมูลได้ข้อมูลที่เป็นจริงมา และนำเข้าสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ ประเมินต่อไป

9) หลักการตัดสินใจด้วยตัวเอง (The Principle of Self - Determination) ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นั้นเป็นการตัดสินใจของผู้ใช้บริการนั้นเป็นเรื่องสำคัญ นักสังคมสงเคราะห์เป็นเพียงผู้ชี้แนะให้ หรือให้ความรู้แก่ผู้ใช้บริการ ส่วนเรื่องการตัดสินใจเลือกที่จะทำอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับผู้ใช้บริการบังคับไม่ได้

10) หลักการเข้าถึงทรัพยากร (The Principle of Access to Resources) นักสังคมสงเคราะห์ ควรจะรู้แหล่งทรัพยากร คือ กำลังคน การเงิน ทรัพยากรทางธรรมชาติ วัสดุอุปกรณ์ ที่จะนำมาใช้ในการช่วยเหลือในแต่ละกรณี เช่น การช่วยเหลือผู้พิการ ถ้ายังไม่มีบัตรเราจะต้องรู้ว่าจะทำอย่างไรกับผู้ใช้บริการ ขั้นตอนในการติดต่อ เอาทรัพยากรเช่นจะไปหาหมอที่ไหน มีอะไรบ้างที่จะต้องทำ เพราะนักสังคมสงเคราะห์ต้องเป็นผู้ที่รู้จักการวางแผนที่ดี ที่จะนำมาเสริมให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

2.3.4 วิธีการสังคมสงเคราะห์

วิธีการสังคมสงเคราะห์แบ่งออกเป็น 5 วิธีการใหญ่ คือ

1) การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Social Case Work) การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย หมายถึงการทำงานกับผู้ที่มีปัญหาเป็นรายบุคคลซึ่งมาขอรับบริการจากองค์การสังคมสงเคราะห์ทั้งของรัฐบาลและเอกชน องค์การสังคมสงเคราะห์เหล่านั้นอาจจะให้บริการทางสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายโดยตรง และให้บริการสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายเป็นส่วนประกอบ เช่น ในโรงพยาบาล โรงงาน อุตสาหกรรมใหญ่ โรงเรียน เป็นต้น โดยนักสังคมสงเคราะห์จะให้คำปรึกษาแนะนำเฉพาะบุคคล ปัญหาเหล่านั้นได้แก่ ปัญหาการเงิน ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาทางอารมณ์และจิตใจ ฯลฯ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ผู้มารับบริการตกอยู่ในความทุกข์ไม่สามารถแก้ไขเองได้ การช่วยเหลือของนักสังคมสงเคราะห์ชักจูงให้ผู้มารับบริการเข้าร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาด้วย เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้ในอนาคต

2) การสังคมสงเคราะห์กลุ่ม (Social Group Work) การสังคมสงเคราะห์กลุ่ม หมายถึงการรวมกลุ่มของผู้มีปัญหาหรือความต้องการคล้ายคลึงกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการนั้น โดยมุ่งใช้อิทธิพลของกลุ่มและกิจกรรมในกลุ่มเข้าแก้ไขปัญหาและความต้องการ และพัฒนาสมาชิกในกลุ่ม นอกจากนั้นยังรวมถึงการจัดกลุ่มเพื่อหาความรู้ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น การตั้งแคมป์สำหรับเด็ก การตั้งสโมสร เป็นต้น การรวมกลุ่มนี้ยังช่วยให้สมาชิกแต่ละคนมีพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับและปรารถนาในสังคม ละทิ้งพฤติกรรมบางอย่างที่ขัดต่อสังคมด้วย

3) การจัดระเบียบชุมชน (Community Organization) การจัดระเบียบชุมชน เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างทรัพยากรทางสวัสดิการสังคมกับความต้องการทางสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ความต้องการของประชาชนนักสังคมสงเคราะห์ยังเป็นผู้กระตุ้นให้ชุมชน

ตระหนักในปัญหา และร่วมกันวางแผนป้องกันและแก้ไขโดยพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้มากที่สุด

4) การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ (Social Work Research) การวิจัยทางสังคมเป็นวิธีการศึกษาถึงสภาพปัญหาในสังคม ศึกษามาตรการที่จะใช้บำบัดและกำหนดนโยบายแผนงาน และโครงการเพื่อบำบัดปัญหานั้น ๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงวิธีการสำรวจและการวิจัย ทำการวิเคราะห์บริการขององค์การทางสังคมสงเคราะห์เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไข และริเริ่มบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่การกำหนดนโยบายสังคมการวางแผนสังคม และการจัดบริการสังคม

5) การบริหารงานสวัสดิการสังคม หรือสังคมสงเคราะห์ (Social Welfare / Social Work Administration) การบริหารงานสังคมสงเคราะห์เป็นวิธีการที่องค์การสังคมสงเคราะห์ทั้งของรัฐบาลและเอกชนใช้สำหรับจัดบริการสังคมสงเคราะห์ ให้มีคุณภาพ ปริมาณ และประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนในชุมชนได้ทั่วถึงและทันต่อเหตุการณ์ การบริหารงานสังคมสงเคราะห์ รวมถึงการวางนโยบาย การวางแผน การวางโครงการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานขององค์การปฏิบัติ โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ รวมทั้งการประเมินผลงานการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงบริการองค์การ และผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อให้อยู่ในความนิยมของผู้มารับบริการ

นอกจากนี้การบริหารงานสังคมสงเคราะห์ยังมีความหมายรวมถึงการจัดบุคคลเข้าทำงานให้เหมาะสมกับตำแหน่ง ฝึกให้มีทัศนคติและทักษะเพียงพอที่จะทำงานกับผู้ที่ปัญหา และสามารถร่วมงานกับวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องได้ เช่น นักจิตวิทยา แพทย์ พยาบาล เป็นต้น โดยอาศัยทฤษฎีการบริหารองค์การมาใช้

2.3.5 กระบวนการสังคมสงเคราะห์

กระบวนการสังคมสงเคราะห์ มีดังนี้

1) การหาข้อเท็จจริง (Fact – Finding) เป็นขั้นที่จะทำความเข้าใจกับปัญหาพยายามรวบรวมข้อมูลให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ข้อเท็จจริงของปัญหามีทั้งข้อเท็จจริงที่มองเห็นได้ (objective facts) เช่นยากจน และข้อเท็จจริงที่ไม่สามารถจะมองเห็นได้ (Subjective facts) เช่นความรู้สึกนึกคิด เป็นต้น บางคนจะเรียกขั้นตอนนี้ว่า “case study” การหาข้อเท็จจริงจะช่วยให้ นักสังคมสงเคราะห์เข้าใจผู้มีปัญหาและสาเหตุของปัญหา แล้วนำไปสู่การหาหนทางแก้ไขปัญหาที่ได้ผลเรื่องราวที่ควรจำเป็นต้องศึกษา ได้แก่ ประวัติส่วนตัว สภาพความเป็นอยู่ ประสบความรู้สึกของเขาที่มีต่อปัญหา ทำที่ในการแก้ไขปัญหาว่าเข้มแข็งหรืออ่อนแอปัจจัยทางอารมณ์ สังคม วัฒนธรรม การที่จะได้ข้อเท็จจริงดังกล่าวกระทำโดย

1.1 การรับเรื่องจากผู้รับบริการ (Intake) นักสังคมสงเคราะห์จะพิจารณาว่าปัญหานั้นอยู่ในระเบียบและนโยบายของสถานสงเคราะห์ที่จะช่วยได้หรือไม่ อธิบายให้ผู้รับบริการเข้าใจว่า การที่ต้องทราบเรื่องราวก็เพื่อเข้าใจปัญหาการรับเรื่องราวนี้นี้จะรวมถึงการสังเกตพฤติกรรม ทำที่ที่มีต่อปัญหา รวมทั้งสังเกตว่าเขาพร้อมที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหา หรือไม่เพียงใด

1.2 การสัมภาษณ์ (interviewing) เป็นการพบกันระหว่างนักสังคมสงเคราะห์และผู้รับบริการ เพื่อทราบเรื่องราว ปัญหา และความต้องการ จากปากคำของผู้รับบริการ ฉะนั้นต้องพยายามหาความจริงให้มากที่สุดจากผู้รับบริการ โดยการซักถามรวมทั้งพิจารณาจากพฤติกรรมและบุคลิกของผู้รับบริการ ต้องเข้าใจเสมอว่าผู้มีปัญหาที่ยากย่อมมีความกังวลใจมาก จนไม่อาจจะเรียบเรียงให้เป็นคำพูดได้ถูกต้องนัก ฉะนั้นเขาควรได้รับการปลอบประโลมส่งเสริมให้มีความมั่นใจที่จะต่อสู้กับปัญหานั้นๆ การสัมภาษณ์ก็ยึดหลักการทางวิชาชีพ โดยมีให้เห็นความสัมพันธ์แบบส่วนตัว คำนึงถึงผู้มารับบริการเป็นสำคัญโดยเอาใจเขามาใส่ใจเรา จับประเด็นสำคัญของปัญหาให้ได้ จัดลำดับคำถามไว้ล่วงหน้า สร้างบรรยากาศความเป็นกัน แสดงตนว่าเป็นมิตร สุภาพ ไม่มีอคติ เป็นนักถามที่ดีและผู้ฟังที่ดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้รับบริการพูดคุ้ยได้อย่างเปิดเผย อีกประเด็นหนึ่ง ถ้าเป็นการสัมภาษณ์ครั้งแรก และพบว่าปัญหาหรือความต้องการของผู้รับบริการไม่อยู่ในขอบข่ายหรือความมุ่งหมายของ Agency นั้น ก็ต้องแนะนำส่งไปขอรับความช่วยเหลือ (Refer Case) จาก Agency อื่นที่มีบริการนั้น เช่น นายบุตรมากต้องการวางแผนครอบครัวด้วยวิธีการทำหมัน ไปขอรับบริการจาก Agency ที่รับบริการแก้ไขปัญหาด้านจิต ฉะนั้นนักสังคมสงเคราะห์ที่นั่นก็จะแนะนำช่วยอำนวยความสะดวกให้ไปที่สมาคมวางแผนครอบครัว เป็นต้น

1.3 การเยี่ยมบ้าน (Home Visit) คือการที่นักสังคมสงเคราะห์ไปเยี่ยมผู้มาขอความช่วยเหลือที่บ้าน เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม โดยศึกษาสภาพความเป็นอยู่ และความเป็นไปในครอบครัวของผู้มีปัญหา หรือสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้อง การเยี่ยมบ้านนี้ โดยปกติทำหลังจากได้พบและสัมภาษณ์ผู้มารับบริการแล้ว และไม่จำเป็นต้องไปเยี่ยม บ้านทุกราย ก่อนจะไปเยี่ยมบ้านควรได้อธิบายให้ผู้มารับบริการเข้าใจถึงเหตุผลของการไปเยี่ยมบ้านว่ามีได้ต้องการไปจับผิด แต่เพื่อให้ได้ข้อมูลมากยิ่งขึ้น ฉะนั้นจึงต้องทำการนัดหมายกับผู้รับบริการไว้ล่วงหน้า กำหนดวัน เวลาให้แน่นอน และนักสังคมสงเคราะห์จะต้องตรงเวลานัดหมาย เพื่อให้เกิดภาพพจน์ที่ดี พร้อมกับรักษาเวลาที่จะพูดคุ้ยสนทนาให้เหมาะสม มีใช้นานจนผู้มารับบริการและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ อึดอัดจนวางตัวไม่ถูก

ในการปฏิบัติงานขั้นแรกนี้ นักสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ (Case Record) เกี่ยวกับผู้มีปัญหาไว้ให้ละเอียดที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นหลักฐาน และจะเป็นประโยชน์แก่นักสังคมสงเคราะห์คนอื่นที่จะมารับแก้ไขปัญหานี้ต่อไป ในกรณีที่นักสังคมสงเคราะห์คนเดิมมีความจำเป็นอย่างยิ่งอยู่ระยะนานๆ การจดเรื่องราวไม่น่าจะทำได้ในระหว่างการสัมภาษณ์ หรือการเยี่ยมบ้านแต่ละครั้ง แต่ถ้ามีความจำเป็นจริงๆ เพราะเป็นสิ่งที่ยากแก่การจำ ก็อาจจะจดย่อเอาไว้ได้ ถ้าหากนักสังคมสงเคราะห์เอาแต่ตั้งหน้าตั้งตาจดรายละเอียดแต่เพียงอย่างเดียวระหว่างการพบกัน ก็จะเสียโอกาสที่จะสังเกตผู้มารับบริการ และอาจทำให้ผู้มารับบริการเกิดความรู้สึกว่านักสังคมสงเคราะห์ไม่ให้ความสนใจตน นักสังคมสงเคราะห์ควรจะบันทึกเรื่องราวต่างๆ ต่อเมื่อผู้มารับบริการกลับไปแล้ว และในการเยี่ยมบ้านนักสังคมสงเคราะห์ควรจะสังเกตและจดจำสภาพความเป็นอยู่และเรื่องราวต่างๆ ให้ได้มากที่สุด แล้วมาจดบันทึกทีหลัง แต่ถ้าจำเป็นจะต้องจดเพื่อกันลืมก็ควรชี้แจงให้เขาทราบว่าเราจดไว้เพื่อประกอบหาทางช่วยเหลือ หรือเอาไว้เป็นหลักฐานตามระเบียบของ Agency

2. การวิเคราะห์และวินิจฉัยปัญหา (Analysis & Diagnosis) เมื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้รับบริการเพียงพอเป็นที่เชื่อถือได้แล้ว นักสังคมสงเคราะห์จะนำเอาข้อเท็จจริงเหล่านั้นมาวินิจฉัยแยกแยะ วิเคราะห์หาค่าเป็นปัญหาอะไรแน่ เพราะบางครั้งผู้รับบริการคิดว่าเป็นปัญหา แต่ไม่

เป็นปัญหาที่แท้จริง มีปัญหาอีกอย่างหนึ่งซึ่งซับซ้อนอยู่ ซึ่งผู้รับบริการเองก็ไม่เคยคิดมาก่อน การวิเคราะห์ทำให้ทราบด้วยว่าผู้รับบริการมีจุดอ่อนอย่างไร พร้อมกับประเมินความสามารถของผู้มีปัญหาว่าจะมีท่าทีอย่างไร เมื่อระบุได้แน่ชัดว่าปัญหามีอะไรซับซ้อนแล้วจึงวางแผนการช่วยเหลือต่อไป การวินิจฉัยสาเหตุของปัญหา พอสรุปได้ดังนี้

2.1 การขาดแคลนทรัพยากรและขาดความรู้ในวิธีการแก้ไขปัญหา กล่าวคือการขาดแคลนในด้านบริการวัตถุสิ่งของ ขาดความสนใจเอาใจใส่จากครอบครัวทั้งด้านร่างกายจิตใจ

2.2 ความไม่สมดุลหรือความผิดปกติทางอารมณ์ทั้งที่เกิดจากตนเอง และจากการบีบคั้นของสภาพแวดล้อม

2.3 การเข้าใจผิดในบทบาทของตนเองและบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ซึ่งมีผลให้แสดงบทบาทไม่เหมาะสม เกิดความขัดแย้งสับสนในด้านบทบาท

Helen Harris Pearlman ได้แบ่งประเภทของการวินิจฉัยไว้ 4 ประเภท คือ

Dynamic Diagnosis เป็นการวินิจฉัย เพื่อทราบว่าปัญหาปัจจุบัน หรือความลำบากที่ผู้รับบริการประสบอยู่คืออะไร องค์ประกอบทางด้านจิตใจ ร่างกายและสังคมที่เป็นสาเหตุของความลำบากนั้นคืออะไร มีผลกระทบต่อเขาอย่างไร จะใช้วิธีใดในการแก้ปัญหา และดูว่าจุดมุ่งหมายของผู้มารับบริการตรงกับบริการที่จัดขึ้นหรือไม่ และจะใช้ทรัพยากรต่างๆ เข้าแก้ไขอย่างไร

Clinical Diagnosis เป็นการวินิจฉัยที่ทำให้รู้ถึงลักษณะความเจ็บป่วยของผู้มารับบริการ โดยเฉพาะปัญหาการปรับตัวไม่ได้ทางบุคลิกภาพของเขา ตลอดจนความบกพร่องในหน้าที่ของเขา การวินิจฉัยแบบนี้จะเป็นประโยชน์เมื่อผู้รับบริการมีความผิดปกติทางด้านบุคลิกภาพและทางด้านสังคม ซึ่งย่อมต้องการความช่วยเหลือจากนักจิตเวช (Psychiatrist) นักสังคมสงเคราะห์ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการเจ็บไข้ด้วย จะช่วยทำให้การวินิจฉัยแบบ Dynamic Diagnosis ได้ผลดี เพราะอย่างน้อยก็ช่วยในการให้คำปรึกษาตลอดด้านจิตใจ หรือเป็นประโยชน์ด้าน Refer case ก็ได้ กรณีเช่นนี้นักสังคมสงเคราะห์ควรจะทำงานร่วมกันกับนักจิตเวช

Etiological Diagnosis เป็นการวินิจฉัย เพื่อให้รู้ถึงสาเหตุปัจจุบัน ตลอดจนสาเหตุเบื้องต้นของปัญหา โดยเฉพาะสาเหตุและประวัติของปัญหาที่เกี่ยวกับด้านบุคลิกภาพ หรือการปฏิบัติหน้าที่ของ Client ทั้งนี้เพื่อจะได้เข้าใจปัญหาความเดือดร้อนที่ผู้มารับบริการประสบอยู่อย่างแท้จริง ตลอดจนเข้าใจถึงขีดความสามารถที่จะต่อสู้กับปัญหาของผู้มารับบริการว่ามากน้อยเพียงใด

Diagnosis in the Beginning Phase เป็นการวินิจฉัยให้รู้ถึงลักษณะและขอบเขตความสามารถของผู้มารับบริการ ตลอดจนความตั้งใจที่จะแก้ปัญหา โดยเน้นที่ผู้มารับบริการจะมีความสามารถ และความร่วมมือในการที่จะแก้ปัญหาของเขาเพียงใด ถ้าในระยะแรกเขามีความตั้งใจและสนใจที่จะดำเนินการแก้ปัญหาของเขา ย่อมแสดงว่าเขามีความสามารถ นักสังคมสงเคราะห์ต้องพยายามดึงความสามารถที่มีอยู่ในตัวเขาออกมาเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหา

3. การวางแผนการช่วยเหลือ (Treatment Planning) หลังจากที่ได้วินิจฉัยปัญหาโดยละเอียดแล้ว นักสังคมสงเคราะห์จะวางแผนการช่วยเหลือเป็นขั้นต่อไป โดยจะกำหนดโครงสร้างและข้อแนะนำการช่วยเหลือต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้มีปัญหาตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ สิ่งสำคัญ คือ ต้องวางแผนการช่วยเหลือในปัญหาที่ผู้มีปัญหาประสบอยู่ในปัจจุบันก่อน แล้วค่อยนำไปสู่ปัญหาที่เกี่ยวข้องต่อไป

ในกรณีที่ต้องการความช่วยเหลือจากผู้ชำนาญในสาขางานด้านอื่น เช่น นักจิตวิทยาจิตแพทย์ เป็นต้น ก็ต้องกำหนดเอาไว้ว่าจะขอความช่วยเหลือจากบุคคลใดบ้าง เพื่อช่วยให้การแก้ปัญหาบรรลุเป้าหมาย

4. การดำเนินการแก้ปัญหา (Treatment) เมื่อได้วางแผนโดยรอบคอบแล้วก็เข้าสู่ขั้นตอนการแก้ปัญหา ในการช่วยแก้ปัญหาหลัก 3 ประการ

4.1 Direct Treatment คือช่วยให้บุคคลยอมรับความจริง เข้าใจสถานการณ์เปลี่ยนแปลงเท่าที่ ความประพจน์ หรือความรู้สึก โดยอาศัยเทคนิคการสัมภาษณ์ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ให้กำลังใจ และคำปรึกษาแนะนำ รวมทั้งการให้ข้อคิดเพื่อให้เข้าร่วมในการแก้ปัญหา Mary E. Richmond ได้ให้ความหมายไว้ว่า การช่วยเหลือทางอ้อม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมด้านกายภาพและสังคม ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ทำให้เกิดขึ้น

4.2 Indirect Treatment คือการช่วยเหลือให้สถานการณ์ของผู้มีปัญหาดีขึ้นโดยการช่วยแนะนำการใช้บริการทางทรัพยากรสังคม ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม Mary E. Richmond ได้ให้ความหมายไว้ว่า การช่วยเหลือทางอ้อม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมด้านกายภาพและสังคม ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ทำให้เกิดขึ้น

4.3 การใช้วิธีทั้ง 2 แบบ ผสมผสานกัน

5. การประเมินและติดตามผล (Follow-up & Evaluation) คือการพิจารณาว่าการดำเนินการแก้ปัญหาดังตั้งต้นได้ผลดีอย่างไร ผู้มารับบริการมีพฤติกรรมสนองต่อการช่วยเหลืออย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรที่ควรแก้ไข การประเมินผลจะทำให้ผลเมื่อมีการทำบันทึกเรื่องราวของผู้มารับบริการ (Case Record) ตั้งแต่เริ่มเข้ามาขอความช่วยเหลือ การเขียนบันทึกจะเป็นไปในรูปของการบรรยาย แล้วสรุปไว้เป็นตอนๆ ในระยะเวลาที่กำหนด เช่น 1 เดือน 2 เดือน เป็นต้น

หลังจากให้ความช่วยเหลือไปแล้ว ควรมีการติดตามผลเป็นระยะๆ เช่น การไปเยี่ยมที่บ้าน เพื่อดูว่าการให้ความช่วยเหลือที่ได้ดำเนินการนั้นประสบผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้ หรือไม่ เพราะว่าถ้าหากมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นใหม่อีก จะได้ดำเนินการแก้ไขโดยเร่งด่วน เมื่อทุกอย่างอยู่ในภาวะปกติ ผู้มารับบริการสามารถช่วยตัวเองได้ จึงยุติการให้ความช่วยเหลือ แต่ต้องแน่ใจจริงๆว่าเราสามารถดำเนินชีวิตไปโดยลำพังได้แล้ว โดยไม่มีปัญหาอื่นๆ ตามมา ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดกระบวนการช่วยเหลือ

การหยุดการให้ความช่วยเหลือ บางรายผู้มาขอรับบริการจะไม่ยอมรับการสูญเสียความช่วยเหลือดังกล่าว ต้องการมีสัมพันธ์กับนักสังคมสงเคราะห์ต่อไป อาจเกิดความรู้สึกเหล่านี้ด้วย และชี้แจงให้กำลังใจจนเขาเกิดความมั่นใจที่จะพึ่งตัวเองต่อไป (วิไลวัจน์ กฤษณะภุมิตี. 2529)⁴⁹

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

2.4.1 ที่มาของแนวคิด

การอยู่ร่วมกันในสังคมทุกคนย่อมมีบทบาทหน้าที่ สถานภาพ ผู้ที่นั้นย่อมถูกคาดหวังว่าเป็นผู้ที่ต้องกระทำตามบทบาทและตามที่สถานภาพของเขากำหนด ทั้งโดยตัวเองและคนอื่นๆ เช่น บิดามารดาและบุตร บิดามารดาต้องคุ้มครองบุตร เป็นต้นพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมย่อมมี

⁴⁹วิไลวัจน์ กฤษณะภุมิตี, (2529), อ้างแล้ว, หน้า 50.

ความสัมพันธ์กับชุมชน ย่อมมีบทบาท หน้าที่ สถานภาพ ตามความคาดหวังของตน พระสงฆ์ย่อมมีความเมตตาอนุเคราะห์ผู้ที่มีปัญหา ในชุมชน เช่น การชี้แนะแนวทาง การให้ปัจจัย 4 ที่จำเป็น และพระสงฆ์ยังเป็นแสงสว่างแก่ชุมชนเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้ให้ความรู้ ปัญญาแก่ชุมชน ในการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้อง พระสงฆ์ยังมีบทบาททางด้านการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ เป็นการให้กำลังใจในยามยาก นี่เป็นบทบาท หน้าที่ของพระสงฆ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลพระพุทธรูปองค์ทรงมีนโยบายให้พระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชนว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ.”⁵⁰ “เธอทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” จึงเป็นที่มาของแนวคิดในบทบาทดังกล่าว

2.4.2 ความหมายของพระสงฆ์

พระสงฆ์ซึ่งมีนักวิชาการที่ให้ความหมายหลายท่าน ดังนี้

คำว่า”พระสงฆ์” ตามความคิดของท่านพุทธทาสเกี่ยวกับสังฆะ หมายถึงหมู่ กลุ่มอาจจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้⁵¹

1. สังฆะ ในความหมายอย่างกว้างที่สุด ท่านเห็นว่า วิถีของสากลจักรวาลธรรมชาติ แวดล้อมและสรรพสิ่ง ต้องอยู่รวมกันอย่างเป็นสหกรณ์ คือ พึ่งพาอาศัยกันและเอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน จึงอยู่ร่วมกันได้ดีมาโดยตลอด ซึ่งเป็นรากฐานของเรื่องธัมมิกสังคมนิยม ของท่าน

2. สังฆะ หมายถึงวิถีชีวิตของความเป็นอยู่ของหมู่พระภิกษุสงฆ์ ชีวิตในวัดซึ่งเน้นหลักการ “กินอยู่ง่าย ใคร่ครวญสูง” “อยู่อย่างต่ำ กระทำเพื่อ...” ทำงานเต็มความสามารถ ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น เจียดส่วนเกินให้ผู้อื่นที่ต้องการหลักการเป็นอยู่อย่างขุทเทลาภิเลส ลดละอัตตา สามารถนำชีวิตให้มีความสุขและถึงพุทธธรรมได้โดยสะดวก

3. สังฆะ หมายถึง”การคณะสงฆ์ไทย” ซึ่งมีแบบแผนการปกครองจัดการศึกษา การเผยแผ่ และสาธารณูปการ ที่ต้องจัดให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ ...ค่าและยั่งยืนนาน ทั้งเหมาะสมกับยุคสมัย สอดคล้องกับพระธรรมวินัยนั้น

ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับพระสงฆ์ ดังนี้⁵²

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย, หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า

สงฆ์ หมายถึง หมู่, ชุมชน 1. หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า เรียกว่า สาวกสงฆ์ ดังคำสวดในสังฆคุณ ประกอบด้วยคูปุรุช 4 บุรุษบุคคล 8 เริ่มแต่ท่านผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค จนถึงพระอรหันต์ต่างจาก ภิกษุสงฆ์ คือ หมู่แห่งภิกษุ หรือชุมชนภิกษุ (ดูหมายเลข 2),ต่อมา บางทีเรียกอย่างแรกว่า อริยสงฆ์ อย่างหลังว่า สมมติสงฆ์ 2. ชุมชนภิกษุหมู่หนึ่งตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป ซึ่งสามารถประกอบ

⁵⁰วิ. มห. (ไทย) 4/32/40.

⁵¹พระคัมภีร์ เมธกุโร, (2546), สังฆะ”ในทัศนะท่านพุทธทาส, (<http://www.buddhadasa.org/html/articles/1-bdb/sangha.html>, หน้า 9-10.

⁵²พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), (2540), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , หน้า 296.

สังฆกรรมได้ตามกำหนดทางพระวินัย ต่างโดยเป็นสังฆกรรมได้ตามกำหนดทางพระวินัย ต่างโดยเป็นสังฆจตุรวรรคบ้าง ปัญจวรรคบ้าง ทศวรรคบ้าง วิสดีวรรคบ้าง ดังนั้น พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2526), คือ⁵³

1. สมมติสงฆ์ หมายถึง กุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุด้วยญัตติจตุตถกรรมเพื่อปฏิบัติและรักษาพระธรรมวินัยตามความรู้ ความสามารถ และปฏิบัติตนเพื่อความสะดวกสบายแห่งจิตใจ สมมติสงฆ์แบ่งออกเป็น 4 ประเภทตามลักษณะการประกอบสังฆกรรม คือ

1.1 จตุรวรรค คือ ภิกษุสงฆ์ จำนวน 4 รูป สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิด ยกเว้นการบวช การปวารณา (พิธีกรรมที่กระทำในวันออกพรรษา อนุญาตให้พระสงฆ์กล่าวตักเตือนกันได้) และอัพภาน (การรับภิกษุต้องอาบัติหนักบางอย่าง และได้ลงโทษตนเองด้วยกรรมวิธีที่กำหนดเสร็จแล้วให้กลับคืนเป็นผู้บริสุทธิ์ดังเดิม)

1.2 ปัญจวรรค คือ ภิกษุสงฆ์จำนวน 5 รูปสามารถทำปวารณาได้ ทำการบวชพระในชนบทได้ และสังฆกรรมอื่นได้ยกเว้น อัพภานและการบวชพระในมัชฌิมชนบท

1.3 ทศวรรค คือ พระภิกษุสงฆ์จำนวน 10 รูป สามารถทำการบวชพระในมัชฌิมชนบทได้ และสังฆกรรมอื่นได้ ยกเว้นอัพภาน

1.4 วิสดีวรรค คือ ภิกษุสงฆ์จำนวน 20 รูป สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิด (วิทย์ วิศเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2524),⁵⁴

2. อริยสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้าผู้บรรลุธรรมตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงแต่เดิมเรียกว่า สาวกสงฆ์แบ่งเป็น 4 ประเภทคือ

2.1 พระโสดาบัน หมายถึงผู้ละกิเลส 3 ชนิด คือ สักกายทิฏฐิ (ความเห็นว่ามีตัวตนหรือความยึดมั่นในตัวตน) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) สีลัพพตปรามาส (การยึดถือศีลและวัตรอย่างมกมาย หรือถือความขลังความศักดิ์สิทธิ์)

2.2 พระสกิทาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลส 3 ข้อข้างต้นได้และทำราคะ โทสะ โมหะให้เบาบางลง

2.3 พระอนาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลสเพิ่มขึ้นอีก 2 อย่างคือ กามราคะ คือ ความติดใจในกามคุณ ปฏิฆะ คือ ความกระทบกระทั่งในใจ ความหุดหิดขัดเคืองใจ

2.4 พระอรหันต์ หมายถึง ผู้ละกิเลสที่ประณีตได้ 5 อย่างคือ รูปราคะ คือ ความติดในรูปธรรมอันประณีต อรูปราคะ คือ ความติดในอรูปธรรม มานะ คือ ความสำคัญตนหรือถือตนว่าเป็นนั่นเป็นนี่ อุทธัจจะ คือ ความฟุ้งซ่าน จิตใจไม่สงบ วุ่นวาย ชัดส่าย อวิชชา คือ ความไม่รู้จริงไม่รู้เท่าทันสภาวะ ไม่เข้าใจในเหตุผล (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2526)⁵⁵

⁵³ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, (2526), เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา เรื่องการพัฒนากิจการคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, หน้า 25.

⁵⁴วิทย์ วิศเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, (2524), พระพุทธศาสนา (ส 0410-0411) พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, หน้า.2.

⁵⁵ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, (2526, เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา เรื่องการพัฒนากิจการคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, หน้า. 25.

โดยสรุป สมมติสงฆ์ หมายถึง ผู้ถือเอาเพศบรรพชิตและต้องมีจำนวนตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป ส่วนอริยสงฆ์ มิได้จำกัดเพศว่าเป็นภิกษุหรือคฤหัสถ์ แต่หมายถึงผู้ที่มีคุณภาพทางจิตบริสุทธิ์ขึ้นมาตามลำดับ ตั้งแต่ระดับโสดาบันขึ้นไป จะเป็นภิกษุหรือคฤหัสถ์ก็ได้

2.4.3 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์

พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ชีวิตของประชาชนผูกพันกับพระสงฆ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในสังคมกับพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกจากกันได้ ทั้งนี้เพราะต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันตลอดเวลา ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทในด้านต่างๆ เพื่อเกื้อกูลต่อชุมชนดังประมวลได้ดังนี้

หน้าที่ทางสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์เกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

- 1) การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เริ่มต้องเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ ในเรื่องปัจจัยสี่
- 2) สภาวะและเหตุการณ์ในสังคม เรียกร้องต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

3) คุณธรรมเมตตาธรรมกรุณาของพระสงฆ์ที่ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ในขณะเดียวกันได้พูดถึงบทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาททางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจประชาชน การสงเคราะห์ทางจิต และการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

(1) บทบาทด้านการศึกษา วัดให้สถานที่เป็นโรงเรียน และอาคารเรียน พระสงฆ์เป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุน ด้วยทุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน

(2) บทบาทด้านสาธารณสุข พระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันในการรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางโรคหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระสงฆ์

(3) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชนจิตใจ ที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวายจะเข้าใจในความหมายของคำว่า “ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม” นอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดความสุขสงบทางจิตใจได้มาก

(4) บทบาทด้านการสงเคราะห์ทางจิต ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาท และมีส่วนช่วยสุขภาพ จิตของประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง คือ งานสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก

(5) บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่างๆ พระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชน งานพัฒนาต่างๆ ต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์วัดเป็นของประชาชน เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้าน พระภิกษุสามเณรในวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและที่วัด

กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์เกี่ยวกับการศึกษาว่า “เดิมนั้นการศึกษาของไทยมีพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและอาศัยวัดเป็นสถานศึกษา ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นแนวคิดการศึกษาแบบตะวันตก แบ่งออกเป็นจริยศึกษา พุทธิศึกษา พลศึกษาและหัตถศึกษา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในส่วนของจริยศึกษา ที่ว่านั้น หลักสูตรก็เป็นไปเพื่อการท่องจำไม่ได้ฝึกให้ผู้ศึกษานำไปปฏิบัติเพื่อขัดเกลาความประพฤติ และจิตใจของตน”

พระครูสาครสังวรกิจ (เจ้าอาวาสวัดยกระบัตร์) กล่าวข้อความตอนหนึ่งในการสัมมนา ” พระสงฆ์: กับผู้นำระดับท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชน” (คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 4-6 กันยายน 2527) ไม่ว่าประชาชนหรือรัฐบาลจะมองพระในแง่ใดก็ตาม ก็ขอให้พระทุกรูปทำเพื่อบุญกุศล ทำเพื่อชุมชน ทำเพื่อพระพุทธศาสนา ทางวัดยกระบัตร์เองก็ได้ทำงานพัฒนาอยู่เสมอ ๆ เป็นต้นว่า การบวชนเณร เปิดอบรมเด็กเล็ก ก็ทำไม่ได้ไปแจ้งรัฐบาล เพราะสำนึกว่าเราทำเพื่อประชาชน ด้วยใจจริง เพื่อพัฒนาคนและผมเองก็กำลังชักชวนวัดอื่นๆ พระรุ่นน้องมาทำงานนี้โดยให้ความสำคัญต่องานว่า สิ่งใดที่มีความจำเป็น ขอให้รีบทำก่อน อย่าทำเพื่อตัวเรา เช่นตัวชุมชนเราไม่มีน้ำ ต้องทำน้ำก่อน ชุมชนไม่มีโรงเรียน ต้องทำโรงเรียนก่อน แล้วก็เขียนเป็นแผนการพัฒนาชุมชนของวัดว่าจะพัฒนาอะไร ศิลธรรม วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจ สาธารณสุข การปกครอง และสังคม

พระสงฆ์ควรตระหนักมันอยู่เสมอในหน้าที่เดิมแท้ของตนตามธรรมวินัย และจากรากฐานนี้จึงเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทเก่าขึ้นในรูปใหม่ ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แทนที่จะดึงหรือหวงแหนห่วงเหี่ยวบทบาทเดิมไว้ และเท่าที่มองเห็นในปัจจุบัน พระสงฆ์ก็โน้มเอียงไปในทางที่จะกระทำเช่นนั้น ส่วนที่จะเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทเก่าขึ้นในรูปใหม่อย่างไรบ้างนั้น ก็รวมอยู่ในหลักการเดิม 3 อย่างคือ การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ แล้วตั้งตนอยู่ในคุณสมบัติ 3 ประการ คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละ และความมีความรู้มีสติปัญญา

บทบาทของพระสงฆ์ สำหรับหน้าที่หลักของพระภิกษุสงฆ์ก็คือ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม ส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมก็นับว่ามีอยู่หลายประการ กล่าวคือ นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัด แล้วพระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่ ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ยิ่งไปกว่านี้ พระภิกษุยังมีหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้านอีกด้วย พระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้านเป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กผู้ชายจะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัด หรือสามเณร เพื่อเรียนการอ่าน การเขียน และเรียนวิชาเลขคณิตอย่างง่าย ๆ รวมทั้งรับการอบรมทางศีลธรรม และหลักธรรมของศาสนา ทำให้เด็กผู้ชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในด้านจริยธรรมของสังคม

บทบาทของพระสงฆ์นั้นขึ้นอยู่กับความจำเป็นของชุมชนเป็นหลัก โดยหลักการแล้วพระสงฆ์ยังต้องมีข้อผูกพันอยู่กับสังคม มีพุทธพจน์หลายแห่งที่แสดงถึงความผูกพันนี้ เป็นต้นว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” กล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ในด้านการสงเคราะห์ทางการศึกษาอยู่ 2 ประการ คือ

1) หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดียิ่ง ชีวितที่ประเสริฐ ตามหลักการทางพุทธศาสนา เรียกว่า หน้าที่ของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่า เป็น

พระบรมครู ซึ่งทำหน้าที่ฝึกเทวดาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่าเพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้กลายเป็นคนดี(กัลยาชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ (อริยชน) ในระดับสูงสุด ดังนั้นการศึกษา จึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะครูเป็นหน้าที่ถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลถึงปัจจุบัน

2) หน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักอบรมจิต ฝึกอบรมปัญญาให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประพฤติดี ประพฤติชอบ

พระเป็นผู้นำทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ บทบาทของพระในอดีตนั้นนอกจากเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อสอนคนอื่นแล้ว อาชีพของพระคือ การศึกษานั้นเอง ที่เรียกกันว่าสิกขาอาชีพ

หน้าที่ของพระผู้ให้การศึกษา มีดังนี้

- 1) ต้องให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้เรียน ทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจ และแนะแนว
- 2) ต้องอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้เรียนที่ขาดแคลนปัจจัยสี่
- 3) ต้องช่วยรักษาพยาบาลผู้เรียนที่ได้รับความเจ็บป่วยจนทุเลาและหายขาด
- 4) สงเคราะห์ด้วยหน้าที่การงาน รับผิดชอบถึงขั้นฝากงาน หางานให้ทำ

5) สงเคราะห์ และปฏิบัติต่อผู้เรียนทุกคนด้วยความเมตตาเสมือนกันจากบทบาทของพระสงฆ์ที่ได้นำเสนอมาในเบื้องต้น

พอสรุปได้ว่าพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ทำหน้าที่ หรือตัวแทนขององค์กรทางศาสนานั้น จะต้องทำบทบาททั้ง 3 อันได้แก่ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ คือเป็นทั้งผู้ให้ความรู้ ให้คำปรึกษารวมไปถึงบทบาทในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการให้บริการทางการศึกษา พระสงฆ์จะต้องทำหลาย ๆ บทบาทในเวลาเดียวกันคือ นอกจากจะเป็นผู้บริหารวางแผน เป็นผู้ประสานสื่อกลาง เป็นผู้ประชาสัมพันธ์ เป็นผู้แสวงหาแหล่งทรัพยากร ตลอดถึงเป็นผู้ให้บริการเองโดยตรงในหลายๆ เรื่องในบทบาทต่างๆ เหล่านี้ พระสงฆ์ก็ได้ปฏิบัติสืบกันมาเป็นประจำ เพราะโดยดำเนินหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เป็นไปเพื่อให้การสงเคราะห์โดยตรง

ราชกิจจานุเบกษา (2505)⁵⁶ ได้กำหนดบทบาทพระสงฆ์ไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. บทบาทที่กำหนดไว้โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กำหนดหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้หลายระดับและหลายประการด้วยกัน อาทิ การกำหนดหน้าที่ของพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสไว้ ดังนี้
 - 1) บำรุงวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
 - 2) ปกครองสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพักอาศัยอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
 - 3) เป็นธุระในการศึกษา อบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์

4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

2. บทบาทที่กระทำจริง เป็นบทบาทที่นอกเหนือจากบทบาทที่กำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรง อาทิ บทบาทในฐานะนักสังคมสงเคราะห์ผู้ให้การช่วยเหลือรักษาพยาบาล บทบาทในฐานะครูผู้ให้การศึกษาอบรมหรือบทบาทในการพัฒนาสังคม

⁵⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550, 24 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา, หน้า 37.

สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ (2514)⁵⁷ ได้อธิบายถึงงานสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ เกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

- 1) การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เริ่มเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์กรณี ปัจจัย 4
- 2) สภาวะและเหตุการณ์ทางสังคมที่เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น
- 3) พระสงฆ์ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ด้วยหลักคุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรม

นอกจากนี้ ได้กล่าวถึงบทบาททางด้านศาสนา บทบาทด้านการสาธารณกุศล บทบาทด้านพัฒนาจิตใจและบทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น

พุทธทาสภิกขุ (2526)⁵⁸ ได้แสดงทรรศนะว่างานสังคมสงเคราะห์มีหลักการให้เขาช่วยตนเองได้ เป็นการสงเคราะห์ที่มีผลระยะยาวและเกิดผลจริงให้เกิดความยั่งยืน การสงเคราะห์ต้องสงเคราะห์ให้ลดละขึ้น ถ้าสงเคราะห์วัดมากเกินไปทำให้โง่งงได้ ควรให้เขารู้ว่าชีวิตเป็นอย่างไร เกิดมาทำไม ต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร ฉะนั้นการสงเคราะห์ไม่จำเป็นช่วยเหลือด้านวัตถุเสมอไป การแนะนำให้กระทำการสิ่งที่ดีต้องถือเป็นการสงเคราะห์เช่นกัน แม้สิ่งเหล่านั้นอาจไม่ใช่สิ่งที่พึงพอใจแก่ผู้ถูกสงเคราะห์ก็ตาม ในทางพระพุทธศาสนาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงสงเคราะห์ภิกษุด้วยการชี้โทษ ตักเตือนเรื่องราวต่างๆ เพราะการสงเคราะห์อย่างตามใจให้ถูกอกถูกใจแก่ผู้ถูกสงเคราะห์เสมอไป อาจเป็นการทำลายสังคมได้

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ (2526)⁵⁹ ได้กล่าวถึง การสังคมสงเคราะห์ด้านสวัสดิการของพระสงฆ์ว่า วัดเป็นของชาวบ้าน การบำเพ็ญกุศลในโอกาสต่างๆ ทางวัดจะต้องอำนวยความสะดวก ช่วยเหลือพร้อมให้คำแนะนำทั้งที่บ้านและที่วัด การทำบุญกุศล ตามประเพณีชีวิตและสังคมของหมู่บ้านได้แก่ การเก็บศพ ตั้งศพ บำเพ็ญกุศลศพ ฌาปนกิจศพและที่เก็บกระดูก เจ้าอาวาสเป็นผู้นำของฝ่ายสงฆ์จะช่วยเหลือ โดยเฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ที่อาวุโสในหมู่บ้าน หรือตำบลที่เป็นผู้นำชาวบ้าน จะของความร่วมมือเจ้าอาวาสจัดงานรื่นเริงของหมู่บ้านในสถานที่ของวัดดีกว่าที่อื่น เพราะจะมีคนมาทำบุญ ทำกิจกรรมประกอบความดี เว้นความชั่ว และอาบายมุขต่างๆ

นอกจากนี้ยังได้แสดงทรรศนะของพระสงฆ์ควรมีบทบาทด้านการสังคมสงเคราะห์ ดังนี้

1) เมื่อวัดมีที่ดินเหลือ ควรจัดตั้งโรงเรียน หรือสถานการศึกษาระดับต่างๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัด ไม่ควรกันเขตติดขัดจากบ้าน วัด โรงเรียน ควรให้ความใกล้ชิดกับวัด อุบาสก อุบาสิกา ควรทำบุญบำเพ็ญกุศล สมาทานศีล ฟังเทศน์ที่วัดเป็นประจำและทำหน้าที่บำรุงวัดร่วมกับประชาชนในชุมชนอื่นๆ ด้วย

2) พระสงฆ์ควรตั้งสุขศาลา สถานีอนามัย หรือโรงพยาบาล ภายในวัดหรือในเขตวัด

⁵⁷ สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, (2514), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, หน้า 18.

⁵⁸ พุทธทาสภิกขุ, (2526), เทคนิคการมีธรรมะ (ศีลธรรมกลับมา). กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. หน้า 126-128.

⁵⁹ ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, (2526), การพัฒนากิจการคณะสงฆ์ และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา, หน้า 9-13.

3) ควรสร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ ห้องสมุดประจำหมู่บ้าน พิพิธภัณฑ์ในวัด อาจเกิดจากความร่วมมือจากทางวัดเอง หรือจากประชาชน ชาวบ้าน แม้แต่ทางราชการ จัดสร้างขึ้นให้วัดดูแลได้ อาจให้ใช้สถานที่แล้วมีพระภิกษุ สามเณรเป็นผู้ดูแลรักษาให้บริการแก่ประชาชน

4) ควรตั้งสภาตำบล ให้เป็นที่ประชุมราษฎรของหน่วยราชการ ในกิจการด้านการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ท้องถิ่น วัดอาจให้ใช้สถานที่ เช่น ศาลาการเปรียญ หรือบริเวณวัดได้

5) ควรสร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำประปาหมู่บ้าน น้ำใช้ในด้านการเกษตร ทางวัดอาจเป็นผู้ดำเนินงาน นอกจากนั้นให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา

โดยอาจแต่งตั้งคณะกรรมการและมีทางวัดเข้าไปช่วยดูแล

1) กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือกิจการอื่นๆ ของหมู่บ้านควรให้ใช้สถานที่วัด โดยเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสามเณรช่วยดูแลให้ความสะดวกภายในขอบเขต ความสามารถ ซึ่งต้องไม่ผิดพระธรรมวินัย ไม่ทำให้เสียสมณสาธูป เช่น การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโคกระบือ กองทุน มูลนิธิ สหกรณ์ต่างๆ ศูนย์บริการสาธารณสุข ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่างๆ

2) กิจกรรมเฉพาะหน้า พระสงฆ์ควรจัดการชวนชวนให้ โดยพระเป็นผู้นำให้ชาวบ้านได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การเกิดภัยธรรมชาติ ต่างๆ

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2529)⁶⁰ ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า หน้าที่หลักของพระภิกษุสงฆ์ คือ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม สำหรับหน้าที่ที่มีต่อสังคมหลายประการ กล่าวคือนอกจากมีหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัดแล้ว ยังมีหน้าที่ในการให้การอบรมสั่งสอนหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้นำหลักธรรมนั้นไปประพฤติปฏิบัติตามให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงามต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น ยังให้การสงเคราะห์ทางด้านจิตใจ คือ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแก่ชาวบ้านด้วย สำหรับพระภิกษุผู้มีความรู้สูงจะเป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่ชุมชน โดยเป็นครูสำหรับเด็กผู้ชายจะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัดหรือสามเณร เพื่อให้เรียนการอ่านการเขียนให้เรียนวิชาเลข คณิตอย่างง่าย ๆ ตลอดจนให้การอบรมทางศีลธรรม และหลักธรรมทางศาสนา ส่งผลให้เด็กผู้ชายส่วนมากอ่านออก เขียนได้ มีความรู้ด้านจริยธรรมของสังคม

สิงคาลกสูตร⁶¹ กล่าวถึง หน้าที่ของพระสงฆ์กับประชาชน ไว้ดังนี้คือ พระสงฆ์สอนประชาชน ให้เว้นจากการกระทำความชั่ว แนะนำให้ทำความดีอื่น เคารพด้วยน้ำใจอันงาม สอนในสิ่งที่ยังไม่ได้สืบล่าเรียน ให้ได้สืบล่าเรียน ชี้แจงให้เข้าใจชัดในสิ่งที่ได้สืบล่าเรียน และบอกทางสวรรค์ให้ จะเห็นได้จากหลักฐานที่ว่า พระสงฆ์อยู่ในฐานะผู้นำประชาชนในด้านจิตใจ หรือหลักของศีลธรรม ซึ่งย่อมรวมไปถึงด้านสติปัญญาทั้งหมดด้วย

⁶⁰ทินพันธุ์ นาคะตะ, (2529), พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, หน้า 5-7.

⁶¹ที.ปา (ไทย) 11/204/208.

1. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสงเคราะห์ทางการศึกษา

กิจกรรมของพระสงฆ์ด้านการสงเคราะห์ทางการศึกษาดังนี้⁶²

- 1) ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษา
- 2) โรงเรียนยืมอุปกรณ์ต่างๆ ของวัดไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา
- 3) ให้ที่ดินของวัดเป็นที่ตั้งโรงเรียน
- 4) ให้โรงเรียนใช้สถานที่ของวัดในการทำกิจกรรมทางการศึกษา เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในวัด อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพกำลังคนและการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 5) มอบสิ่งก่อสร้างหรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้กับโรงเรียนไว้ใช้ประโยชน์ทางการศึกษา
- 6) กิจกรรมอื่นๆ ที่พิจารณาได้เป็นการสงเคราะห์ทางการศึกษา และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริม การสนับสนุน การดำเนินงานจัดการศึกษา ออกเป็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้ คือ⁶³

ด้านวิชาการและวิชาชีพ พระสงฆ์ได้มีส่วนในการสนับสนุนการศึกษาด้านวิชาชีพด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่วัด พระสงฆ์บางส่วนช่วยอุปการะหาเงิน ให้โรงเรียนเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์การศึกษาต่างๆ เกี่ยวกับการสอนอาชีพ เช่น จักรเย็บผ้า อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนวิชาเกษตรกรรม และกิจกรรมดนตรีไทย เป็นต้น

ด้านการร่วมสนับสนุนกิจกรรมจริยธรรมของโรงเรียนทั้งนี้เพราะโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การจัดกิจกรรมของโรงเรียนร่วมกับชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นนอกเหนือจากการส่งเสริมการเรียนการสอนในห้องเรียนของนักเรียนตามหลักสูตรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วการทำกิจกรรมในวันสำคัญตามเทศกาลต่างๆ ครูและนักเรียนจะเข้าร่วมงานบุญงานกุศลที่ทางวัดจัดขึ้นมีกิจกรรมที่สำคัญๆ ได้แก่งานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา การหล่อเทียนพรรษา ในวันเข้าพรรษา การจัดงานสงกรานต์ ในกิจกรรมเหล่านี้ครูและนักเรียนเข้ามามีบทบาทในการจัดงานด้วย

ในสังคมไทยความรู้สึกของคนที่มีต่อพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์ท่านมีบทบาทเรื่องการบรรเทาทุกข์ บำรุงสุข บำรุงความรู้ บำรุงประโยชน์ของคนในวัด และชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญในการให้คำปรึกษาแก่คนในสังคม เพื่อปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอันเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคม ในเรื่องการให้คำปรึกษานี้ จิตรศักดิ์ ศักดิ์พิศิษฐ์ ยังได้กล่าวว่า “..หากพระได้ศึกษาทางด้านจิตวิทยาก็จะเป็นที่ปรึกษาที่ดีแก่ชุมชนในด้านต่างๆ ได้ ทั้งนี้เพราะพระเป็นที่เคารพของคนทั่วไปอยู่แล้วด้วยเหตุนี้ ความเชื่อถือทั้งหลายก็ย่อมจะเกิดขึ้นมาก

⁶²การศาสนา,กรม. รายงานการศาสนาประจำปี 2539. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์กรมการศาสนา 2539), หน้า.85.

⁶³จิระศักดิ์ ศักดิ์พิศิษฐ์, ความคิดเห็นของพระสงฆ์และครูเกี่ยวกับการสนับสนุนการศึกษาที่วัดให้แก่โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในวัด เขตกรุงเทพมหานคร, (“วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า.45.

นอกจากนี้แล้วพระสงฆ์ยังมีส่วนสนับสนุนการศึกษาในด้านสวัสดิการอื่นๆ กล่าวคือ มีพระสงฆ์จำนวนมาก และวัดหลายแห่งได้จัดตั้งทุนอุปถัมภ์ส่งเสริมการศึกษาสำหรับช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจนขัดสนในระดับการศึกษาต่างๆ ภายในวัด ซึ่งทางวัดจัดการเองบ้างมอบให้สถานศึกษาในวัดจัดการบ้างหรือมอบให้ส่วนราชการจัดการบ้างตามวัตถุประสงค์⁶⁴

โรงเรียนบางแห่งยังได้รับการสนับสนุนจัดบริการอาหารกลางวันให้แก่นักเรียนที่ยากจนของโรงเรียนแบบให้เปล่าจากความร่วมมือช่วยเหลือของเจ้าอาวาส และพระสงฆ์ตลอดจนผู้มีศรัทธา ส่วนวัดมักจะเป็นที่พักอาศัยของนักเรียน นิสิตนักศึกษาต่างท้องถิ่นที่เป็นบุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนทั้งที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดได้เข้ามาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงชั้นมหาวิทยาลัยด้วย⁶⁵

แนวคิดในการพัฒนามนุษย์ตามโครงการสรรโวทัย ของชาวสิงห์ ในศรีลังกาที่ต้องการประยุกต์พุทธธรรมเข้ากับการพัฒนาเด็ก และ เยาวชนตลอดจนประชาชนของประเทศโดยเริ่มจากปัจเจกชนก่อนจึงเข้าไปยังหมู่บ้าน ประเทศและโลก คือ มีแนวทางสำหรับการเคลื่อนไหวใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาแต่ละบุคคล ดังนี้ คือ⁶⁶

ประการที่ 1 เมตตา ความรักความปรารถนาดีต่อตนเองและผู้อื่น เราทั้งหมดต้องการความสุข เราควรพยายามเพื่อที่จะให้ชีวิตมีความสุข โดยตระหนักรู้และใช้สมาธิภาวนาจิตใจจะรู้สึกเป็นมิตรและประสานสอดคล้องกับตนเองและผู้อื่น หยิบยื่นความช่วยเหลือและผลประโยชน์ให้โดยปราศจากความปรารถนาแล้ว ปราศจากความมั่งร้ายและการแข่งขันเพื่อแต่ละบุคคลจะได้สงบและเป็นสุข ความสงบและความสุขนี้ก็แผ่กระจายไปยังผู้อื่นได้ด้วย

ประการที่ 2 กรุณา ความกรุณาจะเกิดขึ้นได้เมื่อเรามองเห็นความทุกข์ยากของผู้อื่นและปรารถนาที่จะช่วยให้เขาพ้นจากภวะนั้น คนรวยซึ่งไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของคนจนขาดคุณธรรมข้อนี้ จึงเป็นการยากที่จะพัฒนาตัวเองได้ดีขึ้น ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นผู้มีความกรุณาได้ในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานบุคคลควรอุทิศตนเพื่อเป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งมีอุดมคติที่จะขบถสังสัตว์ให้พ้นทุกข์ ก่อนที่ตนจะเข้าสู่พระนิพพานดังนั้นเราจึงไม่ควรเพิกเฉยแต่ต้องพยายามที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ปลดเปลื้องทุกข์ยากของเขาเท่าที่จะทำได้

ประการที่ 3 มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข หรือประสบความสำเร็จปราศจากความริษยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ที่เป็นคู่แข่งก้าวหน้าไปกว่าเรา

ประการที่ 4 อุเบกขา ความวางเฉย หมายถึงใจที่สมดุลไม่เอนเอียงไม่ว่าจะเผชิญกับความสำเร็จหรือความล้มเหลว ไม่ว่าจะเผชิญกับความรุ่งเรืองหรือความยากลำบากของตนหรือของคนอื่นก็ไม่หวั่นไหวเพราะสิ่งเหล่านี้ถ้าหากไม่สามารถที่จะช่วยเหลือผู้อื่นได้ก็จะมีรู้สึกไร้ค่าภายหลังจากที่ได้พยายามอย่างดีที่สุดแล้ว

⁶⁴ชาเลียง วุฒิจันทร์, (2526), เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา เรื่องการพัฒนากิจการคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, หน้า.141.

⁶⁵เนตรวิศ นาควิระและคณะ, (2525), วัดในกรุงเทพฯ การเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (2325-2525), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า.295.

⁶⁶สุลักษณ์ ศิวรักษ์, (2525), ศาสนากับสังคมไทย, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพลพันธ์พิมพ์, หน้า.140-143.

เมื่อบุคคลได้พัฒนาตนสู่ความสุข และความสงบมากกว่าที่จะพัฒนาไปสู่ความสำเร็จอย่าง
ชาวโลกทั่วไปแล้ว ชาวพุทธก็เหมาะสมที่จะช่วยชุมชนของเขา เริ่มที่ครอบครัวหมู่บ้านเขาต้องให้ต้น
ก่อน ก่อนที่จะไปปลูกบุคคลอื่น ดังนั้นขั้นตอนในการพัฒนาเพื่อปลูกให้ต้นตามลำดับดังนี้

- 1) บุริโศทัย ปัจเจกชนต้น
- 2) คาโมทัย หมู่บ้านทั้งหมู่บ้านต้น
- 3) เมโสทัย ประเทศชาติต้น
- 4) สรรโวทัย โลกต้น

วิธีสังคสมสงเคราะห์ว่าสังคสมสงเคราะห์จะต้องสงเคราะห์ให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้
ต้องให้ความสว่างไสวทางวิญญาณ กล่าวคือ⁶⁷ ต้องสงเคราะห์ด้านจิตใจไปด้วย ซึ่งการสงเคราะห์แบบนี้
ไม่จำเป็นต้องลงทุนมาก สงเคราะห์ด้านวัตถุต้องใช้ทุนมาก และบางทีอาจทำให้ผู้ที่ถูกสงเคราะห์ช่วย
ตัวเองไม่ได้อีกด้วย สิ่งใดที่เป็นการกระทำเพื่อให้เขาดีขึ้น เช่นการแนะนำให้เขาเป็นคนดี การชี้โทษว่า
กล่าวตักเตือนก็ถือว่าเป็นการสังคสมสงเคราะห์ตามแบบพุทธศาสนาเช่นกันและการสงเคราะห์นั้นไม่
จำเป็นต้องให้สิ่งที่ถูกใจเสมอไป เพราะการทำเช่นนั้น อาจเป็นการทำลายสังคมาก็ได้

วิธีการสงเคราะห์เด็กไว้ในหน่วยนพกะว่า หลักการสงเคราะห์เด็กของหน่วยนพกะจะ
แบ่งเด็กในหมู่บ้านออกเป็น 3 ปูน กำหนดโดยอายุคือ ประถมพุทธมามกะ อายุตั้งแต่ 7-11 ปี มัธยม
พุทธมามกะ อายุตั้งแต่ 12-14 ปี อุดมพุทธมามกะ อายุตั้งแต่ 15-18 ปี การสงเคราะห์ให้หลักส่งเสริม
ความเจริญเติบโตของเด็กเป็นบรรทัดฐาน ส่งเสริมชีวิตจิตใจของเด็กทุกคนให้เจริญก้าวหน้ามากที่สุดที่
จะพึงช่วยได้ หลักการสงเคราะห์แบ่งออกเป็น 4 อย่าง คือ⁶⁸

1) การวิเคราะห์ คือ การวิเคราะห์ดูพื้นฐานสันดานเดิมของเด็กให้รู้ว่ามีบุญทำกรรมแต่ง
มาอย่างไร โดยการวิเคราะห์ในหกเรื่องคือ เรื่องที่มาของเด็ก เรื่องแนวโน้มแห่งศรัทธาของเด็กในลัทธิ
ศาสนา เรื่องความสามารถของเด็กในการศึกษาเล่าเรียน เรื่องภาวะความเป็นไปทางครอบครัว เรื่อง
สุขภาพร่างกายและทางจิตใจ การจำแนกภาวะของเด็กอย่างถูกต้อง ย่อมจะนำสู่การแก้ไขของท่าน
พุทธมาจารย์ได้อย่างถูกต้อง

2) การสงเคราะห์ มุ่งไปในทางส่งเสริมศีลธรรมความเจริญเติบโตของเด็ก เฉพาะอย่างยิ่ง
ทางด้านจิตใจเป็นการอบรมบ่มนิสัยเริ่มแต่ให้เป็นเด็กที่ดีของพ่อแม่ให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวให้
เป็นคนดีของหมู่บ้านจนกระทั่งเป็นศาสนิกที่ดีของศาสนา และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ การ
อบรมนั้นต้องควบคู่กับการปฏิบัติเช่นเรื่องศีลให้เด็กฝึกรักษาศีลเรื่องสมาธิก็จะให้เด็กฝึกฝนตั้งใจ เรื่อง
ปัญญา ก็จะฝึกให้เด็กใช้ความคิดการอบรมบ่มนิสัยในบางเรื่อง การอบรมให้เด็กมีนิสัยในการออมทรัพย์

3) การสงเคราะห์ คือ การเพิ่มเติมเสริมส่งจุดมุ่งหมายคือ จะให้เด็กเริ่มตั้งตนไว้ชอบ หรือ
ให้มีมงคลข้ออรรถดัดสมาธิ การตั้งตัวของคนเรานี้ย่อมถือหลักสองประการคือ ในทางคติโลกและ
ในทางคติธรรมที่เรียกว่าโลกไม่ชั่วธรรมไม่เสีย เป็นการถูกต้องเหมาะสมในทางคติธรรมคือ การปลูกฝัง
เด็กไว้ในศาสนา การฝึกปฏิบัติธรรมทำสมาธิเป็นต้น ทางคติโลก คือ ส่งเสริมในด้านการศึกษาเล่าเรียน

⁶⁷พุทธทาสภิกขุ, (2537), การสังคสมสงเคราะห์ที่ยังขาดอยู่, นนทบุรี : พิมพ์ที่บริษัทพิมพ์ดีจำกัด,
หน้า. 12.

⁶⁸ปิ่น มุทุกันต์, (2513), บันทึกการสัมมนาในระดับชาติ “เรื่องพุทธเยาวชน.” 4-7 ธันวาคม 2513
สวทศนิเวศ, (สมุทรปราการ: อักษรสารการพิมพ์. หน้า 369-374.

ของเด็ก มุ่งสร้างคนดีมีปัญญาในหมู่บ้านจนถึงการสงเคราะห์เด็กที่ขัดสนให้ได้เล่าเรียน และหาทางส่งเด็กที่เรียนดีให้เรียนต่ออย่างสุดความสามารถ

4) การอนุเคราะห์ คือ การมุ่งไปในทางปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือเด็กที่ช่วยตัวเองไม่ได้ให้รอดพ้นจากภัยพิบัติเช่นการเย็บเยียนเมื่อเด็กตกกระถางลำบาก เมื่อจะมีภัยอันตรายมาถึงเด็ก เช่น มียาเสพติดระบาด เป็นต้น จะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในการวางตัวเพื่อความปลอดภัย คอยแนะนำทางจิตใจให้เด็กสามารถปรับปรุงตัวเองให้เหมาะสมกับเหตุการณ์แวดล้อมนั่นเอง

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการสังคมสงเคราะห์ในปัจจุบันและอดีตว่า พระสงฆ์มีบทบาทในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ⁶⁹

- 1) บทบาทด้านการศึกษา
- 2) บทบาทด้านการแพทย์และสาธารณสุข
- 3) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ
- 4) บทบาทด้านการสงเคราะห์ทางจิต
- 5) บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น

สรุป จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นสามารถกล่าวได้ว่า วัดและพระสงฆ์นั้นได้มีบทบาทในด้านการสังคมสงเคราะห์ เป็นศูนย์กลาง เป็นที่ปรึกษาให้คิดเห็น และเป็นแสงสว่างของสังคมมาโดยตลอดไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ของหลักธรรม หรือในแง่ของการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างเพื่อสังคมไทย

2. แนวคิดบทบาทพระสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ธรรม

ในอดีตการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของวัดและชาวบ้านตามประเพณีและโอกาสอันสมควร เช่น การเทศนาสั่งสอนชาวบ้านในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเทศน์ในงานบุญพิธีหรืองานบำเพ็ญกุศลต่างๆ เช่น งานทำบุญบ้าน งานศพ หรือในโอกาสที่ญาติโยมไปวัดเพื่อทำบุญหรือขอคำปรึกษา เป็นต้น ในปัจจุบัน เมื่อกิจการพระพุทธศาสนาเจริญเติบโตเป็นปึกแผ่น มีการจัดองค์กรทางศาสนาที่เป็นระบบและแบบแผนประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการขนส่งและสื่อสาร ช่วยให้การเดินทางไปในถิ่นต่างๆ มีความสะดวกยิ่งขึ้น และสามารถส่งข่าวสารในรูปแบบต่างๆ ถึงคนจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรวดเร็ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้ใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าดังกล่าว พระสงฆ์ในยุคปัจจุบันสามารถดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้มากขึ้น บทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรมในปัจจุบันอาจแบ่งได้ 3 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. พระธรรมจาริก พระสงฆ์ไทยที่เสียสละเวลาและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องที่จังหวัดต่างๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ทำให้ชาวเขาแต่ละเผ่าหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นพุทธมามกะ และส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นจำนวนมาก และได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทั้งฝ่ายปริยัติธรรมและสามัญศึกษาและได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามภูมิลำเนาเดิมอันเป็นเผ่าเดิมของตนต่อไป

⁶⁹ วิจิตร ระวิวงศ์, พุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์, วารสารวิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค.2527), หน้า. 23.

2. พระธรรมทูต คือพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาพอสมควรที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้แล้วเสียสละไปพบกับประชาชนในถิ่นต่าง ๆ เพื่อหาทางโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรมและพระพุทธศาสนา

3. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป

3.1 การเทศน์ หรือการบรรยายธรรมในโอกาสต่างๆ เช่น ในวันธรรมสวนะ (วันพระ) งานศพ วันอาทิตย์ หรือตามที่ได้รับนิมนต์ไปในสถานที่ต่างๆ เนื่องในวันสำคัญต่างๆ

3.2 การเผยแผ่โดยผ่านสื่อต่างๆ อาทิเช่นวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์

3.3 อื่นๆ หมายถึงการเผยแผ่ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น พัฒนาหรือสงเคราะห์ด้านวัตถุแล้วโน้มน้าวให้หันเข้าหาธรรมะ

3. แนวคิดบทบาทพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาจิตใจ

การพัฒนาคนต้องพัฒนาที่จิตใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชี้ชัดว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้ามีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาจิตใจเพราะจิตที่ฝึกดีแล้วจะทำให้มีการพัฒนาภายนอกด้วย การพัฒนาจิตใจตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา หรือ กรรมฐาน มี 2 ประการ คือ สมถภาวนา คือทำจิตใจให้สงบและวิปัสสนาภาวนา คือทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริง

พระสงฆ์เป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างทั้งทางกาย และทางใจ ที่เปี่ยมล้นด้วยความเมตตา กรุณา ต่อผู้ที่ประสบความทุกข์ หรือมีปัญหา เป็นที่ปรึกษาให้ธรรมะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

4. แนวคิดบทบาทพระสงฆ์ต่อการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์

จากปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้น สถาบันศาสนาได้เข้ามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์เพิ่มทั้งนี้เพราะว่าสถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลทางด้านจิตใจต่อประชาชนในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะสถาบันศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นแหล่งปลูกฝังค่านิยม เจตคติ คุณธรรมและจริยธรรม การดำเนินชีวิตประจำวันแม้ว่าในสถานการณ์ปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง บทบาทของพระสงฆ์อาจจะลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับอดีตแต่กระนั้นบทบาทของพระ สถาบันศาสนาก็ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทให้เข้ากับสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัยด้วยเช่นกัน อนึ่งในชุมชนชนบทพระจะเป็นผู้นำท้องถิ่นจะเป็นผู้ชี้ช่องทางเสนอแนะ ให้ความคิดริเริ่มเป็นศูนย์กลางให้ประชาชนทำงาน ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาชาวบ้าน⁷⁰ บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันยังคงมีมากมายหลายประการ เช่น บทบาทการเป็นผู้นำในการระดมเงินและทองคำเพื่อช่วยกู้เศรษฐกิจของชาติ บทบาทการเผยแผ่ธรรมะและการจัดสวัสดิการรวมถึงการฝึกงาน

⁷⁰ศรีปริยัติโมลี,พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต), (2516), บทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิทย์านุกูล, หน้า 17.

ให้แก่ผู้ตกทุกข์ได้ยากเป็นผู้ชี้ทางที่ถูกต้องให้กับสังคมเป็นต้น บทบาทของพระสงฆ์เหล่านี้ล้วนมีส่วนในการช่วยเหลือสังคมทั้งสิ้น⁷¹

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในสถานะในปัจจุบัน เพราะปัญหาสังคมนั้นมีการเปลี่ยนไปตามกาลเวลา บทบาทของพระสงฆ์ก็เช่นกันย่อมมีการปรับไปตามสภาพของสังคม ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้านวัตถุสิ่งของ หรือช่วยเหลือในด้านจิตใจ ผู้ติดเชื้อเป็นผู้หนึ่งที่นอกจากมีปัญหาทางกายแล้วยังมีปัญหาด้านจิตใจ พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับปัญหาสังคมได้ดี และวัดยังเป็นสถานที่พึ่งพิงสุดท้ายสำหรับผู้ที่มีปัญหาด้านเอดส์ ให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุป บทบาทพระสงฆ์ หมายถึง “การทำหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลกระทำ พระสงฆ์มีบทบาทด้านสงเคราะห์ชุมชนโดยการอบรมสั่งสอนชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้แก่ชาวบ้านในการประพฤติปฏิบัติ และให้การศึกษาแก่ประชาชน เช่นการอนุเคราะห์ให้ใช้สถานที่ สนับสนุนด้านการศึกษา เป็นต้น การเผยแพร่ธรรมพระสงฆ์มีบทบาทมากในสังคม ในรูปของการเทศน์ในพิธีต่าง ๆ และในด้านการพัฒนาจิตใจ โดยการให้ฝึกสมาธิ ภาวนา ให้จิตใจสงบ และอีกประการหนึ่ง คือ การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ เพราะพระสงฆ์เป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชนเมื่อมีปัญหา บทบาทพระสงฆ์ต้องมีความเมตตาต่อผู้ที่ประสบปัญหา เพื่อให้กำลังใจในการต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ โดยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือเริ่มตั้งแต่การดำเนินชีวิตให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง รู้จักการหลีกเลี่ยงทางเสื่อมทั้งปวง เพราะพระสงฆ์กับประชาชนไม่สามารถทั้งกันได้ เนื่องจากชีวิตพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านทางด้านปัจจัยสี่ในการเลี้ยงชีพ ถ้าประชาชนมีปัญหาอะไรก็หมายถึงปัญหานั้นก็กระทบต่อพระสงฆ์เช่นกัน ดังนั้นจึงไม่สามารถทอดทิ้งประชาชนได้ในยามประสบปัญหา พระสงฆ์ย่อมอยู่เคียงข้างประชาชน คอยเป็นผู้ชี้แนะแนวทางที่ถูกที่ควรให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมีนักวิชาการจำนวนมากที่ได้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

1. ความหมายของชุมชน

การศึกษาเรื่องการพัฒนาชุมชน (community development) สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจก่อนการศึกษา คือ เรื่องความหมายของชุมชน เพื่อให้เข้าใจกรอบแนวคิดเชิงความหมายของชุมชนว่ากว้างแคบหรือมีนิยามความหมายของชุมชนไว้อย่างไร เพื่อกำหนดกรอบความคิดของผู้ศึกษาที่มีต่อชุมชนให้กระจ่างชัดเจน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549)⁷² ให้ความหมายของชุมชนว่า หมายถึงองค์กรทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่งที่ปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐาน

⁷¹เอกชาติรี สุขเสน, (2542), บทบาทพระสงฆ์ต่อการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยเอดส์, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 31-34.

⁷²สัญญา สัญญาวิวัฒน์, (2549), *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*, (พิมพ์ครั้งที่ 6 ฉบับปรับปรุง), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 6-8.

ส่วนใหญ่ และสามารถแก้ไขปัญหาล้วนในชุมชนของตนเองได้โดยสรุปแล้วชุมชนในทัศนะของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ จะต้องประกอบด้วย

- (1) ประชากรจำนวนหนึ่ง
- (2) สถาบันทางสังคม
- (3) องค์การทางสังคมชนิดที่มีขนาดย่อมกว่าชุมชน เช่น ครอบครัว กลุ่มสหกรณ์ สโมสร เป็นต้น
- (4) อาณาเขตทางภูมิศาสตร์

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2548)⁷³ ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับชุมชนว่า เป็นคำใหม่ในภาษาไทย เพราะไม่เคยปรากฏในพจนานุกรม ฉบับ พ.ศ. 2493 และสันนิษฐานว่า น่าจะเริ่มมีการใช้หลังจากนั้นเล็กน้อย โดยการแปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “Community” ในระยะที่วิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ตะวันตกได้เริ่มแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทย เพื่อศึกษาชนบท และต่อมารัฐก็ได้ใช้คำนี้หลังจากที่ได้ตื่นตัวในการพัฒนาหมู่บ้าน จนมีการตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่ คือ กรมการพัฒนาชุมชนในปี พ.ศ. 2505 ด้วยเหตุนี้ในระยะแรกชุมชนมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “บ้านหรือหมู่บ้าน” ในภาษาไทยที่มีมาก่อนหน้านั้น ในฐานะเป็นหน่วยการปกครองที่มีขอบเขตแน่นอนภายใต้การควบคุมของรัฐ

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2550)⁷⁴ เสนอคำจำกัดความของชุมชนว่า หมายถึง กลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือการมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน

ประเวศ วะสี (2551)⁷⁵ ให้ความหมายของชุมชนว่า การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามในการทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ และรวมถึงมีการติดต่อสื่อสาร (communicate) ร่วมกัน ซึ่งอาจพิจารณาการเป็นคุณลักษณะของชุมชนได้ ดังนี้คือ

- (1) มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- (2) มีความเอื้ออาทรต่อกัน
- (3) มีการกระทำร่วมกัน
- (4) มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ

เฉลียว บุรีภักดีและคณะ (2545)⁷⁶ ให้ความหมายของคำชุมชนว่า หมายถึง กลุ่มคนหรือบริเวณที่กลุ่มคนนั้น ๆ อยู่รวมกันได้ทั้ง ๆ ที่แต่ละคนมีความแตกต่างกันหรือมีความหลากหลายใน

⁷³อานันท์ กาญจนพันธุ์, (2548) , ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ : อมรินทร์, หน้า 64.

⁷⁴ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, (2550), *แผนที่ความดี ฉบับ ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน. หน้า 161 .

⁷⁵ประเวศ วะสี, (2551), *ประชาคมตำบล*, (พิมพ์ครั้งที่2), กรุงเทพมหานคร: มติชน, หน้า 35-36.

⁷⁶เฉลียว บุรีภักดีและคณะ, (2545) , *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน*. กรุงเทพฯ: เอส อารพริตติ้งแมสโปรดักส์. หน้า 44-45.

ชุมชนนั้น เช่น ทรัพยากรธรรมชาติศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

Sanders (อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2550)⁷⁷ กล่าวถึงชุมชนว่า คือ การที่กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมาอยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกัน ภายใต้กฎหมายและข้อบังคับ อันเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน และมีพฤติกรรมเหมือน ๆ กัน

สรุป ความหมายของคำว่า ชุมชน หลายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัย และ โดยมีการพบปะสังสรรค์กัน มีความสนใจ มีวัตถุประสงค์เป้าหมาย และจุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกัน ภายใต้กฎระเบียบหรือข้อบังคับเดียวกัน

2. ความหมายของการพัฒนา

ราชบัณฑิตยสถาน, (2542)⁷⁸ คำว่า “พัฒนา” ในความหมายของภาษาไทย เป็นการให้ความหมายที่เข้าใจกันว่า การทำให้เจริญ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนามนุษย์ด้านสังคม เพื่อให้สังคมนั้นเจริญเติบโต ซึ่งในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ว่า “การพัฒนา” หมายถึง การทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดีการกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้น หรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้น อาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์ก็ได้ในพระพุทธศาสนา มีการใช้คำว่า “ภาวนา” ซึ่งเป็นคำบาลีเป็นกิริยาศัพท์ที่มาจากคำว่า ภาเวติ ซึ่งตรงกับคำว่า “วทฺเตติ” หรือคำว่า “วัฒนา” เป็นความหมายที่ใช้เรียกคำว่า ภาวนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2544)⁷⁹ กล่าวว่า คำว่า “ภาวนา” แปลว่า การเจริญ หมายถึง การทำให้มีขึ้น เป็นขึ้น การฝึกอบรมทำสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้น การบำเพ็ญ ต่อมานิยมใช้คำว่า “พัฒนา” ซึ่งเป็นศัพท์ใหม่ในภาษาไทย แต่เดิมใช้คำว่า เจริญ พระพุทธศาสนาใช้คำว่า “เจริญ” เป็นการใช้ฝึกอบรม เช่น เจริญสมถ เจริญวิปัสสนา แต่เดิมนั้น พระพุทธศาสนาใช้คำว่า “ภาวนา” คือ สมถ ภาวนาฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ วิปัสสนาภาวนา ฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง เมื่อกล่าวถึงคำว่า พัฒนาก็คือกล่าวถึงความเจริญ เป็นคำเรียกให้เข้าใจง่าย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547)⁸⁰ กล่าวว่า การพัฒนาทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือลักษณะอื่นเข้ามาผสม จึงจะเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า “การพัฒนา” ลักษณะที่เพิ่มเข้ามานั้นที่สำคัญ คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

พระไพศาล วิสาโล (2551)⁸¹ อธิบายว่า การพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรมจะต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคม และธรรมชาติอันตนจะต้องเกื้อกูล

⁷⁷ สนธยา พลศรี, (2550), เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. หน้า 21.

⁷⁸ ราชบัณฑิตยสถาน, (2542) , พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์การพิมพ์, หน้า 779.

⁷⁹ พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต, (2544), พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, หน้า 9.

⁸⁰ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, (2547) , ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, หน้า 9.

ปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดีโดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเกณฑ์พร้อมกันนั้น การพัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐาน อำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรม เมตตา กรุณาความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความยุติธรรม

สรุป การพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการพัฒนาความคิดความสามารถของประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่น สามารถช่วยเหลือตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือของราษฎรและภาครัฐ เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

3. ความหมายของการพัฒนาชุมชน

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527)⁸² กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่จะต้องทำต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องใช้เวลา และจำต้องอาศัยกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้อง กระทำอย่างเรียบร้อย เพื่อให้การพัฒนาไปถึงประชาชนอย่างแท้จริง และเพื่อให้"ทิศทางการพัฒนา" เป็นไปโดยถูกต้องตามหลักวิชาโดยการพัฒนาที่มีเป้าหมายหลักอยู่ที่"การพัฒนาคน" เป็นเรื่องที่ยากยิ่งกว่าการพัฒนาทั่วไปหลายเท่าตัว

อภิชัย พันธเสน (2549)⁸³ ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า คือ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ตั้งใจกระทำขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นจากสภาพก่อนการพัฒนา มีการกินดีอยู่ดี มีการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีการปรับปรุง ดัดแปลง หรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองกับสังคมภายนอกชุมชนของตน ตลอดจนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนเป็นสำคัญ

จิรพรรณ กาณจนะจิตรา (2530)⁸⁴ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้นหรือให้เจริญขึ้นทุกด้าน นั่นคือ จะต้องพัฒนาคน กลุ่มชน สิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือสาธารณสมบัติและพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้บรรลุผลแก่เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการเมืองของชาติโดยรวม

ชอบ เข้มกลัด (2554)⁸⁵ กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถ ความรู้สึนึกคิด ทักษะบุคลิกภาพ นิสัยใจคอ ความชำนาญ ทัศนคติ และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

⁸¹พระไพศาล วิสาโล, (2551) , เบิกบานกลางคลื่นลม, กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, หน้า 18-19.

⁸²ไพรัตน์ เดชะรินทร์, (2527), นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์ การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารการพิมพ์, หน้า 12.

⁸³อภิชัย พันธเสน, (2549), สังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, หน้า 135.

⁸⁴จิรพรรณ กาณจนะจิตรา, (2530), การพัฒนาชุมชน, (พิมพ์ครั้งที่ 10), กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 38.

⁸⁵ชอบ เข้มกลัด, (2554), รายงานการวิจัยประเมินผลหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, หน้า 4.

ไปพร้อมๆ กัน" การพัฒนาชุมชนจะต้องลงไปถึงตัวคน ความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติของผู้คน หรือ"ผู้รับการพัฒนา" ด้วย ซึ่งถือว่า เป็นส่วนสำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชน เพราะถ้าหาก"การพัฒนาคน" ด้วยเรื่องเหล่านี้ไม่เกิด การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ปัญหามืออยู่ว่า ความคิดเช่นนี้จะเกิดขึ้นจริงและกว้างขวางได้มากน้อยเพียงใด เพราะตัวอย่างการพัฒนาในแนวทางนี้มีให้เห็นมาแล้วมากมายในสังคมไทย แต่ก็มีระยะเวลาช่วงสั้นๆ เท่านั้นที่ประชาชนให้ความสนใจจากนั้นก็ปล่อยให้เงียบหายไปมากที่สุด

เฉลียว บุรีภักดีและคณะ (2545)⁸⁶ ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือ การทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกันทั้ง ด้านเชื้อชาติศาสนาความเป็นอยู่การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีค่านิยม ความเชื่อ และอื่น ๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น มีความสุขรู้จักสามัคคีและร่วมมือกันทำงานได้

สรุปว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน ในด้านความรู้ อาชีพ และวิธีการดำรงชีวิตในชุมชน การพัฒนาโดยมีความมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนพึ่งตนเองได้โดยมีการศึกษาเป็นพื้นฐานพัฒนาคุณธรรม น าสผลผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ช่วยกันรักษาสสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือ การพัฒนาคนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้ดีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาก็จะยั่งยืนต่อไป

4. หลักการของการพัฒนาชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนต้องมีเป้าหมายที่สำคัญในการดำเนินงาน จึงนำเสนอแนวคิดของนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ด้านการพัฒนาไว้ดังนี้ คือ

กรมการพัฒนาชุมชน (2527)⁸⁷ ได้กล่าวถึงหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเอาไว้ว่า จะต้องยึดหลักที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ยึดหลักความมีศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด นักพัฒนาจะต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพที่จะใช้ความรู้ความสามารถที่จะปรับปรุง พัฒนาตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผนเพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง นักพัฒนาควรเป็นผู้กระตุ้นแนะนำส่งเสริม

2. ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน นักพัฒนาต้องยึดมั่นเป็นหลักการสำคัญว่าต้องสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างพลังชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนส่วนรัฐบาลจะช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลังและช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

3. ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่จะทำในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องของความเป็นเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม

⁸⁶เฉลียว บุรีภักดีและคณะ, (2545), *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน*, กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ. (ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง). หน้า 45.

⁸⁷กรมการพัฒนาชุมชน, (2527), *การพัฒนาชุมชน*, กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน. หน้า 55.

4. ยึดหลักประชาธิปไตย ในการท างานพัฒนาชุมชนซึ่งจะต้องเริ่มด้วยการพูดคุย ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจ และทำร่วมกัน รวมถึงรับผิดชอบร่วมกันภายใต้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

หลักการพัฒนาชุมชนที่นักพัฒนาชุมชนนำมาใช้ในประเทศไทย นอกจากยึดถือหลักการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาติแล้ว ยังได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของสังคมไทย ซึ่งมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอนคือ ร่วมศึกษา ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมแก้ปัญหา ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลของการพัฒนา ทั้งในรูปของบุคคล กลุ่ม และองค์กรอย่างแท้จริงและด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่ด้วยความเกรงใจหรือถูกบังคับ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง มองเห็นและตระหนักถึงศักยภาพหรือพลังความรู้ ความสามารถของตนเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและเจ้าของงานพัฒนาชุมชน (Sense of Belonging) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

2. หลักการพึ่งตนเองของชุมชน หลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การพึ่งตนเองของชุมชนตามศักยภาพหรือพลังความสามารถที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งศักยภาพของคนทรัพยากร และทุนต่างๆ ของชุมชนด้วยการพัฒนาให้ประชาชนมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง เพราะเป็นผู้รู้สภาพที่แท้จริงในชุมชนมากกว่าผู้อื่น เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมากกว่าผู้อื่น และต้องดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนนานกว่าผู้อื่น การพึ่งตนเองได้ของชุมชนเป็นการช่วยแบ่งภาระของรัฐบาล ทำให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถดำรงรักษา และพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

3. หลักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและองค์กร กลุ่มและองค์กรเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เป็นแหล่งกลางของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมกันรับผิดชอบ เป็นแหล่งฝึกพลังความรู้ความสามารถของชุมชน ทำให้เกิดศักยภาพหรือพลังในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ สนับสนุนส่งเสริมหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักการพึ่งตนเองของประชาชนที่กล่าวมาแล้ว ให้เกิดขึ้น และดำรงอยู่ต่อไปอีกด้วย กลุ่มและองค์กรยังช่วยให้เกิดความมั่นใจว่า การพัฒนาชุมชนจะไม่ประสบความสำเร็จล้มเหลว เพราะถึงแม้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประสบปัญหาและไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนา แต่กลุ่มและองค์กรยังคงมีอยู่สามารถดำเนินงานพัฒนาต่อไปได้อีก

4. หลักการค้นหาและพัฒนาผู้นำ ผู้นำในการพัฒนาชุมชนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ยอมรับในหลักการของระบอบประชาธิปไตย มีบุคลิกภาพเด่นเป็นพิเศษ เป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชน ทั้งผู้นำเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งที่ได้รับการแต่งตั้งและการเลือกตั้งให้เป็นผู้นำ ผู้นำท้องถิ่นจึงเป็นผู้นำที่ประสานงานการพัฒนาชุมชนได้ดี และเป็นพลังสำคัญที่ทำให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

5. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ปรัชญาและความคิดของระบอบประชาธิปไตยกับปรัชญา และแนวความคิดของการพัฒนาชุมชนเป็นหลักการเดียวกัน กล่าวคือทำให้ประชาชนมีสิทธิอิสรภาพ เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพในการดำรงชีวิตตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้นหลัก

ประชาธิปไตยในการดำเนินงาน คือ กิจกรรมการพัฒนาชุมชนต้องเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนในชุมชนด้วยความสมัครใจไม่ใช่ถูกบังคับ เมื่อมีความคิดเห็นไม่ตรงกันจะใช้เสียงข้างมากตัดสิน ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แบบพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน ทุกคนมีโอกาที่จะแสดงความคิดเห็นได้เท่าเทียมกัน มีความสำคัญทัดเทียมกัน และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

6. หลักการประสานงาน การพัฒนาชุมชนมีบุคคล กลุ่มและองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้การประสานงานเป็นหลักการที่สำคัญทั้งการประสานพื้นที่ ประสานคน ประสานหน่วยงาน ประสานเงิน ประสานทรัพยากร ประสานแผนและโครงการ ประสานผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งการพัฒนาสิ้นสุดลง การประสานงานช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่รับผิดชอบและสร้างความร่วมมือ รับผิดชอบในกิจกรรมร่วมกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนไม่ซ้ำซ้อน ประหยัดแรงงาน งบประมาณ ทรัพยากร เวลาทำให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จด้วยดี

7. หลักการจัดการชุมชน คือ ให้นำนำและคนในชุมชน เรียนรู้ในหลักการบริหารจัดการชุมชนของตน ร่วมกันดำเนินการบริหารจัดการชุมชน สามารถศึกษาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา จัดทำแผน และโครงการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ประเมินผลสรุปบทเรียนในการดำเนินงานได้ด้วยตนเอง สามารถพัฒนาระบบการบริหารและจัดการชุมชนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของชุมชน

8. หลักการบูรณาการ เป็นการผสมผสานองค์ประกอบต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชน ให้เป็นเอกภาพ เพื่อสร้างศักยภาพหรือพลังในการพัฒนา ทำให้การพัฒนามีเป้าหมายร่วมกัน ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ประสบความสำเร็จร่วมกัน ไม่ใช่เป็นแบบต่างคนต่างทำ

9. หลักการพัฒนาแบบองค์รวม เป็นการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชนไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้เพราะว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชน มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน การพัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งเพียงส่วนเดียวไม่สามารถทำให้ชุมชนทั้งหมดพัฒนาได้

10. หลักการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาชุมชนต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม แต่มุ่งสนับสนุนส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อมและชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงถาวรหรือยั่งยืนไม่ล่มสลายไปได้ง่าย

11. หลักการใช้วัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ประชาชนยอมรับ และนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันจนกลายเป็นวิถีของชุมชน วัฒนธรรมเกิดจากการกระทำหรือผลงานของมนุษย์ ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เป็นต้น และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น วัฒนธรรมบางอย่างเป็นภูมิปัญญาของชุมชน คือเกิดจากสมาชิกในชุมชนเอง วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาชนบทมาก เพราะการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะได้รับความร่วมมือหรือถูกต่อต้านจากประชาชนหรือไม่ มากน้อยเพียงใดและจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องหรือความขัดแย้งกับวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสำคัญ

12. หลักการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน การเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน คือการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของคนในชุมชนและการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จาก

ภายนอกชุมชน ทำให้สามารถสรุปบทเรียนสร้างบทเรียนรับความรู้ใหม่ได้พร้อม ๆ กัน และมีความรู้ความเข้าใจตรงกัน ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกของชุมชนมีการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา และนำไปสู่การตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

13. หลักการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากชุมชนจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันแล้ว การเชื่อมโยงการเรียนรู้ของคนในชุมชนต้องดำเนินการในลักษณะของเครือข่าย เพราะทำให้ระบบการเรียนรู้ของชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แล้วขยายไปสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ทำให้ชุมชนมีพลังหรือศักยภาพมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กว้างขวางเป็นองค์ความรู้ใหม่มากขึ้น เกิดความสมานฉันท์ระหว่างชุมชนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

14. หลักการขยายผล โครงการและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จในชุมชนใดชุมชนหนึ่งถือเป็นองค์ความรู้ของชุมชนนั้น ควรนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน เพราะความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนจะสร้างขวัญกำลังใจ ความศรัทธาเชื่อมั่น ไม่ท้อถอยในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา การขยายผลจะทำให้การพัฒนาชุมชนแผ่ขยายไปได้อย่างรวดเร็ว และการสร้างเครือข่ายจะทำให้เกิดพลัง ประสบความสำเร็จในการพัฒนามากยิ่งขึ้น

15. หลักการสมทบ การพัฒนาชุมชนมุ่งที่จะให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยใช้ประชาชน และทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ แต่พลังหรือศักยภาพของประชาชนและชุมชนนั้นมีขีดจำกัด กล่าวคือมีเพียงในระดับหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถระดมมาใช้ได้อีกต่อไป การสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐและภาคเอกชนที่อยู่ภายนอกชุมชนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น แต่ต้องตั้งอยู่บนหลักการช่วยเหลือตนเองและการพึ่งตนเองของชุมชน ไม่ใช่พึ่งพารัฐบาลและองค์กรเอกชนตลอดไป หลักการสมทบจึงเป็นการสมทบกันระหว่างขีดความสามารถทั้งหมดที่ชุมชนมีอยู่กับการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลและองค์กรเอกชนอย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนให้ประชาชนอีกทางหนึ่ง

สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาชุมชน เป็นหลักการที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการกระตุ้นเตือน ยั่วยุ และส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชน การพัฒนาชุมชนเป็นการมุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนด้วย แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่ม ก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง การทำงานพัฒนาชุมชนต้องร่วมมือกับประชาชนอย่างจริงจังโดยดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด โดยเฉพาะในขั้นตอนของการร่วมคิด ร่วมทำนั้นถือว่าสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่า งานพัฒนาชุมชนนั้นเป็นงานของเขาซึ่งเขาจะเกิดความสำนึกที่จะสานต่อโครงการให้ยั่งยืนไป ซึ่งการพัฒนาชุมชนจะทำให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมการปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณีและอนามัย เมื่อชุมชนเกิดการพัฒนา และความเป็นอยู่ดีขึ้นก็จะส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาได้อย่างรวดเร็วและยั่งยืน

5. วิธีการการพัฒนาชุมชน

สนธยา พลศรี (2547)⁸⁸ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีวิธีการสำคัญ 3 วิธี คือ การให้การศึกษาแก่ชุมชน การจัดระเบียบชุมชน และการดำเนินงานในลักษณะของกระบวนการ ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้

1. การให้การศึกษาแก่ชุมชน (Community Education) คือ การให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้เพื่อความรู้ความเข้าใจร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ผู้เข้ารับการศึกษามีส่วนสำคัญที่สุด เพราะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงต้องมีแรงจูงใจที่ต้องการจะศึกษาและบางเรื่องต้องมีการฝึกฝนปฏิบัติให้มึนทักษะ โดยผู้เข้ารับการศึกษามักเป็นเด็ก เยาวชนหรือผู้ใหญ่ในชุมชนรวมถึงผู้นำกลุ่มที่มีความสนใจ มีเวลาเพียงพอและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนผู้ให้การศึกษาเช่น นักพัฒนาชุมชน นักส่งเสริมการเกษตร นักสาธารณสุข ฯลฯ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ และทักษะในการถ่ายทอดเนื้อหาข้อมูลความรู้ มีบุคลิกและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักใช้จิตวิทยาตลอดจนเทคนิควิธีสอนและถ่ายทอดความรู้ได้ดี

1.1 รูปแบบของการให้การศึกษาแก่ชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชน ถ้าแบ่งตามจำนวนของคนให้การศึกษา อาจแบ่งได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1.1.1 การให้การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลที่ไม่สามารถให้การศึกษาพร้อมกับผู้อื่นได้ คือ เป็นบุคคลที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากผู้อื่น เช่น คนพิการ และผิดปกติทางกายหรือจิตใจ ผู้นำชุมชนที่ต้องสร้างบุคลิกภาพให้เหมาะสม เด็กหรือเยาวชนที่เตรียมตัวไปทำกิจกรรมประเภทประกวดและแข่งขัน เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นการฝึกทักษะให้แกบุคคลในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้านก็ได้

1.1.2 การให้การศึกษาเป็นกลุ่ม เป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลในชุมชนเป็นกลุ่มที่มีจำนวนไม่มากนัก มีความสนใจร่วมกัน มีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกันหรือใช้ชีวิตร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษา ซึ่งอาจใช้วิธีการให้การศึกษาได้หลายวิธี เช่น การประชุมปฏิบัติการ การอภิปราย การจัดนิทรรศการ การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์โดยจัดเวทีประชาคม เป็นต้น

1.1.3 การให้การศึกษาแก่คนจำนวนมาก เป็นการให้การศึกษาแก่ผู้คนในชุมชนที่มีจำนวนมาก เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องไปพร้อม ๆ กัน โดยส่วนใหญ่จะดำเนินการผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าวของชุมชน วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมถึงอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

การให้การศึกษาแก่ชุมชนจึงต้องเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับบุคคล กลุ่มเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษาด้วยจึงจะประสบความสำเร็จ

1.2 วิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชนการให้การศึกษาแก่ชุมชนสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

1.2.1 การพบปะเยี่ยมเยียนโดยตรง เป็นการให้การศึกษาโดยการไปพบปะเยี่ยมเยียนผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือครอบครัว อาจจะเป็นที่บ้านหรือสถานที่ประกอบอาชีพ เช่น สวน

⁸⁸สนธยา พลศรี, (2547), **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน** (พิมพ์ ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, หน้า 65-89.

ไร่นา เป็นต้น แล้วจึงหาโอกาสที่เหมาะสมให้การศึกษาตามเนื้อหาสาระที่ต้องการ การพบปะเยี่ยมเยียนโดยตรงแม้จะมีกระบวนการค่อนข้างยุ่งยาก แต่จะสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้แบบเป็นกันเอง ทำให้ผู้ถ่ายทอดความรู้ และผู้เรียนมีความสนิทสนมกัน ได้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ทำให้สามารถให้การศึกษาได้ง่าย เรียนรู้และบรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น

1.2.2 การอภิปรายกลุ่ม เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนเป็นกลุ่ม โดยการนำผู้ที่มีปัญหา มีความต้องการ และความสนใจร่วมกันจำนวนไม่มากนักมาร่วมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นกัน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน ฝึกการเรียนรู้ร่วมกัน และทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม พัฒนาความเป็นผู้นำ เรียนรู้วิธีการทำงานแบบประชาธิปไตย สร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของและรับผิดชอบการพัฒนาชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

1.2.3 การสาธิต เป็นการให้การศึกษาด้วยการแสดงหรือทำให้ดูโดยให้ผู้เข้ารับการศึกษาได้เรียนรู้จากการเฝ้าดู และการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นการสาธิตผลงาน การพัฒนาที่ประสบความสำเร็จหรือสาธิตการดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็ได้ การสาธิตช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่เรียน สามารถเชื่อมโยงเปรียบเทียบกับสิ่งที่จะเรียนกับสิ่งอื่น ๆ ได้ ทำให้บรรยากาศของการเรียนไม่ซ้ำซากจำเจ

1.2.4 การจัดนิทรรศการ เป็นการจัดแสดงสิ่งที่จะเรียนรู้ให้ดู เช่น การแสดงตัวอย่าง หุ่นจำลอง แผนภูมิ รูปภาพ หรือโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นหมวดหมู่ มีระเบียบแบบแผน กระตุ้นให้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยในการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมบางประการของผู้เรียน เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

1.2.5 การศึกษาดูงาน เป็นการนำกลุ่มเป้าหมายไปศึกษาหาความรู้ในสถานที่ต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ไปชมเทคโนโลยีต่างๆ ที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนของตนหรือไปหาคนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาชุมชน การศึกษาและดูงานยังช่วยในการฝึกทักษะของการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม และองค์กรขึ้นในชุมชน สร้างความรัก ความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้พบเห็นมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน นอกจากนี้แล้วการศึกษาดูงานยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคลให้เหมาะสมได้อีกด้วย

1.2.6 การฝึกอบรม เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนโดยการเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ความสามารถหรือทักษะของบุคคล การเปลี่ยนแปลงเจตคติและความรู้สึของผู้เข้ารับ การฝึกอบรมให้เหมาะสม เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่และแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.2.7 การรณรงค์ เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนด้วยการแสดงว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่รณรงค์นั้น ทางสื่อและการแสดงออกในรูปแบบต่าง ถ้าเป็นเรื่องที่เห็นด้วยก็ให้การสนับสนุนให้ดำเนินการ ถ้าหากไม่เห็นด้วยก็ไม่ให้การสนับสนุนยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ไม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน การรณรงค์ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม รวมพลังคนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ นักพัฒนาชุมชนต้องรู้จัก

เลือกวิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชน ให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่จะให้การศึกษา ซึ่งอาจจะใช้เพียงวิธีการเดียวหรือรวมกันหลาย ๆ วิธีก็ได้

2. การจัดระเบียบชุมชน (Community Organization) เป็นวิธีการที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้คนในชุมชน เช่น บุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม เพื่อพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม รวมพลังหรือศักยภาพของชุมชน และนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยการจัดระเบียบชุมชนมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เป็นการศึกษาและสำรวจชุมชน เพื่อรับทราบถึงข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ ของชุมชน และนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน เช่น ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน ภูมิประเทศ ทรัพยากร ประชากรจำแนกตามลักษณะต่าง ๆ เช่น จำนวนคน จำนวนครัวเรือน เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา อาชีพ การมีงานทำ การเกิด การตาย การย้ายถิ่น การเพิ่มของประชากร ผู้นำและผู้มีอิทธิพล วิวัฒนาการของการพัฒนาชุมชน ลักษณะทางด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การรวมพลังชุมชน เป็นการใช้แรงจูงใจด้วยการกระตุ้น ยั่วให้ประชาชนมองเห็นและตระหนักในปัญหาของชุมชน เกิดความต้องการที่จะแก้ไขปัญหา และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการพัฒนาชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาและการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน เป็นการทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างประชาชนในชุมชน ในเรื่องปัญหาและความต้องการ ความร้ายแรงเร่งด่วนของแต่ละปัญหา ด้วยการประชุม อภิปราย การปรึกษาหารือ แล้วจัดลำดับปัญหา และความต้องการ โดยต้องทำการแก้ไขปัญหาร้ายแรงเร่งด่วนต่อชุมชนก่อนปัญหาอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 4 การเตรียมโครงการ เป็นการเตรียมการแก้ไขปัญหของชุมชน ซึ่งเกิดจากความต้องการของประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 5 การค้นหาและพัฒนาผู้นำ ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ประชาชนให้การยอมรับนับถือ และให้ความร่วมมือ ผู้นำที่ดีจึงสามารถสนับสนุนและให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จได้ในการค้นหาผู้นำนั้น อาจพิจารณาได้จากการศึกษาแนวความคิด ลักษณะนิสัย พฤติกรรมต่าง ๆ และการยอมรับของประชาชนในชุมชน เมื่อได้บุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำแล้ว อาจจะทำมาให้มีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 การจัดตั้งกลุ่มและองค์กร กลุ่มและองค์กรของประชาชนในชุมชนนั้นเป็นฐานสำคัญในการรองรับการพัฒนา เพราะการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและองค์กรจะก่อให้เกิดพลังในการพัฒนานำไปสู่ความสำเร็จได้ดีกว่าการทำงานเพียงคนเดียว การจัดตั้งกลุ่มและองค์กร ต้องคำนึงถึงลักษณะพื้นฐานของชุมชน เป้าหมายของสมาชิก ภาวะผู้นำในชุมชน และแสวงหาจุดร่วมของผลประโยชน์ที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน แล้วร่วมกันบริหารจัดการกลุ่มให้สามารถดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 7 การดำเนินการจัดระเบียบชุมชนด้วยกลยุทธ์ต่างๆ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

1. กลยุทธ์โต้แย้ง เป็นการแสดงออกในรูปของความไม่พึงพอใจ เช่น การใช้วาจาการเดินขบวน การใช้มาตรการที่เฉียบขาด เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ชุมชนต้องการ และเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

2. กลยุทธ์เผชิญหน้า เป็นการแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้ง ด้วยการให้คู่ขัดแย้ง ทั้งสองฝ่ายมาเผชิญหน้ากัน เพื่อทำความเข้าใจกันซึ่งจะเป็นการระบายความตึงเครียด ความคับข้องใจที่มีอยู่ให้หมดไปแต่จะต้องควบคุมการเผชิญหน้าให้ดีเพราะไม่เช่นนั้นแล้วอาจจะเพิ่มความขัดแย้งให้มากขึ้นไปอีก

3. กลยุทธ์การแข่งขัน การแข่งขันระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เพราะเป็นการกระตุ้นให้เกิดความมุ่งมั่นในการทำงาน แต่กลวิธีการแข่งขันนี้จะต้องเป็นการแข่งขันในการทำมาตามแนวความคิด และวิธีการที่กลุ่มยึดถือ เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

4. กลยุทธ์ประจวบ เป็นวิธีการที่กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความต้องการที่จะเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาที่กำหนดขึ้น เพราะการประจวบเป็นแรงจูงใจให้บุคคลและกลุ่มเข้าร่วมในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี เช่น การประจวบหน้าบ้านน้อมมอง การประจวบครอบครัวพัฒนา การประจวบชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

5. กลยุทธ์ต่อรอง เป็นวิธีการที่ใช้เมื่อประชาชนยังไม่พร้อมที่จะปฏิบัติตามข้อบังคับหรือระเบียบที่วางไว้ เช่น การต่อรองให้ลดการประชุมลงจากสัปดาห์ละครั้งเป็นเดือนละครั้ง เป็นต้น

6. กลยุทธ์ต่อรองแลกเปลี่ยน เป็นวิธีการที่ทั้งสองฝ่ายหรือทุก ๆ ฝ่ายจะต้องต่อรองแลกเปลี่ยนกัน เพื่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนส่วนรวม ดังนั้นการต่อรองแลกเปลี่ยนจะทำให้บางฝ่ายได้รับผลประโยชน์ แต่บางฝ่ายต้องเสียผลประโยชน์ของตนไปบ้าง เช่น ยอมให้ลดการประชุมแต่สมาชิกต้องร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง

7. กลยุทธ์ประนีประนอม เป็นการใช้วิธีที่นุ่มนวลแบบสมานฉันท์แก้ไขปัญหาหรือข้อขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชนโดยสันติวิธี เป็นต้น

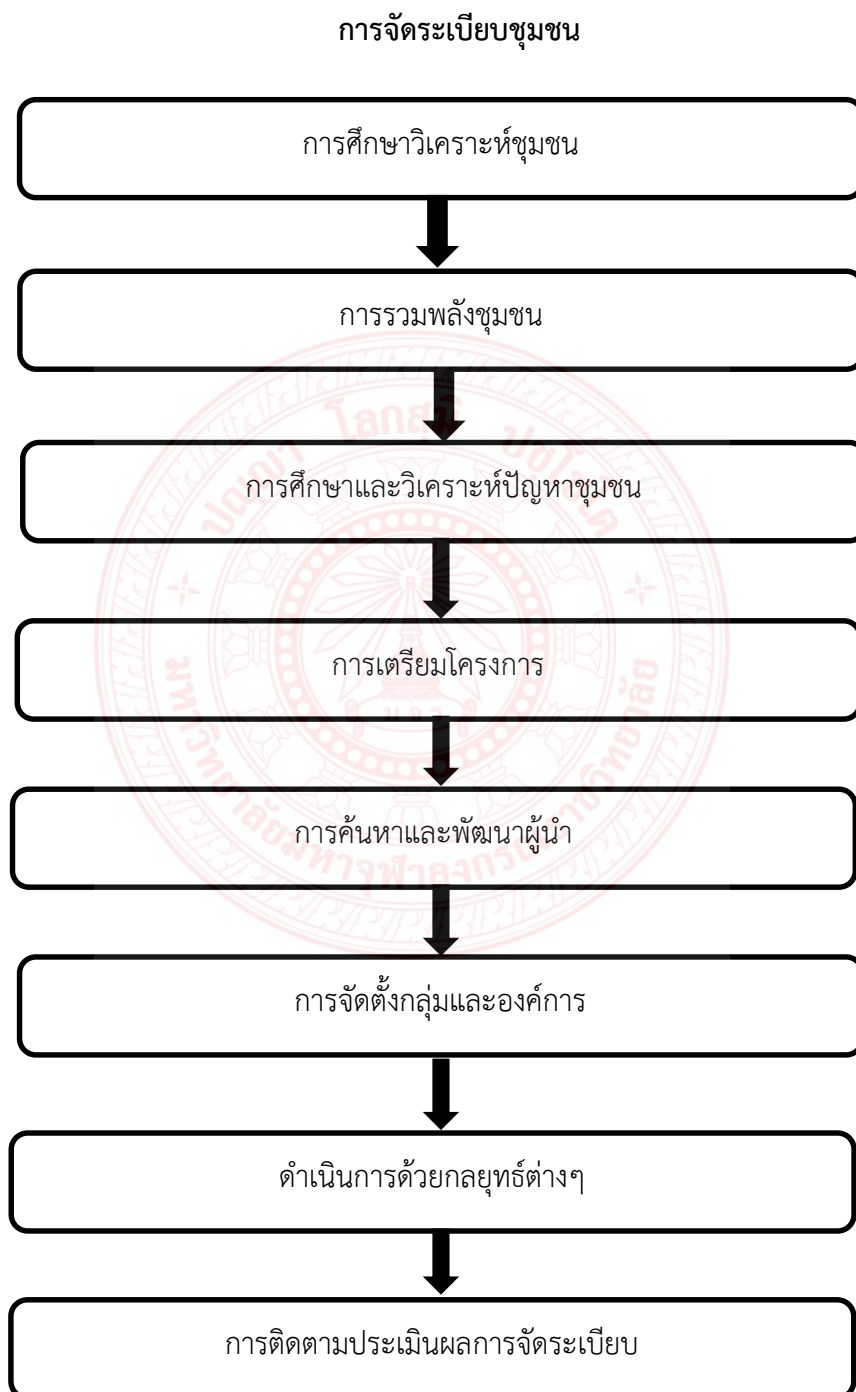
8. กลยุทธ์รณรงค์เป็นวิธีการที่ทุกคนทุกฝ่ายในชุมชนกระทำหรือแสดงออกอย่างพร้อมเพรียงกัน เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนอย่างทันทีทันใด เช่น รณรงค์ต่อต้านยาเสพติดการรณรงค์ลด ละ เลิก บุหรี่และอัลกอฮอล์ การรณรงค์เพื่อต่อต้านเมาแล้วขับ เป็นต้น

9. กลยุทธ์ช่วยเหลือร่วมมือ เป็นวิธีการที่ใช้สำหรับการขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นหรือกลุ่มต่าง ๆ ทั้งเป็นครั้งคราวหรืออย่างถาวร เพื่อการพัฒนาชุมชนตามขีดความสามารถของแต่ละคนแต่ละกลุ่ม

10. กลยุทธ์ร่วมมือร่วมใจ เป็นวิธีการที่ทุกคน ทุกฝ่ายมีความเข้าใจกันเป็นอย่างดี มีความเห็นพ้องร่วมกัน สามารถร่วมกันรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความยินดี

ขั้นตอนที่ 8 การติดตามและประเมินผล เป็นการติดตามและประเมินผลกิจกรรมการจัดระเบียบชุมชนว่ามีข้อบกพร่องและประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร ทั้งในระหว่างเตรียมการ การดำเนินการและหลังการจัดระเบียบชุมชนแล้ว โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการติดตาม

ประเมินผลมากที่สุด ซึ่งมีหลายวิธีการ เช่น การสังเกต การเจงนับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการ
สัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การติดตามผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นต้น
ดังนั้นจึงสามารถสรุปการจัดระเบียบชุมชนได้ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 การจัดระเบียบชุมชน

ที่มา : ปรับปรุงจาก สนธยา พลศรี (2547 : 86)

6. ลักษณะของการพัฒนาชุมชน

จากความหมาย ปรัชญา แนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน จะเห็นว่าการพัฒนาชุมชนมีลักษณะสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. เป็นการดำเนินงานโดยคนในชุมชน ใช้ทุนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ ไม่พึ่งพาบุคคลหรือทรัพยากรนอกชุมชนเพียงฝ่ายเดียว นอกจากมีความจำเป็นจริง ๆ คือเมื่อเกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น
2. เป็นการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน คนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐหรือคนในชุมชนกับภาคเอกชนร่วมมือกัน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จตามขีดความสามารถที่มีอยู่
3. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมายหรือทิศทาง คือ มีแผนและโครงการที่สามารถควบคุมความสมดุลที่จะเปลี่ยนแปลงได้ กำหนดปริมาณ คุณภาพและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคนในชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้
4. เกิดจากความตั้งใจและการกระทำของมนุษย์เป็นการดำเนินงานตามแผนและโครงการที่กำหนดขึ้น ไม่ใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ
5. เป็นการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน ให้เป็นผู้มีความรู้ มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง บุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนและชุมชนตามมาตรฐานที่ต้องการ
6. เป็นกระบวนการให้การศึกษาตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และพัฒนาคนในชุมชนทุกช่วงชีวิตให้มีคุณภาพ มีความพร้อมที่จะรองรับการพัฒนา และดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข
7. เป็นกระบวนการจัดองค์กรหรือกลุ่ม เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการผึกกำลังด้วยการรวมตัวของคนในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดศักยภาพหรือพลังของชุมชน และนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน
8. เป็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกหรือคนในชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมศึกษาปัญหาของชุมชน วิเคราะห์ปัญหา สรุปบทเรียนที่ผ่านมา จัดทำแผน โครงการ ร่วมปฏิบัติงาน และติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน รักหวงแหนชุมชนและร่วมกันพัฒนาชุมชน
9. มีลักษณะเป็นการบูรณาการ คือ การผสมผสานองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชนและการพัฒนาชุมชนไว้ด้วยกันไม่แยกออกเป็นส่วน ๆ
10. เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ดำเนินการพัฒนาทุก ๆ ส่วนของชุมชนไปพร้อมกันอย่างมีคุณภาพ ไม่พัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งเพียงส่วนเดียว
11. เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน คือการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลกระทบต่ออนาคต กล่าวคือไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้หมดไป รักษาสืบทอดกิจกรรมการพัฒนาไปยังคนรุ่นต่อไปโดยไม่สิ้นสุด หรือเป็นการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์และสังคมให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนนั่นเอง

12. มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนเป็นของคนในชุมชน ดำเนินการโดยคนในชุมชน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน เป็นการให้สิทธิ เสรีภาพ อิสรภาพ เสมอภาค และภราดรภาพแก่ชุมชน เช่นเดียวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชน เป็นการดำเนินงานโดยคนและกลุ่มคนส่วนใหญ่ของชุมชน

13. เป็นการนำยุทธศาสตร์หรือกลวิธีการต่าง ๆ มาใช้เช่น การให้การศึกษาแก่ชุมชน การใช้ตัวนำการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงเจตคติ การสร้างผู้นำ การสร้างกลุ่ม การเสริมสร้างทักษะและความสามารถในการด้านต่าง ๆ การจัดระเบียบทางสังคม เป็นต้น การพัฒนาชุมชนจึงต้องเลือกวิธีการหรือผสมผสานวิธีการ เทคนิคต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาให้เหมาะสม

14. มีลักษณะเป็นการบริหารจัดการ คือการพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมากจึงต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทั้งการบริหารจัดการคน กลุ่ม องค์กร ทรัพยากร แผนและโครงการ เป็นต้น

15. มีลักษณะเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ คือคนในชุมชนร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีศูนย์กลางในการบริหารจัดการชุมชนร่วมกัน มีความเป็นกัลยาณมิตร ระดมพลังและศักยภาพมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์แบบเครือข่ายกับชุมชนอื่น ๆ เป็นต้น

7. เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

สนธยา พลศรี (2547 : 54-56)⁸⁹ ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ คือการพัฒนาคนให้มีความสุขและการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ดังนี้

1. การพัฒนาคนให้มีความสุข

คือให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสุข เพราะในการพัฒนาชุมชนนั้นต้องยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ทั้งเป็นผู้ดำเนินงาน เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้นและเป็นผู้สืบทอดงานพัฒนาไม่ให้สิ้นสุด คนจึงเป็นเป้าหมายสุดยอดหรือเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน จึงต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข

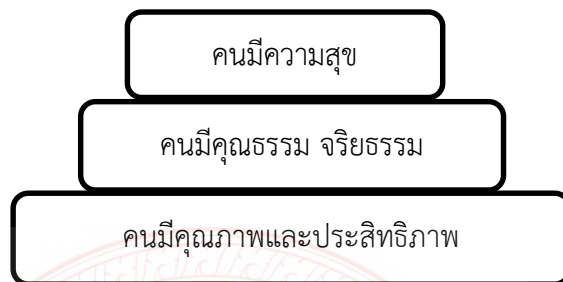
1.1 การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือ ทำให้คนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการประกอบกิจการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีความรู้ทางการเมืองและความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เกลี้ยวงลาต มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพดี สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้

1.2 การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือ ทำให้คนเป็นคนดีทั้งการคิด การพูดและการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น การละเว้นอบายมุข ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เอื้ออาทรต่อผู้อื่น รู้จักความพอเพียงในสิ่งต่าง ๆ มีความอดทนสามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤติชั่ว

⁸⁹สนธยา พลศรี, (2547), อ้างแล้ว, หน้า 54-56.

1.3 การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ การทำให้คนมีความสุขสงบ มีจิตใจดีงาม สงบ เยือกเย็น มั่นคง ปลอดภัย ไม่มีความเครียด มีเมตตากรุณา รู้จักความพอเพียง รู้จักประมาณและเข้าถึง สัจธรรมของชีวิต มองโลกในแง่ดี ปรับตัวให้เข้ากับการปฏิรูปสิ่งต่าง ๆ ได้ เป็นต้น

การทำให้คนมีคุณภาพและประสิทธิภาพมีความพร้อมในการพัฒนา และการสร้างเสริม คนให้มีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางศาสนาของแต่ละคน รวมไปถึงการสร้างคนให้มีความสุข นับว่า เป็นพื้นฐานสำคัญของการที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพัฒนาในลำดับต่อไป

ภาพที่ 2.4 เป้าหมายของการพัฒนาคน

ที่มา : ปรับปรุงจากสนธยา พลศรี (2547 : 54)

2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

การพัฒนาชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกันภายในระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจุกกระจายกันได้แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ จนกลายเป็นองค์กรชุมชน (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ ขึ้น (Community Network) ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กันในแนวตั้งด้วยความสัมพันธ์แล้วก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้น โดยชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะ ดังนี้

2.1 มีจิตสำนึกชุมชน คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและสมานฉันท์ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน ยอมรับในความหลากหลายของสมาชิก เป็นต้น

2.2 มีจิตวิญญาณชุมชน คือสมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน อุทิศตนเพื่อชุมชน ห่วงเห่นชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น ศาสนา เครือญาติหรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความยินดีมีความสุขมุ่งมั่นและเกิดพลังอย่างมหาศาลเป็นพลังที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุขร่วมกัน จิตวิญญาณชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกของชุมชน ทำให้สมาชิกของชุมชนมีจิตใจแข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะรวมพลังกันเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

2.3 เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้คือการที่สมาชิกร่วมกันเรียนรู้หรือเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มืองค์

ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนที่เป็นผลจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน นับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดร่วมกัน และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ไม่ใช่การดำเนินงานโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2.4 มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือสมาชิกรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกันเป็นกลุ่มและองค์กร เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชน อันเป็นผลของการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่แบบต่างคนต่างทำ

2.5 มีการจัดการชุมชนที่ดีคือสมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง กลุ่มและชุมชน ดำเนินการวางแผน จัดกระบวนการดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 มีเครือข่ายชุมชน คือมีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่ม และองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยความสมานฉันท์ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึก และจิตวิญญาณของสมาชิก และองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็งร่วมกันเรียนรู้ และพัฒนาชุมชนจนประสบความสำเร็จ

2.7 มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) ผู้นำในการพัฒนาชุมชนเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น ร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน สามารถเชื่อมประสานสมาชิก กลุ่มและองค์กรชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.8 เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้คือสมาชิกของชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติ และเมื่อประสบกับภาวะวิกฤติต่าง ๆ ทำให้สามารถดำรงรักษาชุมชนเอาไว้ได้

2.9 เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้สงบสุขแล้ว ชุมชนก็มีความเข้มแข็งไม่เบียดเบียนผู้อื่น บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

2.10 เป็นชุมชนที่ยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป แต่จะธำรงรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนไว้ได้ แล้วสืบทอดต่อไปให้ลูกหลานไม่ล่มสลายโดยง่าย

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน คือ การทำให้คนในชุมชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีตามสมควรแก่อัตภาพของตนเอง สามารถปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นและอยู่ร่วมกันกับคนธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น ๆ ในชุมชนของตนเองได้อย่างมีความสุขเอื้ออาทรต่อกันจนเกิดความเป็นชุมชนขึ้น เมื่อคนมีความสุขแล้วย่อมส่งผลให้ชุมชนของตนเกิดความเข้มแข็งยั่งยืนในที่สุด

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน

พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ สุเทวเมธี), (2561)⁹⁰ พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน พบว่า บทบาทที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านและท้องถิ่น 5 ด้าน คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษา 2) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรม 3) บทบาทของพระสงฆ์ด้านสังคมสงเคราะห์ 4) บทบาทของพระสงฆ์ด้านพัฒนาจิตวิญญาณ และ 5) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับประชาชน เช่น การอบรมคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาหมู่บ้านการพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การช่วยเหลือสถานที่ที่เป็นสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือประชาชนในโอกาสที่ควรช่วย การจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น จึงทำให้พระสงฆ์เองซึ่งเดิมเป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือแล้ว ยิ่งเพิ่มความเคารพยำเกรง ยกย่องให้เป็นผู้นำจิตวิญญาณขึ้นไปอีก และเป็นปูชนียบุคคลที่ดีของผู้คน ชุมชน และสังคมสืบไป

พระมหาโยธิน โยธโก, (2560)⁹¹ บทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า 1. แนวคิดเชิงคุณค่าในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับการพัฒนากาย (พัฒนาอินทรีย์ 6) การพัฒนาจิต (จิตภาวนา) และการประพฤติธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาด้านสังคมในการอยู่ร่วมกัน และปัญหาด้านเศรษฐกิจและรายได้ให้ผู้สูงอายุประพฤติปฏิบัติ เพื่อความดีความถูกต้องทั้งทางกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถอยู่ในสังคมได้เป็นปกติสามารถนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างมีความสุขและเหมาะสมกับตนเอง 2. วัดส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ มีความพร้อมในด้านการจัดสิ่งแวดล้อมความสะอาดให้มีความเป็นสัดส่วน สะดวกสบาย สงบร่มรื่น พระสงฆ์ได้สร้างบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุครบทั้ง 4 ด้าน คือ การส่งเสริมสุขภาพกาย การส่งเสริมสุขภาพจิต การส่งเสริมสุขภาพสังคม และการส่งเสริมสุขภาพด้านจิตวิญญาณ โดยการใช้กระบวนการและกิจกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้ง 6 ด้าน คือ การสวดมนต์ และปฏิบัติธรรม การส่งเสริมการพัฒนาภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น การส่งเสริมอาชีพ และการสร้างรายได้ การส่งเสริมการออมทรัพย์ และจัดสวัสดิการ การส่งเสริมกิจกรรมสันทนาการ และการออกกำลังกาย และการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรเป็นกระบวนการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่และการสาธารณสงเคราะห์ตามพันธกิจของคณะสงฆ์ไทย 3. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งในด้านสถานที่ และสิ่งแวดล้อม ด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ด้านงบประมาณ ด้านความร่วมมือ และการสร้างเครือข่าย ดังนั้น จึงต้องพัฒนาบทบาทพระสงฆ์โดยการสร้างเครือข่ายการทำงานแบบพหุภาคี การส่งเสริมการ

⁹⁰พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ สุเทวเมธี), (2561) , พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน, วารสารปีที่ 14 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน - ธันวาคม 2561, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

⁹¹พระมหาโยธิน โยธโก, (2560), ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2560).

ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตและการนำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา มาส่งเสริมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นศูนย์ภาคีเครือข่ายประสานงานระหว่างวัดกับชุมชนและหน่วยงานราชการ ให้มีความคล่องตัวและบูรณาการกับหลักการพระพุทธศาสนา มาเพื่อพัฒนาหลัก ศรัทธาและปัญญา ให้สังคมเกิดความยั่งยืนและเป็นกลไกมาตรในการทำงานและการอยู่ร่วมกันใน ชุมชนและสังคมไทยอย่างสันติสุข

กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ และคณะ, (2560),⁹² การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานของชุมชน เพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ พบว่า กิจกรรมการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุประกอบด้วย 7 กิจกรรมหลักคือ กิจกรรมพบกันประจำเดือน กิจกรรมเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ กิจกรรมกลุ่มดูแลกันเอง กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกาย กิจกรรมสวัสดิการผู้สูงอายุและกิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 6 ปัจจัยคือ ด้านทุนทรัพยากรบุคคล ด้านเงินทุนในการดำเนินงาน ด้านการสนับสนุนและความร่วมมือจากภาคี เครือข่าย ด้านระบบการบริหารจัดการของชมรมผู้สูงอายุ ด้านบริบทวัฒนธรรมชุมชน และด้าน คุณลักษณะของประชาชนในตำบล การสรุปแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาพ ผู้สูงอายุ สามารถอธิบายได้ว่าการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนต้องดำเนินการ ภายใต้อาณัติสนับสนุนและความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินการผ่านการจัดการ ระบบการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีกลไกการดำเนินงานคือระบบบริหารจัดการชมรม ผู้สูงอายุ และการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม โดยมีแกนนำผู้สูงอายุและผู้สูงอายุจิตอาสาในชุมชนเป็น กลไกด้านทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ

พระมหาวิมลญาณ ฑูยเทียนทอง, (2562),⁹³ บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชน เพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี: กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จังหวัดตราด พบว่า กลุ่มสัจจะออม ทรัพย์ เกิดจากพระสงฆ์ที่รับรู้ปัญหาของชุมชนจึงมีการประยุกต์หลักธรรม และปรับเปลี่ยนวิธีการ สอนเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วย ส่งเสริม กิจกรรมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เพื่อสร้างทุนชุมชนและการเชื่อมโยงกันและกัน

เทียม ศรีคำจกร (2016)⁹⁴ พุทธธรรมกับปรัชญาการรักษาโดยกิจกรรมบำบัด พบว่า การ รักษาทางกิจกรรมบำบัด สามารถประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ได้ ทั้งในงานบริการ โดยตรงและงานบริการโดยอ้อม โดยให้ปฏิบัติต่อทุกสิ่งด้วยความไม่ยึดมั่น ถือมั่น และด้วยใจที่เป็น กลางจะทำให้ผู้เข้าถึงสามารถปรับตัวอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล เป็นอิสระและจัดการปัญหาได้โดย สันติสุข

⁹²กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ และคณะ, (2560), การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนเพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ, วารสารสมาคมนักวิจัย, 22 (1), หน้า 81.

⁹³พระมหาวิมลญาณ ฑูยเทียนทอง, (2562), บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการจัดระเบียบ ชุมชนเพื่อสร้างเงินทุนในชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดสกลนครจังหวัดตราด บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 42

⁹⁴พระมหาวิมลญาณ ฑูยเทียนทอง, (2562), พุทธและปรัชญาการปฏิบัติโดยอาชีพบำบัด บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า 18.

พระศิลาศักดิ์สุเมโธ (บุญทอง), (2562)⁹⁵ บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย พบว่า 1. บทบาทการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีเพียง สองข้อที่อยู่ในระดับ ปานกลาง คือ พระสงฆ์มีบทบาทร่วมกับชุมชน ในการจัดกิจกรรมส่งเสริม การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และพระสงฆ์มีส่วนสนับสนุนประชาชนในท้องถิ่นในการส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย 2. ระดับบทบาทพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์มีส่วนสนับสนุนประชาชนในท้องถิ่นในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง 3. ปัญหา และอุปสรรคของพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าพระสงฆ์อยู่ภายใต้กรอบ ไม่ฝักใฝ่การเมืองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจน แต่สามารถแนะนำแนวทางตามหลักธรรมในการคัดเลือกบุคคลที่สังคมยอมรับและมีนโยบายสาธารณะ สร้างประโยชน์และความสุขให้กับชุมชน รองลงมาให้ความสนใจในวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนไม่ตรงกัน และพระสงฆ์ไม่มีบทบาทในด้านการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

พระมหาสุระพงษ์ สุรวโ ส (สีหมอก) (2555)⁹⁶ ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน: พบว่า 1) การบริหารการพัฒนาชุมชนด้านสังคม พระครูโพธิ์วิรุณ ประยูรตงค์ ความรู้แขนงต่างๆ มาตั้งอยู่ในวัด อาทิ ด้านการศึกษา ด้านเทคโนโลยี ท่านเองยังเป็นพระวิทยากรสอนธรรมแก่เยาวชนและประชาชน รวมทั้งได้จัดให้มีการบรรยายธรรมเป็นประจำนอกจากนี้ยังได้พัฒนาภูมิสภาพภายในวัดให้เป็นพักผ่อนแก่ประชาชน สร้างสนามกีฬาสำหรับเยาวชน แบ่งพื้นที่วัดให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มหรือองค์กรในท้องถิ่น ตลอดจนการรณรงค์การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดและหมู่บ้าน เป็นเหตุให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์อย่างมาก และที่ขาดไม่ได้คือการอำนวยความสะดวกต่อประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามเทศกาลต่างๆ 2) การบริหารการพัฒนาสังคมด้านเศรษฐกิจ พระครูโพธิ์วิรุณส่งเสริมเศรษฐกิจการของชุมชน โดยชุมชนมีการจัดตั้งสถาบันการเงิน กลุ่มเลี้ยงผึ้ง กลุ่มทำตุ๊กตา ท่านได้ช่วยเหลือการประชาสัมพันธ์ โดยอาศัยช่วงเวลาการเทศน์ สอดแทรกการประกอบอาชีพรวมทั้งการใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางประชาสัมพันธ์ด้วย ที่สำคัญท่านยังส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มออกไปศึกษาดูงานจากหน่วยงานนอกพื้นที่จนเกิดแนวคิดการริเริ่มและการสานต่อโครงการ แต่ที่สำคัญประชาชนในชุมชนต้องมีความสามัคคี มีความมุ่งมั่นและพร้อมที่จะดำ เนินการตามโครงการที่ได้กำหนดขึ้นนั้น 3) การบริหารการพัฒนาชุมชนในด้านการเมือง พระครูโพธิ์วิรุณเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ ทางการเมือง ท่านสนับสนุน และส่งเสริมการปกครองรูปแบบประชาธิปไตย โดยการนี้ท่านจึงเปิดโอกาสให้กรรมการวัดมีความเป็นอิสระในการวางแผนพัฒนาวัด ประสานระหว่างกลุ่มชาวบ้านให้ดำเนินการพัฒนาชุมชนตามแนวนโยบายของ

⁹⁵พระศิลาศักดิ์สุเมโธ (บุญทอง), (2562), บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยในจังหวัดร้อยเอ็ด, วารสารมหาจุฬานาครธรรมศปีที่ 6 ฉบับที่ 10 (ธันวาคม 2562).

⁹⁶พระมหาสุระพงษ์ สุรวโ ส (สีหมอก), (2555), ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพระครูโพธิ์วิรุณ วัดโพธิ์การาม ตำบลโพหนอง อำเภอบุพผรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. หน้า : 139-142.

หน่วยงานต่างๆ และที่เห็นได้ชัดคือ ยินดีให้พื้นที่วัดเป็นส่วนหนึ่งของการกิจกรรมต่างๆ อาทิ เป็นหน่วยเลือกตั้ง เป็นศูนย์บริการอบรมความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแก่ประชาชน เป็นห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้ด้านกฎหมายและการเมือง 4) การบริหารการพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรม พระครูโพธิ์วิรุณคุณเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น ท่านคอยอบรมสั่งสอนพร้อมทั้งจัดกิจกรรมเหล่านี้ตามโอกาส อาทิ วันสำคัญทางศาสนา งานบุญประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ท่านยังส่งเสริมให้มีการศึกษา ค้นคว้า เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป และสามารถประยุกต์ใช้ในสังคมยุคปัจจุบัน ตลอดจนการหาทุนทรัพย์มาบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุภายในวัด รวมทั้งสิ่งของที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์ภายในชุมชน 5) การบริหารการพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุขและระบบนิเวศ พระครูโพธิ์วิรุณคุณสนับสนุนให้มีการสร้างอาคารสาธารณสุขภายในชุมชน ศูนย์ประสานงานระหว่างประชาชนกับภาครัฐ โดยมีเจ้าหน้าที่มาผลัดเปลี่ยนกันเป็นประจำ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อประชาชนที่ต้องการความช่วยเหลือ พร้อมทั้งมีการฝึกอบรมด้านการพยาบาลและการสาธารณสุขแก่ประชาชน ที่สำคัญท่านส่งเสริมให้เกิดการรักษาพยาบาลทั้งภายในวัดและชุมชน ผ่านกิจกรรมต่างๆ เหมาะสม ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น 6) การบริหารการพัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม พระครูโพธิ์วิรุณคุณจัดกิจกรรมที่เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อาทิ การวางแผนผังภายในวัดให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด สามารถตอบสนองต่อความต้องการของหลายๆ ฝ่ายได้ การจัดบ้านเรือนให้มีความร่มรื่นที่สำคัญ วัดต้องมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เป็นตัวอย่างของกรประหยัด ใช้ทรัพยากรทุกอย่างให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า และที่สำคัญคือวัดแห่งนี้เป็นหน่วยส่งเสริมการปลูกป่า และรักษาป่าภายในเขตชุมชน

พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจุ), (2561)⁹⁷ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า 1. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (4.00) รองลงมา ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม (3.95) ด้านวัฒนธรรม (3.94) และด้านเศรษฐกิจ (3.78) ส่วนด้านสาธารณสุข มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด (3.76) และเมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน พบว่า ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน พบว่า ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน แตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3. แนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ประชาชนได้เสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคม ได้แก่ พระสงฆ์ควรเทศนาและอบรม ให้ประชาชนในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกัน

⁹⁷ พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจุ), (2561), บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช, วารสารมหาจุฬานาครธรรม ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2561), หน้า 664-665.

ปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนตามแนวพระพุทธศาสนา ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชน ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ พระสงฆ์ควรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และประเพณีต่างๆ ให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน ด้านสาธารณสุข ได้แก่ พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดีและนำธรรมะมาใช้ส่งเสริมในการบำบัดโรคหรือยาเสพติดแก่ประชาชนในชุมชน และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พระสงฆ์ควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาความสะอาดให้กับชุมชน และฟื้นฟู อนุรักษ์ ป่าไม้และต้นน้ำในชุมชน

พระครูพิพิธสุตาทรร, (บุญช่วย สิริธโร) และคณะ, (2560)⁹⁸ ได้เขียนเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนและสังคม ข้อ 25 สังคมและชุมชน พึงเปิดกว้างให้พระสงฆ์และคณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสุขภาวะในทุกมิติ รวมทั้งสิทธิและหน้าที่ด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม ว่า พระสงฆ์และคณะสงฆ์ พึงส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและสังคมเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในเรื่องสุขภาพทางปัญญา และให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่ให้มีกิจกรรมหรือปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพทางปัญญา ตั้งแต่เกิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำหลักในการขับเคลื่อนให้เกิดผลรูปธรรมในวงกว้าง

นภาพร อัคระรังสีกุล, (2562)⁹⁹ ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง พบว่า นโยบายของรัฐด้านความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจกระทบต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก การใช้วิธีควบคุมส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ป่าเขาต้องเผชิญปัญหาต่างๆ ขาดสิทธิในการจัดการทรัพยากรในชุมชน การทำเกษตรกรรมเพื่อการค้าตามที่ภาครัฐแนะนำทำให้พึ่งตนเองได้น้อยลง ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนอาชีพ และแสวงหาพื้นที่ทางสังคมในบริบทที่แตกต่างจากเดิม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนไป อำนาจเงินเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น อัตลักษณ์ชาติพันธุ์แปรเปลี่ยนไปเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ กัน

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน),¹⁰⁰ บทสรุปสำหรับผู้บริหารยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙), มูลเหตุความยากจนของชาวเขาและความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งศึกษาและวินิจฉัยมูลเหตุและระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนของชาวเขาในจังหวัดภาคเหนือ และได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ ตามลำดับก่อนหลัง ในการฟื้นฟู รักษา และพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของครัวเรือนบนพื้นที่สูง ให้เป็นชุมชนอยู่ดีมีสุขและชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงโดยในการใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาให้บรรลุผลนั้น ขึ้นอยู่กับครัวเรือนเกษตรกรว่าตระหนักรู้ถึงสาเหตุความยากจน รู้ศักยภาพของตนเองและชุมชน ตลอดจนมี

⁹⁸พระครูพิพิธสุตาทรร, (บุญช่วย สิริธโร) และคณะ, (2560) , ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ, นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), หน้า 14.

⁹⁹นภาพร อัคระรังสีกุล, (2562) , ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง, งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิตประจำปี 2562, (26 เมษายน 2562), หน้า 948.

¹⁰⁰สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน), บทสรุปสำหรับผู้บริหารยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙), หน้า 5-6. จาก <http://www.hrdi.or.th/research>.

เจตนารมณ์ที่จะกำหนดจุดยืนหรือยุทธศาสตร์ของตนเองเพื่อปรับและพัฒนาตนได้ ตามข้อบ่งชี้ที่ได้จากผลการวิจัยเชิงทฤษฎี และสถิติหรือเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างแนวทางการพัฒนาที่เสนอแนะกับทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย จากผลการศึกษาและผลการวิจัยจากแหล่งอื่น พบว่าชาวชนบทที่ยากจนจำนวนมากยังหวังพึ่งพาและเรียกร้องความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือจากปัจจัยภายนอกเป็นหลัก โดยละเลยที่จะใช้ศักยภาพภายในให้เป็นประโยชน์ จนปรากฏการสูญหายของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งวัฒนธรรมชุมชนที่มีคุณค่า ดังนั้น เพื่อให้มั่นใจว่าครัวเรือนชาวเขาที่ยากจนมีกระบวนการตัดสินใจและจุดยืนในการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาต่อเนื่องในลักษณะงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (Active Participatory Research) จึงเป็นแนวทางที่สำคัญที่ส่งผลถึงบทสรุป สำหรับการประเมินประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การพัฒนาต่างๆ ภายใต้บริบทครัวเรือน ชุมชน และท้องถิ่น

ศรพล ตูละเสถียรและคณะ, (2560 : 71)¹⁰¹ บทบาทของหนี้ครัวเรือนที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย พบว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยตั้งแต่ปี 2531 จนถึงปัจจุบัน สัดส่วนรายได้ของครัวเรือนที่รวยที่สุดร้อยละ 10 ต่อรายได้ของครัวเรือนที่จนที่สุดร้อยละ 10 ทรงตัวอยู่ในระดับสูงกว่า 20 เท่าเสมอมาและในปี 2556 กลุ่มครัวเรือนที่รวยที่สุดมีรายได้มากถึง 25 เท่าของกลุ่มครัวเรือนที่จนที่สุด ขณะเดียวกัน ข้อมูลสถิติหนี้ภาคครัวเรือนที่รวบรวมโดยธนาคารแห่งประเทศไทยชี้ให้เห็นว่าในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ระดับหนี้ภาคครัวเรือนได้ขยายตัวในปริมาณสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด โดยเพิ่มขึ้นจาก 4.7 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 57.9 ต่อ GDP ในปี 2552 เป็น 10.6 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 79.9 ต่อ GDP ในไตรมาส 1 ปี 2558 และเมื่อมองในระดับครัวเรือนจากข้อมูลการสำรวจเศรษฐกิจ และสังคมของภาคครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2556 จะเห็นได้ว่าครัวเรือน 10.8 ล้านครัวเรือน หรือร้อยละ 53.8 ของครัวเรือนทั้งหมด เป็นครัวเรือนที่มีหนี้โดยระดับหนี้เฉลี่ยของครัวเรือนไทยสูงถึง 163,097 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็น 6.5 เท่าของรายได้

จิณณ์นิชา พงษ์ดีและคณะ,(2558)¹⁰² ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเหมืองแบ่ง ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดเลย พบว่า ระดับปัญหาสุขภาพด้านร่างกาย โดยรวมแล้ว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รับรู้ว่าคุณภาพชีวิตในระดับมากเมื่อวิเคราะห์รายละเอียดแล้ว พบว่า ผู้สูงอายุรับรู้ว่าคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ ในประเด็นที่เห็นว่าตนเองรับประทานยาหลายชนิด คิดเป็นร้อยละ 17.30 มีปัญหาการได้ยินลดลงคิดเป็นร้อยละ 12.60 และสายตาพร่ามัวมองไม่ชัดคิดเป็นร้อยละ 14.10

¹⁰¹ศรพล ตูละเสถียรและคณะ, (2560), การพัฒนาแบบจำลองจุลภาคเพื่อศึกษาบทบาทของหนี้ครัวเรือนที่มีต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในไทย, กรุงเทพฯ : สำนักงานเศรษฐกิจการคลังกระทรวงการคลัง, หน้า 71.

¹⁰²จิณณ์นิชา พงษ์ดีและคณะ,(2558) , ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเหมืองแบ่ง ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดเลย, วารสารการพัฒนาสุขภาพชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น,ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ตุลาคม – ธันวาคม 2558, หน้า 566.

สุทธิพงศ์ ปานเพ็ชร, (2559)¹⁰³ เกษตรอินทรีย์ภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการจำหน่ายออกสู่ตลาดมากกว่าที่จะสนใจความปลอดภัยทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ จะเห็นได้ว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นปัญหาดั้งเดิม สนใจเศรษฐกิจทางการตลาดเป็นหลัก ส่วนการถ่ายทอดภูมิปัญญาก็จะมีเฉพาะบางกลุ่มที่ยังคงสนใจความปลอดภัยในการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่เป็นเกษตรอินทรีย์ ถ่ายทอดตามความรู้และประสบการณ์ ในแต่ละพื้นที่ที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปมีไม่มาก และที่เป็นปัญหาคือคนในท้องถิ่นเดียวกันมักไม่ยอมรับต่อสถานการณ์เป็นผู้มีภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่ได้สั่งสมมาอย่างยาวนาน

สยาม อรุณศรีมรกตและคณะ, (2560)¹⁰⁴, ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้สารเคมีในการทำนาข้าวของเกษตรกรในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จากการศึกษาสารเคมีเป็นปัจจัยสำคัญในการทำนาข้าวจากผลการศึกษา พบว่า ในพื้นที่อำเภอหนองเสือมีการใช้สารเคมีร่วมในการทำนา ตั้งแต่เริ่มต้นปลูกจนกระทั่งถึงก่อนการเก็บเกี่ยว จำแนกประเภทได้ดังนี้ 1) สารเคมีป้องกันและกำจัดวัชพืชและหญ้ามีชื่อการค้า ไกลโฟเซต ราอ็อป พาราควอต เป็นต้น 2) สารเคมีป้องกันและกำจัดโรคพืชมีชื่อการค้า ฟูลิวัน เป็นต้น 3) สารเคมีป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืช เช่น หนอนกอ หนอนม้วนใบ แมลงสิ่ง แมลงกะแท้ หนอนเจาะสมอฝ้าย เพลี้ยอ่อน และเสี้ยนดิน มีชื่อการค้า อะบาแม็ก ดินพริวธอน คลอร์ไพริฟอส ไอโซบิวทิลเอสเทอร์+โพรพานิล เป็นต้น 4) สารเคมีเพิ่มผลผลิตของข้าว มีชื่อการค้า โอบาซ่า เป็นต้น 5) ปุ๋ยเคมี สูตร 21-0-0, 46-0-0, 16-20-0, 15-15-15, 13-13-21 และ 16-16-16 จากสารเคมีหลากหลายประเภทข้างต้นจะเห็นได้ว่าการทำนาข้าวในอำเภอหนองเสือนี้มีสารเคมีเป็นปัจจัยหนึ่งในกระบวนการผลิต เพราะสะดวกและรวดเร็ว ทำให้รวงข้าวใหญ่ ข้าวงาม เขียวทนเขียว นานได้ผลผลิตสูงและมีคุณภาพ

นพรัตน์ พาทีทิน, (2561)¹⁰⁵ การตระหนักรู้ผลกระทบทางสังคมของแอลกอฮอล์ในความสัมพันธ์หลักของผู้ดื่มกับบุคคลอื่น พบว่า ผลการรับรู้ขอบเขตผลกระทบทางสังคมของการดื่มแอลกอฮอล์จากประสบการณ์ของชาวบ้านชุมชนมีความครอบคลุมทั้งสองมิติ คือ มิติผลกระทบทางสังคมแบบเฉียบพลัน และผลกระทบทางสังคมแบบเรื้อรัง โดยที่ค่าเฉลี่ยของคำตอบการรับรู้ปัญหาผลกระทบทางสังคมรายประเด็นค่อนข้างสูงนั้น เป็นลักษณะผลกระทบทางสังคมแบบเรื้อรัง โดยเฉพาะปัญหาความยากจนและปัญหาทางการเงิน ตามมาด้วยปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และปัญหาความไม่เป็นระเบียบในสังคมชุมชน ส่วนในมิติผลกระทบทางสังคมแบบเฉียบพลัน พบว่า ผู้ตอบรับรู้ปัญหาการทำลายทรัพย์สินของส่วนรวม และปัญหาอุบัติเหตุจากการทำงาน ตามมาด้วยปัญหาการบาดเจ็บจากเหตุการณ์ใช้ความรุนแรง และปัญหาความรุนแรงและอาชญากรรม อย่างไรก็ตาม

¹⁰³สุทธิพงศ์ ปานเพ็ชร, (2559) , เกษตรอินทรีย์ภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดฉะเชิงเทรา, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, หน้า 66.

¹⁰⁴สยาม อรุณศรีมรกตและคณะ, (2560) , การใช้สารเคมีในการทำนาข้าวของเกษตรกรในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี, วารสารเกษตรพระวรุณ, ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2560, หน้า 179.

¹⁰⁵นพรัตน์ พาทีทิน, (2561), การตระหนักรู้ต่อผลกระทบทางสังคมของการดื่มแอลกอฮอล์ต่อผู้อื่นจากประสบการณ์ของพื้นที่ชุมชนต้นแบบดเหล้าแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), หน้า 84-85.

ตาม ในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา ภาพรวมการรับรู้ขนาดของปัญหาผลกระทบของการดื่มแอลกอฮอล์ต่อผู้อื่น กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าส่งผลกระทบน้อย แทบทุกเหตุการณ์

นเรนทร์ แก้วใหญ่, (2559),¹⁰⁶ ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน : การพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษา พบว่า ผู้เรียนจะได้รับประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้ 1) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ครอบครัว ท้องถิ่น 2) ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายต่อชีวิต ทำให้เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของสิ่งที่เรียน 3) ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากล สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวได้อย่างเป็นรูปธรรม 4) ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง 5) ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในองค์กร ท้องถิ่น บุคคล และครอบครัวในการพัฒนาท้องถิ่น 6) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้เกิดทักษะการแสวงหาความรู้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

พระครูกิตติวรานุวัตรและคณะ, (2561)¹⁰⁷, บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทย สรุปว่า จากการที่สังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ววัดและพระสงฆ์จึงควรมีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันซึ่งการทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยวิธีการแบบเดิมเพียงอย่างเดียว นั้น อาจจะไม่เพียงพอ และในฐานะที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน นอกจากเป็นที่ทำบุญฟังเทศน์ และร่วมพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังเป็นสถานที่เล่าเรียนของบุตรหลาน เป็นที่ประชุม เป็นที่พักของคนเดินทาง บางแห่งเป็นสถานที่รักษาความเจ็บป่วย และเป็นที่รวมของศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทหลักสำคัญในการอนุรักษ์ และสืบทอดพระพุทธศาสนา

พรชัย พันธุ์ธาดาพร, (2559)¹⁰⁸, บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ด้านการศึกษา เป็นด้านที่ ทั้งพระสงฆ์ และผู้นำชุมชน มีความคิดเห็นตรงกันว่า บทบาทในด้านนี้ มีค่าอยู่ในระดับมาก และในการทดสอบสมมติฐานก็พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เพราะบทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุนด้านการศึกษาเป็นเรื่องที่คุ้นเคยสำหรับประชาชนทั่วไปกล่าวคือ วัดมีการจัดตั้งกองทุนหรือมูลนิธิสงเคราะห์ให้กับนักศึกษาที่ยากจนเรียนดี มีความประพฤติดี โดยพระสงฆ์จะมอบทุนให้ใน วันแม่ วันเด็ก วัดสงกรานต์ พิธีงานศพ ซึ่งส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความรู้สึกว่าวัดไม่เคยทิ้งเยาวชน ภายในชุมชนรวมทั้งการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การศึกษาให้กับสถานศึกษาในชุมชน นอกจากนี้พระสงฆ์ยังเป็นวิทยากรให้ความรู้ให้กับโรงเรียนในชุมชนในหลายๆเรื่องได้ เช่น วิชาภาษาอังกฤษ วิชาสังคมศึกษา วิชาพุทธศาสนา เป็นต้น เนื่องจากพระสงฆ์สมัยใหม่มีการศึกษาสูงขึ้น จึงเปรียบเสมือนเป็นการพึ่งพากันระหว่างวัดกับชุมชน

¹⁰⁶นเรนทร์ แก้วใหญ่, (2559), ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน : การพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษา, วารสาร SOUTHEAST BANGKOK JOURNAL Vol.2 No.2 July - December 2016, หน้า 120-121.

¹⁰⁷พระครูกิตติวรานุวัตรและคณะ, (2561) , บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทย, วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2561), หน้า 484-485.

¹⁰⁸พรชัย พันธุ์ธาดาพร, (2559), บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 3 ก้าวสู่ทศวรรษที่ 2: บูรณาการงานวิจัย ไของค์ความรู้สู่ความยั่งยืน” 17 มิถุนายน 2559 ณ วิทยาลัยนครราชสีมา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา, หน้า 617.

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง 2) เพื่อศึกษาบทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง 3) เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัย ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
 - 3.2 พื้นที่การวิจัย และประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
 - 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.5 การวิเคราะห์ผลข้อมูล
 - 3.6 แผนการดำเนินงานวิจัย
- มีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยการแบบผสมผสาน ดังนี้

3.1.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องเอกสาร หนังสือ งานวิจัย ผลงานวิชาการ ที่มีผู้เรียบเรียงศึกษาไว้ก่อนหน้านี้แล้วจากแหล่งต่างๆ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ดังนี้

(1) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการชาวบ้าน แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

(2) ทำการศึกษาวเคราะห์กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการของพระบัณฑิตอาสา และบทบาทในการจัดการสวัสดิการชุมชนในชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 3 จังหวัด ได้แก่ 1) บ้านดอกแดง ตำบลบ่อสสี อำเภอสอด เชียงใหม่ 2) บ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอมะเริ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 3) บ้านสามัคคีเกา ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

(3) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการและแนวทางการจัดการ การมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสา และประชาชน และองค์กรที่อยู่ในพื้นที่บ้านดอกแดง ตำบลบ่อสสี อำเภอสอด

เชียงใหม่ บ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และบ้านสามัคคีเก่า ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

(4) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา แนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา

3.1.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study)

เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา แนวทาง ความสัมพันธ์ของประชาชน และองค์กรที่อยู่ในพื้นที่ โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร ชุมชน องค์กรที่อยู่ในพื้นที่ใน 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และเชียงราย โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นชุมชนที่มีพระบัณฑิตอาสาปฏิบัติงานในชุมชน

(2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ประชาชน พระสงฆ์ ชุมชนละ 10 รูป/คน

(3) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด แนวทางการจัดการ และบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการของชุมชน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้อง

(4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา บทบาทของพระบัณฑิตอาสากับการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชน และแนวทางการจัดการสวัสดิการชุมชน ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาย้ายมาเผยแพร่ให้รัฐบาล คณะสงฆ์ ผู้บริหาร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในระดับประเทศได้รับทราบ

3.2 พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่

- 1) บ้านดอกแดง ตำบลบ่อสถิ อำเภอฮอด เชียงใหม่
- 2) บ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) บ้านสามัคคีเก่า ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และประชาชน เพื่อให้เห็นแนวคิด หลักการ แนวทาง กระบวนการและบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนๆ ละ 10 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 30 รูป/คน ดังนี้

1) เจ้าอาวาสอาศรม	จำนวน 1 รูป
2) ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน 1 คน
3) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน 2 คน
4) คณะกรรมการชุมชน	จำนวน 4 คน
5) ตัวแทนประชาชน	จำนวน 2 คน

หมู่บ้านที่ 1 พื้นที่ผู้ที่มีส่วนในการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง บ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด เชียงใหม่ มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 รูป/คน ประกอบด้วย

1) พระมหาฐานันดร เขมปญโญ,ดร.	เจ้าอาวาสวัดบ้านดอกแดง
2) นายสุชาติ สายชลศรีจินดา	ผู้ใหญ่บ้านบ้านดอกแดง
3) นายใหม่ บงกชศรีจินดา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านดอกแดง
4) นายสมรักษ์ ศรีโสภา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านดอกแดง
5) นายจิตตา จำปีศรีโสภา	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
6) นายโสภา ธารายืนยง	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
7) นายบันลือศักดิ์ ชีวะสงสมบัติ	ประธานกองทุนหมู่บ้านดูแลประสานงาน
กิจกรรมในกองทุนเงินล้าน
8) นายสมศักดิ์ บงกชศรีจินดา	รองนายก อบต. บ่อสลี
9) นางปิยหทัย ดีมูล	ประธานแม่บ้าน
10) นางมาลี บงกชศรีจินดา	อสม.

หมู่บ้านที่ 2 พื้นที่ผู้ที่มีส่วนในการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง บ้านแม่ลิดป่าแก่ หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 รูป/คน ประกอบด้วย

1) นายบุญเอง ปองบุญเกษม	ผู้ใหญ่บ้านแม่ลิดป่าแก่
2) นายรักษาทิ เมืองไพรวัลย์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแม่ลิดป่าแก่
3) นายพาดา อุดมพนา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแม่ลิดป่าแก่
4) นายวรชัย สิริสกุลโกศล	ฝ่ายรักษาความสงบ (ผรส.)
5) นายสุริยัน สนิทหทัย	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
6) นายวิทยา ปองพรศักดิ์	กรรมการ
7) นายสินชัย ปองลาภสุนทร	กรรมการ
8) นางสาวศรีพร ปองพรศักดิ์	กรรมการ
9) นายเซแปล นภาภาส	ตัวแทนประชาชน
10) นางจันศรี ศรีพจนธรรม	ตัวแทนประชาชน

หมู่บ้านที่ 3 พื้นที่ผู้ที่มีส่วนในการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง บ้านสามัคคีเก่า หมู่ที่ 11 ต.แม่ฟ้าหลวง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 รูป/คน ประกอบด้วย

1) พระโรจน์นวัช กนตวิโร	เจ้าอาวาสวัดสามัคคีเก่า
2) นายอาจุ อาอี	ผู้ใหญ่บ้านบ้านสามัคคีเก่า
3) นายอาหมือ มาเยอะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านสามัคคีเก่า
4) นายสุเทพ อยู่ลื้อ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
5) นายมานะ อยู่ลื้อ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

6) นายบดินทร์ อยู่ลือ	กรรมการ
7) นายอะบือ อยู่ลือ	กรรมการ
8) นายอัษฎา อยู่ลือ	กรรมการ
9) นางอาแป๊ะ มาเยอะ	ตัวแทนประชาชน
10) นางอาปา อยู่ลือ	ตัวแทนประชาชน

3.3 เครื่องมือใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชน โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และตัวแทนประชาชน ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการสวัสดิการชุมชน โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น แนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการมีส่วนร่วมของพระบัติตตอาสา และแนวทางการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัติตตอาสา

2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ประชาชน ในการจัดการการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัติตตอาสา โดยมีประเด็นสนทนา เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน

3) การสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำให้ควบคู่กับการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และตัวแทนประชาชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัติตตอาสา

ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Interview Guideline) และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มสำหรับคณะสงฆ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และตัวแทนประชาชนที่เกี่ยวข้อง

2) แบบสังเกต เพื่อการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัติตตอาสา

โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

2) ปัญหาด้านสังคม

(1) ผู้สูงอายุ

(2) คนพิการ

(3) คนยากจน

(4) กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนเงินล้านมีหรือไม่

- 3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม
- 4) ปัญหาด้านสุขภาพ
- 5) ปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน

3. บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

- 1) ด้านการให้ความรู้
- 2) ด้านสุขภาพ พระบัณฑิตอาสาได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง
- 3) ด้านสิ่งแวดล้อม พระบัณฑิตอาสาได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง
- 4) ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม
- 5) ด้านเศรษฐกิจ

4. ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การลงพื้นที่ในชุมชนบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด เชียงใหม่ และบ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และบ้านสามัคคีเก่า ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และตัวแทนประชาชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเอง

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำให้ควบคู่กับการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และตัวแทนประชาชนในพื้นที่ เพื่อเห็นแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการสวัสดิการชุมชน

3) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และตัวแทนประชาชน และผู้เกี่ยวข้องกับพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการจัดการสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง

4) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการจัดการสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง

5) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการจัดการสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง และเพื่อให้เห็นความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด แนวทาง กระบวนการ และการมีส่วนร่วมในการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง เป็นต้น

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัติตอาสา เพื่อให้เห็นแนวทางการบริหารจัดการสวัสดิการของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้ เป็นการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ตามประเด็นหัวข้อ
ดังนี้

- 4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชน
- 4.2 ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง
- 4.3 บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง
- 4.4 ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา
- 4.5 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชน

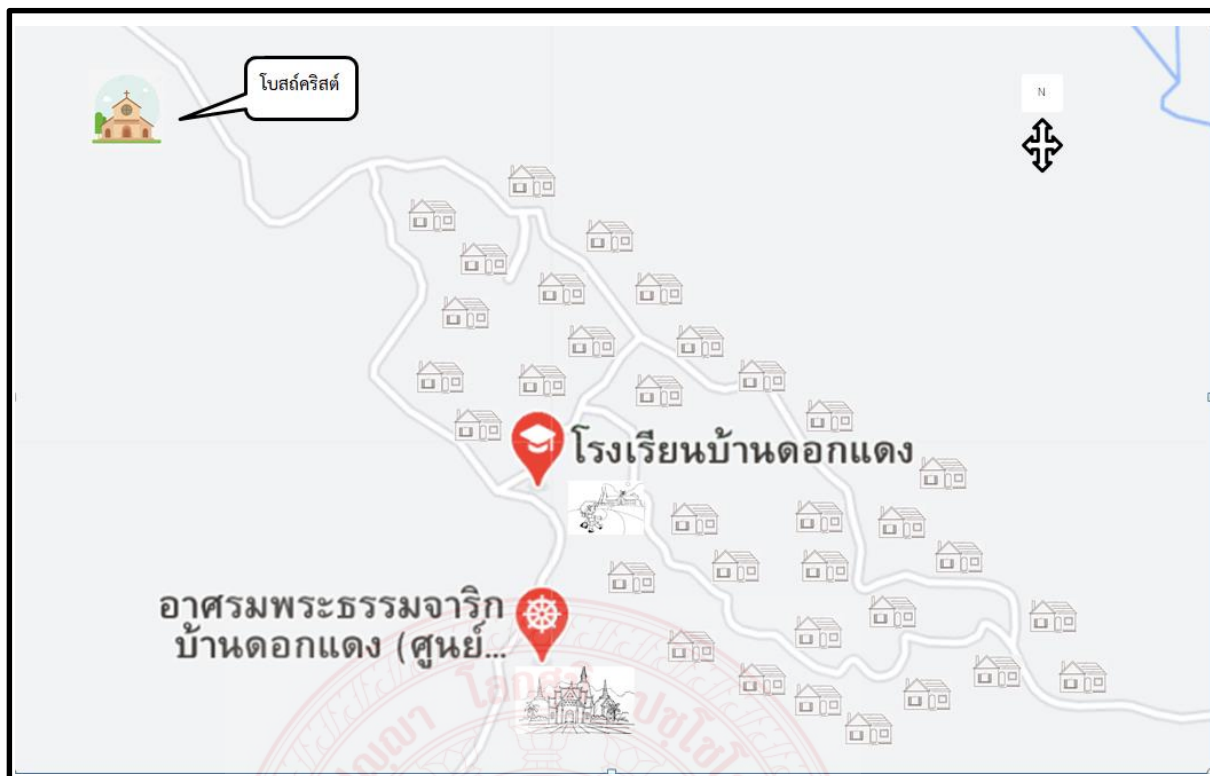
จากการสัมภาษณ์พระบัณฑิตอาสา ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ และตัวแทนสมาชิกชุมชนเกี่ยวกับปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของชุมชนดอกแดง หมู่ที่ 10 ตำบลบ่อสลี อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

4.1.1 บริบทชุมชนดอกแดง

1) ประวัติศาสตร์ชุมชน

ชุมชนดอกแดงก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2479 แยกออกมาจากชุมชนอมลองโดยการนำของครอบครัวนายกองเกาะ จอพอ มีผู้ติดตามมาอยู่ด้วยสองครอบครัวคือครอบครัวนายวอมือ และครอบครัวนายเหวพอ นายกองเกาะ จอพอ เป็นผู้นำหมู่ชุมชน ต่อมาปี พ.ศ. 2502 ย้ายเพิ่มอีกสองครอบครัว คือครอบครัวนายบุญเชอ นางกรือเชอ โทสบ้า มาจาก ชุมชนโปง ตำบลป่าโปง อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และครอบครัวนายแหลเชอ นางแปะโนย เหวทู มาจากชุมชนแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี พ.ศ. 2513 นายพาเงะ บุตรชายนายวอป้อ เปลี่ยนจากถือผีบรรพบุรุษมานับถือศาสนาคริสต์ปัจจุบันศาสนาคริสต์มีประมาณ 32 % ศาสนาพุทธและผีบรรพบุรุษ 68% ชาวชุมชนมีอาชีพทำไร่ทำนาในการครองชีพส่วนอาชีพเสริมก็คือเลี้ยงสัตว์ โค สุกร และไก่ ที่มาของดอกแดง หรือชาวชุมชนเรียกกันว่า (พอเงอะ) คือ ก่อนที่จะมาเป็นหมู่ชุมชนดอกแดงนั้น เคยเป็นป่ามาก่อน ชาวชุมชนจากชุมชนแม่อมลองมาทำไร่และปลูกข้าว ปลูกดอกไม้พืชผักต่างๆ ดอกไม้สีแดงจะมากมาย จึงตั้งชื่อหมู่ชุมชนขึ้นมาว่าหมู่ชุมชนดอกแดง

แผนที่ชุมชนดอกแดง หมู่ที่ 10 ตำบลบ่อสลี อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่

2) อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อชุมชนแม่โถหลวงหมู่ที่ 9
ทิศใต้	ติดต่อกับชุมชนกองลอยหมู่ที่ 4
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติแม่โถ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับชุมชนอมลองหมู่ที่ 2

3) ชื่อผู้นำท้องถิ่น

1. นายสุชาติ สายชลศรีจินดา	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายใหม่ บงกชศรีจินดา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายสมรักษ์ ศรีโสภะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นายจิตตา จำปีศรีโสภะ	สมาชิก อบต.
5. นายโสภะ ธารายืนยง	สมาชิก อบต.

4) กรรมการชุมชนดอกแดง

คณะกรรมการชุมชน ไม่มีวาระการดำรงตำแหน่ง เข้ามาเพื่ออุทิศตนพัฒนาหมู่บ้าน ปัจจุบันมีคณะกรรมการหมู่บ้าน 15 คน

คณะกรรมการชุมชน หมู่ที่ 10 ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	นายสุชาติ สายชลศรีจินดา	ผู้ใหญ่บ้าน
2	นายใหม่ บงกชศรีจินดา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3	นายสมรักษ์ ศรีโสภะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4	นายจิตตา จำปีศรีโสภะ	สมาชิก อบต.

5	นายโสภา ธารายืนยง	สมาชิก อบต.
6	นายบันลือศักดิ์ ชีวะส่งสมบัติ	ประธานกองทุนหมู่บ้านดูแลประสานงานกิจกรรมใน กองทุนเงินล้าน
7	นายสมศักดิ์ บงกขศรีจินดา	รองนายก อบต. บ่อสลี
8	นางปิยหทัย ดีมุ	ประธานแม่บ้าน
9	นางมาลี บงกขศรีจินดา	อสม.
10	นายสิทธิ์ศักดิ์ สายชลศรีจินดา	อสม.
11	นางชุลีกร สุ่มงคลลาภ	อสม.
12	นางต้อม แสนวงศ์มา	อสม.
13	นางบุษกร กิจสกุลตระการ	อสม.
14	นายสงกรานต์ บงกขผ่องอำไพ	อสม.
15	นางสุวิมล ปอโซโร	อสม.

5) หน่วยงานต่างๆ ในองค์กร/ชื่อกลุ่มองค์กร

1. อาศรมชุมชนดอกแดง
2. โครงการหลวง ชุมชนดอกแดง
3. โบสถ์โปรเตสแตนต์ชุมชนดอกแดง
4. โรงเรียนชุมชนดอกแดง
5. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนดอกแดง
6. กลุ่มผู้สูงอายุชุมชนดอกแดง

6) จำนวนประชากรหมู่ชุมชนดอกแดง

ตารางข้อมูลประชากร

จำนวนครัวเรือน	136 หลังคาเรือน
ชายจำนวน	295 คน
หญิงจำนวน	286 คน
ประชากรรวมจำนวน	581 คน
ผู้สูงอายุ	72 คน
คนพิการ	8 คน
รวม	581 คน

7) อาชีพในชุมชน

ชาวบ้านในชุมชน อยู่ในระดับพอมีพอกิน ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงเพราะปลูกข้าวไว้บริโภคเอง มีการทำนาปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ และได้รับการส่งเสริมอาชีพจากโครงการหลวง พืชผลไม้

ที่ปลูก เช่น ถั่วฝักยาว มะละกอ ข้าวโพด เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร กระบือ ไก่ โครงการหลวงเข้ามาส่งเสริมอาชีพให้กับชาวชุมชน มีรายรับจากการทำเกษตร ขายผ้าทอกะเหรี่ยง การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ส่วนการใช้จ่าย เช่น ด้านการเกษตรก็มีซื้อปุ๋ยยา ค่าอาหาร ค่าน้ำมันรถ ค่าไฟฟ้า ค่าขนมอบตร ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ค่าโทรศัพท์ เป็นต้น ชาวชุมชนส่วนใหญ่มีหนี้สินจากกองทุนเงินล้าน ครัวเรือนละประมาณ 20,000 บาท ถ้าไม่มีการใช้คืน คนที่ค้าประกันได้ออกแทน ส่วนใหญ่ก็จะมีปัญหาการใช้คืน การใช้ทรัพย์สินเพื่อบริการอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์ พัดลม ตู้เย็น รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ จะมีเพียงบางหลัง อาชีพหลักที่ชาวชุมชนทำส่วนใหญ่เป็นงานเกษตร คือทำข้าวนาเป็นหลัก อาชีพรอง คือ เลี้ยงโคกระบือ ทอผ้า เลี้ยงสุกร รับจ้างทั่วไป เช่น คนในหมู่บ้านชวนไปทำงานเก็บถั่วแดง และข้าวโพดตามช่วงฤดูกาล เป็นต้น

8) ศาสนา/ความเชื่อ

ตารางความเชื่อทางศาสนา

จำนวนครัวเรือน	จำนวน
จำแนกประชากรตามการนับถือศาสนา	
ศาสนาพุทธ	267 คน
ศาสนาคริสต์	195 คน
นับถือผีบรรพบุรุษ	119 คน
รวม 136 หลังคาเรือน	581 คน

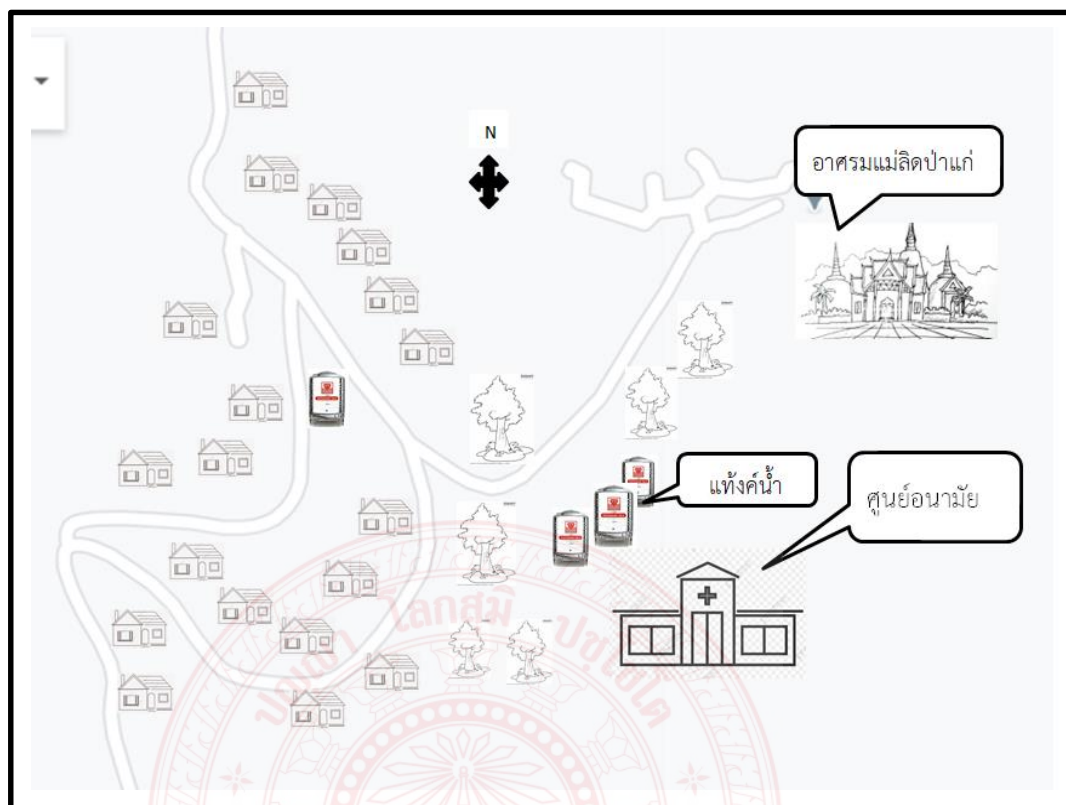
4.1.2 ข้อมูลชุมชนแม่ลิดป่าแก

จากการสัมภาษณ์พระบัณฑิตอาสา ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ และตัวแทนสมาชิกชุมชนเกี่ยวกับปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของชุมชนแม่ลิดป่าแก หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เหาะ อำเภอมะเข่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนแม่ลิดป่าแก ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เหาะ อำเภอมะเข่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นชุมชนบนพื้นที่สูง หรือชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยง โดยมีชื่อเรียกเป็นภาษาปะกาเกอญอ ว่า “เบาะเด” แปลว่าป่าแก เมื่อประมาณ 100 ปี ได้แยกมาจากชุมชนสลี คนที่มาสร้างถิ่นฐานคนแรกในหมู่ชุมชนแม่ลิดป่าแก คือ นายก่อพอ และมีผู้ที่เข้ามาพร้อมกับนายก่อพออีกหนึ่งครอบครัวซึ่งเชื่อว่าทั้งสองครอบครัวนี้เป็นคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่ชุมชนเป็นรุ่นแรกๆ ต่อมาครอบครัวนายเปื้อน นายเปื้อน นานา นายค้อคู นายชาว นายชอเลโด และครอบครัวนายผาปลา ต่อมาจะมีจำนวนคนย้ายเข้ามาเพิ่มขึ้น ผู้ใหญ่ชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมี ดังนี้ คนที่ 1. ชื่อนายเป็นบือ 2. ชื่อนายเบ็ตบวา 3. ชื่อนายพะเหลโท ขจรไพรฤกษ์ 4. ชื่อนายวิทยา ปองพรศักดิ์ 5. ชื่อนายวิชัย พระเกษ 6. ชื่อนายบุญเอง ปองบุญเกษม เป็นผู้ใหญ่ชุมชนคนปัจจุบัน

แผนที่ชุมชนแม่ลิดป่าแก หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เหาะ อำเภอมะเข่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) ประวัติอาศรมชุมชนแม่ลิดป่าแก

อาศรมชุมชนแม่ลิดป่าแกตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ.2537 ชาวชุมชนได้รับความเมตตาจากท่านเจ้าอาวาสวัดดอยเก็ง ได้มาเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชาวชุมชนจนสามารถสร้างสำนักสงฆ์ชุมชนแม่ลิดป่าแกขึ้น และส่งพระขึ้นไปจำพรรษาและปฏิบัติศาสนกิจ ปี 2546 ต่อมาไม่มีพระขึ้นไปจำพรรษาอยู่ ช่วงปีพ.ศ. 2547 ทางโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ได้ส่งพระอาจารย์ดำรง อธิวัตร ขึ้นไปอยู่ จึงได้เปลี่ยนชื่อจากสำนักสงฆ์ชุมชนแม่ลิดป่าแก เป็นอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ตอนนี้มีเสนาสนะสำคัญได้แก่ พระธาตุเจดีย์ 1 องค์ ศาลาบำเพ็ญบุญ 1 หลัง กุฏิ 2 หลัง ห้องน้ำ 1 หลัง จำนวน 3 ห้อง โรงครัว 1 หลัง ห้องน้ำ และศาลาพระเจ้าทันใจ 1 หลัง ปัจจุบันมีพระอธิการพิเดช จันทวนโณ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาประจำอาศรม

3) ที่ตั้งชุมชนแม่ลิดป่าแก

ชุมชนแม่ลิดป่าแก ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวอำเภอแม่สะเรียง 28 กิโลเมตร มีสภาพภูมิอากาศหนาวเย็นตลอดปี ความสูงจากระดับน้ำทะเล 1440 เมตร

4) อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับชุมชนแม่ลิดน้อย ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
ทิศใต้	ติดต่อกับชุมชนแม่ลายเหนือ ต.ป่าโป่ง อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับชุมชนสุดห้วยนา ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับชุมชนแม่สวรรค์หลวง ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง จ.

แม่ฮ่องสอน

5) ลักษณะภูมิประเทศ

ชุมชนแม่ลิดป่าแกมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 4.8 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ยอดดอยสลับซับซ้อนและมีพื้นที่บนหุบเขาสำหรับการเพาะปลูกและเป็นที่อยู่อาศัย มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี สภาพป่าไม้ยังคงความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติและเป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำแม่ลิด และมีจุดเด่นทางธรรมชาติ อันได้แก่ จุดชมวิวดวงอาทิตย์ตก ดอยเล่อปอเฮอร์ พืชสมุนไพร รวมถึงสัตว์ป่านานาชนิด

6) ผู้นำหมู่ชุมชนปัจจุบัน

ตารางผู้นำชุมชนแม่ลิดน้อย ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

ที่	ชื่อนามสกุล	ตำแหน่ง	
1	นายบุญเอง ปองบุญเกษม	ผู้ใหญ่บ้าน	
2	นายรักชาติ เมืองไพรวัลย์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	
3	นายพาดา อุดมพนา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	
4	นายวรชัย สิริสกุลโกศล	ฝ่ายรักษาความสงบ(พรส.)	
5	นายสุริยัน สนิทฤทัย	สอบต.	

7) ประชากร

ชุมชนแม่ลิดป่าแกมีประชากรทั้งหมด 284 คน 53 ครัวเรือน
เป็นชาย 156 คน เป็นหญิง 128 คน

8) การนับถือศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยง นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 70 รองลงมาคือ ศาสนาคริสต์ และนับถือผีตามประเพณีดั้งเดิมควบคู่กับศาสนาอื่นๆ

9) สถานที่สำคัญ

-วัด (อาศรม)	1 แห่ง
-โรงพยาบาลส่งเสริมตำบล (รพ.สต.)	1 แห่ง
-โบสถ์	1 แห่ง
-ศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูง	1 แห่ง
-ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1 แห่ง

10) การประกอบอาชีพ

ชาวชุมชนแม่ลิดป่าแก มีการประกอบอาชีพ ทำนา ปลูกข้าวไร่ และนาดำ ปีละ 1 ครั้ง ส่วนการทำสวน ชาวชุมชนมีการปลูก ลิ้นจี่ กาแฟ มะเขือเทศ และพืชสวนครัวต่างๆ โดยส่วนมากแล้วจะปลูกไว้บริโภคในครัวเรือน แต่จะมี กะหล่ำปลี ถั่วแดง และมะเขือเทศ เพาะนั้นที่ชาวชุมชนปลูกไว้เพื่อการค้า ส่วนการเลี้ยงสัตว์ชาวชุมชนนิยมเลี้ยง วัว ควาย หมู ไก่ แพะ การเลี้ยงสัตว์นั้นชาวชุมชนจะเลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหารหรือการบริโภค การดำเนินชีวิตของชุมชนชุมชนแม่ลิดป่าแก ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน นั้นในอดีตเป็นไปอย่างเรียบง่าย แต่ในปัจจุบันชาวชุมชนต้องทำงานแข่งกับระบบเศรษฐกิจและแข่งกับเวลา หลังจากที่ชาวชุมชนทำนาเสร็จแล้วชาวชุมชนก็จะหันมาปลูกพืชเพื่อการค้า

11) แหล่งน้ำ/ป่าต้นน้ำ

ชุมชนแม่ลิดป่าแกมีป่าต้นน้ำที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์มากพอสมควร โดยมีแหล่งน้ำที่เกิดจากป่าต้นน้ำจำนวน 3 แห่ง คือ บริเวณป่าต้นน้ำทางด้านทิศใต้ของหมู่ชุมชน ซึ่งไหลลงสู่ลำห้วยด้านล่าง ทิศตะวันตกของหมู่ชุมชนทำให้หมู่ชุมชนที่มีนาอยู่รอบลำห้วยจำนวน 5 หมู่บ้าน ได้ใช้น้ำในการทำนาช่วงฤดูฝนและปลูกพืชในฤดูแล้งได้

12) การคมนาคม

การเดินทางไปชุมชนแม่ลิดป่าแก ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ถ้าเป็นช่วงหน้าแล้งการคมนาคมค่อนข้างสะดวกสบาย ส่วนในหน้าฝนการคมนาคมจะยากลำบากมากเพราะเส้นทางคมนาคมยังเป็นดินโคลน ชุมชนแม่ลิดป่าแก ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเส้นทางที่สามารถเข้าสู่หมู่ชุมชนได้สองเส้นทางคือ เส้นทางจากเชียงใหม่ – ฮอด – แม่สะเรียง ถึงสะพานข้ามลำห้วยแม่ลิดเลี้ยวขวาเข้าไปประมาณ 15 กิโลเมตร อีกเส้นทางคือ เส้นทางจากเชียงใหม่ – ฮอด – แม่สะเรียง ถึงป้อมจุดตรวจตำบลแม่เหาะ แล้วเลยไปประมาณ 500 เมตร เลี้ยวขวาเข้าทางไปหมู่ชุมชนแม่สวรรค์น้อย เข้าไปประมาณ 10 กิโลเมตร

4.1.3 ชุมชนสามัคคีเก่า หมู่ที่ 11 ต.แม่ฟ้าหลวง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย

จากการสัมภาษณ์พระบัณฑิตอาสา ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ และตัวแทนสมาชิกชุมชนเกี่ยวกับปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของชุมชนสามัคคีเก่า หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย พบว่า

1) ประวัติศาสตร์ชุมชน

ชุมชนสามัคคีเก่าอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของโครงการพัฒนาโดยตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ต.แม่ฟ้าหลวง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย การตั้งถิ่นฐานของชาวอาข่าที่เข้ามาอยู่ที่หมู่ชุมชนสามัคคีเก่านั้นเริ่มมาจากเมื่อประมาณ 100-110 ปีมาแล้ว คุณจื่อ มาเยอะ ตาหวด (พ่อของตา) ของสบต.สุเทพ อยู่ลือ ซึ่งเป็นเจมีะ คือผู้นำชุมชน ในการกำหนดที่ตั้งหมู่ชุมชนและเป็นผู้นำทางความเชื่อพิธีการต่างๆด้วย เป็นคนแรกที่นำชาวชุมชนข้ามมาจากประเทศพม่า มาตั้งหมู่ชุมชนขึ้นที่ชุมชนสามัคคีเก่าแห่งนี้ ในครั้งก่อนนั้นยังไม่มีแบ่งเขตแนวชายแดนเช่นปัจจุบัน ชาวชุมชนสามารถเดินทางไปมาหากันโดยสะดวก ในช่วงที่มีการกำหนดเขตแนวชายแดนนั้นคุณตาของ สบต.สุเทพ อยู่ลือ ก็ได้ช่วยเหลือทหารในการแบ่งเขตแนวชายแดน ซึ่งก็สอดคล้องกับตำนานปรัมปราของชาวอาข่าเล่ากันว่าเคยมีอาณาจักรอิสระของตนเองเรียกว่า เมืองยาเด ต่อมาถูกชนชาติอื่นรุกรานจึงอพยพลงมาทางใต้ในมณฑลยูนนาน จากการศึกษาข้อมูลการสัมภาษณ์ต่างๆพบว่าเส้นทางอพยพของชาวอาข่านั้น เริ่มมาจากการอพยพลงมาจากจีน มาอยู่ที่แคว้นเชียงตุงในสหภาพพม่าก่อนที่จะมาที่ชายแดนพม่า-ไทย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

เมื่อเกิดการปฏิวัติในประเทศจีนได้อพยพลงมาร่วมกับกองทัพก๊กมินตั๋ง มาอยู่บริเวณชายแดนพม่าที่เรียกว่า ลอดูม ตรงข้ามกับชุมชนผา-หมี ต่อมาทางการพม่าพยายามผลักดันกองทัพก๊กมินตั๋งให้ออกจากชายแดนพม่า ประมาณปี พ.พ. 2500 ชาวอาข่าจึงเข้ามาทางหมู่ชุมชนพญาไพร เขตหัวแม่คำ (อ.แม่จัน ปัจจุบันเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวง) จุดแรกที่เข้ามาบริเวณโดยดอยตุง โดยมีผู้นำคือ แสน

2) อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ชุมชนห้วยปู
ทิศใต้	ติดต่อ	ชุมชนจะตี่
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ชุมชนสามัคคีใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ชุมชนคุณหม้ออาเน

3) ชื่อผู้นำท้องถิ่น

1. นายอาจุ อายี	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายอาหมือ มาเยอะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 1
3. นายยูน่า ลาหู่ณะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 2 คือ
4. นายสุเทพ อยู่ลือ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คนที่ 1
5. นายมานะ อยู่ลือ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคนที่ 2
6. นายสุเทพ อยู่ลือ	เจม๊ะ ผู้นำทางประเพณี
7. พระโรจน์นวัช กนต์วิโร	ผู้นำทางพุทธศาสนา

4) กรรมการชุมชนสามัคคีเก่า

1. นายอาจุ อายี	ประธาน
2. นายอาหมือ มาเยอะ	รองประธาน
3. นายมานะ อยู่ลือ	เลขา
4. นายสุเทพ อยู่ลือ	กรรมการ
5. นายอาจุ อยู่ลือ	กรรมการ
6. นายอาเก่า อายี	กรรมการ
7. นายอาผ่า มาเยอะ	กรรมการ

5) คณะกรรมการอาศรมพระบันฑิตอาสาฯ ชุมชนสามัคคีเก่า

1. สอ.บ.นายสุเทพ อยู่ลือ	ประธานกรรมการ
2. ผญ.นายอาจุ อายี	รองประธานกรรมการ
3. สอ.บ. นายมานะ อยู่ลือ	กรรมการและเลขานุการ
4. นายอาผ่า อายี	กรรมการ
5. นายอาจุ อยู่ลือ	กรรมการ
6. นายอาผ่า มาเยอะ	กรรมการ
7. นายอาเก่า อายี	กรรมการ
8. นายอาจือ พนาค้าชูศักดิ์	กรรมการ
9. นายชะลิ อยู่ลือ	กรรมการ
10. นายอาหล่อง อยู่ลือ	กรรมการ
11. นายชนะ อยู่ลือ	กรรมการ
12. นายหมูลอ มาเยอะ	กรรมการ

6) หน่วยงานต่างๆ ในองค์กร/ชื่อกลุ่มองค์กร

1. อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ชุมชนสามัคคีเก๋
2. โบสถ์คริสต์สามัคคีเก๋
3. โรงเรียนตชด.ศรีสมวงศ์ ชุมชนสามัคคีเก๋
4. กองทุนหมู่บ้าน
5. กลุ่มแม่บ้าน
6. กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในหมู่บ้าน
7. กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน
8. กลุ่มปลูกชา
9. กลุ่มกาแฟ
10. อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)
11. อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน (อ.ส.ม.)
12. ชุติรักษาความสงบหมู่บ้าน (ช.ร.บ.)

7) จำนวนประชากรหมู่บ้านชุมชนสามัคคีเก๋ ทั้งหมดประกอบด้วย

รวมประชากรชุมชนสามัคคีเก๋ แบบครอบครัว/ครัวเรือน ทั้งหมด 62 หลังคาเรือน

ตารางจำนวนประชากร

ที่	เพศ	จำนวน
1	ชาย	183 คน
2	หญิง	195 คน
3	พิการ	12 คน
4	รวม	378 คน

8) ศาสนา/ความเชื่อ

ตารางความเชื่อทางศาสนา ชุมชนสามัคคีเก๋

ที่	ศาสนา	จำนวนครัวเรือน	จำนวนคน
1	ศาสนาพุทธ	48	293
2	ศาสนาคริสต์	14	85
	รวม	62	378

9) อาชีพในชุมชน

ประชากรในหมู่บ้านสามัคคีเก๋มีอาชีพหลักคือการทำนา จะทำได้เพียงปีละครั้งเท่านั้น คือช่วงฤดูฝน โดยจะเริ่มประมาณเดือนพฤษภาคม และไปเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี มีการทำไร่ทำสวนเป็นอาชีพรอง ส่วนใหญ่จะปลูกชา กาแฟ มีผลไม้อื่นบ้างแต่ไม่มาก มีการหาของป่ามาขายตามฤดูกาลบ้างเหมือนกัน แต่รายได้ไม่มากนัก ชาวชุมชนจึงนิยมส่งลูกหลานให้เรียนและไปทำงานในเขตเมือง และในต่างประเทศ ที่นิยมกันคือเกาหลีและไต้หวัน

4.2 ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

จากการศึกษาปัญหาการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง มีดังนี้

1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ พบว่า

ปัญหาที่ดิน พื้นที่ของชุมชน ชุมชนดอกแดง และชุมชนแม่ลิดป่าแก่เป็นพื้นที่อยู่ในพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ไม่มีเอกสารสิทธิในการครอบครองที่ดิน ไม่สามารถนำไปซื้อขายหรือจำนองที่ดินได้ ส่วนชุมชนสามัคคีเก่า เป็นพื้นที่อยู่ในโครงการพัฒนาออยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ไม่มีเอกสารสิทธิและไม่สามารถที่จะใช้ที่ดินทำประโยชน์เกี่ยวกับการซื้อขายหรือจำนองได้ เพียงใช้ที่ดินไว้ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ได้เท่านั้น

ปัญหาเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งในชุมชนดอกแดง และชุมชนป่าแก่แม่ลิด ยังคงปลูกข้าวไร่และพืชผักกระยะสั้นบางชนิดเช่น ข้าวโพด ถั่วแดง ถั่วลิสง กะหล่ำ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ที่ดินแบบหมุนเวียนประมาณ 3-5 ปี ทำให้มีการเผาไร่และใช้ปุ๋ยเคมีรวมทั้งการใช้ยาปราบศัตรูพืช ซึ่งเป็นผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพร่างกายของผู้ใช้ประโยชน์จากที่ดิน

ส่วนชุมชนสามัคคีเก่า มีปัญหาเรื่องการปลูกพืชข้าวไร่ และพืชผักต่างๆ เช่นเดียวกับชุมชนแรก แต่น้อยกว่าเนื่องจากหมู่บ้านสามัคคีเก่ามีการปลูกชา และกาแฟ ซึ่งเป็นไม้ยืนต้น จึงไม่จำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากที่ดินแบบไร่หมุนเวียน อย่างไรก็ตามการปลูกพืชดังกล่าวทั้งสองชนิดนี้ชาวบ้านยังมีการใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืชเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีตาม แต่ก็มีปัญหาเรื่องการทำลายทรัพยากรธรรมชาติด้านดินและน้ำที่เกิดโทษต่อสุขภาพร่างกายรวมทั้งผลกระทบที่เกิดกับส่วนรวมในด้านทรัพยากรธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัญหาการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร ชุมชนดอกแดง และชุมชนแม่ลิดป่าแก่ มีถนนที่ยังคงเป็นถนนดินและถนนลูกรัง ทำให้การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรเส้นทางขนส่งผลผลิตยังลำบาก โดยเฉพาะในฤดูฝนบางครั้ง บางวันรถยนต์ไม่สามารถเข้าถึงหมู่บ้านได้ หรือที่มีการปลูกพืชผักไม่สามารถขนส่งได้แม้ว่าจะสามารถลำเลียงผลผลิตทางการเกษตรไปขายยังตลาดได้ แต่ค่าขนส่งก็มีราคาสูงมาทำให้มีรายได้ไม่มากนัก

ปัญหาการใช้น้ำเพื่อการเกษตร พื้นที่ปลูกพืชผักระบบการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทำการเกษตร การปลูกพืชผักทุกชนิดต้องการใช้น้ำ ปัจจุบันชาวบ้านยังคงใช้น้ำจากฝนที่ตกลงมาเป็นหลัก การใช้น้ำจากการต่อท่อจากลำห้วยหรือต้นน้ำเป็นไปได้น้อย เพราะสภาพพื้นที่เป็นภูเขาจึงเป็นการยากแก่ใช้น้ำที่จะต้องใช้น้ำอย่างเป็นระบบ การฉีดพ่นน้ำให้กับพืชผักที่ปลูกไว้หากจัดทำระบบน้ำเพื่อการเกษตรย่อมต้องลงทุนและใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีราคาสูงอาจจะไม่คุ้มค่าในการลงทุน

ปัญหาสมาชิกชุมชนยังขาดความรู้ทางวิชาการที่เหมาะสมในการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน ในการปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อบริโภคในครัวเรือนของตนเอง หรือส่งเสริมการปลูกพืชใหม่เพื่อสร้างรายได้ และการขาดความรู้เกี่ยวกับเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร (หมูหลุม) เลี้ยงไก่ กบ จิ้งหรีด ฯลฯ

ปัญหาหนี้สินครัวเรือน ปัจจุบันทุกครัวเรือนมีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) จากกองทุนของกลุ่มสตรีแม่บ้าน จากธนาคาร กองทุน กยศ. ยืมเงินจากพ่อค้า หรือร้านค้าที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร

2) ปัญหาด้านสังคม พบว่า

ปัญหาการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อทำประโยชน์ร่วมกัน กรณีของผู้สูงอายุ และคนพิการ ยังไม่มีการรวมตัวกัน ทำกิจกรรมกันเพื่อประโยชน์ของสมาชิก โดยการจัดตั้งเป็นชมรมหรือกลุ่ม เพื่อการจัดกิจกรรมให้มีการอบรมเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ เรื่องการฝึกอาชีพ เรื่องการออกกำลังกาย และเรื่องการพัฒนาจิตใจ รวมทั้งด้านสันติภาพ และสวัสดิการ เช่น การจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจของผู้สูงอายุ เป็นต้น

ปัญหาด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุและคนพิการ แม้ว่าทางภาครัฐจะมีการจ่ายค่ายังชีพแก่ผู้สูงอายุและคนพิการ แต่สวัสดิการที่ได้รับของแต่ละคน ได้รับน้อยเกินไปยังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และลักษณะเบี้ยยังชีพที่ได้รับ ผู้สูงอายุได้รับตามชั้นอายุ ซึ่งสร้างความไม่เป็นธรรมลักษณะที่เป็นผู้สูงอายุเหมือนกันแต่ได้รับเบี้ยยังชีพไม่เท่ากัน

ปัญหาเรื่องการเดินทางไปรักษาที่สถานอนามัยหรือโรงพยาบาล หากเจ็บป่วยรุนแรง สถานอนามัยที่ใกล้บ้านไม่สามารถที่จะรับรักษาได้ จำเป็นที่ต้องเดินทางไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอหรือจังหวัด ทั้งสามหมู่บ้านซึ่งอยู่ห่างไกลจากจังหวัดทำให้การเดินทางเป็นไปด้วยความยากลำบากค่าใช้จ่ายสูง ผู้ที่มีฐานะความเป็นอยู่ไม่ดี ผู้เจ็บป่วยหรือญาติอาจจะต้องยืมเงินจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาล

3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า

ปัญหาเรื่องน้ำดื่ม น้ำใช้ ปัจจุบันทั้งสามชุมชนยังมีน้ำดื่ม น้ำใช้ แต่บางปีโดยเฉพาะในฤดูแล้งน้ำไม่พอใช้ ซึ่งทั้งสามชุมชนยังไม่มีการสำรวจแหล่งน้ำเพื่อเป็นแหล่งน้ำสำรองสำหรับการบริโภคในฤดูแล้ง

ปัญหาการเผ่าป่า โดยเฉพาะในระบบการทำเกษตรแบบตัดและเผา แม้ว่าทั้งสามชุมชนไม่มีเรื่องไฟป่าเข้ามาถึงชุมชน แต่ก็มีการประชุมอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่าร่วมกับกรมป่าไม้ทุกปี แต่ปัญหายังเกิดขึ้นโดยเหตุที่มีการสะสมใบไม้ กิ่งไม้ในบางพื้นที่เป็นระยะเวลานานหลายปี ซึ่งเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดไฟป่าเกิดขึ้นได้ง่าย

ปัญหาด้านการจัดการขยะในชุมชน ทั้งสามชุมชนมีการจัดการเรื่องขยะในครัวเรือน ไม่มีการจัดการขยะอย่างมีระบบ ไม่มีการคัดแยกขยะ ในชุมชนไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแล ปัจจุบันมีการนำขยะไปเผา

4) ปัญหาด้านสุขภาพ พบว่า

ปัญหาการป้องกันและรักษาสุขภาพของตนเอง สมาชิกในชุมชนยังขาดความรู้เรื่องอาหารการกิน ลักษณะของชนเผ่าบางเรื่องยังบริโภคอาหารอย่างไม่ถูกต้อง เช่น สุกๆ ดิบๆ อาหารที่มีรสจัด หรือผักผลไม้บางชนิดที่ไม่เหมาะสมกับผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้สูงอายุ เช่น การรับประทานหน่อไม้ การดื่มสุรา หรือเครื่องดื่มบำรุงกำลัง

ปัญหาด้านสุขภาพทางจิต สังคมปัจจุบันวัตถุนิยมทำให้สมาชิกชุมชนอยู่กันแบบตัวใครตัวมัน เห็นแก่ตัวมากขึ้นไม่ค่อยพึ่งพาอาศัยกัน ไม่ค่อยมีความสามัคคีกัน ไม่ค่อยมีกิจกรรมร่วมกัน ไม่ค่อยสนใจในการพัฒนาจิตใจ

5) ปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน พบว่า

ปัญหาขาดคนริเริ่มในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ชุมชนทั้งสามชุมชนยังขาดผู้นำขาดผู้ริเริ่มในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ผู้นำชุมชน เช่น พระสงฆ์ และผู้ใหญ่บ้านหรือคณะกรรมการชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชนในตนเอง มีความรับผิดชอบและสร้างความศูนย์เรียนรู้ให้กับชุมชนให้สมาชิกชุมชนได้มีแหล่งการเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังไม่มีผู้นำที่จะคิดริเริ่มจัดตั้งศูนย์ขึ้นในชุมชน

ปัญหาขาดสถานที่ที่เป็นส่วนรวมของชุมชน ชุมชนทั้งสามชุมชนยังไม่มีสถานที่ในการสร้างห้องประชุมขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ซึ่งอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมจัดให้อื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของชุมชนยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ แต่ในปัจจุบันยังขาดสถานที่ที่เหมาะสมในการจัดให้เป็นที่ตั้งศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

ปัญหาการไม่มีกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานในการดำเนินการ ชุมชนทั้งสามชุมชนยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงและมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน มีกรรมการดูแลเรื่องศูนย์การเรียนรู้โดยตรง มีแผนพัฒนาศูนย์เรียนรู้ในชุมชน สร้างความเข้าใจให้สมาชิกของชุมชนเห็นความจำเป็นของการเรียนรู้ มีฐานข้อมูลของชุมชนในการจัดกิจกรรมภายในชุมชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้แก่สมาชิกชุมชนได้รู้ และสร้างเครือข่ายกับชุมชนในพื้นที่อื่นๆ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับสมาชิกของคนในชุมชน

ปัญหาการไม่มีระเบียบข้อบังคับ ชุมชนทั้งสามชุมชนยังไม่มีระเบียบข้อบังคับให้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน การตั้งกฎระเบียบและการชี้แจงกฎระเบียบเป็นหน้าที่ของหน่วยงานหรือกลุ่มที่จำเป็นต้องมีกฎระเบียบที่ชัดเจน ที่จะชี้แจงให้สมาชิกชุมชนเข้าใจกฎระเบียบอย่างชัดเจน ซึ่งกฎระเบียบจะกล่าวถึงสิ่งที่ทำได้ว่าควรทำหรือต้องทำ และสิ่งที่ทำไม่ได้ ว่าไม่ควรทำหรือห้ามทำ สิ่งที่ไม่อนุญาตให้ทำได้จะเป็นสิ่งที่ดีหรือมีประโยชน์จึงควรทำ สิ่งที่ไม่อนุญาตให้ทำจะเป็นสิ่งที่ไม่ดีหรือมีโทษจึงไม่ควรทำ

ปัญหาไม่มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับชุมชน ชุมชนทั้งสามชุมชนยังไม่มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนที่เน้นการเรียนรู้ที่เป็นวิธีการปฏิบัติจริงจากวิถีชีวิตและเรียนรู้จากแหล่งวิทยากรต่างๆ ในชุมชน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทั้งยังมีการจัดการศึกษาการพัฒนาอาชีพให้กับประชากรในชุมชน

4.3 บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

1) ด้านการให้ความรู้ พบว่า

ด้านการเผยแพร่ พระบัณฑิตอาสามีบทบาทในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ธรรมสัจจะเพิ่มจำนวนอาศรมเครือข่ายหมู่บ้านบวร บวรพาชาอุปสมบทและอบรมศีลจารณีภาคฤดูร้อน ทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การแต่งงาน การตาย การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การทำบุญทุกวัน ธรรมสวนะ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในรอบปี จัดอบรมศีลธรรมแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน

2) **ด้านสุขภาพ** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน และการแจกจ่ายยาสามัญประจำบ้าน พร้อมทั้งบริการด้านสุขภาพเบื้องต้น การวัดความดันโลหิต วัดไข้ ส่งเสริมกิจกรรมการกีฬา (ลานธรรม ลานใจ ลานกีฬา) ให้กับชุมชน

3) **ด้านสิ่งแวดล้อม** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน เห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปลูกป่าทดแทน การบวชป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ สร้างเครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม

4) **ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการอบรมให้สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญา ท้องถิ่น ประเพณีอันดีงาม สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณี เผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีโล้ชิงช้าวันขึ้นปีใหม่ของชนเผ่าอาข่า การจัดงานวันสงกรานต์ปีใหม่ของชนเผ่ากะเหรี่ยง

5) **ด้านเศรษฐกิจ** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการจัดตั้งธนาคารข้าว ส่งเสริมเกษตรกรในการตั้งสหกรณ์เพื่อรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะชา กาแฟในชุมชน โดยให้สมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ตามความต้องการและเหมาะสม ซึ่งจะทำให้สมาชิกครัวเรือนมีรายได้มากขึ้น และทำให้ความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

6) **ด้านการศึกษา** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการสอนหนังสือตามโรงเรียนในชุมชน และเครือข่าย และแนะนำส่งเสริมให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาต่อไป

4.4 ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา

1) **ด้านการให้ความรู้** พระบัณฑิตอาสาสมัครเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับความรักความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งทั้งในด้านการเมือง การปกครอง และสังคม อยู่กันอย่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน ไม่เกิดความแตกแยกในชุมชน โดยมีพระบัณฑิตอาสาเป็นผู้ทำหน้าที่ให้ฝ่ายบ้านเมืองด้วยการสร้างความรัก ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนของตน และควรมีบทบาทในการชักจูงให้เด็กเยาวชน และสมาชิกของชุมชนได้เข้ามาประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการสวดมนต์ นั่งสมาธิ และฟังธรรมอย่างเป็นนิตย โดยการนำหลักธรรมไปประยุกต์เป็นแนวประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้เข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ควรเสริมพลังอำนาจ (Empower) ให้กับชุมชนและชุมชนเครือข่ายที่อยู่ในบนพื้นที่สูง ด้วยวิธีการอบรมให้ความรู้ ชี้แนะแนวทางปฏิบัติให้กับสมาชิกชุมชน ให้ความรู้ความเข้าใจ ยอมรับในเรื่องหรือสิ่งที่ดี สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองแก่สมาชิกครอบครัวแก่ชุมชนได้ และทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ให้สมาชิกชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว รวมทั้งปัญหาด้านสวัสดิการสังคมระดับชุมชน

2) **ด้านสุขภาพ** พระบัณฑิตอาสาสมัครพัฒนาตนเองโดยเข้าอบรมเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นในการรักษาพยาบาล และควรมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน อบต. หรือเทศบาล เพื่อจัดให้มีการอบรมเรื่องการป้องกันและรักษาสุขภาพอนามัย และมีการตรวจสุขภาพสมาชิกครัวเรือนทุกคน

โดยเฉพาะอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน และเครื่องดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง รวมทั้งยาเสพติด และอบายมุขทุกชนิด และมีการสำรวจสุขภาพะครว้เรือนทุกหลังคาเรือนด้านโรคภัยไข้เจ็บ อาหาร และโภชนาการ น้ำดื่มและเครื่องดื่ม เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำโครงการอบรมเรื่องสุขภาพ ก็สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหสุขภาพของชนในชุมชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และผู้นำทางจิตวิญญาณในการเผยแผ่ความรู้ด้านการพัฒนาจิตใจให้คนในชุมชนได้มีจิตใจบริสุทธิ์ผ่องใสตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

3) ด้านสิ่งแวดล้อม พระบัณฑิตอาสาควรทำหน้าที่ในการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ทุกคนในชุมชนได้มีส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษา และทำกิจกรรมในการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ทุกส่วนงานให้ความสำคัญ และจำเป็นที่จะต้องมียสิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตรกับชุมชน โดยปลูกฝังให้สมาชิกของชุมชนมีความรักและหวงแหนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเอาไว้ให้เป็นสิ่งที่มีคุณค่า ช่วยกันปกป้องและคุ้มครองไม่ให้ใครมาทำลาย ให้ทำเป็นเป็นว่าสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนของชุมชนที่ต้องช่วยกันรักษา และอนุรักษ์เอาไว้ให้คนรุ่นต่อไปได้เห็นคุณค่าและยังรักษาสืบต่อไป และควรมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกของชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะในชุมชนอย่างถูกวิธี รวมทั้งการทำปุ๋ยอินทรีย์จากขยะด้วย และพระบัณฑิตอาสาควรเป็นผู้ริเริ่มให้ชาวบ้านในการทำและการใช้พลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์) ปัญหาเรื่องขยะในชุมชนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทุกแห่ง พระบัณฑิตอาสาควรเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน จัดทำโครงการเสนอไปยัง อบต. หรือเทศบาล เพื่อดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตลอดไป

4) ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม พระบัณฑิตอาสาควรทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมประเพณี และวัฒนธรรมของชนเผ่าเอาไว้ เพื่อให้เป็นที่แบบอย่างที่ดีของชุมชนโดยการเป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมเอาไว้ ทั้งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาต่าง ๆ เอาไว้ไม่ให้เกิดการสูญหาย โดยเฉพาะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ประเพณีปีใหม่ มีการโล้ชิงช้า การทอผ้า ขณะเดียวกันก็สามารถทำวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธเข้าไปเผยแผ่ ชักจูงใจคนในชุมชนให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้

5) ด้านเศรษฐกิจ พระบัณฑิตอาสาควรส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ให้ทุกคนเข้าใจด้วยการใช้สถานที่ของอาศรมเป็นหน่วยอบรมหรือให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนให้รู้จักใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของหลักเศรษฐกิจพอเพียงและพอประมาณในการดำรงชีพของตน และมีการอบรมอาชีพด้านการเกษตร คือ การเพาะปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ โดยการแนะนำส่งเสริมให้ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ ด้วยการนำผักพื้นบ้านหลากหลายชนิดมาปลูกริมรั้วหรือใกล้บ้าน และควรมีการสนับสนุนการเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่สนับสนุนอาชีพเกษตร เพื่อมาให้ความรู้ให้สมาชิกในชุมชน และควรประสานประโยชน์ให้กับชุมชนได้เรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือหรือพึ่งพาตนเองได้ตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา คือ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน หรือสงเคราะห์ให้เขาช่วยเหลือตนเองได้

6) ด้านการศึกษา พระบัณฑิตอาสาควรส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาให้สูงขึ้น โดยการให้คำแนะนำและติดต่อประสานกับสถานบันการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน และควรเป็นผู้ริเริ่มความคิดในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิก

ชุมชนทุกเพศทุกวัยได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้หรืออบรมในด้านต่างๆ เช่น ด้านอาชีพ ด้านกฎหมาย ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมประเพณี หรือเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เป็นต้น

4.5 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

1) การเก็บข้อมูลของทีมวิจัยต้องลงพื้นที่ฝังตัวอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาหนึ่งเพื่อเดินสำรวจสภาพทางภูมิศาสตร์และความเป็นอยู่ตลอดจนวิถีชุมชน สังเกตและพบปะพูดคุยกับผู้คนต่างๆ ตามประเด็นที่กำหนดไว้ สำหรับพระบัณฑิตอาสาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ต้องติดต่อประสานงานล่วงหน้าตามวัน เวลา สถานที่ที่นัดหมายไว้ ส่วนเวลาในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และสัมภาษณ์เชิงลึก ต้องเป็นเวลาดอนกลางคืนเท่านั้น เพราะกลางวันเป็นเวลาที่ทุกคนจะออกไปทำงาน

2) สิ่งสาธารณูปโภคโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเนื่องจากชุมชนทั้ง 3 แห่งมีลักษณะเป็นพื้นที่สูงอยู่บนภูเขาสลับซับซ้อน อยู่ในเขตป่าสงวน และพื้นที่พัฒนาตามโครงการต่างๆของภาครัฐและองค์กรพัฒนา ด้วยข้อจำกัดนี้ สิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน และบริการต่างๆจึงเป็นปัญหา อุปสรรคและท้าทายการจัดสวัสดิการ โดยเฉพาะเรื่องถนน ไฟฟ้า น้ำอุปโภคบริโภค สัญญาณโทรคมนาคมอินเทอร์เน็ต ซึ่งพบว่า

ทั้ง 3 ชุมชน มีถนนทั้งคอนกรีตเสริมเหล็ก ลาดยางและถนนลูกรังที่แคบสลับกันไป แยกจากถนนสายหลักผ่านพื้นที่ป่าสงวน คดเคี้ยว ลาดชันตามลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขา ประชาชนสามารถสัญจรไปมาได้สะดวกพอสมควร ทุกชุมชนมีไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึง มีสัญญาณโทรศัพท์ใช้ได้บางเครือข่ายในพื้นที่ซึ่งไม่ค่อยเสถียรนัก มีอย่างน้อย 1 ชุมชนมีการติดตั้งเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยรัฐ แต่ประชาชนยังไม่สามารถเข้าถึงได้ทั้งหมด ทั้ง 3 ชุมชนมีน้ำประปาภูเขาใช้เพื่ออุปโภคและบริโภค ทำการเกษตรและมีปัญหาภาวะแห้งแล้งในบางฤดูกาล

3) เรื่อง เศรษฐกิจชุมชน

ก. อาชีพรายได้ อาชีพหลักของคนในชุมชนทั้ง 3 แห่ง ได้แก่การทำเกษตรกรรม เพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ พืชหลักที่ปลูก คือ ข้าว มีทั้งข้าวนาและข้าวไร่ ปลูกไว้บริโภคในครัวเรือนและขาย นอกจากปลูกข้าวแล้ว ชุมชนทั้ง 3 แห่ง ยังมีการปลูกพืชชนิดอื่น เช่น ชา กาแฟ เสาวรส และพืชผัก เช่น ผักกาดขาว ถั่วปด ข้าวโพด ฯลฯ ส่วนการเลี้ยงสัตว์ มีการเลี้ยงสุกร และไก่ สำหรับบริโภค

ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนทั้ง 3 แห่ง พอมีกินมีใช้ มีสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ ตู้เย็น ทีวี มีถือือ เครื่องซักผ้า ลักษณะบ้านเรือนมีการก่ออิฐถือปูนหรือใช้ไม้แผ่น หลังคามุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสี ตัวบ้านทำด้วยฟากไม้ไผ่ขัดแตะ

ข. หนี้สิน ปัจจุบัน สภาพสังคมเปลี่ยนแปลง ทำให้คนในชุมชนมีหนี้สินกันแทบทุกหลังคาเรือน เป็นการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารหรือกองทุนต่างๆ ในชุมชน เพื่อนำเงินมาลงทุนในการทำเกษตรกรรมและซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ ทีวี ตู้เย็น เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน นอกจากนั้นยังมี 1 ชุมชนที่พบว่าสมาชิกในชุมชนมีหนี้สินไม่มากนักเนื่องจากคนรุ่นใหม่นิยมไปทำงานต่างประเทศส่งเงินมาจุนเจือครอบครัว

4) สุขภาพอนามัยชุมชน ทั้ง 3 ชุมชน สามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพตามสิทธิของนโยบายของรัฐโดยเฉพาะโครงการตามหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า แต่เนื่องจากอยู่ในท้องที่

ทุรกันดาร จึงมีความยากลำบากในการเดินทาง อย่างไรก็ตามชุมชนทั้งหมดมีสถานบริการระดับปฐมภูมิ(โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล)มีเจ้าหน้าที่ประจำ มีอาสาสมัครสาธารณสุข ให้บริการขั้นพื้นฐาน ทั้งการป้องกัน และการดูแลขั้นพื้นฐาน ตลอดจนมีระบบการส่งต่อ แต่โดยภาพรวมแล้วสุขภาพของประชาชนยังไม่ได้พอ อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณียังคงยึดถือปฏิบัติตามกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

5) สิ่งแวดล้อม สมาชิกชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีความเข้าใจและตระหนักในการดูแลรักษาป่า และต้นน้ำเป็นอย่างดี ได้รับการอบรมเรื่องป้องกันและปฏิบัติการเมื่อมีไฟป่าเกิดขึ้น ป่าไม้ โดยเฉพาะป่าต้นน้ำ ได้รับการอนุรักษ์ ดูแลจากคนในชุมชน การทำการเกษตรไร่เลื่อนลอย โดยวิธีการโค่นต้นไม้ใหญ่แล้วเผา เพื่อใช้พื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ไม่ให้พบเห็นอีกแล้ว ชาวชุมชนส่วนหนึ่งทำนา ปลูกข้าว และทำไร่หรือสวน โดยเฉพาะกะเหรี่ยง หากปลูกพืชไร่จะมีลักษณะเป็นไร่หมุนเวียน เมื่อที่ดินจืดจะปล่อยให้รกร้าง แล้วกลับมาทำไร่ที่เก่า ระยะ 4-5 ปี

6) สวัสดิการชุมชน

สวัสดิการด้านการศึกษา ทั้ง 3 ชุมชน มีศูนย์เด็กเล็ก มีโรงเรียนประถมศึกษาภาคบังคับ ชุมชนสามัคคีเก่า มีถึงระดับมัธยมต้น มีศูนย์การเรียนรู้ที่มีหน่วยงานของรัฐ และองค์กรต่างๆจัดตั้งขึ้น เพื่อให้การศึกษาฝึกอบรมด้านต่างๆ

สวัสดิการด้านสุขภาพ มีบริการด้านสาธารณสุขพื้นฐานทุกพื้นที่

สวัสดิการสังคมและเศรษฐกิจ มีเบี้ยยังชีพรายเดือนสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ และบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ(บัตรคนจน) ทุกคนที่มีสิทธิได้รับเป็นประจำทุกเดือนโดยทางองค์กรส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแล ส่วนเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัย ทางฝ่ายท้องที่โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบดูแล

ส่วนความเชื่อ จิตวิญญาณ มีผู้นำด้านศาสนาทำหน้าที่เป็นผู้เผยแผ่และประกอบพิธีกรรม (ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์) มีการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรมประเพณี ด้วยการบูรณาการเข้ากับพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิม

ส่วนสวัสดิการด้านความมั่นคงปลอดภัยทางสังคมทั้ง 3 ชุมชนยังคงอาศัยความสัมพันธ์ระบบเครือญาติและความเอื้ออาทรกันในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อย่างน้อยมี 1 ชุมชนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรม ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นพื้นที่สีแดง เป็นเส้นทางผ่านด้วยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าไม่พบว่ามีปัญหาดังกล่าวอีกเลย ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่มีผู้นำทั้งชุมชนศาสนา และท้องถิ่นมีส่วนร่วมกันอย่างจริงจัง อีก 2 ชุมชนไม่ได้ข้อมูลมากนักเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด

แต่อย่างไรก็ตามชุมชนทั้งสามแห่งยังขาดการเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชนอย่างเป็นระบบโดยพระบัณฑิตอาสาเพื่อการวางแผนด้านสวัสดิการชุมชน

อนึ่งปัญหาของสมาชิกชุมชนบนพื้นที่สูงทั้ง 3 แห่ง คือ ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการแห่งรัฐบางโครงการที่จัดสรรให้ เช่นโครงการ ชิม ซุป ไข่ โครงการคนละครึ่ง เพราะอยู่ในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลขาดปัจจัยพื้นฐานรองรับเช่นสัญญาณอินเทอร์เน็ต

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง 2) เพื่อศึกษาบทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง 3) เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีกรอบแนวคิดเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมพระบัณฑิตอาสากับการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชน ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่กลุ่มผู้บริหาร ประกอบด้วยพระบัณฑิตอาสา ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน และประชาชน ชุมชนละ 10 รูป/คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 รูป/คน ผู้วิจัยได้บันทึกและสัมภาษณ์ผู้นำหรือตัวแทนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ปรากฏเป็นผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มประชากรจากการให้สัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง มีดังนี้

5.1.1 ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

จากการศึกษาปัญหาการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง มีดังนี้

1) **ปัญหาด้านเศรษฐกิจ** พบว่า ชุมชนมีปัญหาที่ดินอยู่ในพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ ไม่เอกสารสิทธิในการครอบครองที่ดิน ปัญหาเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งในชุมชนดอกแดง และมีปัญหาเรื่องการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรถนนลูกรัง ทำให้การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรยังลำบาก โดยเฉพาะในฤดูฝน ปัญหาการใช้น้ำเพื่อการเกษตร พื้นที่ปลูกพืชผักระบบการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ ปัญหาสมาชิกชุมชนยังขาดความรู้ทางวิชาการที่เหมาะสมในการทำเกษตร ปัญหาหนี้สินครัวเรือน ปัจจุบันทุกครัวเรือนมีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) จากกองทุนของกลุ่มสตรีแม่บ้าน จากธนาคาร กองทุน กยศ. ยืมเงินจากพ่อค้า หรือร้านค้าที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร

2) **ปัญหาด้านสังคม** พบว่า ชุมชนยังมีปัญหาการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของสมาชิก และปัญหาด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุและคนพิการไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย และปัญหาเรื่องการเดินทางไปรักษาที่สถานอนามัยหรือโรงพยาบาล ซึ่งอยู่ห่างไกลจากจังหวัดทำให้การเดินทางเป็นไปด้วยความยากลำบากค่าใช้จ่ายสูง

3) **ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม** พบว่า ปัญหาเรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ โดยเฉพาะในฤดูแล้งน้ำไม่พอใช้ ปัญหาการเผ่าป่า และปัญหาด้านการจัดการขยะในชุมชน มีการจัดการเรื่องขยะในครัวเรือนไม่มีการจัดการขยะอย่างมีระบบ

4) **ปัญหาด้านสุขภาพ พบว่า** ปัญหาการป้องกันและรักษาสุขภาพของตนเองของสมาชิกในชุมชนยังขาดความรู้เรื่องอาหารการกิน ลักษณะของชนเผ่าบางเรื่องยังบริโภคอาหารอย่างไม่ต้อง การบริโภคอาหารสุกๆ ดิบๆ อาหารที่มีรสจัด หรือผักผลไม้บางชนิดที่ไม่เหมาะกับผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้สูงอายุ ปัญหาด้านสุขภาพทางจิต สังคมปัจจุบันวัตถุนิยมทำให้สมาชิกชุมชนอยู่กันแบบตัวใครตัวมัน เห็นแก่ตัวมากขึ้นไม่ค่อยพึ่งพาอาศัยกัน ไม่ค่อยมีความสามัคคีกัน ไม่ค่อยมีกิจกรรมร่วมกัน ไม่ค่อยสนใจในการพัฒนาจิตใจ

5) **ปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน พบว่า** ชุมชนมีปัญหาขาดคนริเริ่มในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และปัญหาขาดสถานที่ที่เป็นส่วนรวมของชุมชนเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน และปัญหาการไม่มีกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานในการดำเนินการ ชุมชนยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงและมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน และปัญหาการไม่มีระเบียบข้อบังคับให้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และปัญหาไม่มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน

5.1.2 บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

1) **ด้านการให้ความรู้ พบว่า** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทด้านการเผยแพร่ สอนศีลธรรมในโรงเรียน ธรรมสังฆจร เพิ่มจำนวนอาสาสมัครเครือข่ายหมู่บ้านบวร บรรพชาอุปสมบทและอบรมศีลจาริณีภาคฤดูร้อน ทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

2) **ด้านสุขภาพ** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน และการแจกจ่ายยาสามัญประจำบ้าน พร้อมทั้งบริการด้านสุขภาพเบื้องต้น การวัดความดันโลหิต วัดไข้ ส่งเสริมกิจกรรมการกีฬา (ลานธรรม ลานใจ ลานกีฬา) ให้กับชุมชน

3) **ด้านสิ่งแวดล้อม** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน เห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปลูกป่าทดแทน การบวชป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ สร้างเครือข่ายรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม

4) **ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการอบรมให้สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญา ท้องถิ่น ประเพณีอันดีงาม สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณี เผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

5) **ด้านเศรษฐกิจ** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการจัดตั้งธนาคารข้าว ส่งเสริมเกษตรกรในการตั้งสหกรณ์เพื่อรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะชา กาแฟในชุมชน โดยให้สมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ตามความต้องการและเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกครัวเรือนมีรายได้มากขึ้น และทำให้ความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

6) **ด้านการศึกษา** พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการสอนหนังสือตามโรงเรียนในชุมชนและเครือข่าย และแนะนำส่งเสริมให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาต่อไป

5.1.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา

1) **ด้านการให้ความรู้** พระบัณฑิตอาสาควรมีบทบาทในการชักจูงให้เด็กเยาวชน และสมาชิกของชุมชนได้เข้ามาประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการสวดมนต์ นั่งสมาธิ เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้เข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

2) **ด้านสุขภาพ** พระบัณฑิตอาสาควรมีการอบรมตนเองเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นในการรักษาพยาบาล และควรมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน อบต. หรือเทศบาล เพื่อจัดให้มีการอบรมเรื่องการป้องกันและรักษาสุขภาพอนามัย และมีการตรวจสุขภาพสมาชิกครัวเรือนทุกคน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำโครงการอบรมเรื่องสุขภาพ ก็สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพของคนในชุมชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และผู้นำทางจิตวิญญาณในการเผยแผ่ความรู้ด้านการพัฒนาจิตใจให้คนในชุมชนได้มีจิตใจบริสุทธิ์ผ่องใสตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

3) **ด้านสิ่งแวดล้อม** พระบัณฑิตอาสาควรมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกของชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะในชุมชนอย่างถูกวิธี รวมทั้งการทำปุ๋ยอินทรีย์จากขยะด้วย และพระบัณฑิตอาสาควรเป็นผู้ริเริ่มให้ชาวบ้านในการทำและ การใช้พลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์)

4) **ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม** พระบัณฑิตอาสาควรส่งเสริมชุมชนให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม โดยเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ประเพณีปีใหม่ มีการโล้ชิงช้า ขณะเดียวกันก็สามารถทำวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธเข้าไปเผยแผ่ ชักจูงใจคนในชุมชนให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้

5) **ด้านเศรษฐกิจ** พระบัณฑิตอาสาควรมีการอบรมอาชีพด้านการเกษตร คือ การเพาะปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ โดยการแนะนำส่งเสริมให้ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ ด้วยการนำผักพื้นบ้านหลากหลายชนิดมาปลูกริมรั้วหรือใกล้บ้าน และควรมีการสนับสนุนการเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่สนับสนุนอาชีพเกษตร เพื่อมาให้ความรู้ให้สมาชิกในชุมชน

6) **ด้านการศึกษา** พระบัณฑิตอาสาควรส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาให้สูงขึ้น โดยการให้คำแนะนำและติดต่อประสานกับสถานบันการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน และควรเป็นผู้ริเริ่มความคิดในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนทุกเพศทุกวัยได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้หรืออบรมในด้านต่างๆ เช่น ด้านอาชีพ ด้านกฎหมาย ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมประเพณี หรือเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เป็นต้น

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา “พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง” ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปราย ดังต่อไปนี้

5.2.1 ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

1) **ปัญหาด้านเศรษฐกิจ** พบว่า ชุมชนมีปัญหาที่ดินอยู่ในพื้นที่ของชุมชนอยู่ในพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และเป็นพื้นที่อยู่ในโครงการพัฒนาโดยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และมีการปลูกพืชแบบหมุนเวียน และปัญหาการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร และ

ปัญหาสมาชิกชุมชนยังขาดความรู้ทางวิชาการที่เหมาะสมในการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน และปัญหาหนี้สินครัวเรือนจากการกู้ยืมเงิน เพื่อนำมาลงทุนทางการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับ นภาพร อัคระรังสีกุล, (2562), ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง พบว่า นโยบายของรัฐด้านความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจกระทบต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมากการใช้วิธีควบคุมส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ป่าเขาต้องเผชิญปัญหาต่างๆ ขาดสิทธิในการจัดการทรัพยากรในชุมชน การทำเกษตรกรรมเพื่อการค้าตามที่ภาครัฐแนะนำทำให้พึ่งตนเองได้น้อยลง ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนอาชีพ และแสวงหาพื้นที่ทางสังคมในบริบทที่แตกต่างจากเดิม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนไป อำนาจเงินเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น อัตลักษณ์ชาติพันธุ์แปรเปลี่ยนไปเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ กัน และสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน), ได้ทำการวิจัยเรื่อง มูลเหตุความยากจนของชาวเขาและความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งศึกษาและวินิจฉัยมูลเหตุและระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนของชาวเขาในจังหวัดภาคเหนือ และได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ ตามลำดับก่อนหลัง ในการฟื้นฟู รักษา และพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของครัวเรือนบนพื้นที่สูง ให้เป็นชุมชนอยู่ดีมีสุขและชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาให้บรรลุผลนั้น ขึ้นอยู่กับครัวเรือนเกษตรกว่าตระหนักรู้ถึงสาเหตุความยากจน รู้ศักยภาพของตนเองและชุมชน ตลอดจนมีเจตน์จำนงค์ที่จะกำหนดจุดยืนหรือยุทธศาสตร์ของตนเองเพื่อปรับและพัฒนาตนได้ ตามข้อบ่งชี้ที่ได้จากผลการวิจัยเชิงทฤษฎี และสถิติหรือเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างแนวทางการพัฒนาที่เสนอแนะกับทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย จากผลการศึกษาและผลการวิจัยจากแหล่งอื่น พบว่าชาวชนบทที่ยากจนจำนวนมากยังหวังพึ่งพาและเรียกร้องความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือจากปัจจัยภายนอกเป็นหลัก โดยละเลยที่จะใช้ศักยภาพภายในให้เป็นประโยชน์ จนปรากฏการสูญหายของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งวัฒนธรรมชุมชนที่มีคุณค่า ดังนั้น เพื่อให้มั่นใจว่าครัวเรือนชาวเขาที่ยากจนมีกระบวนการทัศนและจุดยืนในการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาต่อเนื่องในลักษณะงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (Active Participatory Research) จึงเป็นแนวทางที่สำคัญที่ส่งผลถึงบทสรุป สำหรับการประเมินประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การพัฒนาต่างๆ ภายใต้บริบทครัวเรือน ชุมชน และท้องถิ่น

เรื่องสวัสดิการซื้อสินค้า โครงการคนละครึ่ง ชิมช้อป ใช้ หรือโครงการอื่นที่รัฐบาลสนับสนุนค่าใช้จ่าย ส่วนหนึ่ง เป็นนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ แม้ว่าจะเป็นโครงการที่ดี แต่มีข้อเท็จจริงปรากฏว่า กลุ่มบุคคลที่อยู่ในชุมชนบนที่สูงไม่ได้รับประโยชน์ เพราะอยู่ห่างไกลตัวเมือง ไม่คุ้มกับการเดินทางซื้อสินค้าหรือใช้บริการจากร้านค้า ซึ่งเห็นชัดได้ว่า บริหารไม่ทั่วถึง ไม่สะดวกที่จะเดินทางมารับบริการของรัฐ

ทางแก้ไขเรื่องดังกล่าว หากจะแก้ไขให้ตรงกับความต้องการหรือความเดือดร้อนของประชาชน รัฐควรโอนเงินเข้าบัญชีกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ผู้สูงอายุ คนพิการ คนยากจน เฉพาะผู้เดือดร้อนหรือผู้มีชีวิตความเป็นอยู่ทุกข์ยากลำบาก อดคัดค้านเงินทอง ซึ่งจำเป็นต้องมีการสำรวจกลุ่มบุคคลดังกล่าวให้มีข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนเสียก่อน แล้วจึงโอนเงินเข้าบัญชี อันจะเป็นการแก้ไขปัญหาด้านสวัสดิการสังคมได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยปัจจุบัน

2) ปัญหาด้านสังคม พบว่า ชุมชนมีปัญหาการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของสมาชิก และปัญหาด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุและคนพิการไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย และปัญหาเรื่องการเดินทางไปรักษาที่สถานอนามัยหรือโรงพยาบาล ซึ่งอยู่ห่างไกลจากจังหวัดทำให้การเดินทางเป็นไปด้วยความยากลำบากค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งสอดคล้องกับ ศรพล ตูละเสถียรและคณะ,(2558), ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของหนี้ครัวเรือนที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย พบว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยตั้งแต่ปี 2531 จนถึงปัจจุบัน สัดส่วนรายได้ของครัวเรือนที่รายได้สุทธ้อยู่ 10 ต่อรายได้ของครัวเรือนที่จนที่สุดร้อยละ 10 ทรงตัวอยู่ในระดับสูงกว่า 20 เท่าเสมอมาและในปี 2556 กลุ่มครัวเรือนที่รายได้สุทธิดีมีรายได้มากถึง 25 เท่าของกลุ่มครัวเรือนที่จนที่สุด ขณะเดียวกันข้อมูลสถิติหนี้ภาคครัวเรือนที่รวบรวมโดยธนาคารแห่งประเทศไทยชี้ให้เห็นว่าในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ระดับหนี้ภาคครัวเรือนได้ขยายตัวในปริมาณสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด โดยเพิ่มขึ้นจาก 4.7 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 57.9 ต่อ GDP ในปี 2552 เป็น 10.6 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 79.9 ต่อ GDP ในไตรมาส 1 ปี 2558 และเมื่อมองในระดับครัวเรือนจากข้อมูลการสำรวจเศรษฐกิจ และสังคมของภาคครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2556 จะเห็นได้ว่าครัวเรือน 10.8 ล้านครัวเรือน หรือร้อยละ 53.8 ของครัวเรือนทั้งหมด เป็นครัวเรือนที่มีหนี้โดยระดับหนี้เฉลี่ยของครัวเรือนไทยสูงถึง 163,097 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็น 6.5 เท่าของรายได้ และจลินต์นิชา พงษ์ดีและคณะ,(2558), ได้ทำการวิจัยเรื่อง ระดับปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่า ระดับปัญหาด้านสุขภาพด้านร่างกาย โดยรวมแล้ว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รับรู้ว่าตนเองมีปัญหาด้านสุขภาพในระดับมากเมื่อวิเคราะห์รายละเอียดแล้ว พบว่า ผู้สูงอายุรับรู้ว่าปัญหาด้านสุขภาพ ในประเด็นที่เห็นว่าตนเองรับประทานยาหลายชนิด คิดเป็นร้อยละ 17.30 มีปัญหาการได้ยินลดลงคิดเป็นร้อยละ 12.60 และสายตาพร่ามัวมองไม่ชัดคิดเป็นร้อยละ 14.10

ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่รัฐหิยยื่นให้ผู้สูงอายุเป็นรายเดือนยังน้อยเกินไป ผู้สูงอายุควรได้รับสวัสดิการเท่าเทียมกัน เบี้ยยังชีพควรได้รับอย่างต่ำคนละ 1,000 บาท / เดือน คนพิการก็เช่นเดียวกัน ควรได้รับเบี้ยยังชีพอย่างต่ำคนละ 1,000 บาท / เดือน เช่นเดียวกัน

3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีปัญหาน้ำดื่ม น้ำใช้ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง น้ำไม่พอใช้ ปัญหาการเผ่าป่า และปัญหาด้านการจัดการขยะในชุมชน มีการจัดการเรื่องขยะในครัวเรือนไม่มีการจัดการขยะอย่างมีระบบ ซึ่งสอดคล้องกับ สุทธิพงศ์ ปานเพชร, (2559), ได้ทำการศึกษาเรื่อง เกษตรอินทรีย์ภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดฉะเชิงเทรา จากการศึกษาเกษตรอินทรีย์ภูมิปัญญาชาวบ้านและการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการจำหน่ายออกสู่ตลาดมากกว่าที่จะสนใจความปลอดภัยทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ จะเห็นได้ว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นปัญหาดั้งเดิม สนใจเศรษฐกิจทางการตลาดเป็นหลัก ส่วนการถ่ายทอดภูมิปัญญาก็จะมีเฉพาะบางกลุ่มที่ยังคงสำนึกในความปลอดภัยในการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่เป็นเกษตรอินทรีย์ ถ่ายทอดตามความรู้และประสบการณ์ ในแต่ละพื้นที่ที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปมีไม่มาก และที่เป็นปัญหาคือคนในท้องถิ่นเดียวกันมักไม่ยอมรับต่อสถานการณ์เป็นผู้มีภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่ได้สั่งสมมาอย่างยาวนาน และสยาม อรุณศรีมรกตและคณะ,(2560), ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้สารเคมีในการทำนาข้าวของเกษตรกรในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จากการศึกษาสารเคมีเป็นปัจจัยสำคัญในการทำนาข้าวจากผลการศึกษา พบว่า ในพื้นที่อำเภอหนองเสือมีการใช้

สารเคมีร่วมในการทำนา ตั้งแต่เริ่มต้นปลูกจนกระทั่งถึงก่อนการเก็บเกี่ยว จำแนกประเภทได้ดังนี้ 1) สารเคมีป้องกันและกำจัดวัชพืชและหญ้ามีชื่อการค้า ไกลโฟเซต ราวอфф พาราควอท เป็นต้น 2) สารเคมีป้องกันและกำจัดโรคพืชมีชื่อการค้า ฟุจิ-วัน เป็นต้น 3) สารเคมีป้องกันและกำจัดแมลง ศัตรูพืช เช่น หนอนกอ หนอนม่วงใบ แมลงสิง แมลงกะแท้ หนอนเจาะสมอฝ้าย เพลี้ยอ่อน และเสี้ยนดิน มีชื่อการค้า อะบาแม็ก ดินพรีวาร์ออนคลอร์ไพริฟอส ไอโซบิวทิลเอสเทอร์+ไพโรฟานิล เป็นต้น 4) สารเคมีเพิ่มผลผลิตของข้าว มีชื่อการค้า โอบาซ่า เป็นต้น 5) ปุ๋ยเคมี สูตร 21-0-0, 46-0-0, 16-20-0, 15-15-15, 13-13-21 และ 16-16-16 จากสารเคมีหลากหลายประเภทข้างต้นจะเห็นได้ว่าการทำนาข้าวในอำเภอหนองเสือนี้มีสารเคมีเป็นปัจจัยหนึ่งในกระบวนการผลิต เพราะสะดวกและรวดเร็ว ทำให้รวงข้าวใหญ่ ข้าวงาม เขียวทนเขียวนาน ได้ผลผลิตสูงและมีคุณภาพ

4) ปัญหาด้านสุขภาพ พบว่า ชุมชนมีปัญหาการป้องกันและรักษาสุขภาพของตนเองของสมาชิกในชุมชนยังขาดความรู้เรื่องอาหารการกิน ลักษณะของชนเผ่าบางเรื่องยังบริโภคอาหารอย่างไม่ถูกต้อง การบริโภคอาหารสุกๆ ดิบๆ อาหารที่มีรสจัด หรือผักผลไม้บางชนิดที่ไม่เหมาะสมกับผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้สูงอายุ เช่น การดื่มสุรา หรือเครื่องดื่มบำรุงกำลัง และปัญหาด้านสุขภาพทางจิต สังคม ปัจจุบันวัฒนธรรมทำให้สมาชิกชุมชนอยู่กันแบบตัวใครตัวมัน เห็นแก่ตัวมากขึ้นไม่ค่อยพึ่งพาอาศัยกัน ไม่ค่อยมีความสามัคคีกัน ไม่ค่อยมีกิจกรรมร่วมกัน ไม่ค่อยสนใจในการพัฒนาจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับ นพรัตน์ พาทีทิน, (2561), ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการตระหนักรู้ผลกระทบทางสังคมของแอลกอฮอล์ในความสัมพันธ์หลักของผู้ดื่มกับบุคคลอื่น พบว่า ผลการรับรู้ขอบเขตผลกระทบทางสังคมของการดื่มแอลกอฮอล์จากประสบการณ์ของชาวบ้านชุมชนมีความครอบคลุมทั้งสองมิติ คือ มิติผลกระทบทางสังคมแบบเฉียบพลัน และผลกระทบทางสังคมแบบเรื้อรัง โดยที่ค่าเฉลี่ยของคำตอบการรับรู้ปัญหาผลกระทบทางสังคมรายประเด็นค่อนข้างสูงนั้น เป็นลักษณะผลกระทบทางสังคมแบบเรื้อรัง โดยเฉพาะปัญหาความยากจนและปัญหาทางการเงิน ตามมาด้วยปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และปัญหาความไม่เป็นระเบียบในสังคมชุมชน ส่วนในมิติผลกระทบทางสังคมแบบเฉียบพลัน พบว่า ผู้ตอบรับรู้ปัญหาการทำลายทรัพย์สินของส่วนรวม และปัญหาอุบัติเหตุจากการทำงาน ตามมาด้วยปัญหาการบาดเจ็บจากเหตุการณ์ใช้ความรุนแรง และปัญหาความรุนแรงและอาชญากรรม อย่างไรก็ตาม ในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา ภาพรวมการรับรู้ขนาดของปัญหาผลกระทบของการดื่มแอลกอฮอล์ต่อผู้อื่น กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าส่งผลกระทบน้อย แทบทุกเหตุการณ์

5) ปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน พบว่า ชุมชนมีปัญหาขาดคนริเริ่มในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และปัญหาขาดสถานที่ที่เป็นส่วนรวมของชุมชนเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน และปัญหาการไม่กลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานในการดำเนินการ และปัญหาการไม่มีระเบียบข้อบังคับในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และปัญหาไม่มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ, (2544) ดังนี้ 1) แหล่งการเรียนรู้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (Process of Learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ทั้งจากท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ตนเองมีอยู่แล้ว 2) แหล่งการเรียนรู้เป็นแหล่งกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงาน และแหล่งประกอบอาชีพของผู้เรียน 3) แหล่งการเรียนรู้เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตรง 4) แหล่งการเรียนรู้เป็นห้องเรียนธรรมชาติเป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและฝึกอบรม 5) แหล่งการเรียนรู้เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง

6) แหล่งการเรียนรู้สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียนในเชิงรุก เข้าสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ประหยัด และสะดวก 7) แหล่งการเรียนรู้สามารถมีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน 8) แหล่งการเรียนรู้สามารถใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาอาชีพ และสอดคล้องกับ นเรนทร์ แก้วใหญ่, (2559), ได้ทำวิจัยเรื่อง ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน : การพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษา พบว่า ผู้เรียนจะได้รับประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้ 1) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ช่วยให้เกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตของตน ครอบครัว ท้องถิ่น 2) ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายต่อชีวิต ทำให้เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของสิ่งที่เรียน 3) ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากล สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวได้อย่างเป็นรูปธรรม 4) ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง 5) ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในองค์กร ท้องถิ่น บุคคล และครอบครัวในการพัฒนาท้องถิ่น 6) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้เกิดทักษะการแสวงหาความรู้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

5.2.2 บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

1) **ด้านการให้ความรู้** พบว่า พระบัณฑิตอาสาสมัครด้านการเผยแผ่ สอนศีลธรรมในโรงเรียน ธรรมสังวร เพิ่มจำนวนอาคารมกุฎชัยหมู่บ้านบวร บรรพชาอุปสมบทและอบรมศีลจาริณีภาคฤดูร้อน ทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การแต่งงาน การตาย การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การทำบุญทุกวันธรรมสวนะ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในรอบปี จัดอบรมศีลธรรมแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาสุระพงษ์ สุรวีโร (สีหมอก) (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน: พบว่า พระครูโพธิวิริคุณ ประยูรต้องค์ความรู้แขนงต่างๆ มาตั้งอยู่ในวัด อาทิ ด้านการศึกษา ด้านเทคโนโลยี ท่านเองยังเป็นพระวิทยากรสอนธรรมะแก่เยาวชนและประชาชน รวมทั้งได้จัดให้มีการบรรยายธรรมเป็นประจำนอกจากนั้นยังได้พัฒนาภูมิสภาพภายในวัดให้เป็นพักผ่อนแก่ประชาชน สร้างสนามกีฬาสำหรับเยาวชน แบ่งพื้นที่วัดให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มหรือองค์กรในท้องถิ่น ตลอดจนการรณรงค์การปรับสภาพภูมิทัศน์ภายในวัดและหมู่บ้าน เป็นเหตุให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์อย่างมาก และสอดคล้องกับ พระมหาโยธิน โยธิโก, (2560) ,ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตและการนำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนามาส่งเสริมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นศูนย์ภาคีเครือข่ายประสานงานระหว่างวัดกับชุมชนและหน่วยงานราชการ ให้มีความคล่องตัวและบูรณาการกับหลักการพระพุทธศาสนามาเพื่อพัฒนาหลักศรัทธาและปัญญา ให้สังคมเกิดความยั่งยืนและเป็นกัลยาณมิตรในการทำงานและการอยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคมไทยอย่างสันติสุข

2) **ด้านสุขภาพ** พบว่า พระบัณฑิตอาสาสมัครในการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน และการแจกจ่ายยาสามัญประจำบ้าน พร้อมทั้งบริการด้านสุขภาพเบื้องต้น การวัด

ความดันโลหิต วัดไข้ ส่งเสริมกิจกรรมการกีฬา (ลานธรรม ลานใจ ลานกีฬา) ให้กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาโยธิน โยธโก, (2560) ,ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า แนวคิดเชิงคุณค่าในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับการพัฒนากาย (พัฒนาอินทรีย์ 6) การพัฒนาจิต (จิตภาวนา) และการประพฤติธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาด้านสังคมในการอยู่ร่วมกัน และปัญหาด้านเศรษฐกิจและรายได้ให้ผู้สูงอายุประพฤติปฏิบัติ เพื่อความดีความถูกต้องทั้งทางกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถอยู่ในสังคมได้เป็นปกติสามารถนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างมีความสุขและเหมาะสมกับตนเอง และวัดส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ มีความพร้อมในด้านการจัดสิ่งแวดล้อมความสะอาดให้มีความเป็นสัดส่วน สะดวกสบาย สงบร่มรื่น พระสงฆ์ได้สร้างบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุครบทั้ง 4 ด้าน คือ การส่งเสริมสุขภาพกาย การส่งเสริมสุขภาพจิต การส่งเสริมสุขภาพสังคม และการส่งเสริมสุขภาพด้านจิตวิญญาณ โดยการใช้กระบวนการและกิจกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้ง 6 ด้าน คือ การสวดมนต์ และปฏิบัติธรรม การส่งเสริมการพัฒนาภูมิปัญญาวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น การส่งเสริมอาชีพ และการสร้างรายได้ การส่งเสริมการออมทรัพย์ และจัดสวัสดิการ การส่งเสริมกิจกรรมสันทนาการ และการออกกำลังกาย และการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรเป็นกระบวนการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่และการสาธารณสงเคราะห์ตามพันธกิจของคณะสงฆ์ และสอดคล้องกับ พระครูพิพิธสุตาทร, (บุญช่วย สิริธโร) และคณะ, (2560), ได้เขียนเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนและสังคม ข้อ 25 สังคมและชุมชน พึงเปิดกว้างให้พระสงฆ์และคณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสุขภาวะในทุกมิติ รวมทั้งสิทธิและหน้าที่ด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม ว่า พระสงฆ์และคณะสงฆ์ พึงส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและสังคมเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในเรื่องสุขภาพทางปัญญา และให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่ให้มีกิจกรรมหรือปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพทางปัญญา ตั้งแต่เกิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำหลักในการขับเคลื่อนให้เกิดผลรูปธรรมในวงกว้าง

3) ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทด้านการอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนเห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาเรื่องขยะการกำจัดขยะในชุมชนอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยการปลูกจิตสำนึกให้กับสมาชิกในชุมชน อบรมให้ความรู้แก่ชุมชนเห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปลูกป่าทดแทน การบวชป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ สร้างเครือข่ายรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสุระพงษ์ สุรวโส (สีหมอก) (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน: พบว่า ด้านสิ่งแวดล้อม พระครูโพธิ์วิรุณจัดกิจกรรมที่เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อาทิ การวางแผนผังภายในวัดให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด สามารถตอบสนองต่อความต้องการของหลายๆ ฝ่ายได้ การจัดบ้านเรือนให้มีความร่มรื่นที่สำคัญ วัดต้องมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เป็นตัวอย่างของการประหยัด ใช้ทรัพยากรทุกอย่างให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า และที่สำคัญคือวัดแห่งนี้เป็นหน่วยส่งเสริมการปลูกป่า และรักษาป่าภายในเขตชุมชน และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พระครูโพธิ์วิรุณ สนับสนุนให้มีการสร้างอาคารสาธารณสุขภายในชุมชน ศูนย์ประสานงานระหว่างประชาชนกับภาครัฐ โดยมีเจ้าหน้าที่มาผลัดเปลี่ยนกันเป็นประจำ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อประชาชนที่ต้องการความช่วยเหลือ พร้อมทั้งมี

การฝึกอบรมด้านการพยาบาลและการสาธารณสุขแก่ประชาชน ที่สำคัญท่านส่งเสริมให้เกิดการรักษาแบบนิเวศทั้งกายวัดและชุมชน ผ่านกิจกรรมต่างๆ เหมาะสม ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น

4) ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม พบว่า พระบัณฑิตอาสาสมัครบพทในการอบรมให้สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญา ท้องถิ่น ประเพณีอันดีงาม สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณี เผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีโล้ชิงช้าวันขึ้นปีใหม่ของชนเผ่าอาข่า การจัดงานวันสงกรานต์ปีใหม่ของชนเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสุระพงษ์ สุรวโ ส (สีหมอก) (2555) ได้ศึกษาเรื่องราวของผู้เฒ่าของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน พบว่า พระครูโพธิ์วิรุณ ได้ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น ท่านคอยอบรมสั่งสอนพร้อมทั้งจัดกิจกรรมเล่าขานตามโอกาส อาทิ วันสำคัญทางศาสนา งานบุญประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนั้นท่านยังส่งเสริมให้มีการศึกษา ค้นคว้า เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป และสามารถประยุกต์ใช้ในสังคมยุคปัจจุบัน ตลอดจนการหาทุนทรัพย์มาบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุภายในวัด รวมทั้งสิ่งของที่สมควรแก่การอนุรักษ์ภายในชุมชน และสอดคล้องกับ พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง), (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จันทวนนครศรีธรรมราช พบว่า ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ พระสงฆ์ควรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และประเพณีต่าง ๆ ให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน

5) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า พระบัณฑิตอาสาสมัครบพทในการจัดตั้งธนาคารข้าว ส่งเสริมเกษตรกรในการตั้งสหกรณ์เพื่อรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะชา กาแฟในชุมชน โดยให้สมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ตามความต้องการและเหมาะสม ซึ่งจะทำให้สมาชิกครัวเรือนมีรายได้มากขึ้น และทำให้ความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสุระพงษ์ สุรวโ ส (สีหมอก), (2555), ได้ศึกษาเรื่องราวของผู้เฒ่าของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน: พบว่า ด้านเศรษฐกิจ พระครูโพธิ์วิรุณส่งเสริมเศรษฐกิจการของชุมชน โดยชุมชนมีการจัดตั้งสถาบันการเงิน กลุ่มเลี้ยงผึ้ง กลุ่มทำตุ๊กตา ท่านได้ช่วยเหลือการประชาสัมพันธ์ โดยอาศัยช่วงเวลาการเทศน์สอดแทรกการประกอบอาชีพรวมทั้งการใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางประชาสัมพันธ์ด้วย ที่สำคัญท่านยังส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มออกไปศึกษาดูงานจากหน่วยงานนอกพื้นที่ จนเกิดแนวความคิดริเริ่มและการสานต่อโครงการ แต่ที่สำคัญประชาชนในชุมชนต้องมีความสามัคคี มีความมุ่งมั่นและพร้อมที่จะดำเนินตามโครงการที่ได้กำหนดขึ้นนั้น และสอดคล้องกับ พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง), (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จันทวนนครศรีธรรมราช พบว่า ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชน

5.2.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา

1. ด้านการให้ความรู้แก่ชุมชน

พระบัณฑิตอาสา ควรมีบทบาทในการชักจูงให้เด็กเยาวชน และสมาชิกของชุมชนได้เข้ามาประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้เข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง), (2561), ได้ทำการศึกษาด้านแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พบว่าประชาชนได้เสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคม ได้แก่พระสงฆ์ควรเทศนาและอบรม ให้ประชาชนในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกันในชุมชน ปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนตามแนวพระพุทธศาสนา ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชน ด้านวัฒนธรรม ได้แก่พระสงฆ์ควรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และประเพณีต่าง ๆ ให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน ด้านสาธารณสุข ได้แก่ พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดี และนำธรรมะมาใช้ส่งเสริมในการบำบัดโรคหรือยาเสพติดแก่ประชาชนในชุมชน และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พระสงฆ์ควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาความสะอาดให้กับชุมชน และฟื้นฟู อนุรักษ์ ป่าไม้และต้นน้ำในชุมชน

2. ด้านสุขภาพชุมชน

พระบัณฑิตอาสา พระบัณฑิตอาสาควรมีอบรมตนเองเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นในการรักษาพยาบาล และควรมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน อบต. หรือเทศบาล เพื่อจัดให้มีการอบรมเรื่องการป้องกันและรักษาสุขภาพอนามัย และมีการตรวจสุขภาพสมาชิกครัวเรือนทุกคน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำโครงการอบรมเรื่องสุขภาพ ก็สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหสุขภาพของคนในชุมชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และผู้นำทางจิตวิญญาณในการเผยแผ่ความรู้ด้านการพัฒนาจิตใจให้คนในชุมชนได้มีจิตใจบริสุทธิ์ผ่องใสตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง), (2561), ได้ศึกษาวิจัยด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านสาธารณสุข พบว่า พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดีในการให้วัดเป็นแหล่งปลอดยาเสพติด พระสงฆ์ควรนำธรรมะมาใช้ส่งเสริมในการบำบัดโรคให้แก่ประชาชน และพระสงฆ์ควรมีบทบาทในการบำบัดเยาวชนและประชาชนผู้ติดยาเสพติด และพระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี),และคณะ, (2561), ได้ทำการศึกษาแนวทางของวัดในการส่งเสริมสวัสดิการชุมชนเชิงพุทธบูรณาการของชุมชน พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการดูแลรักษาสวัสดิการชุมชนของวัด เนื่องจากแพทย์พื้นบ้านยังมีข้อจำกัดและเงื่อนไขต่างๆ เช่น ติดขัดอยู่ที่กฎหมาย และระเบียบราชการต่างๆ เกี่ยวกับการรักษาด้วยยาสมุนไพร การรวมกลุ่มของหมอเมืองเพื่อสร้างหลักประกันและความมั่นคงให้กับหมอพื้นบ้าน แหล่งพืชสมุนไพรตามธรรมชาติค่อนข้างขาดแคลน จึงต้องสวนสมุนไพรเพื่อเป็นแหล่งผลิตทรัพยากร และเป็นอุทยานการเรียนรู้ให้การศึกษา การปลูกสวนป่าเพิ่ม และปัญหาการสืบต่อและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพรจึงควรให้มีการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน การจัดฝึกอบรมความรู้เรื่องการปลูกพืชสมุนไพร การดูแลรักษาความรู้ในเรื่องการเก็บยา และการผลิตยาสมุนไพร

3. ด้านสิ่งแวดล้อม

พระบัณฑิตอาสาควรมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกของชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะในชุมชนอย่างถูกวิธี รวมทั้งการทำปุ๋ยอินทรีย์จากขยะด้วย และพระบัณฑิตอาสาควรเป็นผู้ริเริ่มให้ชาวบ้านในการทำและการใช้พลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์) ซึ่งสอดคล้องกับ พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง), (2561), ได้ศึกษาวิจัยด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า พระสงฆ์ควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาความสะอาดให้กับชุมชน และพระสงฆ์ควรเป็นผู้นำในการฟื้นฟู อนุรักษ์ ป่าไม้และต้นน้ำในชุมชน ในทำนองเดียวกัน สมบูรณ์ สุขสำราญ, (2530) ได้กล่าวว่า พระสงฆ์ยังมีอิทธิพลและมีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน เนื่องจากพระสงฆ์มีความเข้าใจวิถีชีวิต ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทำให้พระสงฆ์สามารถเป็นผู้นำชุมชนที่นำพาความเจริญสู่ชุมชน

4. ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม

พระบัณฑิตอาสาควรส่งเสริมชุมชนให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม โดยเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ประเพณีปีใหม่ มีการโล้ชิงช้า ขณะเดียวกันก็สามารถทำวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธเข้าไปเผยแพร่ ชักจูงใจคนในชุมชนให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ ซึ่งสอดคล้องกับ พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง), (2561), ได้ศึกษาวิจัยด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรมพบว่า พระสงฆ์ควรอบรมให้ควรรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับเด็ก และเยาวชนในชุมชน เพื่อสืบทอดต่อไป และพระสงฆ์ควรจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ในท้องถิ่นให้กับเยาวชน และประชาชนที่สนใจ และ พระครูกิตติวรานุวัตรและคณะ, (2561), ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทย สรุปว่า จากการที่สังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ววัดและพระสงฆ์จึงควรมีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันซึ่งการทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยวิธีการแบบเดิมเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอและในฐานะที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน นอกจากเป็นที่ทำบุญฟังเทศน์ และร่วมพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังเป็นสถานที่เล่าเรียนของบุตรหลาน เป็นที่ประชุม เป็นที่พักของคนเดินทาง บางแห่งเป็นสถานที่รักษาความเจ็บป่วย และเป็นที่รวมของศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทหลักสำคัญในการอนุรักษ์ และสืบทอดพระพุทธศาสนา

5. ด้านเศรษฐกิจ

พระบัณฑิตอาสาควรมีการอบรมอาชีพด้านการเกษตร คือ การเพาะปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ โดยการแนะนำส่งเสริมให้ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ ด้วยการนำผักพื้นบ้านหลากหลายชนิดมาปลูกริมรั้วหรือใกล้บ้าน และควรมีการสนับสนุนการเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่สนับสนุนอาชีพเกษตร เพื่อมาให้ความรู้ให้สมาชิกในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง), (2561), ได้ศึกษาวิจัยด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจ พบว่า พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พระสงฆ์ควรจัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการเผยแพร่หรือ

ส่งเสริมผลิตภัณท์ในชุมชน และพระสงฆ์ควรชักชวนประชาชนในการบริจาคเงิน เพื่อใช้ในการสนับสนุนการประกอบอาชีพของผู้ด้อยโอกาสหรือผู้สูงอายุ

6. ด้านการศึกษา

พระบัณฑิตอาสาควรส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาให้สูงขึ้น โดยการให้คำแนะนำและติดต่อประสานกับสถาบันการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน และควรเป็นผู้ริเริ่มความคิดในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนทุกเพศทุกวัยได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้หรืออบรมในด้านต่างๆ เช่น ด้านอาชีพ ด้านกฎหมาย ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมประเพณี หรือเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ พรชัย พันธุ์ธาดาพร, (2559), ได้ทำการศึกษาบทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุนด้านการศึกษาเป็นเรื่องที่คุ้นเคยสำหรับประชาชนทั่วไปกล่าวคือ วัดมีการจัดตั้งกองทุนหรือมูลนิธิสงเคราะห์ให้กับนักศึกษาที่ยากจน เรียนดี มีความประพฤติดี โดยพระสงฆ์จะมอบทุนให้ใน วันแม่ วันเด็ก วัดสงกรานต์ พิธีงานศพ ซึ่งส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความรู้สึกว่าวัดไม่เคยทิ้งเยาวชน ภายในชุมชนรวมทั้งการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์การศึกษาให้กับสถานศึกษาในชุมชน นอกจากนี้พระสงฆ์ยังเป็นวิทยากรให้ความรู้ให้กับโรงเรียนในชุมชนในหลายๆ เรื่องได้ เช่น วิชาภาษาอังกฤษ วิชาสังคมศึกษา วิชาพุทธศาสนา เป็นต้น เนื่องจากพระสงฆ์สมัยใหม่มีการศึกษาสูงขึ้น จึงเปรียบเสมือนเป็นการพึ่งพากันระหว่างวัดกับชุมชน

5.3 ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบาย

- 1) การบริหารจัดการ ควรเพิ่มปัจจัยที่ถวายเป็นรายเดือนแก่พระบัณฑิตอาสาเดือนละ 9,000 บาท (ค่าแรงงานขั้นต่ำ) ปัจจุบันได้รับ 4,000 บาท ซึ่งน้อยเกินไปสำหรับงานที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ
- 2) ปรับเปลี่ยนนโยบายของพระบัณฑิตอาสาเสียใหม่ให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเน้นเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 3) กำหนดแนวทางการปฏิบัติการกิจของพระบัณฑิตอาสา ให้ชัดเจนในแต่ละด้าน โดยให้พระบัณฑิตอาสามีส่วนร่วมจัดทำแนวทางปฏิบัติงาน
- 4) ชุมชนบ้านหลักและชุมชนบ้านบิรवार ควรจัดตั้งอาศรมและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทุกแห่ง และมีการสรรหาแกนนำชาวพุทธ อย่างน้อยชุมชนละ 2 คน
- 5) ควรจัดให้มีการอบรมพระบัณฑิตอาสาและแกนนำชาวพุทธ เรื่องหลักและวิธีการทางสังคมสงเคราะห์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานด้านสวัสดิการสังคมของชุมชนที่รับผิดชอบ

เชิงปฏิบัติ

- 1) ด้านการให้ความรู้ เครือข่ายพระบัณฑิตอาสา มีการประชุม พบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และองค์ความรู้ทุกเดือน โดยประชุมโดยตรงหรือประชุมออนไลน์
- 2) ด้านสุขภาพ ให้พระบัณฑิตอาสาจัดทำระบบฐานข้อมูล ประวัติและข้อมูลผู้ประสบปัญหาของชุมชนที่เป็นปัจจุบัน และเข้าถึงได้ง่าย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นและสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาได้

3) ด้านข้อมูลชุมชน ควรแยก 3 ประเภท คือ ข้อมูลครัวเรือน ควรสำรวจข้อมูลพื้นฐานของบุคคลและสมาชิกครัวเรือน และข้อมูลกลุ่ม กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนยากจน คนพิการ กลุ่มอาชีพต่างๆ และข้อมูลชุมชน บริบทชุมชน สภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และปัญหาต่างๆ ในชุมชน ควรมีการออกแบบการสำรวจข้อมูล และดำเนินการสำรวจอย่างน้อย 2 ปีต่อครั้ง

4) ด้านสิ่งแวดล้อม โครงการพระบัณฑิตอาสา ในแต่ละปีให้การสนับสนุนพระบัณฑิตอาสา นักพัฒนาที่มีผลงานโดดเด่น และเป็นที่ยอมรับ ด้านการจัดบริเวณอาศรมและนำชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม โดยถวายรางวัลหรือประกาศเกียรติคุณในการทำงานเพื่อสังคม เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่พระบัณฑิตอาสา นักพัฒนา

5) ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม โครงการมีการผนวกงานของเครือข่ายพระบัณฑิตอาสาที่ส่งเสริมในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไว้ในโครงการ เพื่อให้การทำงานเผยแผ่และงานพัฒนามีประสิทธิภาพมาก

6) ด้านเศรษฐกิจ โครงการ ทำปฏิทินการติดตามให้คำปรึกษาพระบัณฑิตอาสาในด้านอาชีพของชุมชน แนะนำแก่สมาชิกในเครือข่ายพระบัณฑิตอาสา รวมทั้งการติดตามผลการดำเนินงานเชิงประจักษ์อยู่เสมอ

5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้แนวทางของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การทำวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาเรื่อง “รูปแบบและวิธีการการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมของชุมชนบนพื้นที่สูง”

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน, การพัฒนาชุมชน, กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน. 2527.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. พระราชบัญญัติ ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546, กฎหมายลูก, ข้อกำหนดคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ว่าด้วยมาตรฐานการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2550, 2557. [<http://law.m-society.go.th/law/module.php?name=search&pg=showchild&do=88%7Ca>].
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. รายงานการศึกษาเรื่อง ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : เทพเพ็ญวานิช. 2548.
- การศาสนา, กรม. รายงานการศาสนาประจำปี 2539. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2539.
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมดุษย์. ทฤษฎีวิพากษ์ในนโยบาย และการวางแผนสังคม. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2550.
- กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ และคณะ, การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนเพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ, วารสารสมาคมนักวิจัย, 22 (1), 2560.
- คนด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- จิณณ์นิศา พงษ์ดีและคณะ, ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเหมืองแบ่ง ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย, วารสารการพัฒนาสุขภาพชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ตุลาคม – ธันวาคม 2558, 2558.
- จินต์ ดาววีระกุล. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน: ศึกษาเฉพาะหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดของจังหวัดนครสวรรค์ประจำปี 2527. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2527.
- จิระศักดิ์ ศักดิ์พิสิษฐ์, ความคิดเห็นของพระสงฆ์และครูเกี่ยวกับการสนับสนุนการศึกษาที่วัดให้แก่โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในวัด เขตกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- จิรพรรณ กาณจนะจิตรา, การพัฒนาชุมชน, (พิมพ์ครั้งที่ 10), กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530.
- จิระศักดิ์ ตริเดช, การเสริมสร้างพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยอย่างมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน บ้านห้วยลาด ตำบลหลักด่าน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย, 2553.
- เฉลิม เกิดโมลี, แนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบาย, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543 .
- เฉลียว บุรีภักดีและคณะ, ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน, กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภา

- สถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ. (ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง). 2545.
- เฉลียว บุรีภักดีและคณะ, ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: เอส อารพริตติ้งแมสโปรดักส์. 2545.
- ชอบ เข้มกลัด, รายงานการวิจัยประเมินผลหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสหวิทยาการ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2554.
- ชัยพร พิบูลศิริ. การค้ามนุษย์: ผลประโยชน์ทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์. 2549.
- ชาญ รูปสม. ความสามารถขององค์กรชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนศึกษากรณี กองทุนสวัสดิการชุมชนเมือง (กทม.)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. 2548.
- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์ และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา, 2526.
- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา เรื่องการพัฒนากิจการ คณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2526.
- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา เรื่องการพัฒนากิจการ คณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2526.
- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา เรื่องการพัฒนากิจการ คณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2526.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจน และคนด้อย โอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2546.
- ณัฐพร แสงประดับ. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นผลจากการพัฒนาการ ท้องเที่ยว: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2527.
- ถวิลวดี บุรีกุล. การศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี. กรุงเทพฯ : สถาบัน พระปกเกล้า. 2544.
- ทัศนีย์ ลักษณะวิชนชัย. การบริหารสังคมกับโครงสร้างสังคมไทย. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ ก๊อปปี้ (ประเทศไทย). 2548.
- ทินพันธ์ นาคะตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2529.
- นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2542.
- นพรัตน์ พาทีทิน, การตระหนักรู้ต่อผลกระทบทางสังคมของการดื่มแอลกอฮอล์ต่อผู้อื่นจาก ประสบการณ์ของพื้นที่ชุมชนต้นแบบงดเหล้าแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2561.
- นภาพร อัศวะรังสีกุล, ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ เปลี่ยนแปลง, งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิตประจำปี 2562, (26 เมษายน 2562), 2562.
- นเรนทร์ แก้วใหญ่, ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน : การพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษา, 2559,

- วารสาร SOUTHEAST BANGKOK JOURNAL Vol.2 No.2 July - December 2016.
 นันทนีย์ ไชยสุต, หลักทฤษฎีเบื้องต้นของการสังคมสงเคราะห์, เอกเผยแพร่ทางวิชาการ สาขาวิชา
 สังคมสงเคราะห์, กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.
- นันทินิทรพิยศิริ และคณะ. ประเทศไทยกับการไปสู่รัฐสวัสดิการ. กรุงเทพฯ : สำนักงานประกันสังคม.
 กองแผนงานและสารสนเทศ. 2550.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, กลวิธีแนวทางวิธีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา,
 กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.
- เนตรภิกษ นาควัชรและคณะ, วัดในกรุงเทพฯ การเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (2325-2525),
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์. 2548.
- ปนัดดา ใจเอื้อ. “สภาพปัญหาและความต้องการบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้าน
 ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้รับงานไปทำที่บ้านในกิจการตัดเย็บเสื้อผ้า เขตสายไหม, กรุงเทพฯ:
 วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์., 2543.
- ประชุม สุวดี. การตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์,
 2551.
- ประพันธ์พงศ์ ชิมพงษ์. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ใน
 พระบรมราชูปถัมภ์. 2551.
- ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล, (พิมพ์ครั้งที่2), กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2551.
- ปัทมวดี โกชนกุล ชูชุกิ. วรรณกรรมปริทรรศน์และการสร้างสังเคราะห์ความรู้ เรื่อง "สวัสดิการชุมชน
 ในประเทศไทย" โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). กรุงเทพฯ. :
 สำนักพิมพ์. 2552.
- ปิ่น มุทุกันต์, บันทึกการสัมมนาระดับชาติ “เรื่องพุทธเยาวชน.” 4-7 ธันวาคม 2513 สว่างคนิवास,
 สมุทรปราการ: อักษรสารนการพิมพ์. 2513.
- พจนานถ มนวรรินทรกุล, การสังคมสงเคราะห์เบื้องต้น, ม.ป.พ., 2526.
- พรหมทิพย์ เพชรมาก และวริฐฐา แก้วเกตุ, ภาพรวมความคืบหน้าผลการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการ
 ชุมชน 2548-2549 และบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, กรุงเทพฯ: ส่วนประเมินผลและ
 พัฒนาองค์ความรู้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคม
 และความมั่นคงของมนุษย์, 2550.
- พระครูกิตติวรานุวัตรและคณะ, บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทย, วารสารมหาจุฬานาค
 ธรรมศาสตร์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2561), 2561.
- พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ สุเทวเมธี), พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
 ประชาชน, วารสารปีที่ 14 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน - ธันวาคม 2561, บัณฑิต
 วิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2561.
- พระครูพิพิธสุตาทร, (บุญช่วย สิริธโร) และคณะ, ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ, นนทบุรี:
 สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), 2560.
- พระคุณฐิ เมธงูโร, (2546), สังฆะ”ในทัศนะท่านพุทธทาส, (<http://www.buddhadasa.org/>)

htm/articles/1-bdb/sangha.html, 2542.

พระเทพเวที, (ประยูรย์ ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต, พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิกจำกัด, 2544.

พระไพศาล วิสาโล, เบิกบานกลางคลื่นลม, กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2551.

พระมหาโยธิน โยธโก, ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2560). 2560.

พระมหาวิมลญาณ ทุยเทียนทอง, บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการจัดระเบียบชุมชนเพื่อสร้างเงินทุนในชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดสกลนครจังหวัดตราด บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562.

พระมหาวิมลญาณ ทุยเทียนทอง, พุทธและปรัชญาการปฏิบัติโดยอาชีพบำบัด บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2562.

พระมหาสุระพงษ์ สุรวโร (สีหมอก), ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพระครูโพธิวิธาน วัดโพธิ์การาม ตำบลโพธิ์สูง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2555.

พระศัลยา ศัลยา (บุญทอง), บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยในจังหวัดร้อยเอ็ด, วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ปีที่ 6 ฉบับที่ 10 (ธันวาคม 2562), 2562.

พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจุ), บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช, วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2561), 2561.

พุทธทาสภิกขุ, การสังคสมเคราะห์ที่ยังขาดอยู่, นนทบุรี : พิมพ์ที่บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, 2537.

พุทธทาสภิกขุ, เทคนิคการมีธรรมะ (ศีลธรรมกลับมา). กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 2526.

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, แผนที่ความดี ฉบับ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน. 2550.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์, นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์ การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, กรุงเทพฯ : คัดดีโสการพิมพ์, 2527.

ไพศาล รุ่งชัย และคณะ, การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณี: กระบวนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านจังหวัดพิษณุโลก, ภาควิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารจัดการสาธารณะสำหรับนักบริหาร,คณะรัฐศาสตร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

มงคล จันทรส่อง. ระดับความรู้ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของสมาชิก อบต. อำเภอชน

- แดน จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศิลปากรนครปฐม, 2544.
- มณฑล จันทรแจ่มใส. ปัจจัยการสื่อสารการตลาดที่มีต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกรณีศึกษา: เกาะมุก จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2551.
- ระพีพรรณ คำหอม. สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย (Social Welfare in Thai Society). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค. 2549.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (24 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา, 2550.
- รศ.ดร.วิมล รัชตะวรรณ และคณะ, กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะ, วารสารเทคโนโลยีภาคใต้ ปีที่ : 11 ฉบับที่ : 1 เลขหน้า : 231-238 ปี พ.ศ. : 2561.
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์การพิมพ์, 2542.
- วรรณ วลัยวานิช. ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- วิจิตร ระวิวงศ์, พุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์, วารสารวิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2, ก.ค.-ธ.ค. 2527.
- วิทย์ วิศเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, พระพุทธศาสนา (ส 0410-0411) พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2524.
- วิไลวัลย์ ฤกษ์เกษม, สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น., กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2529.
- ศรพล ตูละเสถียรและคณะ, การพัฒนาแบบจำลองจุลภาคเพื่อศึกษาบทบาทของหนี้ครัวเรือนที่มีต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในไทย, กรุงเทพฯ : สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง, 2558.
- ศรีปริยัติโมลี, พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต), บทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิทยานุกูล, 2516.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกาะช้างจังหวัดตราด. กรุงเทพฯ : บุญศิริการพิมพ์, 2547.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน), บทสรุปสำหรับผู้บริหารยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง (พ.ศ. 2555-2559), จาก <http://www.hrdi.or.th/research>.
- สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. 2550.
- สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน (พิมพ์ ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2547.
- สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, รายงานของคณะกรรมการพิจารณาโครงการประชุมการสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2505.
- สยาม อรุณศรีมรกตและคณะ, การใช้สารเคมีในการทำนาข้าวของเกษตรกรในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี, วารสารเกษตรพระวรุณ, ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2560, 2560.

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, (พิมพ์ครั้งที่ 6 ฉบับปรับปรุง), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, 2547.
- สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์, สารสำคัญของการทำงานมีส่วนร่วมของบุคลากร. กรุงเทพฯ : สามเจริญพาณิชย์, 2551.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10, (2550-2554), กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2550.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักทะเบียนราษฎรและเคหะ, กรุงเทพฯ : บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น, 2553.
- สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, 2541.
- สุทธิพงศ์ ปานเพ็ชร, เกษตรอินทรีย์ภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดฉะเชิงเทรา, กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2559.
- สุลักษ์ ศิวลักษ์, ศาสนากับสังคมไทย, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพลพันธ์พิมพ์, 2525.
- อภิชัย พันธเสน, สังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549.
- อัมมาร สยามวาลา และสมชัย จิตสุชน, แนวทางการแก้ปัญหาความยากจน: เสรีนิยมประชานิยมหรือรัฐสวัสดิการ, ในงานสัมมนาวิชาการสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยประจำปี 2550.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์, ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2548.
- เอกชาติรี สุขเสน, บทบาทพระสงฆ์ต่อการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยเอดส์, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.
- Barker, Larry L. and others. An Introduction to Small Group Communication. 1987.
- Brennen, T., and others. The Foundation of Social Casework. Sydney: Ian Movak Publishing, 1966.
- Butrym, Zofia T. The Mature of Social Work. London: The Macmillan Press Ltd., 1976.
- Fink, Arther E. The Field of Social Work, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1974.
- Friedlander, Walter A & Robert Z. Apte. Introduction to Social Welfare. Englewood cliff, N.L. : Prentice Hall. 1980.
- Reynolds, M. American Journal of Orthopsychiatry. 5,(2), 1935.
- Richmond, M.D. Integration of behavior and relaxation approaches into the treatment of chronic pain and insomnia. JAMA,. 276 (4), 313-318, 1996.
- Stroup, Herbert H. Social Work : An Introduction to the Field. New York: American Book Company, 1960.

Turner John. Development and Administration : Operational Implications for Social Welfare. New York : United State Committee, International Council on social welfare. 1974.

ภาคผนวก

บทคัดย่อ

ชื่อรายงานการวิจัย: แนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง

ผู้วิจัย: ผศ.ดร.ประเสริฐ ปอนถิ่น, พระครูสาทรธรรมสิทธิ,
พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, ผศ.ดร., นายสังวรณ สมบัติใหม่,
นายประวิทย์ วันตา

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ปีงบประมาณ: 2563

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง บทบาทการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาและเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูล คือ พระบัณฑิตอาสา ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชนและตัวแทนชุมชนผลวิจัยพบว่า 1) **ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง** ชุมชนมีปัญหา คือ ที่ดินอยู่ในพื้นที่เขตป่าสงวน การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การขนส่ง การใช้น้ำ หนี้สิน และยังขาดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม สวัสดิการผู้สูงอายุการเฝ้าป่า การจัดการขยะในชุมชน ด้านสุขภาพ ขาดคนริเริ่มในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 2) **บทบาทพระบัณฑิตอาสาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง** พบว่า พระบัณฑิตอาสา มีบทบาท คือ ด้านการเผยแผ่ สอนศีลธรรม เพิ่มเครือข่าย บรรพชาอุปสมบท ทำพิธีกรรม และให้ความรู้ด้านสุขภาพขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมกิจกรรมการกีฬา และให้ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดตั้งธนาคารข้าว และส่งเสริมเยาวชนศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 3) **ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา** พบว่า พระบัณฑิตอาสาควรมีบทบาท คือ เผยแผ่พุทธธรรม อบรมตนเองเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นในการปฐมพยาบาล ประสานงานกับหน่วยงานในชุมชน ตรวจสอบสุขภาพชุมชน ประสานงานมาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะในชุมชน การทำปุ๋ยอินทรีย์จากขยะควรเป็นผู้ริเริ่มให้ใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์ ส่งเสริมชุมชนให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม และควรเป็นผู้ริเริ่มความคิดในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

คำสำคัญ : การจัดสวัสดิการ, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Research Title : The approach of the participation of the
Graduated Buddhist volunteer Monks for hill
Tribe Development and the social welfare of
The community on the high ground.

Researchers: Assistant Professor Dr.PrasertPontin
Phrakrusathorndhammasith
Phrakrusiriboromthatpitak,Assistant Professor Dr.
Mr. Sangworn Sombatmai
Mr. Purawich Wanta

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya university,
Chiang Mai campus:

Fiscal Year : 2563 / 2020

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research aims to study the problem of community welfare on the high area, the role of the involvement of Graduated Buddhist volunteer Monks to develop hill tribes and suggesting the participation of Graduated Buddhist volunteer Monks. This research was a qualitative research, key - informants were the Graduated Buddhist volunteer Monks, village headman, village assistants, community committees and community representatives, research's results showed that 1) The problem of community welfare on high ground communities was problematic : land in the forest reserve, destruction of natural resources, transportation, water use, debt, and lack of group integration, elder welfare, forest tribal management, community waste management, health. 2) The role of the Graduated Buddhist volunteer Monks in participating in community welfare management on the high ground showed that the Graduate Volunteers played a role in the mission, teaching morality, increasing the network, the patronage of the monks. Perform rituals and provide basic health education, promote sports activities, and educate natural resources and the environment. Raise awareness of the community's values and local wisdom. The establishment of rice banks and the promotion of youth in higher education and 3) suggestions for welfare participation the high-ranking community of The King's Volunteer scholars found that the Graduated Buddhist volunteer Monks

should play a role: to spread Buddhist Dharma, train himself about the basics of first aid. Coordinate with community agencies Community Health Check-up, Coordination to educate you about waste disposal in the community Organic fertilizer from waste should be the originator of solar energy. To promote the community to preserve a good culture and tradition, and to be the originator of the idea of establishing a community learning center.

Keywords: Welfare, Community, Participation

บทนำ

ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

สวัสดิการสังคมเป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคมที่ทุกคนพึงได้รับ การมีสวัสดิการสังคมเป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคง และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในสังคม ในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมแบบเรียบง่ายมีระบบเกษตรพอเพียงซึ่งร่ำรวยวัฒนธรรม และงดงามด้วยวิถีพื้นบ้าน ชุมชนมีการจัดสวัสดิการบนพื้นฐานของการใช้ทุนทางสังคม ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรมชุมชน เช่น การจัดสรรที่ดินส่วนรวมไว้เป็นป่าสาธารณะทุกคนมีสิทธิใช้ประโยชน์ การจัดอาหารชุมชนในรูปแบบธนาคารข้าว โดยเก็บและปรับปรุงเมล็ดพันธุ์เพื่อแจกจ่ายให้ชุมชน การให้กำลังใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกันผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต เช่น การบายศรีสู่ขวัญ การบวชป่า การลงแขก ระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลและพึ่งพากันเองในครอบครัว เครือญาติ และชุมชนอยู่คู่สังคมไทยมานาน ระบบสวัสดิการเหล่านี้ได้ผ่านการใช้ พิสูจน์ ทดลอง จนกลายเป็นวิถีชีวิตอาจเรียกว่า วิถีสวัสดิการหรือลมหายใจของสวัสดิการชุมชน (จิระศักดิ์ ตรีเดช, 2553)¹

การจัดสวัสดิการสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันและการแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยในการสร้างโอกาส โดยการสร้างให้กับคนจน คนด้อยโอกาส ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการลดปัญหาทางสังคม เป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคมให้กับคนจนบางกลุ่ม ชดเชยความล้มเหลวของระบบตลาด และสร้างความสันติสุขให้เกิดแก่ผู้ยากไร้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ 2546)² การจัดสวัสดิการสังคมในสังคมไทย โดยภาพรวมจึงมีเป้าหมายป้องกันปัญหาความเดือดร้อนหรือการบำบัดรักษาโดยใช้รูปแบบการสงเคราะห์ การป้องกันปัญหาซึ่งเน้นการพัฒนาความรู้และฝึกอาชีพ และการพัฒนาศักยภาพความคิดและจิตใจ โดยการพัฒนาให้มีอารยะธรรมซึ่งมุ่งเน้นให้คนมีสวัสดิการชุมชนขั้นต่ำ คือ การจัดสวัสดิการสังคมที่ครอบคลุมถึงการสงเคราะห์สังคม การจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคม รวมทั้งการมองสวัสดิการสังคมเชิงนโยบายทางสังคมอย่างเป็นองค์รวมโดยใช้คนเป็นศูนย์กลาง จึงสามารถป้องกันปัญหาและพัฒนาได้ (อภิญา เวชชัย, 2546 อ้างถึงใน ชัยพร พิบูลศิริ และคณะ, 2549)³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นเขตการศึกษาหนึ่งในจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งรับภาระในการผลิตบัณฑิต การบริการวิชาการแก่ชุมชน การวิจัย และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นภาคเหนือ ได้ตระหนักว่า ควรขยายภารกิจต่อการเกื้อกูลสังคมไปสู่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่ตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่อำเภอรอบนอก ซึ่งปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง คือ

¹จิระศักดิ์ ตรีเดช, (2553), การเสริมสร้างพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยอย่างมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน บ้านห้วยลาด ตำบลหลักด่าน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย.

²ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 71-74.

³ชัยพร พิบูลศิริ. (2549). การค้ามนุษย์: ผลประโยชน์ทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.

ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำลำธาร และการทำไร่เลื่อนลอยตลอดถึงกองกำลังติดอาวุธประเภทต่างๆ แต่ปัจจุบันจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีปัญหาใหม่เกิดขึ้นแก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เช่น ปัญหาค่านิยม ทศนคติ การปรับตัวสถานภาพความเป็นคนไทย การศึกษา การประกอบอาชีพ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม วิทยาเขตเชียงใหม่ จึงจัด โครงการพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา ขึ้น โดยรับสมัครพระนิสิตที่จบการศึกษา ทำการฝึกอบรมแล้วส่งไปปฏิบัติงานหมู่บ้านชาวเขาในพื้นที่เป้าหมายเพื่อพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

โครงการพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา เริ่มตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2543 เป้าหมายคือการนำพระบ้นจิตอาสาปฏิบัติศาสนกิจครอบคลุมในหมู่บ้านชาวเขา 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยคัดเลือกนิสิตจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตต่าง ๆ ที่อาสาสมัครมาเป็นพระบ้นจิตนักพัฒนาบนพื้นที่สูงในเขตทุรกันดาร กระบวนการทำงานเน้นความต่อเนื่องมั่นคงและการทำงานแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ พันธกิจของโครงการพระบ้นจิตอาสา คือ 1) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนบนพื้นที่สูง 2) ด้านการรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้เท่าทันพิษภัยยาเสพติด รักษาป่าบดพื้นฟูผู้ติดยาเสพติด สร้างแกนนำเครือข่ายลด ละ เลิกยาเสพติด ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการเสริมสร้างด้านอาชีพ 3) ด้านการส่งเสริมสนับสนุนประสานงานและจัดสวัสดิการสังคมและงานสงเคราะห์บนพื้นที่สูง 4) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน เห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปลูกป่าทดแทน การบวชป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ สร้างเครือข่ายรักษาสีเขียว 5) การให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การสอนภาษาไทย ประสานงานให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ การเป็นพลเมืองที่ดี ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชุมชนในการคิดอย่างเป็นระบบ 6) ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาชนเผ่า สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญา ท้องถิ่น ประเพณีอันดีงาม สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณี และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

ด้วยเหตุผลการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในชุมชนหรือหมู่บ้านของบุคคลหรือครอบครัว กลุ่มและชุมชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้รับอย่างไร ปัญหาและความต้องการมีอย่างไรบ้าง สวัสดิการที่ได้รับมีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่เพียงใด และจะมีข้อเสนอแนะแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนบนพื้นที่สูงที่เป็นไปได้และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการมุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยมุ่งเน้นที่เพื่อศึกษาปัญหาด้านสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง บทบาทพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง และเพื่อเป็นแนวทางในการจัดสวัสดิการชุมชน ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง
- 2) เพื่อศึกษาบทบาทพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

3) เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา

ปัญหาที่ต้องการทราบ

- 1) ปัญหาการจัดการสวัสดิการของชุมชนเป็นอย่างไร
- 2) การจัดการสวัสดิการชุมชนของพระบัณฑิตอาสาในชุมชนเป็นอย่างไร
- 3) แนวทางการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงที่ดีของชุมชนควรเป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง” โดยมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน และแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการชาวบ้าน แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน ว่าเป็นอย่างไร โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจถึงสวัสดิการชุมชนว่ามีที่มาของแนวคิด มีกี่ชนิด กี่ประเภท มีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างไร กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในรูปแบบต่างๆ รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดอย่างไร และชุมชนมีความต้องการให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการดำเนินงานด้านสวัสดิการชุมชนอย่างเป็นระบบ

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด ภาคเหนือตอนบน คือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา อันเป็นพื้นที่ที่มีความสนใจด้านการดำเนินงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

3. ขอบเขตด้านประชากร

ศึกษาจากกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เป็นพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จากจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 อาศรม จังหวัดเชียงราย จำนวน 1 อาศรม และจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 อาศรม ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) พระบัณฑิตอาสา จำนวน 3 รูป ผู้นำ/สมาชิกชุมชน รวมทั้งสิ้น 30 รูป/คน

4. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก มีดังนี้ พระบัณฑิตอาสา ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน และประชาชน เพื่อให้เห็นแนวคิด หลักการ แนวทางกระบวนการและบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน ชุมชนละ 10 รูป/คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 รูป/คน

พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่

1. บ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด เชียงใหม่
2. บ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. บ้านสามัคคีเกา ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และประชาชน เพื่อให้เห็นแนวคิด หลักการ แนวทาง กระบวนการและบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนๆ ละ 10 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 30 รูป/คน ดังนี้

1. เจ้าอาวาสอาศรม	จำนวน 1 รูป
2. ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน 1 คน
3. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน 2 คน
4. คณะกรรมการชุมชน	จำนวน 4 คน
5. ตัวแทนประชาชน	จำนวน 2 คน

ผลการวิจัย

1. ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง จากข้อมูลที่สัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนมีปัญหาที่ดิน เป็นพื้นที่อยู่ในพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ไม่เอกสารสิทธิในการครอบครองที่ดิน ปัญหาเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งในชุมชนดอกแดง และมีปัญหาเรื่องการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร ถนนลูกรัง ทำให้การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรยังลำบาก โดยเฉพาะในฤดูฝน ปัญหาการใช้น้ำเพื่อการเกษตร พื้นที่ปลูกพืชผักระบบการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ ปัญหาสมาชิกชุมชนยังขาดความรู้ทางวิชาการที่เหมาะสมในการทำเกษตรอย่าง ปัญหาหนี้สินครัวเรือน ปัจจุบันทุกครัวเรือนมีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) จากกองทุนของกลุ่มสตรีแม่บ้าน จากธนาคาร กองทุน กยศ. ยืมเงินจากพ่อค้า หรือร้านค้าที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร

2) ปัญหาด้านสังคม พบว่า ชุมชนยังมีปัญหาการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของสมาชิก และปัญหาด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุและคนพิการไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย และปัญหาเรื่องการเดินทางไปรักษาที่สถานอนามัยหรือโรงพยาบาล ซึ่งอยู่ห่างไกลจากจังหวัดทำให้การเดินทางเป็นไปด้วยความยากลำบากค่าใช้จ่ายสูง

3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ปัญหาเรื่องน้ำดื่ม น้ำใช้ โดยเฉพาะในฤดูแล้งน้ำไม่พอใช้ ปัญหาการเผ่าป่า และปัญหาด้านการจัดการขยะในชุมชน มีการจัดการเรื่องขยะในครัวเรือนไม่มีการจัดการขยะอย่างมีระบบ

4) ปัญหาด้านสุขภาพ พบว่า ปัญหาการป้องกันและรักษาสุขภาพของตนเองของสมาชิกในชุมชนยังขาดความรู้เรื่องอาหารการกิน ลักษณะของชนเผ่าบางเรื่องยังบริโภคอาหารอย่างไม่ถูกต้อง การบริโภคอาหารสุกๆ ดิบๆ อาหารที่มีรสจัด หรือผักผลไม้บางชนิดที่ไม่เหมาะกับผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้สูงอายุ ปัญหาด้านสุขภาพทางจิต สังคมปัจจุบันวัตถุนิยมทำให้สมาชิกชุมชนอยู่กันแบบตัวใครตัวมัน เห็นแก่ตัวมากขึ้นไม่ค่อยฟังพากาอาศัยกัน ไม่ค่อยมีความสามัคคีกัน ไม่ค่อยมีกิจกรรมร่วมกัน ไม่ค่อยสนใจในการพัฒนาจิตใจ

5) ปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน พบว่า ชุมชนมีปัญหาขาดคนริเริ่มในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และปัญหาขาดสถานที่ที่เป็นส่วนรวมของชุมชนเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน และปัญหาการไม่กลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานในการดำเนินการ ชุมชนยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงและมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน และปัญหาการไม่มีระเบียบข้อบังคับให้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และปัญหาไม่มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน

2. บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

จากการสัมภาษณ์พระบัณฑิตอาสา ผู้นำชุมชน และตัวแทนสมาชิกชุมชน ด้านบทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง มีดังนี้

1) ด้านการให้ความรู้ พบว่า พระบัณฑิตอาสามีบทบาทด้านการเผยแพร่ สอนศีลธรรมในโรงเรียน ธรรมสังฆจร เพิ่มจำนวนอาศรมเครือข่ายหมู่บ้านบวร บรรพชาอุปสมบทและอบรมศีลจาริณีภาคฤดูร้อน ทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

2) ด้านสุขภาพ พระบัณฑิตอาสามีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน และการแจกจ่ายยาสามัญประจำบ้าน พร้อมทั้งบริการด้านสุขภาพเบื้องต้น การวัดความดันโลหิต วัดไข้ ส่งเสริมกิจกรรมการกีฬา (ลานธรรม ลานใจ ลานกีฬา) ให้กับชุมชน

3) ด้านสิ่งแวดล้อม พระบัณฑิตอาสามีบทบาทในการอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน เห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปลูกป่าทดแทน การบวชป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ สร้างเครือข่ายรักษาสีเขียว

4) ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม พระบัณฑิตอาสามีบทบาทในการอบรมให้สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญา ท้องถิ่น ประเพณีอันดีงาม สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณี เผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

5) ด้านเศรษฐกิจ พระบัณฑิตอาสาสาามีบทบาทในการจัดตั้งธนาคารข้าว ส่งเสริมเกษตรกรในการตั้งสหกรณ์เพื่อรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะชา กาแฟในชุมชน โดยให้

สมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ตามความต้องการและเหมาะสม ซึ่งจะทำให้สมาชิกครัวเรือนมีรายได้มากขึ้น และทำให้ความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

6) ด้านการศึกษา พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทในการสอนหนังสือตามโรงเรียนในชุมชน และเครือข่าย และแนะนำส่งเสริมให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาต่อไป

3. ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา

ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา มีดังนี้

1) ด้านการให้ความรู้ พระบัณฑิตอาสาสมัครจะให้บทบาทในการชักจูงให้เด็กเยาวชน และสมาชิกของชุมชนได้เข้ามาประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการสวดมนต์ นั่งสมาธิ เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้เข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

2) ด้านสุขภาพ พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทตนเองเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นในการรักษาพยาบาล และควรมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน อบต. หรือเทศบาล เพื่อจัดให้มีการอบรมเรื่องการป้องกันและรักษาสุขภาพอนามัย และมีการตรวจสุขภาพสมาชิกครัวเรือนทุกคน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำโครงการอบรมเรื่องสุขภาพ ก็สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพของคนในชุมชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และผู้นำทางจิตวิญญาณในการเผยแผ่ความรู้ด้านการพัฒนาจิตใจให้คนในชุมชนได้มีจิตใจบริสุทธิ์ผ่องใสตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

3) ด้านสิ่งแวดล้อม พระบัณฑิตอาสาสมัครมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกของชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะในชุมชนอย่างถูกวิธี รวมทั้งการทำปุ๋ยอินทรีย์จากขยะด้วย และพระบัณฑิตอาสาสมัครเป็นผู้ริเริ่มให้ชาวบ้านในการทำและ การใช้พลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์)

4) ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม พระบัณฑิตอาสาสมัครส่งเสริมชุมชนให้มีการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม โดยเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ประเพณีปีใหม่ มีการโล้ชิงช้า ขณะเดียวกันก็สามารถทำวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธเข้าไปเผยแผ่ ชักจูงใจคนในชุมชนให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้

5) ด้านเศรษฐกิจ พระบัณฑิตอาสาสมัครมีการอบรมอาชีพด้านการเกษตร คือ การเพาะปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ โดยการแนะนำส่งเสริมให้ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ ด้วยการนำผักพื้นบ้านหลากหลายชนิดมาปลูกริมรั้วหรือใกล้บ้าน และควรมีการสนับสนุนการเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่สนับสนุนอาชีพเกษตร เพื่อมาให้ความรู้ให้สมาชิกในชุมชน

6) ด้านการศึกษา พระบัณฑิตอาสาสมัครส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาให้สูงขึ้น โดยการให้คำแนะนำและติดต่อประสานกับสถานบันการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน และควรมีเป็นผู้ริเริ่มความคิดในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนทุกเพศทุกวัยได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้หรืออบรมในด้านต่างๆ เช่น ด้านอาชีพ ด้านกฎหมาย ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมประเพณี หรือเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- จิระศักดิ์ ตริเดช, (2553), การเสริมสร้างพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยอย่างมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน บ้านห้วยลาด ตำบลหลักด่าน อำเภอไม้พรวน จังหวัดเพชรบูรณ์, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยพร พิบูลศิริ. (2549). การค้ามนุษย์: ผลประโยชน์ทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์. สำนักงานสถิติแห่งชาติ, (2553), สำนะโนประชากรและเคหะ, กรุงเทพฯ : บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น.
- อัมมาร สยามวาลา และสมชัย จิตสุชน, (2550), แนวทางการแก้ปัญหาความยากจน: เสรีนิยมประชานิยม หรือรัฐสวัสดิการ, ในงานสัมมนาวิชาการสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ประจำปี 2550.
- พรณทิพย์ เพชรมาก และวริฏฐา แก้วเกตุ, (2550), ภาพรวมความคืบหน้าผลการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน 2548-2549 และบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, กรุงเทพฯ: ส่วนประเมินผลและพัฒนาองค์ความรู้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, หน้า 7.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2550), แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10, (2550-2554), กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากที่ได้ให้ความกรุณาให้คำแนะนำ และติดตามการทำวิจัยครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณอาจารย์ประเสริฐ ชัยพิภุสิต ที่ได้ให้ความกรุณาให้คำแนะนำแก้ไข และให้แนวคิดต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัย ในครั้งนี้ และขอขอบคุณ ผศ.ดร.นพดล ปัญญาวิรัตน์ ที่กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิจัยในครั้งนี้ จนสามารถเก็บข้อมูลภาคสนามได้ลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ที่สละเวลาในการตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องของงานวิจัย และพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้เกี่ยวข้องในการทำวิจัยในครั้งนี้ทุกท่านที่ได้กรุณาให้การสนับสนุนช่วยเหลือ และให้กำลังใจตลอดมา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับการช่วยเหลือและกำลังใจจากภรรยา และลูก ตลอดจนเพื่อนๆ บุคคลต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลืออีกมากที่ผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวนามได้หมดในที่นี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา และความปรารถนาดีของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงกราบขอบพระคุณ และขอบคุณไว้ในโอกาสนี้

ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบาย

- 1) การบริหารจัดการ ควรเพิ่มปัจจัยที่ถวายเป็นรายเดือนแก่พระบัณฑิตอาสาเดือนละ 9,000 บาท (ค่าแรงงานขั้นต่ำ)
- 2) ปรับเปลี่ยนนโยบายของพระบัณฑิตอาสาเสียใหม่ให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้
- 3) กำหนดแนวทางการปฏิบัติการกิจของพระบัณฑิตอาสา ให้ชัดเจนในแต่ละด้าน โดยให้พระบัณฑิตอาสามีส่วนร่วมจัดทำแนวทางปฏิบัติงาน
- 4) ชุมชนบ้านหลักและชุมชนบ้านบริวาร ควรจัดตั้งอาศรมและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทุกแห่ง และมีการสรรหาแกนนำชาวพุทธ อย่างน้อยชุมชนละ 2 คน
- 5) ควรจัดให้มีการอบรมพระบัณฑิตอาสาและแกนนำชาวพุทธ เรื่องหลักและวิธีการทางสังคมสงเคราะห์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานด้านสวัสดิการสังคมของชุมชนที่รับผิดชอบ

เชิงปฏิบัติ

- 1) ด้านการให้ความรู้ เครือข่ายพระบัณฑิตอาสา มีการประชุม พบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และองค์ความรู้ทุกเดือน โดยประชุมโดยตรงหรือประชุมออนไลน์
- 2) ด้านสุขภาพ ให้พระบัณฑิตอาสาจัดทำระบบฐานข้อมูล ประวัติและข้อมูลผู้ประสบปัญหาของชุมชนที่เป็นปัจจุบัน และเข้าถึงได้ง่าย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นและสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาได้

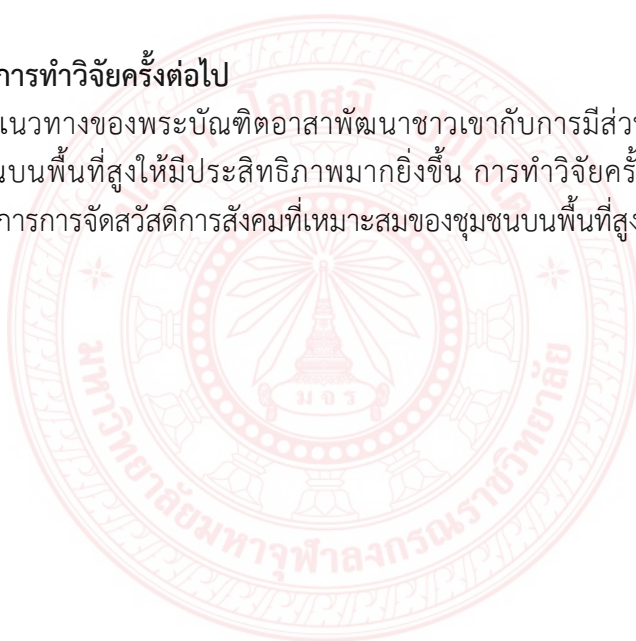
3) ด้านสิ่งแวดล้อม โครงการพระบัณฑิตอาสา ในแต่ละปีให้การสนับสนุนพระบัณฑิตอาสา นักพัฒนาที่มีผลงานโดดเด่น และเป็นที่ยอมรับ ด้านการจัดบริเวณอาศรมและนำชุมชนด้าน สิ่งแวดล้อม โดยถวายรางวัลหรือประกาศเกียรติคุณในการทำงานเพื่อสังคม เพื่อสร้างขวัญและ กำลังใจให้แก่พระบัณฑิตอาสา นักพัฒนา

4) ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม โครงการมีการผนวกงานของเครือข่ายพระบัณฑิตอาสาที่ ส่งเสริมในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไว้ในโครงการ เพื่อให้การทำงานเผยแผ่และงาน พัฒนามีประสิทธิภาพมาก

5) ด้านเศรษฐกิจ โครงการ ทำปฏิทินการติดตามให้คำปรึกษาพระบัณฑิตอาสาในด้านอาชีพ ของชุมชน แนะนำแก่สมาชิกในเครือข่ายพระบัณฑิตอาสา รวมทั้งการติดตามผลการดำเนินงานเชิง ประจักษ์อยู่เสมอ

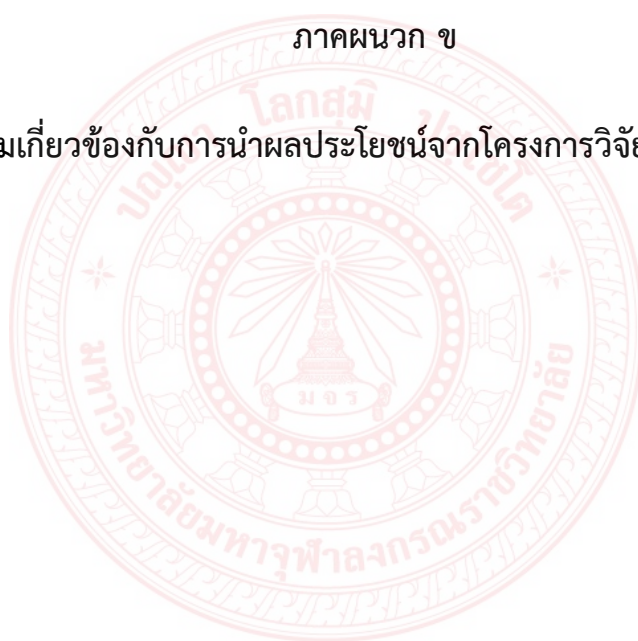
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้แนวทางของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาเขาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ สังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การทำวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาเรื่อง “รูปแบบและวิธีการการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมของชุมชนบนพื้นที่สูง”

ภาคผนวก ข

กิจกรรมเกี่ยวข้องกับการนำผลประโยชน์จากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น วิชาการสร้างเสริมสิทธิมนุษยชนในงานสังคมสงเคราะห์ วิชาหลักและวิธีการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย วิชาการสงเคราะห์ในพระไตรปิฎก วิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับมหาวิทยาลัยที่สงเคราะห์ทางการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวทางในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ในประเทศไทยให้เป็นแนวทางที่ดีขึ้น

- สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับนักวิชาการทางด้านการสงเคราะห์กับสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา กับมหาวิทยาลัยทั้งภาครัฐและเอกชน โดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกับกระทรวงศึกษาธิการ

2. กิจกรรมด้านปัญหาและมาตรการทางสังคม

- สามารถพัฒนาโครงการสงเคราะห์ชุมชนร่วมกับมหาวิทยาลัยที่สนใจ ในด้านต่างๆ เช่น ด้านหลักสูตร ด้านจัดการเรียนการสอน ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านอาชีพ

- สามารถพัฒนาและต่อยอดโครงการกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมของมหาวิทยาลัยทั้งภาครัฐ และเอกชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- สามารถนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชน ไปเผยแพร่ให้ชาวไทยทั้งในประเทศ และชาวต่างประเทศ

3. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการประชุมตัวแทนผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ด้านการจัดการเรียนการสอน เช่น การคัดเลือกนิสิตเข้ามาเรียน ด้านสวัสดิการความเป็นอยู่

- มีการปรึกษาร่วมกันกับโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
ศึกษาบทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนา ชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการ สวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง	1) ศึกษาปัญหาด้านการจัด สวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง	ข้อ 1	1. การจัดสร้างเครื่องมือ แบบสอบถามและแนวทาง ในการสัมภาษณ์ผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง
ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทพระบัณฑิต อาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วม การจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง โดยการใช้การศึกษาวิจัยภาคสนาม (Survey Research) และใช้ แบบสอบถาม (Questionnaire) กับ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1. พระบัณฑิต อาสา จำนวน 3 รูป 2. ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 3 คน 3. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 6 คน 4. คณะกรรมการชุมชน จำนวน 12 คน 5. ตัวแทนประชาชน จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 30 รูป/คน	2) บทบาทพระบัณฑิตอาสา พัฒนาชาวเขาในการมีส่วน ร่วมการจัดการสวัสดิการ ชุมชนบนพื้นที่สูง	ข้อ 2	2.ได้ทราบบทบาทพระ บัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ในการมีส่วนร่วมการจัดการ สวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง
การสัมภาษณ์ (Interview) และการ สังเกตการณ์ (Observation) กลุ่ม พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา กลุ่ม ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน และตัวแทน ประชาชน	3) แนวทางในการมีส่วนร่วม การจัดสวัสดิการชุมชนบน พื้นที่สูงของพระบัณฑิต อาสา	ข้อ 3	3.ทำให้ทราบแนวทางในการ มีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการ ชุมชนบนพื้นที่สูงของพระ บัณฑิตอาสา

ที่ อว. /

9 กันยายน 2563

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้ใหญ่บ้าน บ้านสามัคคีเก่า

ด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปอนถิ่น อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ หน่วยงานวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่ ได้จัดทำวิจัย เรื่อง “พระบัติตอสาพัฒนาชาวเขาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ
สังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง” เพื่อศึกษา เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง
ศึกษาบทบาทพระบัติตอสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง
และเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัติตอสา

ในการนี้ วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ จึงใคร่ขออนุญาตให้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ปอน
ถิ่น เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรในการสัมภาษณ์ คือ 1) กลุ่มพระธรรมบัติตอสาพัฒนาชาวเขา
จำนวน 1 รูป 2) กลุ่มตัวแทนชุมชน จำนวน 9 คน รวมจำนวน 10 รูป/คน และขอแจ้งให้บุคลากร
ดังกล่าวให้ทราบด้วย เพื่อทำการวิจัยดังกล่าว ณ ชุมชนของท่าน ส่วนเวลาสัมภาษณ์จะนัดหมายใน
ภายหลัง และข้อมูลที่ได้รับจะปกปิดไว้เป็นความลับ

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุญาตและดำเนินการต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสุตพัฒน์โนดม,ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ที่ อว. /

9 กันยายน 2563

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้ใหญ่บ้าน บ้านแม่ลิดป่าแก

ด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปอนถิ่น อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ หน่วยงานวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่ ได้จัดทำวิจัย เรื่อง “พระบัติตอสาพัฒนาชาวเขาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ
สังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง” เพื่อศึกษา เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง
ศึกษาบทบาทพระบัติตอสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง
และเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัติตอสา

ในการนี้ วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ จึงใคร่ขออนุญาตให้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ปอน
ถิ่น เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรในการสัมภาษณ์ คือ 1) กลุ่มพระธรรมบัติตอสาพัฒนาชาวเขา
จำนวน 1 รูป 2) กลุ่มตัวแทนชุมชน จำนวน 9 คน รวมจำนวน 10 รูป/คน และขอแจ้งให้บุคลากร
ดังกล่าวให้ทราบด้วย เพื่อทำการวิจัยดังกล่าว ณ ชุมชนของท่าน ส่วนเวลาสัมภาษณ์จะนัดหมายใน
ภายหลัง และข้อมูลที่ได้รับจะปกปิดไว้เป็นความลับ

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุญาตและดำเนินการต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสุตพัฒน์นตม,ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ที่ อว. /

9 กันยายน 2563

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้ใหญ่บ้าน บ้านดอกแดง

ด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปอนถิ่น อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ หน่วยงานวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่ ได้จัดทำวิจัย เรื่อง “พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ สังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง” เพื่อศึกษา เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง ศึกษาบทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง และเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา

ในการนี้ วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ จึงใคร่ขออนุญาตให้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ปอน ถิ่น เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรในการสัมภาษณ์ คือ 1) กลุ่มพระธรรมบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา จำนวน 1 รูป 2) กลุ่มตัวแทนชุมชน จำนวน 9 คน รวมจำนวน 10 รูป/คน และขอแจ้งให้บุคลากร ดังกล่าวให้ทราบด้วย เพื่อทำการวิจัยดังกล่าว ณ ชุมชนของท่าน ส่วนเวลาสัมภาษณ์จะนัดหมายใน ภายหลัง และข้อมูลที่ได้รับจะปกปิดไว้เป็นความลับ

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุญาตและดำเนินการต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสุตพัฒน์นอม,ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับผู้นำ

คำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง

.....

- 1) ด้านการจัดงานสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทำบุญ ไหว้พระ () เข้าร่วม () ไม่เข้าร่วม
เพราะ
- 2) หากมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อการศึกษาอบรมชาวบ้านขึ้นในหมู่บ้าน ท่านเห็นด้วยหรือไม่ ()
เห็นด้วย () ไม่เห็นด้วย เพราะ
- 3) หากมีการอบรมชาวบ้านในด้านต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านมีความรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้กับ
ตนเองได้ อาชีพและสุขภาพ () เห็นด้วย () ไม่เห็นด้วย เพราะ
- 4) พระบัณฑิตอาสาควรมีบทบาทช่วยเหลือชาวบ้านโดยตรงหรือเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับ
หน่วยงานต่างๆ ท่านคิดว่าพระบัณฑิตฯ ทำได้หรือไม่
() ทำได้ เพราะ
() ทำไม่ได้ เพราะ
เหมาะสมหรือไม่
() เหมาะสม
() ไม่เหมาะสม เพราะ
- 5) งานหรือกิจกรรมด้านสวัสดิการสังคมในหมู่บ้านหากท่านได้รับการอบรมและรับผิดชอบ
(1) งานด้านการช่วยเหลือผู้เดือดร้อนรายบุคคลหรือครอบครัว (คนยากจน คนพิการ ผู้สูงอายุ
ผู้ป่วยเรื้อรัง) ท่านจะสำรวจข้อมูลด้านบุคคลนี้ได้หรือไม่ () ได้ () ไม่ได้ เพราะ
.....
(2) การจัดตั้งกลุ่มในหมู่บ้าน ท่านคิดว่าจะสามารถตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในหมู่บ้านที่สำคัญได้
หรือไม่
() กลุ่มผู้สูงอายุ
() กลุ่มสตรีหรือแม่บ้าน
() กลุ่มอาชีพต่างๆ
() กลุ่มเด็กและเยาวชน
() อื่นๆ
.....
(3) การพัฒนาหมู่บ้านทุกด้าน หากมีการประชุมเพื่อค้นหาปัญหาและหาแนวทางแก้ไข ท่าน
คิดว่าชาวบ้านจะให้ความร่วมมือเป็นส่วนมากหรือไม่
() ชาวบ้านให้ความร่วมมือ เพราะ
() ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ เพราะ
-การจัดทำโครงการในหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาทุกปี ท่านทำได้หรือไม่

- () ได้ () ไม่ได้ เพราะ
6. พระบัณฑิตอาสาฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและเขียนโครงการต่างๆ
- () ทำได้ เพราะ
- () ทำไม่ได้ เพราะ
7. เปี้ยยังชีพ
- เปี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือไม่
- () ควร ควรปรับอย่างไร
- () ไม่ควร เพราะอะไร
- เปี้ยคนพิการ
- () ควร ควรปรับอย่างไร
- () ไม่ควร เพราะอะไร
8. เงินสวัสดิการช่วยเหลือเด็กแรกเกิด ถึง 5 ปี คนในหมู่บ้านมีคนได้รับหรือไม่ ถ้ามีมีกี่คน..
- ควรปรับเปลี่ยนอย่างไร
9. คนในหมู่บ้านมีผู้ที่ลงทะเบียนเป็นเกษตรกร และลงทะเบียนขอรับเงินช่วยเหลือจากรัฐ 3 เดือนๆ ละ 5,000 บาท มีหรือไม่
- () มี มีกี่ครอบครัว
- () ไม่มี เพราะ
10. หากมีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน (อสสม) ท่านยินดีที่จะให้ความร่วมมือหรือไม่ () ยินดี () ไม่จำเป็น เพราะ
- ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- ก. ข้อคิดเห็น 1)
- 2)
- ข. ข้อเสนอแนะ 1)
- 2)

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับสมาชิกชุมชน

คำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง

.....

1. ข้อมูลทั่วไป

- 1) ชื่อหมู่บ้าน..... หมู่ที่..... ต. อ. จ.
 - 2) ในหมู่บ้านมีหลังคาเรือน จำนวน..... ครั้วเรือน
 - 3) ความเชื่อ ประชาชนนับถือพุทธ จำนวน คน นับถือคริสต์คน ศาสนาอื่น คน
 - 4) หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาตั้งในชุมชน
() อาศรม () อานามัย () โรงเรียน/ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก () อื่นๆ เช่น โครงการหลวง
 - 5) ผู้สำเร็จการศึกษา
ป.ตรี คน ป.โท คน ป.เอก คน
 - 6) โครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภค
- สภาพถนน ฤดูฝน ร้อน เป็นอย่างไร
-เส้นทางจากเมืองสู่หมู่บ้าน ระยะทาง กิโลเมตร
-สะพานข้ามลำน้ำ () คอนกรีต () ไม้ () รางหรือท่อระบายน้ำ
 - 7) ไฟฟ้า ในชุมชนไฟฟ้าใช้จากอะไร () โซล่าเซลล์ () ไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ใช้ทุกหลังคาเรือนหรือไม่
- ครอบครัวยังไม่มีไฟฟ้าใช้ จำนวน หลังคาเรือน เป็นเพราะเหตุใด
-ในหมู่บ้านมีปัญหาการใช้ไฟฟ้าอย่างไร (ฝนตก พายุ ไม่มีคนดูแลหรือช่างในหมู่บ้าน)
-
- 8) น้ำประปา ในชุมชนมีน้ำประปา () ประปาภูเขา () ประปาส่วนภูมิภาค () บ่อน้ำใต้ดิน
-มีการบริหารอย่างไร (คณะกรรมการ)
-มีการจัดเก็บค่าน้ำหรือไม่ () ไม่มี () มี
-ถ้ามีเก็บอย่างไร
-ในชุมชนมีการจัดเก็บค่าน้ำประปาอย่างไร ก็บาทต่อครัวเรือน
-หากมีปัญหา เช่น น้ำไม่ไหล หรือน้ำขุ่น หรือท่อน้ำแตก จะแก้ไขปัญหามาอย่างไร
-มีกองทุนน้ำประปาหรือไม่
-ลักษณะของน้ำประปาใสสะอาดหรือไม่
-มีเครื่องกรองน้ำหรือใช้วิธีการแบบชาวบ้าน โดยใช้กรวด หิน กรอง หรือน้ำที่ไม่ได้ผ่านการกรอง
-น้ำประปาใช้ () อุบโศก () บริโศก
-น้ำประปามีใช้ตลอดปีหรือไม่ ถ้าหากฤดูแล้งน้ำไม่พอใช้จะแก้ไขปัญหามาอย่างไร

-แนวทางแก้ไขปัญหาน้ำประปาระยะยาว

() ของบจากรัฐมาทำท่อ

() ขุดสระน้ำประปาหมู่บ้าน

9) เสียงตามสาย () มี () ไม่มี ถ้ามีใช้ได้หรือไม่

-มีปัญหาอย่างไรบ้าง

-มีกำลังส่งครอบคลุมทุกหลังคาเรือนหรือไม่

-ผู้ใช้เครื่องมือสื่อสารตามสาย คือ () พระสงฆ์ () ผู้นำชุมชน

-ผู้ที่ใช้สื่อเคยได้รับการอบรมวิธีการเนื้อหาการสื่อสาร () ได้รับการอบรม () ไม่ได้รับการ

อบรม

-สื่อสารให้ชาวบ้านทุกวันหรือไม่.....ใช้เวลาใด กี่โมงถึงกี่โมง

-เรื่องหรือข่าวสารที่สำคัญที่สื่อสารกับชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเรื่องอะไร (อาชีพ หรือข่าวสารที่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน)

-ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร

2. ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ มีอะไรบ้าง

(1) ที่ดิน ในชุมชนมีที่ดินทำกิน (ประมาณ)

-นา จำนวน ไร่ ที่ทำสวน จำนวน ไร่ ที่ปลูกพืชไร่ จำนวน..... ไร่

-ถ้าไม่มีที่ดินทำกินหรือมีเล็กน้อย ท่านมีอาชีพทำอะไร

(2) อาชีพ อาชีพนอกการเกษตร อุตสาหกรรมในครัวเรือน (ไม้กวาด พัด ตะกร้า

ฯลฯ)

- อาชีพรับจ้าง

- การเกษตรที่ใช้การใช้ปุ๋ยเคมีหรือยาปราบศัตรูพืชมีปัญหาหรือความ

ต้องการอย่างไรบ้าง

-ทราบหรือไม่ว่าการใช้ปุ๋ย หรือยาปราบศัตรูพืช มีอันตรายหรือไม่ ถ้ามีจะ

แก้ไขอย่างไร

-หากจะมีการอบรมการใช้ปุ๋ยชีวภาพ ท่านยินดีที่จะเข้าร่วมหรือไม่

-ปลูกพืชอะไรบ้าง

-ปลูกพืช จำนวน ไร่ ปลูกข้าวนาดำ จำนวน ไร่

ปลูกข้าวไร่ จำนวน ไร่ ปลูกพืชผัก ปลูกจำนวน ไร่ มีรายได้ต่อปี

เท่าไร.....ปลูกข้าวโพด จำนวน ไร่

-มีการทำเกษตรแบบหมุนเวียนหรือไม่ หากปลูกพืชซ้ำที่ ปลูกกี่ปีแล้ว

ปล่อยทิ้งไว้กี่ปีจึงกลับเวียนมาทำใหม่ ถ้าหากมีการปลูกพืชแต่ละชนิดใช้ปุ๋ยเคมี

หรือไม่

-มีการใช้ปุ๋ยกับพืชชนิดใด

-ยาปราบศัตรูพืชให้กับพืชอะไร

-ปีหนึ่งใช้ปุ๋ยเป็นเงินจำนวนเท่าไร

-ยาปราบศัตรูพืชเป็นเงินจำนวนเท่าไร

-เกษตรกรเคยอบรมเรื่องปุ๋ยชีวภาพ น้ำส้มควันไม้ การทำน้ำหมักชีวภาพ
เกษตรปลอดสารหรือไม่

-การเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงอะไร () ไก่ () หมู () ปลา () อื่นๆ

-เลี้ยงไว้เพื่อทำอะไร () อาหาร () ทำพิธีกรรม

-อาชีพรับจ้างในชุมชนมีหรือไม่

-เกษตรกร ได้ขอเงินช่วยเหลือจากผลกระทบภัยโควิดจากรัฐหรือไม่

-ท่านลงทะเบียนท่านได้รับเงินจำนวนเท่าไร

(3) หน่วยงานหรือองค์กรหรือกลุ่มทางเศรษฐกิจในชุมชน

1) ธนาคารข้าว ในชุมชนมีธนาคารข้าวหรือไม่ () มี () ไม่มี

-ถ้ามีตั้งเมื่อไหร่ เดือน พ.ศ.

-ผู้ริเริ่มก่อตั้งคือ

-ปัจจุบันมีสมาชิก คน มีข้าวอยู่ในยุ้งเมื่อจัดตั้ง จำนวน ถึง

-หลักเกณฑ์การยืมข้าวอย่างไร (เช่น ยืมข้าวเปลือก 2 ถึง ใช้คืน 3 ถึงใน

ระยะเวลา

3 เดือนหรือ 6 เดือน)

-หากไม่ใช้คืนข้าวเปลือกจะใช้เงินคืนอย่างไร

-เป็นจำนวนเงินตามที่ระบุไว้

-มีคณะกรรมการจำนวน คน

-คนที่ยืมข้าวเปลือกได้ต้องเป็นคนที่มีอาชีพอยู่ในชุมชนหรือไม่

-ผลการดำเนินงานที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีคนยืมกี่คน ในยุ้งฉางมีจำนวน

ข้าวเปลือกกี่ถัง และมีปัญหาอะไรบ้าง

2) ร้านค้า

-ในชุมชนมีร้านค้าหรือไม่ () มี () ไม่มี ถ้ามีจำนวน แห่ง

-มีการค้าอะไรบ้าง (ปุ๋ย อาหารแห้ง เนื้อสด พืชผัก เครื่องดื่ม)

-ปัจจุบันในชุมชนมีรถเร่ขายสินค้าเข้ามาขายในหมู่บ้านหรือไม่ ถ้ามีขาย

อะไรบ้าง

-ชาวบ้านนิยมซื้อของที่นำมาขายเร่หรือไม่ () มาก () น้อย

2) ปัญหาด้านสังคม มีอะไรบ้าง

กลุ่มที่ได้รับสวัสดิการตามกฎหมาย

(1) ด้านผู้สูงอายุ

- ในชุมชนมีผู้สูงอายุจำนวน คน ได้เบี้ยยังชีพ จำนวน
 คน ไม่ได้เบี้ยยังชีพ จำนวน คน ผู้ที่ไม่ได้มีปัญหาเรื่องอะไร
 -มีการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุหรือไม่
 -ถ้ามีตั้งขึ้น ปี พ.ศ. ปัจจุบันมีสมาชิก คน
 -มีการดำเนินกิจกรรมอะไรบ้าง
 -มีการประชุมกันเป็นเนืองนิตย์หรือไม่ / หนึ่งหรือสองเดือนต่อครั้ง
 -มีปัญหาด้านสุขภาพ เช่น เป็นโรคติดต่อ (เบาหวาน ความดัน มะเร็ง
 โรคหัวใจ) จำนวน คน
 -ผู้สูงอายุที่มีอาชีพรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตหรือไม่
 -ถ้าไม่เพียงพอแก้ปัญหาอย่างไร

(2) คนพิการ

- ในชุมชนมีคนพิการ จำนวน คน ได้รับเบี้ยยังชีพ เป็นเงินจำนวน
 บาท/เดือน
 -ผู้พิการที่ได้รับสวัสดิการ จำนวน คน ที่ไม่ได้ จำนวน คน
 -ไม่ได้รับเพราะอะไร
 -มีปัญหาอะไรบ้าง

(3) คนยากจน

- ในชุมชนมีครอบครัวยากจน จำนวน ครอบครัว
 -ในรอบปีเคยได้รับสวัสดิการอะไรบ้าง
 -ในชุมชนมีชาวบ้านมีความเดือดร้อนด้านอาชีพรายได้อะไร เช่น หนี้สิน
 (จากหน่วยงานอะไร (ธนาคาร ยืมนอกระบบ))
 -ชาวบ้านยืมเงินไปเพื่ออะไร () เช่าซื้อรถยนต์ () เช่าซื้อจักรยานยนต์ ()
 โทรศัพท์มือถือ
 -มีโทรศัพท์มือถือครบทุกครอบครัวหรือไม่ () มีครบ () ไม่ครบ มี
 ทั้งหมด เครื่อง

- ในชุมชนมีรถยนต์ จำนวน คัน ในชุมชนมีจักรยานยนต์ จำนวน
 คัน

(4) กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนเงินล้านมีหรือไม่

- มีคณะกรรมการ คน มีสมาชิก จำนวน คน
 -เงินกองทุน จำนวน บาท มีผู้กู้ จำนวน คน
 -มีระเบียบกองทุนหรือไม่ (ถ้าขอถ่ายเอกสารประกอบ)
 -กองทุนมีปัญหาอะไรบ้าง (เช่น กู้แล้วไม่ยอมใช้คืน)
 -กู้ได้เท่าไร / คน
 -ดอกเบี้ยเท่าไร / เดือน

3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

ในหมู่บ้าน

-ในครัวเรือนมีการจัดการเรื่องขยะอย่างไร () นำไปฝังกลบ () เผา () วิธีอื่นๆ

.....
-การจัดการสิ่งแวดล้อมรอบบ้านให้มีลักษณะน่าอยู่น่าอาศัยหรือไม่ () มี () ไม่มี
นอกหมู่บ้าน

-ชุมชนมีการป้องกันไฟฟ้าในอดีตที่ผ่านมา มีการป้องกันไฟฟ้าที่เกิดขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงหมู่บ้าน

หรือไม่ () มี () ไม่มี

-ชาวบ้านมีการอบรมการป้องกันไฟฟ้าหรือไม่ ถ้ามี มีหน่วยงานใดเข้ามาจัดการอบรม มีชาวบ้านเข้าอบรม คน

-การเผาหญ้า กิ่งไม้ หรือต้นข้าวโพด ตอซังข้าวมีความจำเป็นหรือไม่ หากจำเป็นต้องเผา ควรทำอย่างไร

4) ปัญหาด้านสุขภาพ

-ในชุมชนมี รพ.สต.หรือสถานอนามัยหรือไม่ () ไม่มี () มี

-หากมี มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ จำนวน คน

-อสม.มีหรือไม่ ถ้ามีเจ้าหน้าที่ จำนวน คน

-มีผู้ป่วยที่เป็นโรคเรื้อรังที่ไม่ติดต่อ มีจำนวน คน

-ผู้ป่วยติดล้อ ติดเตียง มีจำนวน คน

-ได้รับการช่วยเหลือดูแลอย่างไร

5) ปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน

-มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือไม่

() มี () ไม่มี

-ถ้ามี ศูนย์การเรียนรู้ได้ทำอะไร หรือมีกิจกรรมอะไรบ้าง

1) 2)

-สมาชิกชุมชน (ภายในหมู่บ้าน) มีการประชุมกันทุกเดือนหรือไม่

() ทุกเดือน () 2 เดือน/ครั้ง () ไม่มีประชุมทั้งเลย

-กฎ กติกาของหมู่บ้าน เรื่องการประชุม มีอย่างไร (เช่น ทุกครัวเรือนต้องมีตัวแทนเข้าร่วมประชุมประจำเดือน ใครไม่มา ถูกปรับเงิน เป็นต้น)

.....
-การใช้หอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย สื่อสารให้คนในชุมชนทราบ มีลักษณะ

() บอกข่าวของทางราชการให้ทราบ

() บอกเหตุที่เป็นเรื่องเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

() ให้ความรู้และคำแนะนำในการปฏิบัติตัว ด้านการป้องกัน รักษาสุขภาพ อาหาร

น้ำดื่ม โรคภัยไข้เจ็บ

() ให้ความรู้ความเข้าใจ เรื่องป่าไม้ การอนุรักษ์ดิน และน้ำ การป้องกันไฟฟ้า

-หากยังไม่มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ท่านคิดว่า

() ควรจัดตั้งขึ้น () ไม่จำเป็นต้องจัดตั้ง เพราะ

-ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ควรมีหัวหน้าศูนย์ฯ หรือ ผู้ประสานงาน ปฏิบัติงานอยู่ประจำ อยู่ในหมู่บ้านหรือไม่

() ควรมี () ไม่ต้องมี เพราะ

-หัวหน้าศูนย์ฯ หรือผู้ประสานงาน ควรเป็นบุคคลที่เป็น

() พระบัณฑิตอาสา () บัณฑิตอาสา (จบ ป.ตรีขึ้นไป)

-หน้าที่หลักของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ

() การค้นหาปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของคนในชุมชน

() การรวมตัวรวมกลุ่มกันจัดทำโครงการด้านอาชีพรายได้ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม สาธารณูปโภคพื้นฐาน วัฒนธรรมประเพณี และการพัฒนาจิตใจ

() การประชุมอบรมด้านการป้องกันสาธารณภัยและเรื่องสิทธิหน้าที่พลเมืองไทย

3. บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง

1) ด้านการให้ความรู้

() สอนศีลธรรมในโรงเรียน

() ธรรมสัจจา

() สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

() สอนธรรมศึกษา

() เพิ่มจำนวนอาสาสมัครเครือข่าย

() บรรพชาอุปสมบทและอบรมศีลจารีนิภาคฤดูร้อน

() จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ พัฒนาตนเองของคนในชุมชน อบรมสุขภาพ อาชีพ ด้านเทคนิค

ด้านช่างต่างๆ ช่างก่อสร้าง

() การสอนภาษาไทย

() ประสานงานให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ การเป็นพลเมืองที่ดี

() ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชุมชนในการคิดอย่างเป็นระบบ

() อื่นๆ

2) ด้านสุขภาพ พระบัณฑิตอาสาได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง

() การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน

() ส่งเสริมกิจกรรมการกีฬา (ลานธรรม ลานใจ ลานกีฬา)

() จัดอบรมค่ายคุณธรรมเรียนรู้เท่าทัน “ เอดส์ ”

-ประสานและจัดการสงเคราะห์ () เด็ก () สตรี () คนชรา () คนพิการ () ครอบครัว กลุ่ม

() ชุมชนและผู้ได้รับ () ผลกระทบจากโรค () ภูมิคุ้มกันบกพร่อง (เอดส์)

() การประสานและสงเคราะห์เฉพาะหน้ากรณีฉุกเฉินเร่งด่วน เช่น อุทกภัย วาตภัยและธรรมชาติ(อุ้งยั้งชีพ, ผ้าห่มกันหนาว, เสื้อผ้า, ยารักษาโรค)

() การค้นหาปัญหาและจัดทำโครงการร่วมกับชุมชนในการพัฒนากลุ่ม และแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างครบวงจร

- () สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้เท่าทันพิษภัยยาเสพติด
- () รักษาบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด
- () สร้างแกนนำเครือข่ายลด ละ เลิกยาเสพติด
- () ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการเสริมสร้างด้านอาชีพ
- () อื่นๆ

3) ด้านสิ่งแวดล้อม พระบัณฑิตอาสาได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง

() การอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน เห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- () การปลูกป่าทดแทน
- () การบวชป่าชุมชน
- () การทำแนวกันไฟ
- () สร้างเครือข่ายรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม
- () อื่นๆ

4) ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม

() สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญา ท้องถิ่น ประเพณีอันดีงาม

- () สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณี
- () เผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน-การท่องเที่ยว
- () อื่นๆ

5) ด้านเศรษฐกิจ

() ธนาคารข้าว

() โครงการอบรมด้านการส่งเสริมอาชีพการเกษตร เช่น ทำปุ๋ยชีวภาพ เลี้ยงสัตว์ แปรรูปอาหาร หา / แจกพันธุ์พืชให้ชาวบ้าน ส่งเสริมปลูกไม้ยืนต้น เช่น 1) ไม้ผลยืนต้น ขนุน สะเดา มะม่วง มะขามป้อม 2) พืชล้มลุก เช่น ผักกาด คื่นช่าย เห็ด ฯ 3) ส่งเสริมเลี้ยงสัตว์ เช่น หมูหลุม ไก่ ปลา จิ้งหรีด

- () เป็นผู้ประสาน เจ้าหน้าที่ทางการเกษตรมาอบรมความรู้ให้กับชาวบ้าน
- () อื่นๆ

6) ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

- ก. ข้อคิดเห็น 1)
2)
- ข. ข้อเสนอแนะ 1)
2)

สรุป

1. เป็นผู้ให้ความรู้

2. เป็นผู้จัดการ
3. เป็นนักพัฒนา
4. เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ

4. ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบ้นจิตอาสา
การปรับเปลี่ยนนโยบายที่นำไปสู่การปฏิบัติงานของพระบ้นจิตอาสา

- 1) () การทำอาศรมให้ร่มรื่น
ปลูกไม้ผลยืนต้น และไม่ใช้สอย บริเวณของอาศรม เป็นตัวอย่างให้กับชาวบ้าน
- 2) () การสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
เพราะ
- 3) () การสร้างแกนนำ ชาย หญิง ในชุมชนเพื่อเป็นทีมหรือคณะทำงาน
เพราะ
- 4) () การสำรวจ จัดทำแผนงานโครงการ พัฒนาคุณภาพชีวิตหรือสงเคราะห์โดยเฉพาะผู้ด้วย
โอกาส (เด็ก คนยากจน คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง)
- 5) () การเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องธรรมะ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนในชุมชนและเป็นผู้นำทางจิต
วิญญาณ
() เห็นด้วย () ไม่เห็นด้วย
- 6) () เป็นผู้จัดการ ประสานงานหรือปรับเปลี่ยนชีวิตความเป็นอยู่ของตนในชุมชนให้ดีขึ้น
- 7) () การอนุรักษ์ ส่งเสริมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 8) () เป็นนักพัฒนาและนักสังคมสงเคราะห์ชุมชน โดยเฉพาะ ด้านสวัสดิการสังคมของชุมชน
เพราะ

ภาคผนวก จ

รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย

ภาคผนวก ฉ
แบบสรุปโครงการวิจัย

แบบสรุปโครงการวิจัย
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่	MCU RS
ชื่อ	พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง
ผู้ทำโครงการ	ผศ. ดร.ประเสริฐ ปอนถิ่น และคณะ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. 085-7055884 โทรสาร 053-270452
ความเป็นมาและความสำคัญ การวิจัยเรื่อง “พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง” เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาในการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาเกี่ยวกับการในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อที่จะนำมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป	
วัตถุประสงค์โครงการ 1) เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง 2) เพื่อศึกษาบทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง 3) เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา	
ผลการวิจัย 1. ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง พบว่า ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ชุมชนทั้ง 3 ชุมชนพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยมีโฉนดชุมชน มีอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ เกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยเคมีหรือยาปราบศัตรูพืช มีความอันตรายต่อสุขภาพแต่ก็ยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ และมีการทำเกษตรแบบหมุนเวียน และปัญหาด้านสังคม ชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ในชุมชนกลุ่มที่ได้รับสวัสดิการตามกฎหมาย ด้านผู้สูงอายุ มีปัญหาด้าน และชาวบ้านมีความเดือดร้อนด้านการกู้ยืม หนี้สิน จากธนาคารเพื่อการเกษตร ธกส. เพื่อนำเงินมาลงทุนทางการเกษตร และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนทั้ง 3 ชุมชน มีปัญหาด้านการจัดการขยะในชุมชนมีการจัดการเรื่องขยะในครัวเรือนไม่มีการจัดการขยะอย่างมีระบบไม่มีการคัดแยกขยะในชุมชนไม่มีการจัดคณะกรรมการดูแล และปัญหาด้านสุขภาพ คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจมากนักเรื่องอาหารและเครื่องดื่ม พฤติกรรมการกินและการดื่มยังคงสืบทอดต่อจากบรรพบุรุษ อาทิ การกินอาหารสุกๆ ดิบๆ รวมทั้งดื่มสุรา ดื่มยาสูบกำลังและสูบบุหรี่ เป็นต้น ชุมชนไม่ได้ใส่ใจและยังไม่มีกรอบเรื่องการกิน การดื่มที่จะเป็นความรู้ความเข้าใจสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติอันจะเกิดประโยชน์ได้ และปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน ทั้ง 3 ชุมชนยังไม่มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตั้งอยู่ในชุมชน 2. บทบาทพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในการมีส่วนร่วมการจัดการสวัสดิการ	

ชุมชนบนพื้นที่สูง พบว่า ด้านการให้ความรู้ พระบัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทด้านการสอนศีลธรรมในโรงเรียน สอนธรรมศึกษา เพิ่มจำนวนอาสาสมัครเครือข่าย บรรพชาอุปสมบทและอบรมศีลจารีนิภาคฤดูร้อน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ พัฒนาตนเองของคนในชุมชน และด้านสุขภาพ มีบทบาทด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมกิจกรรมการ และจัดการสงเคราะห์ผู้ประสบปัญหาในชุมชน และด้านสิ่งแวดล้อม มีบทบาทด้านการอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน เห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาเรื่องขยะการจัดการขยะในชุมชนอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยการปลูกจิตสำนึกให้กับสมาชิกในชุมชน อบรมให้ความรู้แก่ชุมชนเห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม มีบทบาทด้านการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีอันดีงาม สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณี และด้านเศรษฐกิจ มีบทบาทด้านการส่งเสริมอาชีพการเกษตร

3. ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา พบว่า ด้านนโยบายการปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ควรปรับเปลี่ยนใหม่ให้สอดคล้องและเกิดประโยชน์โดยตรงกับชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่ยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ และวิธีการจัดทำนโยบายใหม่ ทำได้โดยมีการประชุมร่วมกันหลายฝ่าย ระดมความคิดให้ตกผลึก มีข้อสรุปเป็นนโยบายที่สามารถปฏิบัติได้ โดยการคาดการณ์หรือมีเจตนาให้เกิดผลดีมีประโยชน์แก่สมาชิกชุมชนได้อย่างแท้จริง และการให้ความรู้แก่ชุมชน ควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การเทศน์เผยแผ่ธรรมะ การสร้างกลุ่มแกนนำชาวพุทธในชุมชนหลักและชุมชนบริวาร และด้านสุขภาพชุมชน ควรมีบทบาทเป็นผู้ประสานงาน ริเริ่มให้มีการอบรมความรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่สมาชิกชุมชนโดยการจัดทำโครงการและติดต่อวิทยากรมาอบรม และด้านสิ่งแวดล้อม ควรจัดทำอาสาสมัครให้ร่มรื่น เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับสมาชิกชุมชน และด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม อาจแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ ด้านวัตถุและด้านจิตใจ หรือรูปธรรมกับนามธรรม และด้านเศรษฐกิจ ควรมีบทบาทเป็นผู้ประสานงานอบรมสมาชิกชุมชน เรื่องการเกษตร คือการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ และด้านสวัสดิการสังคม ควรริเริ่มจัดตั้งหรือจัดให้มีกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการ กลุ่มอาชีพ เป็นต้น

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1) สามารถจะนำแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมที่ดีที่มีการปรับปรุงแก้ไข มาเป็นแนวทางในการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงให้มีประสิทธิภาพ ต่อไป
- 2) สามารถพัฒนาแบบอย่างที่ดีของการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงให้มีความยั่งยืนต่อไป
- 3) เป็นข้อเสนอแนะแนวทางปรับปรุงการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์ชุมชนบนพื้นที่สูง ต่อไป

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยในเอกสารวิชาการต่อไป

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย): ประเสริฐ ปอนถิ่น
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ): Prasert Pontin
2. ตำแหน่งปัจจุบัน:
 - อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
3. ตำแหน่งวิชาการ:
 - ผู้ช่วยศาสตราจารย์
4. ประวัติการศึกษา :
 - ปริญญาตรี
 - พธ.บ. (ศาสนา) พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พ.ศ. 2536
 - ปริญญาโท
 - M.S.W. (Social Work) สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยไมซอร์ (University of Mysore, India, 1995) ประเทศอินเดีย พ.ศ. 2538
 - ปริญญาเอก
 - ประ.ด. (การบริหารการพัฒนา) สาขาการบริหารการพัฒนา จากมหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ พ.ศ.2559
5. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ:

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว:

 1. บทบาทพระธรรมจาริกในการสังคมสงเคราะห์ชุมชนบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2551
 2. ทศนคติของบุคลากรที่มีต่อระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พ.ศ. 2553
 3. ถอดบทเรียนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนของพระสงฆ์: กรณีศึกษาบ้านบาคบและบ้านสบอ้อ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 2555
 4. กระบวนทัศน์ของการบริหารจัดการของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2556
 5. กลไกการจัดการด้านสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2558
 6. รูปแบบการจัดการศึกษาสงเคราะห์ระดับอุดมศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงในภาคเหนือตอนบน พ.ศ. 2559

บทความวิชาการ

1. กลไกการจัดการด้านสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม 2562
2. กระบวนทัศน์ของการบริหารจัดการของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงอำเภอภักดีวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่, วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (29/1/2560)

6. ผลงานตีพิมพ์

1. พุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์.เชียงใหม่: โรงพิมพ์ ดาวคอมพิวกราฟิก, 2551
2. พระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ . เชียงใหม่. มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่, 2552
3. พระสงฆ์กับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน, 2556

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย): พระครูสาทรธรรมสิทธิ (สิทธิพันธ์ วันสูง)
- ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ): Phrakrusatorndhammasitti
2. ตำแหน่งปัจจุบัน:
 - อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
3. ตำแหน่งวิชาการ:
 - อาจารย์
4. ประวัติการศึกษา :
 - ปริญญาตรี
 - พธ.บ. (ศาสนา) พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พ.ศ. 2534
 - ปริญญาโท
 - M.S.W. (Social Work) สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยไมซอร์ (University of Mysore, India, 1995) ประเทศอินเดีย พ.ศ. 2540
5. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ:

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว:

 1. แนวทางการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติของชุมชน: ศึกษากรณี บ้านจันทร์ และบ้านเด่น ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่, 2561
 2. รูปแบบการจัดการศึกษาสงเคราะห์ระดับอุดมศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงในภาคเหนือตอนบน พ.ศ. 2559

.....

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย): พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ): Phrakrusiriboromtatpituk, Asst. Dr.
2. ตำแหน่งปัจจุบัน:
- อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
3. ตำแหน่งวิชาการ:
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์
4. ประวัติการศึกษา :
 - ปริญญาตรี
- พธ.บ. (สังคมวิทยา) พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พ.ศ. 2542
 - ปริญญาโท
- M.S.W. (Social Work) สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยไมซอร์ (University of Mysore, India, 1995) ประเทศอินเดีย พ.ศ. 2544
 - ปริญญาเอก
- Ph.D. of Social Work, Nagpur University, India. 2555
5. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ:
งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว:
- การสร้างแนวปฏิบัติในการสังคมสงเคราะห์ของวัดใน จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2561

บทความวิชาการ
1. การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธกับการเสริมสร้างจิตสำนึก
สาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2559
2. พระพุทธศาสนากับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ พ.ศ. 2562
6. ผลงานตีพิมพ์
- พระสงฆ์สังคมสงเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ 1 มกราคม 2561 จำนวน 500 เล่ม โรงพิมพ์ สันสุข
สมการพิมพ์, 2561

.....

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย): นายสังวรณ์ สมบัติใหม่
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ): Sangworn Sombatmai
2. ตำแหน่งปัจจุบัน:
 - อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
3. ตำแหน่งวิชาการ:
 - อาจารย์
4. ประวัติการศึกษา :
 - ปริญญาตรี
 - B.A. (Social Work), Jamia MiLLia Islamia, India, พ.ศ. 2517
 - ปริญญาโท
 - สส.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์) สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2530
5. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ:

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว:

 - การพัฒนารูปแบบการให้บริการทางจิต-สังคมร่วมกับการใช้ EM (Electronic Monitoring) ในกลุ่มผู้มีปัญหาสุราและยาเสพติดที่ถูกดำเนินคดีในจังหวัดเชียงใหม่, พ.ศ. 2559

บทความวิชาการ

 1. การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธกับการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2559
 2. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเยียวยาผู้ป่วยระยะสุดท้าย, พ.ศ. 2563
 3. แนวทางการปฏิบัติงาน สำหรับนักสังคมสงเคราะห์ กับผู้ป่วยยาเสพติด สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2562
6. ผลงานตีพิมพ์
 1. คู่มือการปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับพ่อแม่อาสา โดยอาสาสมัครในชุมชน ศูนย์วิชาการสารเสพติด ภาคเหนือจังหวัดเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์จรรยาฟิล์ม, 2555
 2. คู่มือการให้คำปรึกษาการให้บริการทางจิต-สังคมร่วมกับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว Electronic Monitoring (EM) ในกลุ่มผู้มีปัญหาสุราและยาเสพติดที่ถูกดำเนินคดีในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์จรรยาฟิล์ม, 2558

.....

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย): ปุระวิชญ์ วันตา
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ): Purawich Wanta
2. ตำแหน่งปัจจุบัน:
- อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
3. ตำแหน่งวิชาการ:
- อาจารย์
4. ประวัติการศึกษา :
 - ปริญญาตรี
- พธ.บ. (สังคมศึกษา) พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาครุศาสตร์ วิชาเอก การสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2541
 - ปริญญาโท
- M.S.W. (Social Work) สังคมสงเคราะห์ วิชาเอก บริหารบุคคลและที่เกี่ยวข้องกับโรงงาน (MSW.) UNIVERSITY OF MYSORE, INDIA. พ.ศ. 2544
5. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ:
งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว:
ผู้ร่วมวิจัย :
 - ผู้ช่วยนักวิจัย พระพุทธศาสนาใน มาเลเซีย สิงคโปร์และอินโดนีเซีย : ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม พ.ศ. 2557
 - ผู้ช่วยนักวิจัย “ความเชื่อ พิธีกรรม สายใยในวิถีล้านนา” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2554
 - ผู้ช่วยนักวิจัย “ชื่อและตุง ศิลป์แห่งศรัทธา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2553
 - ผู้ช่วยนักวิจัย “แนวทางการส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีเชิงพุทธล้านนาของจังหวัดลำปาง” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พ.ศ. 3562
- บทความทางวิชาการ
 - ปุระวิชญ์ วันตา. มังคละวิวาหะแขกแก้วกินแขกแต่งงาน ชาวไทเขิน เขมรัฐเชียงตุง ในหนังสือ ช่วงผลญา รวมบทความทางล้านนาคติ. พิมพ์โดย สถาบันภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2553

